

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Doktora Tezi

**YENİ DÜNYA İKTİSADÎ DÜZENİNDE
EKSEN VE PARADİGMA KAYMALARI:
BRIC ÖRNEĞİNDE CARİ İŞLEMLER
BİLANÇOSUNDAKİ DEĞİŞİMİN
BELİRLEYİCİLERİ**

Okan DOĞAN

Diyarbakır, 2016

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

Doktora Tezi

**YENİ DÜNYA İKTİSADÎ DÜZENİNDE
EKSEN VE PARADİGMA KAYMALARI:
BRIC ÖRNEĞİNDE CARİ İŞLEMLER
BİLANÇOSUNDAKİ DEĞİŞİMİN
BELİRLEYİCİLERİ**

Okan DOĞAN

Danışman
Prof. Dr. Fehim BAKIRCI

Diyarbakır, 2016

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim–Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **“Yeni Dünya İktisadî Düzeninde Eksen ve Paradigma Kaymaları: BRIC Örneğinde Cari İşlemler Bilançosundaki Değişimin Belirleyicileri”** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanması için verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim–Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

15/06/2016

Okan DOĞAN

KABUL VE ONAY

Okan DOĞAN tarafından hazırlanan “**Yeni Dünya İktisadî Düzeninde Eksen ve Paradigma Kaymaları: BRIC Örneğinde Cari İşlemler Bilançosundaki Değişimin Belirleyicileri**” adındaki çalışma, 01.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında **DOKTORA TEZİ** olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ömer Selçuk EMSEN (Başkan)

Prof. Dr. Fehim BAKIRCI

Doç. Dr. Cahit AYDEMİR

Doç. Dr. Mehmet Halis ÖZER

Doç. Dr. Seyfettin ASLAN

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun daha iyi standartlarda ve daha yüksek refah düzeylerinde yaşamak isteği, dünya üzerinde var olduğu andan beri sosyal hayat tarzını ve organizasyonlarını şekillendiren içgüdülerin başında gelmektedir. Yaşam standartlarını ve sosyal refah düzeyini arttırmanın yolunun üretim kapasitelerini reel olarak, istikrarlı, düzenli ve sürekli arttırmaktan geçtiğini idrak eden toplumlar; bu artırımın reçetesini bilimsel olarak ortaya koymayı ve tatbik etmeyi, yeni nesillerinin geleceklerini garanti altına almanın ve bu olguyu küresel ölçekte geçerli kılmamanın aracı olarak görmüşlerdir. Özellikle de sanayi devrimini takip eden süreçte adeta bir yarış haline dönüşen iktisadî büyüme hamleleri bağlamında son çeyrek asırlık dönemin lideri olan BRIC ülkelerinin sergilediği performansın şifreleri, çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

Bu tezin meydana getiriliş sürecinin her aşamasında bana desteklerini esirgemeyen Dicle Üniversitesi öğretim üyelerine, akademik kariyer yapmamı teşvik eden tüm çevreme, tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Fehim BAKIRCI'ya, en çok da kendilerine ayırmam gereken zamandan feragat eden Eşim Doç. Dr. Bahar BURTAN DOĞAN'a, kızım Ecem ile oğlum Onur'a sonsuz teşekkürlerimi ve minnettarlıklarımı sunarım.

Okan DOĞAN

Diyarbakır, 2016

ÖZET

Toplumların üretim kapasitelerinin istikrarlı büyümesi, Adam Smith'den bu yana pek çok iktisatçının ilgi alanına girmiştir. Üretim kapasitelerini büyüten faktörler en kestirme yoldan daha iyi yaşam standartlarına tahvil edilmek istenmiş, hızlı büyüme arzusu toplumlar arasında etkileşim ve entegrasyonları da beraberinde getirmiştir. Süreç içerisinde bazı ülkeler hızlı, bazıları ise daha yavaş büyümüş veya dalgalı bir büyüme performansı sergilemiş, ülkelerin iktisat politikalarının başarısı, hızlı iktisadî büyümeyi sağlayıp sağlamadıklarıyla ölçülmeye başlanmıştır. Bu büyüme süreçlerinin ve performanslarının özgün/ benzer yönleri ile ülkeler arasındaki büyüme farklılıklarının açıklanması amacıyla geliştirilen çok sayıda kuram, iktisat literatürünün önemli bir parçasını teşkil etmiştir.

Farklı ülkelerin değişik büyüme performansları ve entegrasyon hamleleri, dünya iktisat tarihinde pek çok eksen ve paradigma kaymasına yol açmıştır. Çalışmanın konusunu teşkil eden Brezilya, RF, Hindistan ve ÇHC'yi kapsayan bu sonuncu kayma, Jim O'Neill tarafından 2001 yılında "BRIC" şeklinde terimleştirilmiştir. Dünyanın ekonomik liderliği unvanını 1890'da İngiltere'den devralan ABD, bu liderliğini ilk etapta 2050 olarak ifade edilen beklentilerin çok öncesindeki bir yıl olan 2014'te ÇHC'ye devretmiştir. ÇHC ile ABD arasındaki bu devir-teslim; aslında 20. yüzyılın farklı iktisadî başarı öykülerinin son halkasını teşkil eden BRIC mucizesinin ete kemiğe bürünmesidir. Çalışmada BRIC ülkelerinin ekonomik performansları detaylarıyla ele alınmış ve bu eksen kaymasından münferiden değil birlikte hareket etmeleri halinde daha fazla menfaat elde edebilecekleri ortaya konulmuştur. Bu tespit çalışmada ekonometrik analiz sonuçlarıyla da desteklenerek, ülkelerin iktisat politikalarının

vizyonunu BRIC ile daha fazla işbirliğine göre yeniden dizayn etmeleri gerektiğinin altı çizilmiştir.

Anahtar Sözcükler

BRIC, Ülke Sınıflandırmaları, İktisadî Büyüme, İktisadî Entegrasyon, Dünya Ekonomisi, Uluslararası İktisat, Dış Ticaret, Dış Ekonomik İlişkiler, Küreselleşme, Bölgeselleşme, Panel Veri Analizi, Doğrusal Regresyon Analizi.

ABSTRACT

The consistent growth of societies' production capacities had been within the interest of many economists since Adam Smith. The factors expanding the production capacities had been postulated to be transformed to better living standards as the crow flies, the desire of rapid growth brought along interaction and integrations among societies. Within the process, some countries grew rapidly, some of them grew slower or showed a fluctuant growth performance, the success of countries' economic policies was initiated to be measured by whether they ensured swift growth or not. Numerous theories developed for the purpose of explaining the novel and similar aspects of the aforementioned growth processes and performances and growth disparities among countries constituted a significant part of the economics literature.

The various growth performances of different countries and integration attempts led to many axis and paradigm shifts in the world's economic history. The last shift including Brazil, RF, India and PRC, which forms the theme of the study, was nomenclatured by Jim O'Neill in 2001 as BRIC, being inspired by the first letters of the countries. USA took over the title of world economic leader from England in 1890 and handed over this leadership to PRC in 2014, a year which was very much earlier than the anticipations that was predicated at the first step as 2050. Actually, this handover among PRC and USA is the shaping of BRIC miracle in flesh and bones, which incorporates the last chain of the different economic success stories of the 20th century. In the study, the economic performances of BRIC countries are studied in details and it is revealed that they would afford more advantage from this axis shift if they take joint action. This detection was backed up by econometric analysis results in the study and it

is underlined that countries must redesign the vision of their economic policies according to more collaboration with BRIC.

Key Words

BRIC, Country Classifications, Economic Growth, Economic Integration, World Economics, International Economics, Foreign Trade, Foreign Economic Relations, Globalization, Regionalization, Panel Data Analysis, Linear Regression Analysis.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLO LİSTESİ	X
ŞEKİL LİSTESİ.....	XII
GRAFİK LİSTESİ	XIII
EK LİSTESİ	XIV
KISALTMALAR	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM İKTİSATTA BÜYÜME VE ENTEGRASYON

1.1. İKTİSAT, BÜYÜME VE KALKINMA ÜZERİNE.....	9
1.1.1. İKTİSADIN TERMİNOLOJİK ANALİZLERİNE GENEL BİR BAKIŞ	10
1.1.2. İKTİSAT BÜNYESİNDEKİ BRANŞLAŞMALAR	13
1.1.3. BÜYÜME-KALKINMA İLİŞKİSİ.....	14
1.1.4. BÜYÜME TEORİLERİNİN İKTİSATTAKİ YERİ VE ÖNEMİ.....	19
1.1.5. BÜYÜME TEORİLERİNE YÖNELİK TEMEL SINIFLANDIRMALAR.....	21
1.1.6. BÜYÜME TEORİLERİNİN KRONOLOJİK GELİŞİM AÇISINDAN TASNİFİ...31	
1.1.6.1. Pre-Klasik Ekoller	37

1.1.6.2. Klasik Ekol.....	38
1.1.6.3. Sosyalist Ekol.....	42
1.1.6.4. Joseph Alois Schumpeter [Avusturya Ekolü (İkinci Nesil)].....	44
1.1.6.5. Keynesyen/Keynes Odaklı Ekol	45
1.1.6.6. Neoklasik Ekol	46
1.1.6.7. Post Keynesyen Ekol	48
1.1.6.8. Parasal/Para Tabanlı Modeller	52
1.1.6.9. Optimal Büyüme Kuramı/Dinamik Refah Kuramı	56
1.1.6.10. Planlama Kuramı.....	57
1.1.6.11. İçsel Büyüme Modelleri.....	58
1.1.6.12. Kurumsalcı Ekol	70
1.1.7. ROSTOW’UN İKTİSADÎ BÜYÜMENİN AŞAMALARI KURAMI.....	73
1.1.7.1. Geleneksel Toplum Aşaması.....	74
1.1.7.2. Geçiş (Kalkışa Hazırlık) Aşaması.....	74
1.1.7.3. Kalkış (Take–Off) Aşaması	76
1.1.7.4. Olgunluk Öncesi Aşaması.....	77
1.1.7.5. Kitle Tüketimi Aşaması	78
1.2. İktisadî Entegrasyonun Büyüme Üzerindeki Etkileri	79
1.2.1. İktisadî Entegrasyonun Tarihçesi, Tanımı, Amaçları ve Kapsamı	79
1.2.2. İktisadî Entegrasyon Teorileri.....	90
1.2.3. İktisadî Entegrasyonun Aşamaları	91
1.2.3.1. Serbest Ticaret Anlaşması.....	93
1.2.3.2. Gümrük Birliği Aşaması	95
1.2.3.3. Ortak Pazar Aşaması	100
1.2.3.4. Ekonomik Birlik Aşaması.....	102
1.2.3.5. Siyasal Birlik Aşaması	105

İKİNCİ BÖLÜM
BRIC ÖZNESİNDE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİNE
YÖNELİK GRUPLANDIRMALAR

2.1. ÜLKE SINIFLANDIRMALARINA GİRİŞ	109
2.2. BRIC'İN ORTAYA ÇIKIŞI	112
2.3. BRIC ÜLKELERİNİN DÜNYADAKİ YERİ	114
2.4. JİM O'NEİLL'İN BRIC HİPOTEZİ.....	116
2.5. BRIC ÜLKELERİ.....	121
2.5.1.BREZİLYA (BRAZIL).....	121
2.5.1.1. Brezilya Ekonomisinin Genel Karakteristikleri, Mukayeseli Üstünlükleri, Sektörel Analizi, İktisat Politikalarının Vizyonu, Karakteristikleri ve Değerlendirilmesi	121
2.5.2. RUSYA FEDERASYONU (RUSSIAN FEDERATION)	141
2.5.2.1. RF Ekonomisinin Genel Karakteristikleri, Mukayeseli Üstünlükleri, Sektörel Analizi, İktisat Politikalarının Vizyonu, Karakteristikleri ve Değerlendirilmesi	141
2.5.3. HINDISTAN (INDIA)	158
2.5.3.1. Hindistan Ekonomisinin Genel Karakteristikleri, Mukayeseli Üstünlükleri, Sektörel Analizi, İktisat Politikalarının Vizyonu, Karakteristikleri ve Değerlendirilmesi	158
2.5.4. ÇİN HALK CUMHURİYETİ (PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA).....	167
2.5.4.1. ÇHC Ekonomisinin Genel Karakteristikleri, Mukayeseli Üstünlükleri, Sektörel Analizi, İktisat Politikalarının Vizyonu, Karakteristikleri ve Değerlendirilmesi	167
2.6. BRIC'E ALTERNATİF GRUPLANDIRMALAR.....	177

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BRIC ÜLKELERİNDE CARİ İŞLEMLER BİLANÇOSU DEĞİŞİMLERİ,
İKTİSADÎ BÜYÜME VE KISA VADELİ SERMAYE AKIMLARI ARASINDAKİ
KARŞILIKLI İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

3.1. LİTERATÜR TARAMASI.....	181
3.2. İSTATİSTİKSEL VE EKONOMETRİK ANALİZ	188
3.2.1. GEREÇ VE YÖNTEM	188
3.2.1.1. Regresyon Analizi.....	189

3.2.1.2. Panel Veri Analizi	206
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	216
KAYNAKÇA	223
EKLER:	262

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo–1.1.: Temel Büyüme Modelleri, Teorileri veya Ekollerinin Sınıflandırılması	32
Tablo–1.2.: Take–Off Aşamasına Ait Yaklaşık Tarihler	77
Tablo–1.3.: Ekonomik Bütünleşmeler ve Özellikleri.....	108
Tablo–2.1.: WB’ye Göre Ülkelerin Sınıflandırılması.....	111
Tablo–2.2.: BRIC Ülkelerinin Dünyadaki Konumu	114
Tablo–2.3.: GDP Ağırlığı Karşılaştırmaları	118
Tablo–2.4.: BRIC Ülkelerinin G–6 Üyelerini Yakalama ve Geçme Öngörülerine İlişkin Projeksiyonların Takvimi (2003 ve 2008 Yılları Tahminleri).....	119
Tablo–2.5.: ABD, AB ve Japonya İle BRIC’in Dünya Ekonomisindeki Paylarının Karşılaştırılması (%)	120
Tablo–2.6.: BRIC ve G–7 Ülkeleri ile Türkiye GDP’lerinin Seyri	120
Tablo–2.7.: Brezilya’nın Temel Nüfus Göstergeleri.....	124
Tablo–3.1.: Brezilya’nın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar	194
Tablo–3.2.: RF’nin Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar.....	195
Tablo–3.3.: Hindistan’ın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar.....	195
Tablo–3.4.: ÇHC’nin Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar	195
Tablo–3.5.: BRIC Ülkelerinin Tamamında Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar.....	196
Tablo–3.6.: Girilen/Silinen Değişkenler	197
Tablo–3.7.: Model Özeti	197
Tablo–3.8.: Varyans Analizi (ANOVA)	198
Tablo–3.9.: Katsayılar	200

Tablo–3.10.: BRIC Ülkeleri Verileri için Tanımlayıcı İstatistikler	202
Tablo–3.11.: Birimkök Test Sonuçları.....	211
Tablo–3.12.: Westerlund Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları	211
Tablo–3.13.: PMGE Tahmincisi Sonuçları.....	212
Tablo–3.14.: Hausman Testi Sonucu	213

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil–1.1.: Büyüme Kuramlarının Tarihsel Gelişimi	22
Şekil–1.2.: İktisadî Büyüme Teorilerinin Şematik ve Selektif Bir Sınıflandırması	24
Şekil–1.3.: Büyüme Türleri	27
Şekil–1.4.: İktisadi Büyüme Kuram, Ekol ve Yaklaşımlarının Kronolojik Sınıflandırılması	30
Şekil–1.5.: Merkantilist Ekonomi Politîğin Zenginleşme Modeli	37
Şekil–1.6.: Adam Smith’in Büyüme Kuramı: Liberal Ekonomi Politik	39
Şekil–1.7.: Ricardo–Malthus Büyüme Kuramı	41
Şekil–1.8.: Marksist Büyüme Kuramı: Kapitalizmin Çöküş Kuramı	43

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik–3.1.: Cari Fazla/ Açık Değişkeni ile Ekonomik Büyüme Değişkeni Arasındaki İlişki Grafiği	193
Grafik–3.2.: Cari Fazla/Açık Değişkeni ile Kısa Vadeli Sermaye Akımları Değişkeni Arasındaki İlişki Grafiği	193
Grafik–3.3.: Her Bir BRIC Ülkesi için Oluşturulan Standartlaştırılmış Artıklar Regresyonunun Normal Olasılık Grafiği	203
Grafik–3.4.: Tüm BRIC Ülkeleri için Oluşturulan Standartlaştırılmış Artıklar Regresyonunun Normal Olasılık Grafiği	203
Grafik–3.5.: Bir BRIC Ülkesi için Oluşturulan Dağılım Grafiği	204
Grafik–3.6.: Tüm BRIC Ülkeleri için Oluşturulan Dağılım Grafiği	204

EK LİSTESİ

Sayfa No.

Ek-1.1: Dünya Genelindeki İktisadî Entegrasyonların Aşamaları	263
Ek-2.1: World Bank List of Economies (July 2015)	264
Ek-2.2: PPP'ye Göre Kişi Başına GSYİH'nın Dünya Haritası (2014)	271
Ek-2.3: BRIC Ülkelerinin Bazı Temel Sosyo-Ekonomik Verilerinin Yıllar İtibarıyla Seyri (1990-2015).....	272
Ek-2.4: Brezilya'nın Demografik Verileri.....	276
Ek-2.5: Brezilya'nın İktisadî Verileri	278
Ek-2.6: RF'nin Demografik Verileri	283
Ek-2.7: RF'nin İktisadî Verileri.....	285
Ek-2.8: Hindistan'ın Demografik Verileri.....	289
Ek-2.9: Hindistan'ın İktisadî Verileri	291
Ek-2.10: ÇHC'nin Demografik Verileri	295
Ek-2.11: ÇHC'nin İktisadî Verileri	297
Ek-2.12: Vietnam'ın Demografik Verileri.....	302
Ek-2.13: Vietnam'ın İktisadî Verileri.....	304
Ek-2.14: Endonezya'nın Demografik Verileri.....	308
Ek-2.15: Endonezya'nın İktisadî Verileri	310
Ek-2.16: GAC'ın Demografik Verileri.....	315
Ek-2.17: GAC'ın İktisadî Verileri	317
Ek-2.18: Türkiye Cumhuriyeti'nin Demografik Verileri	321
Ek-2.19: Türkiye Cumhuriyeti'nin İktisadî Verileri.....	323

Ek-2.20: Arjantin'in Demografik Verileri	327
Ek-2.21: Arjantin'in İktisadî Verileri	329
Ek-2.22: Meksika'nın Demografik Verileri.....	333
Ek-2.23: Meksika'nın İktisadî Verileri	335
Ek-2.24: Güney Kore'nin Demografik Verileri.....	340
Ek-2.25: Güney Kore'nin İktisadî Verileri	342
Ek-3.1: Brezilya'nın Nüfus Piramidi	346
Ek-3.2: RF'nin Nüfus Piramidi.....	347
Ek-3.3: Hindistan'ın Nüfus Piramidi	348
Ek-3.4: ÇHC'nin Nüfus Piramidi	349
Ek-3.5: Uygulama Verisi	350
Ek-3.6: Brezilya Veri Grafikleri	351
Ek-3.7: Rusya Veri Grafikleri.....	352
Ek-3.8: Hindistan Veri Grafikleri	353
Ek-3.9: ÇHC'nin Veri Grafikleri	354
Ek-3.10: STATA Çıktısı	355

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD–USA	Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)
AD	Toplam Talep
AFR	Africa
ANOVA	Analysis of Variance (Varyans Analizi)
APEC	Asia Pacific Economic Cooperation (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği)
ARB	Arab World
ARDL	Auto Regressive Distributed Lag (Dışsal Değişkenli Kendiyle Bağlaşımli Model)
AR–GE	Araştırma Geliştirme
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Ulusları Birliği)
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BRIC	Brazil, Russia, India, China (Brezilya, Rusya Federasyonu, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti)
BTSO	Bursa Sanayi ve Ticaret Odası
CA	Cari Açık
CACM	Central American Common Market (Merkezi Amerika Ortak Pazarı)
CARICOM	Caribbean Community (Karayip Ülkeleri Topluluğu)
CEB	Central Europe and the Baltics
CIVETS	Colombia, Indonesia, Vietnam, Egypt, Turkey and South Africa
CİD	Cari İşlemler Dengesi
CP	Current Prices (Cari Fiyatlarla)
CSO	Central Statistics Office (Merkezi İstatistik Kurumu)
CSN	National Steel Company (Ulusal Çelik Şirketi)
CSS	Caribbean Small States
ÇHC–PRC	Çin Halk Cumhuriyeti (People’s Republic of China)
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (Foreign Economic Relations Board)
EAGLEs	Emerging and Growth–Leading Economies (Yükselme ve Büyümede Lider Ekonomiler)
EAP	East Asia and Pacific (Developing Only)
EAS	East Asia and Pacific (All Income Levels)
EB	Ekonomik Büyüme
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası)

ECA	Europe and Central Asia (Developing Only)
ECO	Economic Cooperation Organization (Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)
ECOWAS	Economic Community of West African States (Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu)
ECS	Europe and Central Asia (all income levels)
Ed.	Editor (Editör)
Eds.	Editors (Editörler)
EEA	European Economic Area (Avrupa Ekonomik Alanı)
EFTA	European Free Trade Association (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi)
EMBRAPA	The Brazilian Agricultural Research Corporation (Brezilya Tarımsal Araştırma Kurumu)
EMU	Euro Area
FCS	Fragile and Conflict Affected Situations
GAC-RSA	Güney Afrika Cumhuriyeti (Republic of South Africa)
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GCC	Gulf Cooperation Conceil (Körfez İşbirliği Konseyi)
GDP	Gross Domestic Product (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)
GNI	Gross National Income (Gayrisafi Milli Gelir)
G6	Almanya, Fransa, İspanya, İngiltere, İtalya ve Polonya
G7	Amerika, Kanada, İtalya, Japonya, Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık
G8	Amerika, Kanada, İtalya, Japonya, Fransa, Almanya, Birleşik Krallık ve Rusya
EU	European Union (Avrupa Birliği)
HIC	High income
HPC	Heavily Indebted Poor Countries (HIPC)
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
IBEF	India Brand Equity Foundation
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development
IBSA	India, Brazil and South Africa
IBT	IDA and IBRD total
IDA	The International Development Association
IDB	IDA blend
IDX	IDA only
IIT	Indian Institute of Technology (Hindistan Teknoloji Enstitüsü)
IDBM	İhracata Dayalı Büyüme Modeli
İGEME	T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İTKİB	İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birlikleri
K	Fiziksel Sermaye Stoğu
KEİB	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi
KSA	Kısa Vadeli Sermaye Akımları
KTO	Konya Ticaret Odası
LAC	Latin America and Caribbean (developing only)
LAFTA-LAIA	Latin American Integration Association (Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi)
LCN	Latin America and Caribbean (All Income Levels)
LDC	Least Developed Countries: UN
LIC	Low Income

LMC	Lower Middle Income
LMY	Low and Middle Income
MEA	Middle East and North Africa (all income levels)
MERCOSUR	Mercado Común del Sur (Latin Amerika Ortak Pazarı)
MGE	Mean Group Estimation
MIC	Middle Income
MIKTA	Mexico, Indonesia, South Korea, Turkey and Australia
MINT	Mexico, Indonesia, Nigeria and Turkey
MRW	Mankiw–Romer–Weil
MIST	Mexico, Indonesia, South Korea and Turkey
MIT	Massachusetts Institute of Technology
MNA	Middle East and North Africa (developing only)
NAC	North America Countries
NAFTA	North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi)
NC	North Countries (Kuzey Avrupa Ülkeleri Topluluğu)
NIC	National Intelligence Council (ABD Ulusal İstihbarat Konseyi)
NOC	High Income: nonOECD
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OEC	High Income: OECD
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
OED	OECD members
OSS	Other Small States
ÖBKABM	Ödemeler Bilançosu Kısıtı Altında Büyüme Modeli
PMGE	Pooled Mean Group Estimation
PPP	Purchasing Power Parity (Satın Alma Gücü Paritesi)
PSS	Pacific Island Small States
PwC	Pricewaterhouse Coopers
RBI	Reserve Bank of India (Hindistan Rezerv Bankası)
RCK	Ramsey–Cass–Koopmans Modeli
RF	Rusya Federasyonu (Russian Federation)
SAS	South Asia
SBM	Solow–Swan Modeli
SPSS	Statistical Package For Social Sciences
SSA	Sub–Saharan Africa (developing only)
SSC	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
SSF	Sub–Saharan Africa (All Income Levels)
SST	Small States
t.y.	Tarih yok
TDK	Türk Dil Kurumu
TEAE	Türkiye Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü
TETSİAD	Türkiye Ev Tekstili Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSİAD	Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği
UDEAC	Economic Community of Central African States (Merkezi Afrika Ekonomik Birliği)
UMC	Upper middle income

UN	United Nations (Birleşmiş Milletler)
USİMP	Üniversite–Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu
WB	World Bank (Dünya Bankası)
WTO	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
vs.	Ve saire
VISTA	Vietnam, Indonesia, South Africa, Turkey and Argentina
Yc	Cari Millî Gelir Düzeyi
Yn	Potansiyel (Doğal) Millî Gelir Düzeyi
\$	ABD Doları

GİRİŞ

İktisadi perspektiften bakıldığında, insanoğlunun yeryüzünde varoluşundan bu yana geçen yüzlerce asırlık süreç –kalitatif açıdan tartışılabilir olmakla birlikte– en azından kantitatif açıdan bir başarı hikâyesidir. Tarih öncesi dönemde hayatlarını büyük zorluklar içerisinde avcılık ve toplayıcılıkla idame ettirebilen insan toplulukları, gün geçtikçe Dünyaya daha fazla egemen olmuş ve gerçekleştirdiği maddi–manevi birikimleri yüzyıllar boyunca pek çok süzgeçten geçirerek nesilden nesile aktarması sayesinde günümüz uygarlığını meydana getirebilmiştir.

Pek çok değişim, dönüşüm ve başkalaşımın yaşandığı bu birikim sürecine değişik ülke ve milletler, Dünya coğrafyasının birbirinden çok uzak bölgelerinde, eş zamanlı olarak veya farklı dönemlere tekabül eden dilimlerde liderlik etmiştir. En genel hatlarıyla bakıldığında; kâğıt, matbaa, banknot, barut, pusula, seramik, ipek, uçurtma gibi dünya medeniyetinin gelişim sürecinde kritik rol oynayan icatların beşiği olan antik Çin uygarlığından itibaren bu liderlik bayrağı, Büyük Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarını takiben Rönesans ve Reform hareketlerinin de yadsınamaz etkisi sayesinde İngiltere önderliğindeki Avrupa, buradan da 19. yüzyılın sonlarında ABD tarafından devralınmıştır. Günümüz itibarıyla ise; adeta dalgalı seyir izleyen bir sarkaçlar silsilesinin senkronize salınımları, bu liderliği devralmaya en müstakbel aday olarak ÇHC’nin önderliğindeki bir grup gelişmekte olan ülkeye işaret etmektedir.

Gerçekten de ÇHC, Hindistan, Pakistan, Bangladeş, Tayland, RF, Güney Kore, Japonya, Filipinler ve Endonezya topraklarının kesiştiği Doğu–Güneydoğu Asya coğrafyası, dünyanın ekseninin doğuya kaydığını öne süren tezlere kaynaklık etmektedir ve yeni sıklet merkezini teşkil etme yolunda en güçlü namzet olma yolunda hızla ilerlemektedir. Yeni yüzyılın ilk 15 yıllık zaman diliminin geride kaldığı bugünlerde zenginlik ve refah halen Avrupa ve Kuzey Amerika’da yoğunlaşsa dahi, tüm politik, sosyo–kültürel, akademik, entelektüel ve iktisadî çevreler nezdinde güç, zenginlik ve refah ekseninin Doğu’ya kaydığı kanaati gün geçtikçe pekişmekte, bu kanaat iktisadî

verilerle de perçinlenmektedir. Daha da önemlisi, RF, ÇHC ve Hindistan başta olmak üzere iktisadî düzenlerini merkezi planlama sisteminin usul, metot ve prensiplerine göre değil, piyasa ekonomisinin gerekleri doğrultusunda şekillendirmeye başlayan ülkelerin, ilk adımları atmalarından günümüze kadar uzanan çeyrek asrı aşan süreçte geldikleri nokta, bu tercihin gerek ulusal, gerekse de küresel refah düzeylerine sağladığı katkının muhasebeleştirilmesine olanak sağlayacak bir olgunluğa erişmiştir.

Ülkelerin iktisat tarihleri, belirli bir süreç içerisinde ortaya çıkan sorunlara çözüm bulma arayışlarının yol açtığı değişimlerle doludur. Bu değişimler hiç kuşkusuz bir gecede olmamakta; suyun 100 derecede kaynamaya başlaması örneğinde olduğu gibi, değişimi şekillendiren olayların bir noktada kırılarak gelişmelerin yeni bir yöne kanallene olması neticesinde gerçekleşmektedir. Bir başka değişle, iktisadî değişimler belli tarihi dönemeçlerde nesnel olguların zorlaması (Boratav, 1993: 48) sonucu meydana gelmektedir. Bu noktada en yalın haliyle, ekonominin üretimden tüketime ve yeniden üretime uzanan tüm süreçlerinde meydana gelen olağan dışı gelişmeler (Kepenek ve Yentürk, 2000: 194) olarak tanımlanabilen ekonomik krizler, sözü edilen “kırılma noktalarını” teşkil etmektedir. Ekonomik krizlerin, bir ülkede veya ülke grubunda yaşanan bir güvensizlik şokunun, iktisadî karar birimlerinin birbirlerine ve piyasalara güvenlerini tamamen yitirmeleri ve güvene dayalı tüm ilişkilerini kesmeleri sonucunda sistemin işlerliğini yitirmesi ve güven bunalımının kendi kendisini besleyen bir süreç içinde derinleşmesi (Türkkan, 1999: 368) şeklinde betimlenebilen ve daha büyük ölçekli/geniş nüfuz alanına sahip varyasyonları olan küresel kriz, depresyon veya buhranların yol açtığı değişim/ dönüşümler ise; çok daha etkili ve kalıcı sonuçlar doğurmaktadır. Meseleye bu açıdan yaklaşıldığında, kârı ve bu kârı elde etmek için kullanılan aracın (sermayenin); malı, mal üretimi için kullanmak, malların alım ve satımını sağlamak veya hizmete dayalı işgücünü arz etmek ve satmak suretiyle birikimini (accumulation) sağlayan toplumların işleyiş tarzı (Fülbert, 2010: 17) olan kapitalizmin, alternatiflerine kıyasla dünyayı domine eden ekonomik–sosyal sistem konumuna yükselmesini takip eden süreçte yaşanan irili ufaklı krizler bir kenara bırakılırsa;

– 9 Mayıs 1873’te Viyana Borsası’nın çöküşüyle başlayan “Uzun Depresyon”,

– 24 Ekim 1929’da New York Borsası’nın çöküşüyle başlayan “Büyük Bunalım/ Buhran” ya da “Büyük Depresyon”,

– 15 Eylül 2008’de ABD’de Lehman Brothers’ın iflas etmesiyle belirginleşen “Küresel İktisadi Kriz”;

“Kapitalizmin Üç Büyük Krizi” olarak nitelendirmektedir (Eğilmez, 2012). Bu bağlamda 2008 küresel iktisadî krizi de yeni dünya iktisadî düzeni açısından kırılma noktası teşkil etmiştir.

Açmak gerekirse; 21. yüzyılla birlikte siyasal gelişmelerin yanı sıra, küresel ekonomik düzende de önemli bir değişim süreci yaşanmaya başlamıştır. Bu değişim süreci, 2008 küresel kriziyle birlikte farklı bir boyuta dönüşmüştür. Son on yılın göstergelerine bakıldığında Batılı ülkelerin gerilediği, gelişmekte olan ülkelerin ise ön sıralara yükseldiği görülmektedir (Narin ve Kutluay, 2013: 30). 2000’li yılların başında ilk kez yüksek sesle söylenmeye başlanan ve kısaca BRIC olarak adlandırılan Brezilya, RF, Hindistan ve ÇHC, dünya ekonomisinde en hızlı gelişen yükselen piyasalar olarak kabul edilmektedir. Dört Büyükler olarak da adlandırılan bu ülkelerin geniş yüzölçümü, büyük nüfus, hızlı ekonomik büyüme gibi çok sayıda ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu ülkelerin toplam yüzölçümü dünya yüzölçümünün %25’inden, toplam nüfusları ise dünya nüfusunun %40’ından daha fazlasını kapsamaktadır. Ekonomik göstergeler baz alınarak yapılan analizlerde global ekonomik gücün yakın gelecekte geleneksel ekonomik lider olarak gösterilen G-7 grubundan BRIC grubuna geçebileceği ve dünyanın ekonomik liderliğine BRIC ülkelerinin oturabileceği tartışmaları yapılmaktadır. BRIC ülkeleri hakkında çok sayıda çalışması bulunan Goldman Sachs, 2050 yılında dünyanın en büyük ekonomisinin ÇHC, üçüncü büyük ekonomisinin Hindistan, dördüncü büyük ekonomisinin Brezilya ve altıncı büyük ekonomisinin ise RF olacağı öngörüsünde bulunmaktadır. Ayrıca ÇHC ile Hindistan’ın imalat ve servis sektöründe, Brezilya ile Rusya’nın ise hammadde sektöründe küresel aktör olacakları tahmin edilmektedir. Özetle, BRIC ülkeleri ile G-7 ülkelerinin temel ekonomik göstergeleri karşılaştırıldığında birçok alanda BRIC ülkelerinin daha istikrarlı ve ileri düzeyde olduğu görülmektedir. Beşeri sermaye ve yer altı zenginlikleriyle birlikte yakın geçmişteki ekonomik performansları da göz önüne alındığında BRIC ülkeleri için ortaya atılan tezin gerçekleşebilirliği ihtimali artmaktadır (O’Neill, 2001: 1–16, Frank

ve Frank, 2010: 46–54, Wilson ve Purushothaman, 2003:1–24’den aktaran: Sandalcılar, 2012: 4165). Barem Research araştırma şirketi tarafından 2011 yılında 53 ülkeyi kapsayacak şekilde gerçekleştirilen **“Global Umut ve Umutsuzluk”** araştırmasının sonuçları da global iyimserlik algısının yükselen ekonomik güç coğrafyalarında (BRIC ülkeleri Net Ekonomik İyimserlik Puanı +%35, G-7 ülkelerinde ise -%19) yoğunlaştığını göstermektedir (Anıl, 2015).

“Zaman durdu. Boşluklar ortadan kalktı. Şimdi global bir köyde yaşıyoruz” (McLuhan ve Fiore, 1967: 3) ifadesi, gün geçtikçe hâkimiyeti pekişen küreselleşme akımı açısından bir anlamda “Malumun İlanı”dır. Bu minvalde ülkeler bir yandan ulusal ekonomilerinin mukayeseli üstünlüklerini geliştirmek için gayret sarf etmektedir. Diğer taraftan da gerek uluslararası, gerekse de bölgesel entegrasyon süreçlerine daha derin/etkin bir tarzda uyum sağlayıp uluslararası iktisadî yapıdan elde ettiği faydaları maksimize etmeye, global piyasalarda daha fazla söz sahibi olmaya ve yeni dünya iktisadî düzenindeki konumlarını sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. Son yarım yüzyıllık süreçte ülkelerin uyguladığı iktisat politikalarını belirleyen bu başat amaçlar doğrultusunda tüm ülkeler iktisadî, malî, teknik ve doğal kaynak imkân–kabiliyetlerinin sınırlarını zorlamak suretiyle dış iktisadî ilişkilerini geliştirme, büyütme ve olgunlaştırma çabası içerisine girmekte, işbirliği, eşgüdüm ve koordinasyon faaliyetlerine daha fazla önem ve öncelik atfetmekte ve ana akım ilişkiler örüntüsünün dışında farklı birtakım ittifak arayışlarına girmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında ABD ve SSCB önderliğinde iki kutuplu olarak teşekkül eden, SSCB’nin dağılmasıyla tek kutuplu bir yapıya dönüşen dünya düzeni, 2008 küresel iktisadî krizi sonrasında ise çok kutupluluk esasına göre şekillenmeye başlamıştır. Yeni dünya düzenini biçimlendiren bu vizyon–perspektifin sonucu olarak ortaya çıkan paradigma–eksen kaymaları ile ilgili bilimsel araştırmaların çeşitlendirilmesi/ boyutlandırılmasına şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır. Orta–uzun vadeli iktisat politikalarının bu ihtiyaç doğrultusunda belirlenme zorunluluğu, geleceğimizin şekillendirilmesi açısından kritik önemi haiz olup, yukarıda özetlenen hususlarla eş zamanlı olarak **tez konusunun önemini de ortaya koymakta/ açıklamaktadır.**

Tez çalışmasının amacı, BRIC ülkelerinin iktisadî gelişim süreçlerini kapsamlı olarak analiz ederek yeni dünya iktisadi düzenindeki paradigma–eksen kaymalarını

teorik–pratik açıdan ortaya koymak ve Türkiye’nin de içerisinde olduğu yükselen ekonomilere sahip ülkelerin dikkatine sunmak suretiyle alabilecekleri pozisyonlar/ ilave tedbirler ile iktisat politikaları vizyonu hakkında bilimsel önerilerde bulunmak ve pratik tavsiyeler üretmektir. **Bu amaca;**

➤ BRIC ülkelerinin dünya ekonomisine eklemlenme çabalarının, iktisadî büyüme ve entegrasyon teorileri açısından irdelenerek bu ekonomilerin olgunlaşma ve adaptasyon ve süreçleri ile ilgili yol haritalarının belirlenmesi, bahse konu süreçte dış iktisadî ilişkilerin üstlendiği rolün ortaya konulması,

➤ BRIC ülkelerince uygulanan kendilerine has büyüme politikalarının ayırt edici yönlerinin ortaya konularak teorik ve pratik açılardan genelleme/ modelleme imkânlarının araştırılması,

➤ Bu ülkelere optimum düzeyde yabancı sermaye akışının istikrarlı bir şekilde sağlanmasının yollarının incelenmesi,

➤ BRIC ülkelerindeki cari işlemler dengesi, büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları arasındaki korelasyonun ekonometrik açıdan analiz edilmesi,

➤ BRIC ülkeleri öznesinde tüm gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret stratejilerinin temel ve üstün yönlerinin olgunlaştırılmasına ilişkin yol, yöntem ve metotların belirlenmesi, söz konusu ülkeler arasındaki ticari–iktisadî ilişkilerin geliştirilmesini sağlayacak fırsat ve imkânların saptanması, mezkûr ilişkilerin daha üst düzeylere taşınması ve olgunlaştırılmasının yöntem ve mekanizmalarının tespit edilmesi,

suretiyle erişilmesi öngörülmüş olup, **araştırmanın kapsamını teşkil etmektedir.**

Tezin belirtilen amaçlarına erişim için izlenen yöntem ve metodolojik prensipler bağlamında, ağırlıklı olarak tümdengelim (dedüksiyon) yöntemi kullanılmıştır. Bu meyanda, bilim çevrelerinde kabul gören soyut kavram ve teorilerden yola çıkarak gündelik hayatta gözlemlenen somut olguların açıklanmasına, soyut teorik bilgilerin somut gerçekliklere uyarlanmasına çalışılmıştır. Somutlaştırmak gerekirse, ilk olarak tez çalışmasının teorik temellerini teşkil eden iktisadî büyüme ve entegrasyon

kavramları ele alınmıştır. Daha sonra BRIC ülkelerinin temel karakteristikleri istatistiksel verilerden istifadeyle ortaya konulmuştur. Son olarak da bu ülkelerin münferit değil birlikte hareket etmeleri halinde daha fazla menfaat elde edecekleri savı karşılaştırmalı matematiksel, istatistiksel ve ekonometrik analizlerle desteklenmiştir. Bunun yanı sıra literatür taraması ve neden–sonuç ilişkileri ve organik bağların kurulabilmesini teminen tarihsel analiz, bilimsel soyutlama ve mantıksal yaklaşım, istatistiksel gruplama ve benzeri araştırma tekniklerinden de istifade edilmiştir.

Araştırmanın öngörüsü, mevcut ve güçlü fiziksel, beşeri ve sosyal sermaye potansiyelleri sayesinde BRIC ülkelerinin hızlı gelişimlerini sürdürerek iktisadî açıdan G-7 ülkelerini Goldman Sachs’ın tahminlerinden çok daha önce geride bırakarak ilk sıralara tırmanacağı, İngiltere, Fransa, Danimarka ve İsveç başta olmak üzere AB’den kopuşların beklendiği önümüzdeki süreçte en gevşek düzeydeki bir iktisadî entegrasyonu başarabilmeleri durumunda ABD + AB + Japonya bloğunun karşısında müstakil ve yeni bir kutup konumuna yükselebileceğidir. ***Çalışmanın sonucunda*** tezin öngörüsü ile uyumlu bir şekilde BRIC ülkelerinin münferitten ziyade birlikte hareket etmelerinin daha fazla menfaatlerine olacağı neticesine ulaşılmıştır.

Tezin bilimsel ve pratik değeri ile sonuçlarının uygulanabilirliği aşağıdaki maddelerde açıklanmıştır:

- Yeni dünya düzeninde iktisadî büyüme ve entegrasyonun yeri ve önemi teorik olarak izah edilmiştir.
- Büyüme ve entegrasyon teorileri perspektifinden hareketle BRIC ülkelerinin modern karakteristikleri ve mukayeseli üstünlükleri ortaya konulmuştur.
- Ülkeler arasındaki ticari–iktisadî ilişkilerin verimliliği ve etkinliğinin arttırılabilmesini teminen görece üstün yönleri ortaya konulmuş ve olgunlaştırılması için öneri–tavsiyeler geliştirilmiştir.
- Ortaya konulan bilimsel sonuçlar, politika yapıcıları ve kanun uygulayıcılar, vizyon belirleme ve bu doğrultudaki icraatların ifasında istifade edilebilir niteliktedir.

Tezin özgün yönleri açısından;

➤ 21. yüzyılda biçimlenen yeni dünya iktisadî düzeninin büyüme–entegrasyon teorileri temelinde ve BRIC ülkeleri öznesinde irdelenmesi,

➤ Gelişmekte olan ülkelerin yeni dünya iktisadî düzenindeki yeri ve önemi ile erişmesi beklenen konumlarının istatistikî verilerle desteklenerek ortaya konulması,

➤ BRIC ülkelerinin büyüme oranı ve kısa vadeli sermaye hareketlerinin cari işlemler dengesi üzerindeki etkileri ve aralarındaki korelasyon ilişkilerini istatistiksel ve ekonometrik açılardan analiz edilmesi,

➤ BRIC ülkelerinin münferiden değil en gevşek entegrasyon modelleri çerçevesinde dahi birlikte hareket etmelerinin daha fazla menfaatlerine olacağının ekonometrik analiz desteğiyle izah edilmesi,

hususları ön plana çıkmaktadır.

Tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. İktisatta büyüme ve entegrasyon konuları teorik açıdan ele alınacağı birinci bölümde iktisadın genel anlamda bir terminolojik analizi yapıldıktan sonra iktisat bünyesindeki branşlaşmalar, bu branşlaşma kapsamında büyüme ile kalkınma arasındaki ilişki, büyüme teorilerinin iktisattaki yeri ve önemi ile bu teorilere yönelik temel sınıflandırmalar açıklanmakta, büyüme teorileri kronolojik gelişimleri açısından tasnif edildikten sonra, gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeleri yakalayacağı öngörüsünü teorileştiren Rostow'un iktisadî büyümenin aşamaları kuramına değinilmektedir. Teorik bölümün birinci kısmını teşkil eden büyüme öznesindeki konulardan sonra, iktisadî entegrasyonun büyüme üzerindeki etkileri; iktisadî entegrasyonun tarihçesi, tanımı ve kapsamı, iktisadî entegrasyon teorileri ve iktisadî entegrasyonun aşamaları alt başlıkları dâhilinde incelenmektedir.

İkinci bölümde, gelişmekte olan ülke ekonomilerine yönelik gruplandırmalar BRIC öznesinde analiz edilmektedir. Bu kapsamda, ülke sınıflandırmalarına kısaca değinildikten sonra BRIC teriminin ortaya çıkışı, BRIC ülkelerinin dünyadaki yeri ve terimin isim babası Jim O'Neill'in BRIC hipotezi gözden geçirildikten sonra Brezilya, RF, Hindistan ve ÇHC'nin her biri genel karakteristikleri, mukayeseli üstünlükleri, sektörel analizleri, iktisat politikalarının vizyonu ve karakteristikleri açısından mercek altına alındıktan sonra, her bir ülkenin ekonomisi münferiden değerlendirmeye tabi

tutulmaktadır. BRIC'e alternatif olarak gösterilen diğer gruplandırmalara da özetle tetkik edildikten sonra BRIC ekonomilerinin bir bütün olarak değerlendirilmesine çalışılmaktadır.

Üçüncü bölümde ise; BRIC ülkelerinin cari işlemler bilançolarındaki değişimler, iktisadî büyümeleri ve kısa vadeli sermaye akımları arasındaki karşılıklı ilişki incelenmektedir. Bu alandaki literatür taraması özetlendikten sonra, istatistiksel ve ekonometrik açılarından regresyon ve panel veri analizine tabi tutulmaktadır. Nihai olarak da BRIC ülkelerinin yeni dünya düzeninde üstlenmesi beklenen misyon ve bu misyon doğrultusunda başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere diğer ülkelerinin iktisat politikalarının vizyonunda hayata geçirmelerinin uygun olacağı değerlendirilen öneriler ortaya konulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKTİSATTA BÜYÜME VE ENTEGRASYON

1.1. İKTİSAT, BÜYÜME VE KALKINMA ÜZERİNE

Günümüz itibarıyla artık herkesin ezbere bildiği haliyle iktisat, “Sınırsız insan ihtiyaçlarının sınırlı kaynaklarla karşılanması bilimidir”. Bu kapsamda iktisadın bünyesinde, pozitif bilimsel yönü ağır basan büyüme ve normatif yönü görece daha fazla olan kalkınma bağlantılı konular, ağırlıkları ve popülariteleri dönemden döneme değişkenlik gösterse de iktisatçıların temel ilgi alanları arasında daima var olmuştur. Zira toplumların yaşam standartlarının istikrarlı bir şekilde iyileştirilmesi ve herkese daha iyi yaşam koşulları sağlanması ideali, tüm zamanlar boyunca mevcudiyetini korumuştur.

Gerek pozitif, gerekse de sosyal bilimlerin hem bireylerin hem de toplumların gündelik yaşantılarındaki yeri ve ağırlığı dönemden döneme değişebilmektedir. Örneğin sağlığı yerinde olan bir kimsenin hayatında tıp biliminin, liseyi veya üniversiteyi tamamlayan bir bireyin yaşamında eğitim bilimlerinin, uzaya roket fırlatma veya yörüngeye uydu yerleştirme gibi bir projesi bulunmayan toplumların sosyal

yaşantılarında uzay teknolojileri biliminin yeri ve önceliği ilk sıralarda yer almamaktadır. İşte iktisat gerek bireylerin, gerekse de toplumların gündelik yaşamlarını sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları mal ve hizmetleri üretmeleri zaruriyeti nedeniyle her zaman birinci derecede öncelikli bir konuma sahip olmakta ve bu yönüyle diğer sosyal ve pozitif bilimlerden ayrılmaktadır.

Gerçekten de insan topluluklarınca, Dünya üzerinde var olunan ilk andan itibaren daima daha iyi koşullarda ve standartlarda yaşanması hedeflenmiştir. Bu amaca hizmet edecek her türlü mal ve hizmetin meydana getiriliş süreçlerinin anlaşılması ve açıklanması gayretleri de neredeyse üretken faaliyetlerle eş zamanlı olarak bireylerin ve toplumların yaşantılarındaki yerini almıştır. Bu hedefe ulaşabilmek için de sınır tanımayan ihtiyaçların karşılanması için kullanılan sınırlı kaynaklardan nasıl tam olarak, daha etkin ve verimli bir şekilde istifade edilebileceğinin ve üretim kapasitelerinin hangi yöntemlerle arttırılabileceğinin arayışı içerisinde olunmuştur.

Bu minvalde çalışmada ilk olarak iktisadın terminolojik açıdan analizinde ön plana çıkan hususlar kısaca irdelendikten sonra, iktisat teorisinin büyüme ve kalkınma bağlantılı alanlarının tez konusuyla kesişen kısımları ele alınacaktır.

1.1.1. İKTİSADIN TERMİNOLOJİK ANALİZLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

İktisat eğitiminin başlangıcındaki bir öğrenci ile akademik hayatının zirvesindeki bir ordinaryüs profesörün ortak noktaları, “*İktisat Nedir?*”¹ sorusuna

¹“İktisat Nedir?” sorusuna bağlı olarak gündeme gelen tartışmaları, bu alanda lisans ve lisansüstü eğitim gören üniversite öğrencileri (İlyas ve Filizsu ile arkadaşları) arasında gerçekleştiği varsayılan diyaloglardan hareketle ve kariyerinde tanık olduğu şahsi tecrübelerinden esinlenmek suretiyle oluşturduğu özgün, akıcı ve iktisat eğitimi alanındaki klişeleşmiş yöntemleri rafa kaldıran bir üslup ile kurgu dâhilinde ortaya koyan N.Emrah AYDINONAT; Lionel ROBBİNS’e atfen, iktisatçının gözünden insanın varoluşunun dört önemli özelliği sahip bulunduğuna, bunlardan birincisinin isteklerin ve amaçların çeşitli olduğuna, ikinci olarak istekleri karşılamak için gerekli zaman ve araçların sınırlı olduğuna, üçüncü olarak bu araçların ve kaynakların alternatif kullanımlarının bulunduğu, dördüncü olarak da istekler ve amaçların farklı öneme sahip olduğuna işaret etmiş ve Israel Meir Kirzner’in The Economic Point of View: An Essay in the History of Economic Thought (1960), John Elliot Cairnes’in The Character and Logical Method of Political Economy (1861), William Stanley Jevons’un The Theory of Political Economy(1871), Alfred Marshall’ın Principles of Economics (1890), James Mill’in Elements of Political Economy (1821), Friedrich List’in The National System of Political Economy (1841), Thomas Edward Cliffe Leslie’nin “Definitions of Political Economy” (1881) ve “On the Philosophical Method of Political Economy” (1876), John Stuart Mill’in Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy (1844), A System of Logic, Ratiocinative and Inductive (1858) ve Principles of Political Economy with some of their Applications to Social Philosophy (1870), Philip Henry Wicksteed’in The Common Sense of Political Economy (1910), Lionel Robbins’in An Essay on the Nature and Significance of Economic Science (1932), Nassau William Senior’un Political Economy (1854), Ludwig von Mises’in Human Action: A Treatise on Economics (1949), Jacob Viner’in “Some Problems of Logical Method” (1917) ve “Some Problems of Logical Method in Political Economy” (1917), Jean-Baptiste Say’ın A Treatise on Political Economy (1855), Arthur Cecil Pigou’nun The Economics of Welfare (1920), Raymond Taylor Bye’un “The Scope and Definition of Economics” (1939), David Colander’un “Retrospectives: The Lost Art of Economics” (1992), Pyhlis John Deane’in “The Scope and Method of Economic Science” (1983), Francis Ysidro Edgeworth’un “An Introductory Lecture on Political Economy” (1891), George Nikolaus Halm ve Frederick St. Leger Daly’nin “The Scope and Method of Economics” (1945), Henry Roy Forbes Harrod’un “Scope and Method of Economics” (1938), John Richard Hicks’in “The Scope and Status of Welfare Economics” (1975), Oskar Ryszard Lange’nin “The Scope and Method of

verilen cevapları irdelemekle bu yola koyulmaları ve dönem dönem aynı soruyu kendilerine tekrardan yöneltmeleri/sorunun cevabını gözden geçirmek durumunda hissetmeleridir.

Dünya üzerinde meydana getirdiği medeniyeti kendisine bahşedilen düşünme yeteneği sayesinde tesis edebilen insanoğlu, bu medeniyetin maddi ve özellikle de gayri maddi bileşenlerini oluşturduğu kavramlar aracılığıyla nesilden nesile aktarabilmiştir. Bilimsel kavramların nesiller arası transferi ise terimler vasıtasıyla gerçekleştirilebilmiştir.

Bu bağlamda; iktisat kelimesinin ne anlam ifade ettiği/ etmesi gerektiğine dair akademik ve entelektüel platformlarda tartışmalar, bilimsel açıdan terimlerin sembolize ettikleri kavramların doğuşu, gelişimi, değişimi ve birbirleri üzerindeki karşılıklı etkileşimlerinin anlaşılmasına hizmet eden etimoloji ve semantik incelemeleri de bünyesinde barındıran terminolojik analizlere² yansımıştır.

Gerçekten de iktisadın ne olduğu ile ilgili bir şeyler yazmak isteyenler kendilerine; “İktisadın her iktisatçının kendi tarifiyle yapabileceği bir turta mı, yoksa iyi tanımlanmış ve hemen hemen hiç değişmeyen malzemelerden oluşan bilindik bir turta mı olduğunu”, bir başka deyişle, iktisadın; iktisatçının onun ne olmasına rıza gösterdiği/müsaade ettiği kadarıyla mı takdim edileceğini, yoksa kendine münhasır bir “doğası” olup olmadığını sormuş, (Tagliacozzo, 1945: 307), bu aktivitenin iki yüzyılın yarısından fazla olan bölümünün genel toplamı muazzam ve büyüleyici bir literatür

Economics” (1945), Simon Nelson Patten’in “The Scope of Political Economy” (1894), Joseph Persky’nin “Retrospectives: The Ethology of Homo Economicus” (1995), Philip Henry Wicksteed’in “The Scope and Method of Political Economy in the Light of the ‘Marginal’ Theory of Value and of Distribution” (1914) isimli eserlerini, iktisat tanımı meraklıları ve bu alanda ileri düzeyde araştırma yapmak isteyenler için kaynakça olarak tavsiye etmiştir (Aydınöner, 2014: 85, 245– 249). Metodolojik, ideolojik ve politik perspektif farklılıkları bir kenara bırakıldığında, burada altı çizilen dört öğenin (daha da basite indirmek gerekirse, kılığın ve seçim yapma zorunluluğunun) insanın rasyonel bir varlık olduğu ve fayda maksimizasyonu peşinde koştuğu varsayımları altında, iktisadın tanımlanmasında yer verilen ana ortak unsur olduğu söylenilebilecektir. İktisadın ne olduğu noktasında lisans öğrencilerine dikte ettirilen hususlardaki ortak öğeleri içeren bir tanımın ise şu şekilde formüle edilebileceği düşünülmektedir: “İktisat, sınırsız/sonsuz nitelikteki isteklerin, kıt olan ve birbirlerinin alternatifi olarak kullanılabilen mevcut kaynaklarla en etkin şekilde nasıl tatmin edileceği/karşılanacağı veya kıt kaynakların sınırsız isteklerin karşılanmasına tahsis edilme sürecindeki tercihlerin nasıl şekilleneceği/sıralanacağı, bu maksatla üretim, dağıtım, tüketim, ticaret, değişim ve bölüşümle ilgili toplumsal organizasyon ve süreçlerin nasıl gerçekleştirileceği sorusuna cevap arayan sosyal bilim dalıdır”.

2 Etimolojik ve semantik analizler, iktisat (economics) kelimesinin kökeni ile ilgili iki farklı görüşe işaret etmektedir. Birinci görüşe göre iktisat, iki Yunanca kelime “Oikos” ve “Nomos”’un bir araya getirilmesi suretiyle türetilmiş bir sözcük (Boland, 1997) olup, “Oikos” “Ev”, “Hançalkı”, “Aile”, “Nomos” ise “Yasa”, “Düzen” anlamlarına gelmektedir ve ilk kez Aristo tarafından (Turanlı ve İşgüden, 1987: 82) kullanılmıştır. İkinci görüş ise kelimenin kökenini “Oikos” ve “Nemein”’e yani “İdare, Yönetim (management)”’e (Dutta, 2006: 3, Gangadhar, Setyanarayan ve Veeranna, 2009: 2, Ravi, 2011: 477, Mueller, 2014, Stephan and Power, 2012, Backhaus, 2012: 11, Roux, 2005: 88, Aruka, 2015: 21, Nickols ve Kay, 2015: 15, Sokol, 2011: 39) dayandırmaktadır. Bu durum, İngilizcedeki “Economic”, “Economics”, “Economic”, “Economist”, “Economize” ve “Economy” sözcüklerinin tamamının kökeninin dayandırıldığı “Oikonomos”’un birinci bölümü olan “Oikos”’un, “Oikonomia” sözcüğündeki kullanımının “Ev İdaresi” anlamına gelmesinden kaynaklanmaktadır (Partridge, 2006: 176). Aynı anlamda kullanılan “iktisat” ise Arapçada “tasarruf” demektir (Emiroğlu, Danişoğlu ve Berberoğlu, 2006: 222) ve dengeli, mutedil olmak anlamına gelen “kasd” kelimesinden türetilmiştir (Ayverdi, 2006: 1391).

meydana getirmiştir (Kirzner, 1960: 2). Bu kapsamda gündeme getirilen temel önermeler, itirazlar–eleştiriler, tez–antitezler ve diğer/bağılantılı sorularda vurgu yapılan noktalar ana hatlarıyla aşağıda özetlenmiştir:

- “***İktisat bir bilimdir/iktisat sosyal bir bilimdir***” (Bye, 1939: 640).
- “***İktisat, Zenginliğin Bilimidir***” (Mukherjee ve Ghose, 2002: 5, Maheshwari, 2013: 3, Agarwal, 2011: 2–3),
- “***İktisat, gelirin çalışmasıdır***”(Williams, 2002: 2),
- “***İktisat, fiyatların veya değerlerin çalışmasıdır***” (Davenport, 1913: 25), (Garver ve Hansen, 1937: 5),
- “***İktisat, maddi refahın bir çalışmasıdır***” (Marshall, 1916: 1, Cannan, 1888: 2),
- “***İktisat, kılığın bilimidir***” (Agarwal, 2011: 3–4),

Literatürdeki iktisat tanımlarını kategorize etmek gerekirse, bu tanımlar dört grupta sınıflandırılabilir:

- ***Zenginlik tanımları*** (Ana karakteristikleri: zenginliğe abartılı vurgu, zenginliğin meydana getirilişinin araştırılması, zenginliğin doğası üzerine çalışılması, Adam Smith ve takipçileri),
- ***Maddi refah tanımları*** (Ana karakteristikleri: refahın maddi gerekliliklerinin çalışılması, hayatın olağan iktisadi faaliyetlerine yoğunlaşılması, insanın rolüne vurgu yapılması, Alfred Marshall ve takipçileri),
- ***Kıtlık tanımları*** (Ana karakteristikleri: İnsan isteklerinin³ sınırsızlığı, insan isteklerini tatmin için kullanılacak vasıtaların ise sınırlılığı, kıt kaynakların alternatif kullanımı, kıt kaynakların verimli kullanımı, seçim ve optimizasyona ihtiyaç duyulması, Lionel Robbins ve takipçileri),

³ İngilizce iktisat kitaplarının tersine Türkçe iktisat kitaplarının tümünde istekler (wants) yerine ihtiyaçlar (needs) kavramı kullanılmaktadır. Türkçe literatürde bu alışılmış kullanıma tercih edilmemesinin nedeni, isteklerin sınırsız olma özelliğidir. İstekler mallar satın alınarak karşılanır. Dolayısıyla da isteklerin sınırsız olması, kavramsal düzeyde gelirlerin de sınırsız olmasını içerir. Bu yüzden istekler kavramını, Miller–Fisher’in vurguladığı gibi gelir sınırsız iken karşılanmak istenen duygular diye de tanımlamak mümkündür. Buna karşılık ihtiyaçlar kavramı, kişilerin belirli (sınırlı) bir gelir ile karşılamak istedikleri duygulardır. İsteklerin tersine ihtiyaçlar sınırsız değil, sınırlıdır (Ünsal, 2014: 6).

➤ **Büyüme merkezli tanımlar** [Ana karakteristikleri: büyümeye uyumlandırma, tüketimin dinamik tahsisi, dağıtım, kaynak tahsisinin geliştirilmesi, Paul Anthony Samuelson ve takipçileri, (Mazumdar ve Mitra, 2011: 1–4)].

Filozof ya da bilim adamları için iyi bir tanım, tanımlanan bütün nesneye uygulanabilen ve sadece onlara uygulanabilen, mantığın kurallarını yerine getiren ve anlaşılabilir olandır (Gökbulut ve Ubuz, 2013: 402) veya “İyi bir tanım, efradını cami, ağyarını mani olmalıdır. (Ülken, 2005: 121), yani söylenecek her şeyi içermeli, ama lüzumsuz hiçbir şey söylememelidir (Boratav, 2010: 21). Bu minvalde, iktisadın evveliyattaki tanımlarda altı çizilen unsurlarını da ihtiva eden geniş kapsamlı ve modern tanımı **“İnsanların ve toplumun, paranın kullanımıyla veya kullanımı olmaksızın, alternatif kullanımları olabilen kıt üretken kaynaklardan yararlanma tercihini çeşitli emtianın zaman içerisinde üretilmesinde nasıl sonuçlandırdığının ve hâlihazırda veya gelecekte toplumdaki çeşitli kişiler veya gruplar arasında tüketim için dağıttığını, kaynak tahsisi modellerinin geliştirilmesinin maliyetlerini ve yararlarını analiz eden (Samuelson ve Temin, 1976: 3) bilim dalı”** şeklinde formüle edilmektedir.

Sonuç olarak asla unutulmamalıdır ki iktisat teorisi bir siyasi reçeteler envanteri/stoku değildir, fakat Bayan Joan Robinson’un isabetli tabiriyle “bir analitik aletler kutusudur” ve aletler bir bağlantısı kopuk unsurlar yığını değildir, birlikte bir makine oluşturmaktadırlar. Bu makine geniş limitler dâhilinde, kendisine yüklenen somut problem her ne olursa olsun, kalitesine bakmaksızın çok sayıda sonuçlar üretmektedir. Makine şeklen problemin vergi veya ücret politikasının ya da bir düzenleme parçasının veyahut da korumanın sonucu olup olmadığından bağımsız olarak aynı biçimde işlemektedir. Dolayısıyla da makine bu limitler dâhilinde, belirsiz bir amaçlar çeşitliliği için ne zaman ihtiyaç duyulursa hazır olacak şekilde, bunların tamamı için bir kerede inşa edilmiş olabilecektir (Schumpeter, 1954: 449).

1.1.2. İKTİSAT BÜNYESİNDEKİ BRANŞLAŞMALAR

İktisat biliminin yukarıdaki tanımlarından da anlaşılacağı üzere toplumlar, sahip oldukları sınırlı kaynaklarla üyelerinin sınırsız isteklerinden yalnızca bazılarını karşılayabilecek durumda olmaları nedeniyle, hangi ihtiyaçların öncelikle karşılanacağı noktasında bir seçim/tercih yapmak durumundadır. Dolayısıyla da rasyonalite prensibi

uyarınca, sahibi olduğu kaynaklardan azami düzeyde istifade etmek suretiyle maksimum sayıda üyesinin ihtiyaçlarını karşılamayı hedefleyeceği varsayılan her toplum, bu amaca hizmet edecek bir sistem kurmak isteyecektir. Bu sistemi kurarken de aşağıda belirtilen altı temel soru ile karşı karşıya kalmaktadır:

- Ne, ne kadar üretilecek?
- Nasıl üretilecek?
- Kimler için üretilecek?
- Tam istihdam sağlanıyor mu?
- Ekonomi büyüyor mu?
- Kaynaklar etkin olarak kullanılıyor mu?

Bu bağlamda; iktisatçılar ne–nasıl–kimler için üretilecek sorularını bir arada kısaca iktisadî mesele (economic problem) diye nitelendirirler. Dünyadaki her toplum, iktisadi mesele ile karşı karşıyadır ve ona şu veya bu biçimde çözüm getirmek, yukarıda sözü edilen ilk üç soruyu şu veya bu şekilde cevaplandırmak zorundadır (Ünsal, 2007: 11–13).

Yukarıda değinilen soruların her biri, iktisadın alt bilim dalları için birer ihtisas konusu oluşturmaktadır. Bunlardan, kaynakların etkin kullanımı mikro ekonominin, kaynakların tam kullanımı makro ekonominin, kaynakların miktarının arttırılması ya da aynı anlama gelen üretim kapasitesinin arttırılması sorunu büyüme ve kalkınma disiplininin inceleme alanı içine girmektedir (Berber, 2011: 1).

1.1.3. BÜYÜME–KALKINMA İLİŞKİSİ

Kalkınma iktisadî çerçevesinde ekonomik kalkınma, modernleşme, sanayileşme, büyüme ve yapısal değişmeye atfedilen anlamlar çoğu zaman birbirine karıştırılmaktadır. Özellikle ekonomik kalkınma ile iktisadî büyüme birbirlerinin yerine geçecek şekilde eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Yavilioğlu, 2002a: 64). Birçok

iktisat kitabında, iktisadi büyüme ile iktisadi kalkınma kavramları özdeş terimler (Kaynak, 2009a: 68) gibi lanse edilmektedir.

Günümüzde ekonomik kalkınma ile iktisadî büyüme kavramları sık sık birbirine karıştırılan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi, iktisadî büyüme, gelir düzeyinin ve kişi başına düşen milli gelirin artışı, ekonomik kalkınma ise yatırımların artması, üretimdeki verimlilik artışı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kalkınma, bireye yapılan yatırımlar ve genel olarak yaşam düzeyinin gelişmesi ile ilgilidir. Bir ülkenin kalkınması ise sadece ekonomisinin gelişimi değil, yapılmış ya da yapılacak olan eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve teknolojik yatırımlar da bu anlamda büyük önem taşımaktadır. Söz konusu yatırımlar, aynı zamanda bir ülkenin dengeli ve sürdürülebilir büyüme sürecine girmesi için gerekli ve vazgeçilmez unsurlardır (Deniz, 2007: 1).

“Büyüme”, Kalkınma” ve “Gelişme” terimlerinden kalkınma ve gelişme eşanlamlı kabul edilmekle birlikte, büyüme bunlardan farklı anlamda kullanılmaktadır. Büyümede daha çok kantitatif değişimler dikkate alınarak, bunlarla ilgili mutlak değişimler ve değişim hızları incelenirken; kalkınmada kalitatif değişimler de dikkate alınmakta (Dülgeroğlu, 1991: 3), tanımlar açısından iktisadî büyüme zorunlu olarak ekonomik kalkınma ve gelişmeyi içermemekte, iktisadî kalkınma ve gelişme zorunlu olarak kültürel kalkınma ve gelişmeye bağımlı olmakta, iktisadî kalkınmanın arkasında insan ögesine yapılan yatırımlar ve genel olarak yaşam standartlarının gelişmesi bulunmaktadır (Kongar, t.y.).

Büyüme ve kalkınma kavramlarının tanımları arasında en önemli nokta, büyümede mevcut iktisadi yapı esas alınırken, kalkınmada mevcut iktisadi yapıya razı olunmayarak ve bunun değiştirilerek gelişmesinin esas alınmasıdır. Böylece, kalkınmada kendiliğinden meydana gelecek değişimlere baştan müdahale edilerek bunların bir hedef ya da hedefler doğrultusunda yönlendirilmesi söz konusudur. (Kaynak, 2009a: 70).

Büyüme kavramının kalkınma kavramı ile karşılaştırıldığında ne anlama geldiği veya kalkınma kavramından ne tür bir farklılığının olduğu sorunu ortaya çıktığında, büyüme kavramı için en belirgin özelliğin, bir ekonominin üretim kapasitesinde

sayısal/niceliksel olarak ölçülebilen genişleme veya miktar artışı olduğu söylenebilmektedir. Bu karşılaştırmanın diğer yanında ise kalkınma kavramı bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma kavramı, niteliksel değişime işaret etmektedir. Bu durumda ekonomik kalkınma hem daha fazla çıktı hem de teknik ve kurumsal yapıdaki değişimleri kapsamaktadır (Yavilioğlu, 2002a: 74–75). Genellikle birbirine karıştırılan söz konusu kavramlardan iktisadî büyüme ulusal gelir düzeyindeki ve birey başına düşen ulusal gelirdeki artışa işaret etmektedir. Bununla birlikte, matematiksel ifadelerle bir yılda üretilen tüm mal ve hizmetlerin toplamı anlamına gelen ulusal gelirin artması ve nüfus başına bölündüğünde bulunan birey başına gelirin yükselmesi, genellikle ve yanlış bir biçimde kalkınma olarak kullanılmaktadır. Oysa bu rakamların ifade ettiği gerçeklik kalkınma değil, büyümedir. İktisadî kalkınma ise çok daha yapısal bir sonuç olup, yatırımların artması, üretim verimliliğinin yükselmesi anlamına gelmektedir (Kongar, t.y.).

Karşılaştırmalar, iktisadî büyümenin daha çok üretim faktörlerinin en yüksek verimi sağlayacak biçimde bir araya getirilmesini içeren bir denge sorunuyla ilgilendiğini göstermektedir. Ekonomik kalkınma ise iki aşamalı bir süreci ifade etmektedir. Birinci aşama, üretim faktörlerinin oluşturulmasıdır. Bu aşamada, üretim faktörlerinin oluşturulabilmesi için ekonomiyi de içine alan kurumsal/yapısal bir değişimin olması gerektiği vurgulanmaktadır. İkinci aşama ise üretim faktörlerinin en uygun bileşimini içerisine almaktadır. Dolayısıyla ekonomik kalkınma kavramı, iktisadi nitelikte olan yapılar yanında sosyal, siyasal nitelikteki yapılarda da gelişme yönünde bir değişim, hatta yeni yapıların oluşturulmasını içeren süreçlere de işaret etmektedir. Yani iktisadi kalkınma sadece ekonomik boyutlarla sınırlanmayan, toplumu sosyolojik, psikolojik ve politik tüm boyutlarıyla kuşatan karmaşık bir süreçtir. Kalkınma her ne kadar iktisadi büyümeyi içerirse de var olanın sayısal olarak büyümesi anlamına gelmemekte, olumlu anlamda yeni bir yapının kurulmasını öngörmektedir (Yavilioğlu, 2002a: 66).

Kalkınmanın temellerinde gelişmiş teknolojiyi içeren ekonomiye transformasyon/dönüşüm yatmaktadır. Gelişmiş modern kapitalist ekonomilerin tanımlanmasında güçlü bir teknolojik değişim vurgulanmaktadır (Altuğ, 2005: 8). Salt ulusal gelir artışı ya da birey başına düşen gelirin yükselmesi tek başına bir kalkınma

göstergesi olarak yeterli görülmemektedir. Gelir dağılımı adaletinin bozulması, ülkenin eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlaşmaması, konut ve sosyal güvenlik hizmetlerinin gerilemesi durumunda, ulusal gelirin topyekûn artması durumunda dahi kalkınmadan söz etme olanağı bulunmamaktadır. Gerçek bir kalkınmadan söz etmek için eğitilmiş ve uzmanlaşmış işgücünün artması, tüm nüfusun sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınabilmiş olması ve işsizliğin %1–2 civarında dolaşması gerekmektedir. Ayrıca WB'nin kalkınma ölçütleri arasında birey başına düşen hastane yatağı sayısından ülkedeki eğitim düzeyine kadar pek çok istatistik yer almaktadır (Kongar, t.y.).

Kalkınma kavramının tarihsel değişimi incelendiğinde, bu değişim sürecinin, toplumların değişim ve gelişim sürecine paralel olarak dalgalı bir yolda seyrettiği görülmektedir. Bu durum, toplumların değişim ve gelişim süreçlerinin tek düze olmayışının ve çok farklı kültürlerde yetişen iktisatçıların yetiştikleri toplumsal gerçeklikler çerçevesinde analizler yapmalarının ve dolayısıyla kalkınma kavramını değişik şekillerde tarif etmelerinin doğal sonucudur. İnsanın iktisadi yönüyle ele alınması (homo economicus), kalkınma kavramının, başlangıçta sadece ekonomik yönüyle ele alınmasına neden olmuştur. Kavramın iktisadî büyüme kavramı ile yakın ilişkisi üzerinde durulmuş, sanayileşmeyle birlikte kavram farklı bir boyutta, fakat yine ekonomik yönüyle ele alınmıştır. Günümüzde ise kalkınmanın, sadece ekonomik faktörlerin önemini dikkate alan anlayışla izahının doğru olmayacağı, modernleşme kavramıyla olan ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Modernleşme sürecinde ekonomik faktörlerin önemiyle birlikte ekonomi dışı faktörlerin (insan/toplum yaşamını etkileyen her türlü –sosyal, kültürel, ekonomik faktörler) de önemi fark edilmiştir. Modernleşme bir toplumun her sahada çağdaş normlara uygun olarak gelişmesini, yani kalkınmasını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle; sosyal, kültürel, ekonomik, hukuki, çevresel vb. kalkınmanın insanın etkilendiği ve etkilediği her alanda gerçekleşmesi gerektiği sorunu, modernleşme kavramının genişliği içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla kalkınma kavramı, modernleşme kavramıyla günümüzdeki anlamını bulmuş ve salt ekonomik bir anlam ifade etmek darlığından kurtulmuştur (Kaya, 2008: 47–48).

Bilindiği üzere İngilizcede “growth” iktisadî büyüme anlamına gelmektedir. “Development” ise, işin toplumsal ve kültürel boyutunu da vurgulayan “gelişme” anlamına gelmektedir. Bu nedenle İngilizcede “kalkınma” fenomenini tanımlamak için

bu iki terim birlikte “growth and development” biçiminde kullanılmaktadır. Oysa Türkçedeki “kalkınma” terimini İngilizcedeki hem “growth” hem de “development” kavramlarını içerdği için tek bir sözcükle, her iki süreci de ifade etmek ve “kalkınma” terimini, hem “iktisadî büyüme”, hem de “beşeri gelişme” için kullanmak mümkün olmuştur. Bu nedenle de, Türkiye’deki tüm “kalkınma literatürü” kalkınmanın sadece iktisadî büyüme değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel gelişme olduğu teması etrafında odaklanmıştır (Kongar, 1998).

Kalkınma kavramını sistemin çalışmasının sağlayan dinamikler açısından şöyle açıklayabilmek mümkündür; kapitalizmin kendi içsel dinamiği ile gelişen bir sistem olarak büyümesinden bahsedildiği halde, az gelişmiş ülkelerde veya toplumlarda içsel güçlerin kendiliğinden işleyişinin bu değişmeyi ve gelişmeyi sağlayamaması dolayısıyla bu ülkelerin kalkınmasından bahsedilmektedir. Dolayısıyla kalkınma kavramı, bilinçli bir müdahaleyle iktisadî-toplumsal yapının işleyişinin değiştirilmesi, bu yapılara piyasanın kendiliğinden işleyişinin gerçekleştireceğinden farklı bir nitelik verilmesi anlamında kullanılmaktadır (Kazgan, 1997: 248).

Büyüme-kalkınma ilişkisi bağlamında işaret edilmeden geçilemeyecek bir nokta ise; büyüme teorisinde tarihsel süreç içerisinde meydana gelen evrimin son yıllardaki gidişatı ve yeni yönüdür. Bu bağlamda; büyüme teorisi gelişim sürecinin büyümenin temel belirleyicilerini araştıran dördüncü aşamasında ulaşılan sonuçlar izlenerek büyümenin coğrafya, entegrasyon, kültür ve kurumlar gibi dört temel belirleyicisinin olduğu biçiminde ifade edilebilmektedir. Söz konusu temel belirleyicilerden coğrafya unsurunda, doğal kaynakların, iklimin, topografyanın ve ekolojinin yaklaşık belirleyiciler üzerindeki (büyüme üzerindeki) etkileri incelenirken, entegrasyon-ticaret unsurunda mallar ve sermaye-emek girdileri üzerinden uluslararası ticaret katılmanın yaklaşık belirleyiciler üzerindeki (büyüme üzerindeki) etkileri incelenmektedir. Buna karşılık kültür unsurunda, toplumda hüküm süren değerlerin, davranışların ve inançların yaklaşık belirleyiciler (büyüme üzerindeki) etkileri araştırılmaktadır. İktisatçıların 1990’ların ortalarından itibaren coğrafya-entegrasyon-kurumlar ve kültür unsurlarının büyüme üzerindeki etkilerini incelemenin-dördüncü dalganın iki önemli sonucu olmuştur. Her şeyden önce, 1950-1980 döneminde var olan büyüme teorisi-kalkınma iktisadî ayrımı (gelişmiş ülkelerdeki büyüme olgusunu inceleyen iktisadî analiz ile az

gelişmiş ülkelerdeki yapısal dönüşüm olgusunu inceleyen iktisadi analiz ayırımı), önemini ve anlamını bir ölçüde kaybetmiştir. Ayrıca iktisat tarihi ile büyüme teorisi arasında yakın bir ilişki ortaya çıkmıştır (Ünsal, 2007: 30).

1.1.4. BÜYÜME TEORİLERİNİN İKTİSATTAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Toplumların üretim kapasitelerinin büyümesi ile bağlantılı tüm hususlar, iktisat biliminin en temel ilgi alanlarından biridir. Zira nesiller boyunca artan bireysel ve toplumsal refah ancak iktisadî büyüme sayesinde gerçekleşebilmiştir (Günsoy ve Erdinç, 2013: viii). Bu nedenle de büyümenin sürekliliğinin sağlanması, dünya üzerindeki tüm ülkeler için daima en öncelikli iktisat politikası hedefi olmuştur.

Ülkelerin üretim kapasitelerinin uzun dönemde istikrarlı bir biçimde ve reel anlamda büyümesini sağlayan faktörlerin belirlenmesi/açıklanması suretiyle genel geçerli teoriler oluşturulması ve bu teorilerden istifadeyle ülkeleri daha yüksek refah düzeylerine ve yaşam standartlarına en kestirme biçimde ulaştıracak yol haritasının belirlenmesi isteği, söz konusu ilgi ve hedeflemenin altında yatan başlıca gerekçeler arasında yer almıştır. Bir başka deyişle iktisadî büyüme, özellikle gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, her ülkenin makroekonomi politikasının vazgeçilmez unsurlarından birisini oluşturmaktadır. Başarılı bir ekonominin en önemli göstergelerinin başında hızlı iktisadî büyümenin sağlanması gelmektedir (Gordon, 2000: 286). Bu bağlamda, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun dünya üzerindeki her ülke iktisaden büyümeyi istemekte, büyümeye birincil derecede önem ve öncelik atfetmektedir. Ancak bu isteğin tam anlamıyla ve tüm dünyayı kapsayacak şekilde hayata geçirilebilmesi mümkün olamamış, *“İktisadî büyüme, ekonomistlerin en özel sırrı”* (Yeldan, 2011: 3) olarak kalmıştır.

İstisnai gelişmeler veya konjonktürel dalgalanma süreçleri bir kenara bırakıldığında rahatlıkla söylenebilecektir ki ekonomiler de canlılar gibi büyümektedir. Ancak, büyüme süreci ülkelerde farklı büyüme oranları biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar; ülkelerin sahip oldukları doğal kaynaklar, sermaye birikimi, işgücü, teknoloji düzeyi gibi pek çok faktörden kaynaklanmaktadır (Taban, 2011: 1). Bazı

Ülkelerin gelir düzeyleri yüksek olmasına karşın, kimi ülkelerin gelir düzeyleri düşük kalmış, ülkeler arasındaki büyüme farklılıkları açığa çıkmaya başlamıştır (Taban ve Kar, 2003: 146). Gerçekten de iktisadî büyüme, bütün ülkeler arasında eşit düzeyde sürekli ve aynı hızla gerçekleşmemiştir. Bazı lkeler çok hızlı büyürken, bazılarının iktisadî büyümeleri daha yavaş olmuş, bazıları ise büyümemiştir (Kökçü, 2007: 1).

Gelişmiş lkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında görülen gelişmişlik farkının nerelerden kaynakladığı ve bir ekonomide büyümenin kaynaklarının neler olduğu sıcak tartışma konusu olmuştur (Taban ve Kar, 2006: 160). Süreç içerisinde giderek zenginleşen büyüme yazını bünyesinde klasik teoriden içsel büyüme modellerine kadar uzanan bir yelpazede geliştirilen teorilerin ortak amacı, iktisadî büyümenin kaynağı ya da kaynaklarını açıklamak olmuştur (Türker, 2009: 87).

İktisatçıların toplumların üretim kapasitelerinin istikrarlı bir biçimde geliştirilmesi meselesiyle meşgul olmaları gündelik hayata, iktisadi büyümeyi etkileyen değişkenleri analiz etmek, büyümenin kaynaklarını ortaya çıkarmak ve sonuçta da iktisadi büyümeyi gerçekleştirilebilir ve sürdürülebilir hale getirmek çabasıyla ortaya konmuş modeller (Fikir, 2010: 1) olarak tanımlanan büyüme modellerinin geliştirilmesi şeklinde yansımıştır. Uluslararası düzeyde gözlemlenen büyüme oranlarındaki farklılığın nedenlerini açıklamaya yönelik farklı büyüme türlerinin ve kaynaklarının incelendiğı çalışmalar ortaya konmuş, çeşitli büyüme kuramları literatüre girmiştir (Kökçü, 2007: 1). Dolayısıyla da büyüme teori ve modelleri, pratikte toplumsal refahı maksimize etmeye çalışan kaynak dağılımını sağlamanın birer araçları olma yanında farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkelerin geçmişte ve günümüzde yaşadıkları büyüme farklarının nedenlerini ve uzun dönem büyümenin kaynaklarını da ortaya koymaya çalışan bir pozitif iktisat alanı olarak göze çarpmaktadır (zmc, 2012: 1). Bu bağlamda büyüme, iktisatçılar arasında özellikle 1960’lı yıllarda önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Bununla birlikte, ortaya atılan kuramların dünyada meydana gelen gelişmeleri yeterince açıklayamaması ve yeni açıklama biçimlerinin geliştirilememesi daha sonraki yıllarda bu konuya duyulan ilginin azalması sonucunu doğurmuştur. Büyümenin iktisatçılar arasında yeniden bir araştırma alanı olarak ön plana çıkması ise son yirmi beş yıl içerisinde olmuştur (Pamuk, 2007: 5).

Bu alanda yürütülen çalışmaların ürünü olarak ortaya konulan ve bir ülkede iktisadî büyüme oranını belirleyen faktörleri, ülkeler arasında yaşanan gelir ve büyüme oranı farklılıklarının nedenlerini (Takım, 2010: 316) izah eden büyüme teorilerinin sınıflandırılması aşağıda ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

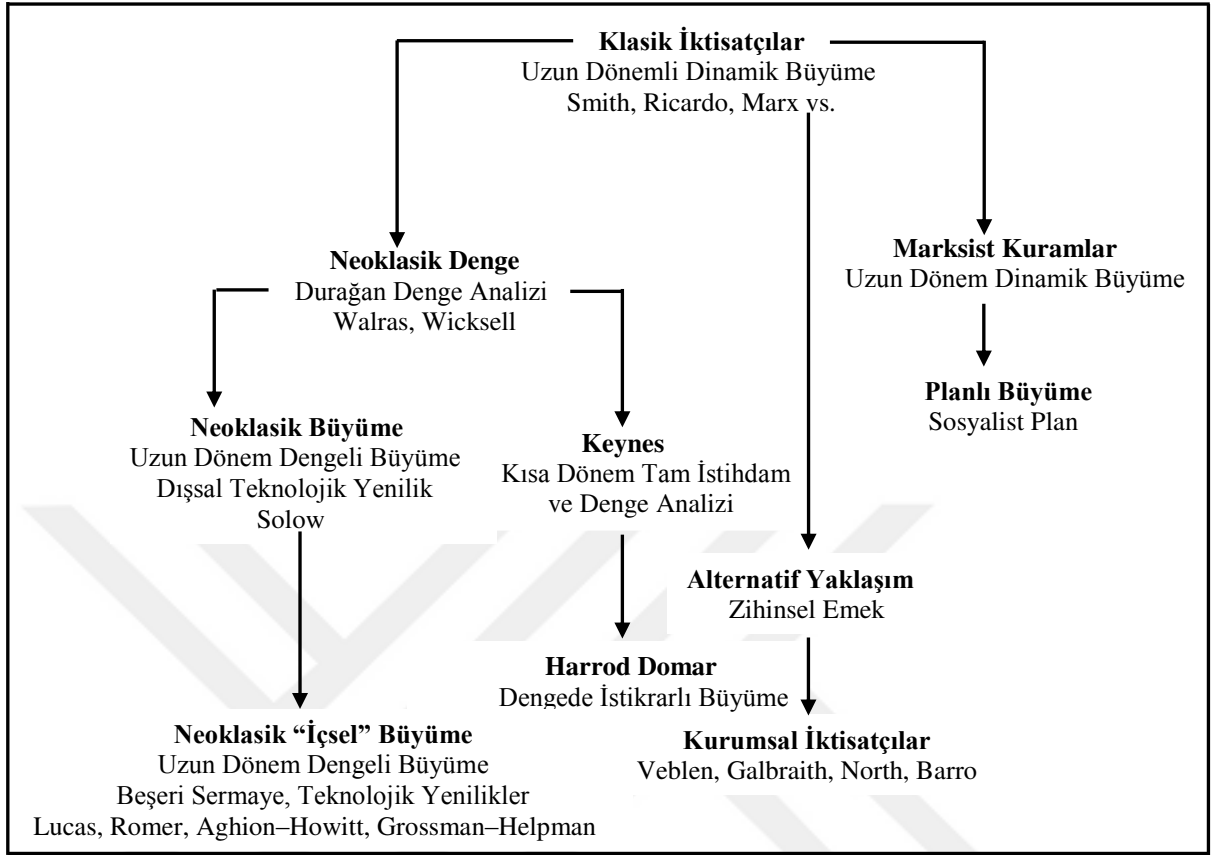
1.1.5. BÜYÜME TEORİLERİNE YÖNELİK TEMEL SINIFLANDIRMALAR

Büyüme teorisinin tarihi, iktisat biliminin tarihi kadar eskilere dayanmaktadır. (Ünsal, 2007: 26). Geleneksel büyüme teorilerinden günümüze gelinceye kadar ileri sürülen büyüme modelleri, bu modelleri geliştiren iktisatçıların ideolojik yaklaşım ve tercihleri ile içinde bulunulan iktisadî koşullar ve modellere yönelik eleştirilerden etkilenmiş ve bu etkiler çerçevesinde biçimlenmiştir. Dolayısıyla belirli bir dönemde hâkim iktisadi paradigmanın uzantısı olarak biçimlenen bir büyüme modeline dönük eleştirinin yoğunlaşması ve iktisadi koşulların değişmesiyle birlikte mevcut büyüme modellerinin içeriği ve vurguları çoğu kez değişmiştir (Üzümcü, 2012: 1).

Bahse konu tercih ve yaklaşım farklılıklarının etkilediği içerik ve vurgu değişiklikleri, büyüme teorilerinin değişik biçimlerde sınıflandırılabilmesini de beraberinde getirmiştir. Bu kapsamdaki en basit ve yaygın sınıflandırma, **egzojen ve endojen büyüme ayrımıdır**. Söz konusu sınıflandırmada kriter, iktisadî büyümenin “açıklanamayan” dışsal bir etkiye (Kaynak, 2009b: 121) bağlanıp bağlanmamasıdır. Bu meyanda büyüme açıklanamayan dışsal bir etkiye bağlanıyorsa “Egzojen (Dışsal) Büyüme” söz konusudur. Literatürde en yaygın bilinen egzojen büyüme teorisi neoklasik büyüme modeli olup, endojen (içsel) büyüme teorileri büyümenin kayıp ögesinin açıklanmasına odaklanılması (Taban ve Kar, 2003: 149) sayesinde geliştirilebilmiş, büyümenin belirleyicilerinin dışsallığına itiraz edilerek bunların model içerisinde belirlenebileceği ortaya konulmuştur.

Büyüme teorilerinin sınıflandırılmasında ağırlıklı olarak başvuru yöntemlerinden bir diğeri ise; büyüme literatürüne bireysel iktisatçıların veya iktisat ekollerinin sağladığı katkıların kronolojik olarak ele alınmasıdır. Bu meyanda, büyüme teorilerinin tarihsel gelişimi Şekil–1.1.’de şematize edilmiştir.

Şekil-1.1.: Büyüme Kuramlarının Tarihsel Gelişimi

Kaynak: Güran, 2002: 69.

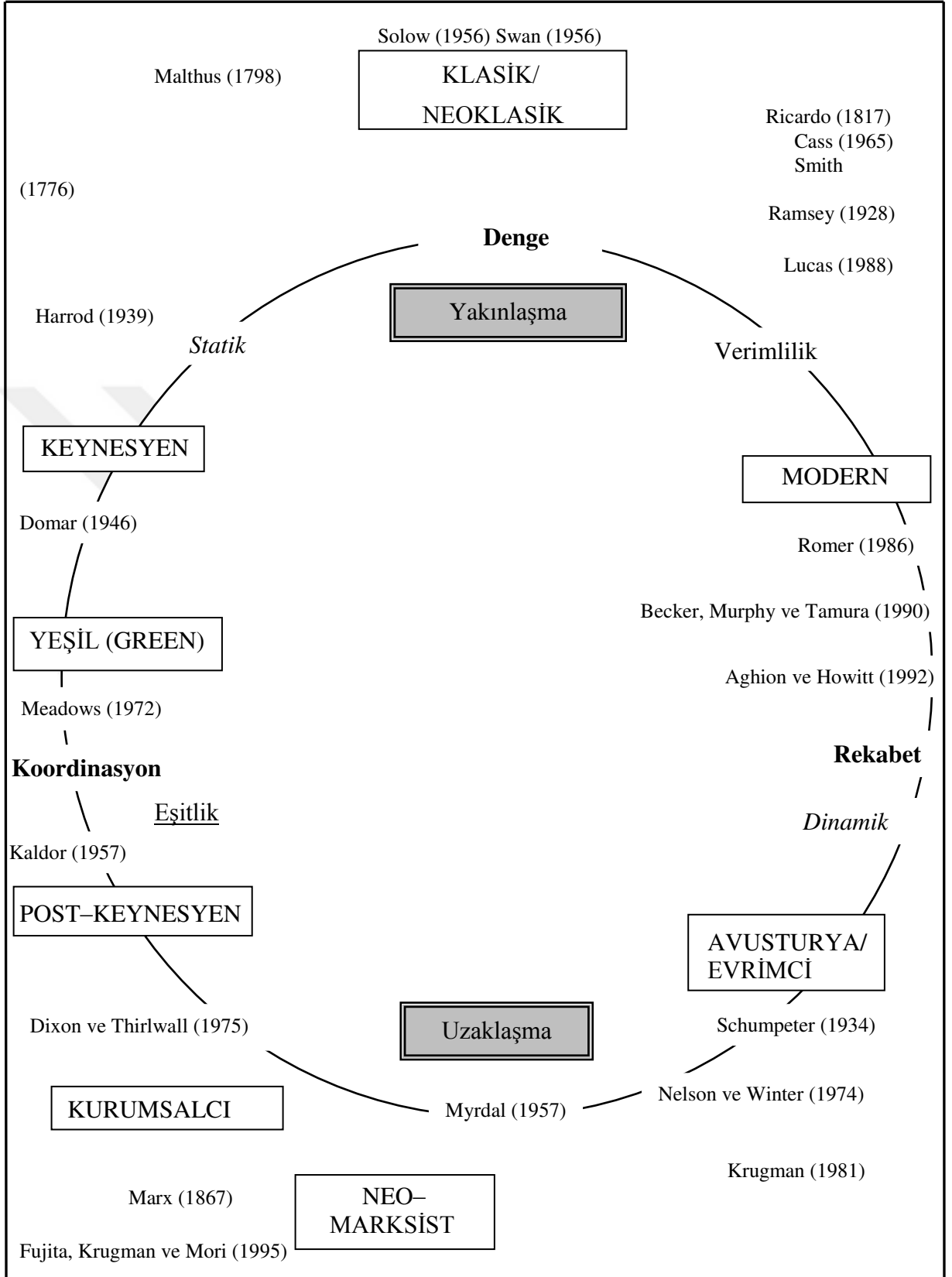
Karl Marx’ın da klasik iktisatçılar arasında kabul edildiği bu sınıflandırmada klasik ekolün altında neoklasik denge, alternatif yaklaşım ve Marksist kuramlar şeklinde bir tasnife gidilmektedir. Neoklasik dengenin altında neoklasik büyüme (ve daha sonra da neoklasik içsel büyüme), Keynes’in altında Harrod–Domar, alternatif yaklaşımların altında kurumsal iktisatçılar, Marksist kuramların altında da planlı büyüme konumlandırılmaktadır. Değişik düşünce ekollerinden türeyen eski ve yeni büyüme teorilerinin bir başka şematik sınıflandırması ise Şekil-1.2.’de gösterilmiştir.

Şekilde ana ekoller ve bu ekollerin çıkır açıcı çalışmaları bir daire etrafında konumlandırılmıştır. Bu gösterim, her teorenin gerçekliğin belirli bir yönünün öneminin vurgulanması şeklinde yorumlanabileceği anlamına gelmektedir. Ekonomik süreçlerde *denge, rekabet ve koordinasyon* olarak adlandırılan üç geniş ve farklı perspektif bulunmaktadır. Ayrıca teoriler, statik veya dinamik şeklinde iki gruba ayrılabilir. Bundan farklı olarak teoriler, verimlilik (Zenginliğin meydana getirilmesi) veya eşitlik

(zenginliğin dağılımı) üzerinde odaklanabilir. Gerçekliğin karmaşıklığı göz önünde bulundurulduğunda, gerçeklik için Şekil-1.2.'de listelenen teorilerden herhangi biri tarafından vurgulanan destekleyici kanıtlar sağlayabilen örnekler (zamanlar, mekânlar ve süreçler açısından) bulunabilecektir (Poot, 2000: 214).

Farklı iktisatçıların kullandığı farklı modellerde, farklı genellik ve soyutlama yapmalarına karşın, hepsinin az çok benimsemiş olduğu ortak noktalar vardır. Bunlar yapılan analizlerin toplumda meydana getirilen toplam ürünün sınıflar arasındaki bölüşümü ile ilgili olması ve uzun dönemli sermaye birikim sürecini ele alıyor olmasıdır (Özel, 2002:147–148). Bununla birlikte; iktisadî büyüme ile ilgili ortaya koyulan modeller incelendiğinde, bugünkü anlamda bir iktisadî büyümenin ne zaman ortaya çıktığı hususunda iktisatçılar arasında görüş birliği bulunmadığı görülmektedir. Bazıları iktisadî büyümenin öncülerini klasik büyüme teorilerinin, bazıları ise Harrod–Domar modelinin oluşturduğunu öne sürmektedir. Özellikle son yıllarda yapılan çalışmalar ise gerçek manada büyüme teorisinin neoklasik büyüme teorileriyle başladığını ifade etmektedir (Artan, 2000: 6). Diğer taraftan, günümüz itibarıyla büyüme modellerinin başlıca iştigal alanları arasında yer alan teknolojik inovasyonların ve emeğin, büyüme modellerinde ancak 1950–1960'lı yıllardan sonra tedricen yer bulmaya başladığını söylemek mümkündür.

Şekil-1.2.: İktisadî Büyüme Teorilerinin Şematik ve Selektif Bir Sınıflandırması

Kaynak: Poot, 2000: 213.

Süreç içerisinde ön plana çıkarılan bir başka konu ise, ülkelerin refah düzeylerindeki artışta maddi unsurların haricinde elle tutulamayan/soyut öğelerin de rolünün bulunduğu ve bunların başında bilginin geldiğinden bahisle, bilgiyi üreten insanların ülkelerin beşeri sermayesini oluşturduğu hususudur. Fiziksel sermayenin yer yer önüne geçme temayülü gösteren beşeri sermaye haricinde, toplumların bireylerinden bağımsız olarak sahip olduğu ağırlar, norm ve değerlerin beşeri sermayenin üzerinde bir yönü bulunduğu ortaya konularak sosyal sermaye kavramı geliştirilmiştir.

Büyüme kuramları bağlamında değinilmeden geçilemeyecek bir diğer nokta ise; iktisat literatüründe modern büyüme teorilerinin İngiliz filozof, matematikçi ve ekonomist Frank Plumpton Ramsey (1903–1930) tarafından 1928 yılında kaleme alınan “Tasarrufun Matematiksel Teorisi (A Mathematical Theory of Saving)” isimli çalışma ile başladığının genel kabul görmesidir (Barro ve Sala-i Martin, 1995: 10, Ateş, 1998: 9, Şiriner ve Doğru, 2005: 163, Doğan, 2006: 3, Altan, 2006: 7, Gökçe, 2007: 3).

Söz konusu eserinde mikro ekonomik bazda hane halklarının zaman içerisindeki tüketim fonksiyonlarından hareket ederek büyüme teorisine yaklaşan Ramsey (Gübe, 1997: 17)’e göre sınırsız zaman boyutunda yaşayan hane halkı, tasarruflarını kuşaklararası tüketim ve tasarruf kararlarına dayalı olarak dönemler arası tercih fonksiyonuna göre yapmaktadır. Yani ekonomik birimler davranışlarını birbirini takip eden dönemler boyunca ulaşılan tatminlerin bir fonksiyonu olarak aldıkları kararlarla biçimlendirmektedir (Şiriner ve Doğru, 2005: 163). Ramsey zaman içindeki hane halkının optimizasyon davranışı analizini büyüme teorisi çerçevesinde irdelemiştir. Ramsey’in zamanlar arası fayda fonksiyonu büyüme yazınında, Cobb–Douglas üretim fonksiyonu ile ilişkilendirilerek göz önüne alınmıştır (Parasız, 2008: 1).

Yaygın bir başka sınıflandırmada iktisadî büyüme teorileri, dışsal iktisadî büyüme teorileri ve içsel iktisadî büyüme teorileri olarak iki temel gruba ayrılmaktadır. Neoklasik modelde teknolojik gelişmenin, üretimdeki artışın sadece üretim faktörleri tarafından açıklanamayan payı ile ölçüldüğü varsayılmaktadır. Bu bağlamda teknolojik gelişme dışsal bir etken olarak kabul edilmektedir. Bu durumun nedeni GSYİH üzerinde önemli etkisi olmasına rağmen teknolojik gelişmenin ekonomik faktörlerden etkilenmediğinin varsayılmasıdır. Yakın geçmişte yapılan çalışmalar ise teknolojik

gelişmenin ekonomideki fiyat, kar gibi ekonomik sinyallere bir tepki sonucunda ortaya çıktığına yöneliktir. Diğer bir ifadeyle, teknolojik gelişme ekonomik sistem açısından içsel bir süreçtir (Seyidoğlu, 2006: 844–845).

Roy Harrod (1939, 1948) ve Evsey Domar (1946)’dan evvel yapılan çalışmalar “öncü” olarak ele alındığında;

➤ John Maynard Keynes’in 1929 Büyük Buhranı’nı bunalımını açıklamayı amaçlayan Para, Faiz ve İstihdamın Genel Teorisi başlıklı eserinde ulaştığı “*piyasa mekanizması kendiliğinden (otomatik olarak) tam istihdamı sağlamaz*” tezinin büyüyen bir ekonomideki geçerliliğini araştıran ve 1939–1956 döneminde büyüme teorisine egemen olan *Harrod–Domar modeli*, modern büyüme teorisinin gelişim sürecindeki *birinci dalga*,

➤ Harrod–Domar modelinin uyardığı bir çalışma olan, Robert M.Solow (1956) ve Avusturyalı iktisatçı Tresor Swan (1956) tarafından bağımsız olarak geliştirilen, David Cass (1965) ve T. Koopmans (1965) tarafından F.Ramsey’in (1928) ve Irving Fisher’in (1930) geliştirdiği zamanlar arası tüketim seçimi–tüketici optimizasyonu analizi üzerinden yeniden ifade edilen *neoklasik büyüme modeli* veya *Solow–Swan modeli*, modern büyüme teorisinin gelişim sürecindeki *ikinci dalga*,

➤ Solow–Swan modelinde, büyümenin nedeninin teknolojik ilerleme olarak gösterilmekle birlikte teknolojik ilerlemenin dışsal bir değişken kabul edilmesi, dolayısıyla aslında iktisadî büyümenin nasıl ortaya çıktığını açıklanmaması, eksik rekabet ile dışsallıkların olmadığı varsayımlarının bir ürünü olan bu çok önemli yetersizliğin ortadan kaldırılması amacıyla geliştirilen alternatif analizlerden oluşan *Yeni İçsel Büyüme Teorisi*, modern büyüme teorisinin gelişim sürecindeki *üçüncü dalga*,

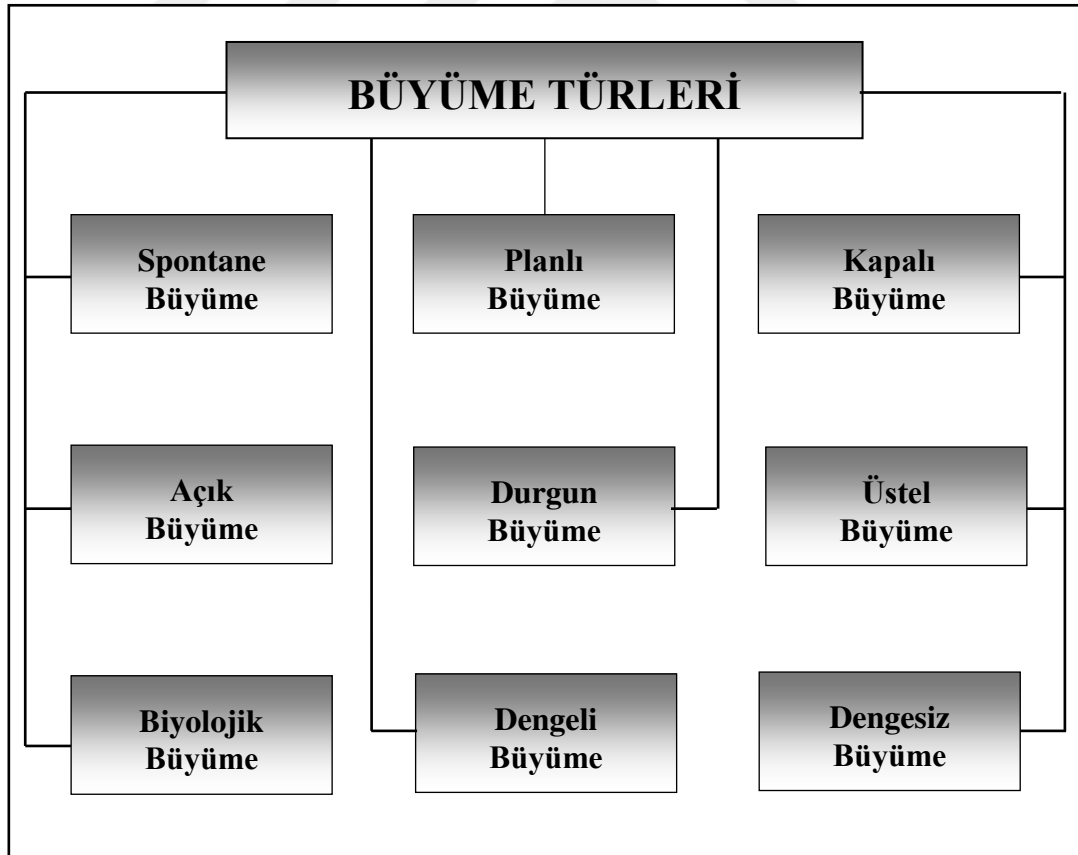
➤ Ülkeler arasında birikim ve verimlilik açısından farklılıklar olmasının nedenleri nelerdir? Bazı ülkeler diğerlerine kıyasla neden daha yüksek (düşük) bir birikim ve daha yüksek (düşük) bir verimlilik elde ederler? Sorularına verilen, W.W.Rostow (1960) ve Irma Adelman (1961) tarafından benimsenmiş olan büyümenin *yaklaşık belirleyicileri* (büyümeyi dolaysız biçimde etkileyen sermaye birikimi ve verimlilik unsurları) ile

temel belirleyicileri [büyümenin yaklaşık belirleyicilerini etkilemek suretiyle dolaylı biçimde etkileyen unsurlar olup, Landes (2000) ve Rodrik (2003)’e göre büyümenin dört temel belirleyicisi coğrafya, entegrasyon–ticaret, kültür ve kurumlardır] yaklaşımı paralelinde 1990’ların ortalarından itibaren *büyümenin temel belirleyicileri üzerinde yapılan çalışmalar*, modern büyüme teorisinin gelişim sürecindeki *dördüncü dalga*,

➤ *Yaygın büyüme* ve *yoğun büyüme* şeklinde ikiye ayrılan *dünya büyüme deneyiminin özelliklerini tek bir modelde açıklamayı amaçlayan çalışmalar* (North–Weingast, 1989, Galor–Weil, 1999–2000; Galor–Moav, 2001, 2002; Hansen–Prescott, 2002; Acemoğlu, 2002; Parente–Prescott, 2005; Mokry, 2005), modern büyüme teorisinin gelişim sürecindeki *beşinci dalga*, olarak tasnif edilebilir (Ünsal, 2007: 30).

Diğer taraftan; Şekil–1.3.’te görülebileceği üzere iktisadî büyüme türlerini dokuz grupta toplamak mümkündür:

Şekil–1.3.: Büyüme Türleri⁴

⁴ Ali Özgüven’in (1988)’in sınıflandırması yazar tarafından şematize edilmiştir.

Bu büyüme türlerinin içeriği aşağıda açıklanmıştır:

➤ **Spontane Büyüme:** Bu tür büyüme üretim faktörleri kendiliğinden harekete geçmekte ve belli oranda bir büyüme sağlanmaktadır. Devletin ekonomiye müdahalesi asgari düzeydedir. Spontane büyüme; fizyokrat, klasik ve neoklasik iktisatçıların oluşturduğu teorilerde yer almıştır.

➤ **Planlı Büyüme:** Bu tür büyümede, kıt kaynakların hangi malların üretimine ne oranda tahsis edileceği bir plan dâhilinde yürütülür. Amaç, her alanda etkinliğin sağlanması ve verimin artırılmasıdır. Eğer plan uygulaması tüm sektörler için zorunlu ise, “otoriter planlama” söz konusudur. SSCB’deki uygulama, bu tür planlamaya örnek gösterilebilir. Eğer plan uygulaması bazı sektörler için zorunlu ise, “yol gösterici planlama” dan bahsedilebilir. Türkiye’de 1963 sonrası dönemde uygulanan planlama, yol gösterici planlamaya örnek gösterilebilir. Sözü edilen dönemdeki planlar kamu sektörü için zorunlu iken, özel sektör için yol gösterici nitelik taşımıştır.

➤ **Kapalı Büyüme:** Bu tür büyüme, ülkenin kendi öz kaynaklarına dayanır. Amaç dışa olan bağımlılığın yok edilmesidir. Kapalı büyümede devlet ekonomiye her bakımdan müdahalede bulunur. XIX. yüzyıl Japonyası ile yakın geçmişte Arnavutluk’ta gerçekleştirilmeye çalışılan büyüme, kapalı büyümeye örnek gösterilebilir.

➤ **Açık Büyüme:** Bu tür büyümede uluslararası sermaye ve emek önemli bir yer tutmaktadır. Açık büyüme, serbest piyasa ekonomisini benimsemiş olan tüm ülkelerde görülmektedir.

➤ **Durgun Büyüme:** Bu tür büyümede, millî gelir artış hızı ile nüfus artış hızı birbirine eşit olduğu için kişi başına gelir artış hızı sıfır olmaktadır. Yani artan nüfus artan geliri tamamen emmekte, bu nedenle ekonomi büyümekle birlikte kişi başına gelir artışı gerçekleşmemektedir.

➤ **Üstel Büyüme:** Bu tür büyüme, hızı gittikçe artan büyüme tipidir. Bileşik faiz örneğinde olduğu gibi bazı ülkelerin belli dönemlerinde görülmekle birlikte, sürekli ve kesintisiz şekilde gerçekleştiren ülkeye rastlanmamıştır.

➤ **Biyolojik Büyüme:** Bu tür büyüme canlıların büyümesinden esinlenmiştir. Yani büyüme hızı önce hızlı şekilde devam etmekte, daha sonra yavaşlamaya başlamakta ve bir yerde durmaktadır. Hatta bu noktadan sonra gerileme başlayabilmektedir.

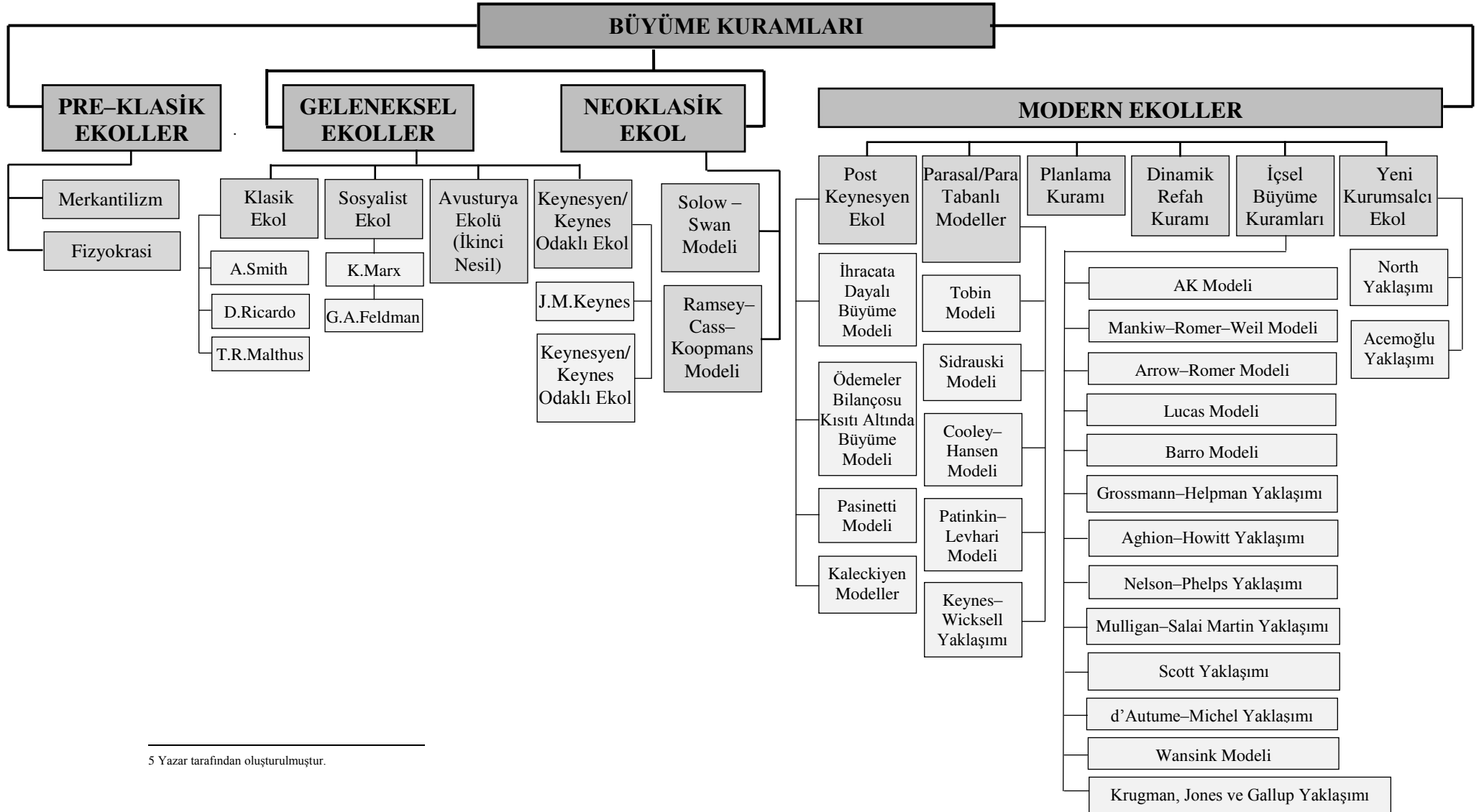
➤ **Dengeli Büyüme:** Bu tür büyümenin en önemli özelliğini sektörler arası karşılıklı bağımlılık oluşturmaktadır. Bu bağımlılık hem üretimde hem de tüketimde geçerlidir. Her üretim birimi çıktısına pazar bulmak zorundadır. Dengeli büyümede denge, yatırım malları ile tüketim malları, sanayi malları ile hammaddeler, gıda maddeleri ile giyecek malları, iç talep ile dış talep arasında kurulmaya çalışılmaktadır.

➤ **Dengesiz Büyüme:** Bu tür büyüme, dengeli büyümenin gerçeğe uymadığı düşüncesi ile doğmuştur. Konuya ilk değinen Fransız iktisatçısı Perroux olmuştur. Perroux, ekonomilerin genellikle eşitsizliklerin, dengesizliklerin ve hiyerarşinin içinde bulunduğunu, bu özelliklerin ortadan kaldırılmaya çalışılması yerine onlardan faydalanma yoluna gidilmesinin çok daha yararlı olacağını ifade etmiştir. A.O.Hirschman ise, büyüme ve kalkınma sürecinde bazı bölgelerin diğerlerine oranla daha ileride olabileceğini ve bu durumun (dengesizliğin) büyüme ve kalkınmayı kolaylaştıracağını belirtmiştir.

Dengesiz büyüme anlayışına göre, ekonomide daha ileride olan bölgeler ve sektörler adeta lokomotif rolü oynamaktadır. Nasıl ki lokomotif peşine vagonları takıp gidiyorsa, ekonomilerde de öncü bölgeler ve sektörler peşlerine diğer bölgeleri ve sektörleri takacak ve onların büyümelerine ve gelişmelerine katkı sağlayacaktır (Özgüven, 1988: 85'ten aktaran: Acar, 2008: 33–35).

Kronolojik açıdan daha geniş bir perspektif dâhilinde aşağıda ele alınan büyüme teorileri, Şekil–1.4.'te formüle edilmiştir:

Şekil-1.4.: İktisadi Büyüme Kuram, Ekol ve Yaklaşımlarının Kronolojik Sınıflandırması⁵

⁵ Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.1.6. BÜYÜME TEORİLERİNİN KRONOLOJİK GELİŞİM AÇISINDAN TASNİFİ

İktisatçılar, ülkelerin neden farklı büyüme oranlarına sahip oldukları ve buna bağlı olarak refah düzeyi bakımından ortaya çıkan farklılıkların nelerden kaynaklanabileceği sorularıyla bağlantılı konulara tüm zamanlar boyunca ilgi duymuştur. Bu ilginin altında yatan en temel gerekçe ise hiç kuşkusuz, ülkelerin tarihsel büyüme süreçleri irdelenmesi suretiyle, büyümeyi şekillendiren prensip–kaidelerin belirlenmesi ve bu prensip–kaidelerin uygulanması halinde ülkeler/bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılabileceği öngörüsüdür.

Bu öngörünün bir uzantısı olarak, insanoğlunun üretken aktiviteleri sonucu meydana getirilen zenginliğin/erişilen refah seviyesinin oluşum süreçlerinin açıklanması ve toplumların üretken kapasitelerini artıracak mekanizmaların belirlenmesi meselesi, farklı ekollere mensup çok sayıda entelektüelin, akademisyenin, politika yapıcının/devlet adamının ve düşünürün zihnini meşgul etmiştir. Bu bağlamda, çağdaş iktisat literatüründe büyüme teorilerinin miladı olarak çoğunlukla “Modern İktisadın Babası” (Crowley ve Sobel, 2010: 507) Adam Smith’in “İktisadın Açılış Kitabı” (Derin, 2006: 1121) niteliğindeki “Ulusların Zenginliğinin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme” isimli eserinin yayınlandığı 1776 yılının kabul edildiği görülmektedir. Bu tarihten günümüze kadar geçen iki buçuk asra yaklaşan süreçte iktisat literatürüne giren her iktisat ekolü, büyümeye ilave bir katkı sağlamış veya büyümenin farklı bir yönüne ışık tutmuştur.

Çalışmada büyüme konusunun klasik ekol öncesinde de ele alındığı göz önünde bulundurularak ilk etapta Adam Smith öncesi “*Pre-Klasik Ekol*” adı altında irdelenmiştir. Daha sonra Klasik Ekol, Sosyalist Ekol, Joseph Alois Schumpeter öznesinde Avusturya Ekolü (İkinci Nesil) ve Keynesyen/ Keynes Odaklı Ekol “*Geleneksel Ekoller*”, Solow–Swan Modeli ve Ramsey–Cass–Kopmans Modeli “*Neoklasik Ekol*”, Post Keynesyen Ekol, Parasal/ Para Tabanlı Modeller, Planlama Kuramı, Dinamik Refah Kuramı, İçsel Büyüme Kuramları ve Yeni Kurumsalcı Ekol “Modern Ekoller” Başlıkları altında gruplandırılarak incelenmiştir. Bu minvalde, temel büyüme kuram ve yaklaşımları Tablo–1.1.’de kategorize edilmiştir/ özetlenmiştir:

Tablo- 1.1.: Temel Büyüme Modelleri, Teorileri veya Ekollerinin Sınıflandırılması⁶

DÖNEMİ/ YILI	ADI	TANINMIŞ TEMSİLCİLERİ	LİTERATÜRE KATKISI
1450–1750	Merkantilizm	William Petty, Jean Bodin, Jean B.Colbert, Thomas Mun, Richard Cantillion	İktisadi büyüme dış ticaret fazlası verilmesi suretiyle gerçekleştirilebilir. Zenginleşmenin yolu kıymetli maden stoğunun arttırılmasından geçer.
1750–1776	Fizyokrazi	Dr. François Quesnay, A.Robert J.Turgot	Bir ekonomide net hâsılayı yalnızca tarım sektörü üretir. Dolayısıyla da ekonominin büyümesi tarımsal üretim artışına bağlıdır.
1776–1870	Klasik Ekol	Adam Smith	Büyüme, insanların tercih ve planlamalarından bağımsız ve kendiliğinden ortaya çıkan bir olgudur. Sermaye birikimine ve işbölümüne dayalı insan emeği, büyüme sürecinin temel aktörüdür. İşbölümü, ekonominin durağan düzeye kadar büyümesini sağlar. Azalan kâr oranlarına bağlı olarak büyüme süreci tıkanır.
		Thomas R.Malthus	Gıda maddeleri aritmetik, nüfus ise geometrik hızla artar. Ekonomiler uzun dönemde nüfus artış oranını sıfıra eşitleyen kişi başına hâsıla düzeyinde durağan düzeye erişir. Malthus’un büyüme modeline göre ölüm oranı giderek azalır ve gelir seviyesi denge durumunu aştığında doğurganlık oranı yükselir.
		David Ricardo	Nüfus artışı, zaman içerisinde arazi üzerinde kullanılan sermaye ve emek miktarını arttırır. Bu durum kar hadlerinde düşüşe yol açar. Kapitalistlerin sermaye birikiminin kâr haddine bağlı olması nedeniyle büyüme kar haddinin azalması yüzünden tıkanır. Rant ve ücret ödemelerinin hâsılaya eşitlendiği ve toplam kârın sıfırlandığı noktada ekonomi durağan düzeye erişir. Ayrıca farklı kaynak donanımları ve nüfus artışları, ülkelerin farklı oranlarda büyümesini beraberinde getirmektedir.
1859–1928	Sosyalist Ekol	Karl Marx	Artı değeri oluşturan unsur emektir. Sermaye birikimi son tahlilde işsizliği arttırma, kâr haddini düşürme ve sermayenin temerküzü temayülünü beraberinde getirir Teknolojinin sürekli gelişmesi, ekonominin büyümeye endeksli olması ve toplam talep yetersizliği, uzun dönemde kapitalizmi periyodik krizlere mahkûm eder. Kapitalizmin bu iç çelişkileri, sistemin çökmesine yol açacaktır.
		Grigory A.Feldman	Bir ekonominin toplam büyümesinin daha yüksek olabilmesi için daha fazla sermaye mal üreten sektörlerle tahsis edilmelidir. Net yatırım, mevcut sermaye dağılımı ile orantılı olmalıdır. Daha fazla sermaye malı üretim kapasitesi, ekonomiyi daha hızlı büyütür.
1908–1950	Avusturya İktisat Ekolü (İkinci Nesil)	Joseph A.Schumpeter	Rekabet, buluş ve yenilikler ile bunların ekonomik hayattaki uygulayıcısı olan girişimciler, iktisadî büyümenin lokomotifidir. Büyümenin devamı yenilikçi girişimcilerin çoğalmasına bağlıdır. Ekonomilerin dinamizmini, yenilik ve icatların eskileri tasfiye etmesinden kaynaklanan yaratıcı yıkım (creative destruction) etkisi sağlamaktadır.

⁶ Prof. Dr. Aykut KİBRİTÇİOĞLU’nun İktisadi Büyüme ders planı baz alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır

DÖNEMİ/ YILI	ADI	TANINMIŞ TEMSİLCİLERİ	LİTERATÜRE KATKISI
1936–1946	Keynesyen/Keynes Odaklı Ekol	John M. Keynes	Ekonomide eksik istihdam söz konusudur. Ekonominin eksik istihdam halinden kurtulabilmesi için ekonominin durgunluk durumundan çıkması, yani toplam talebin arttırılması gerekmektedir. Toplam talebin arttırılması ile yatırım harcamaları artacak ve ekonomide büyüme sağlanacaktır.
1936–1946	Keynesyen/ Keynes Odaklı Ekol (devam)	Roy F. Harrod, Evsey Domar	Ekonomide büyüme oranı sermaye hâsıla oranı ile marjinal tasarruf oranına bağlıdır. Büyüme marjinal tasarruf oranı ile doğru, sermaye hâsıla katsayısının değeri ile ters orantılıdır. Bunun anlamı, marjinal tasarruf oranı ne kadar büyük ve sermaye hâsıla katsayısı ne kadar küçükse, ekonominin büyüme hızı o derece büyük olur.
1956–1965	Neoklasik Ekol	Robert Solow, Trevor Swan (devam)	Solow–Swan modelinin temelini, girdilerin azalan verimlere sahip olduğu ve ölçeğe göre getirinin sabit varsayıldığı neoklasik üretim fonksiyonu oluşturur. Bu modele göre işgücü başına daha az sermayeye sahip olan ülkeler, daha yüksek sermaye getiri oranına ve dolayısıyla büyüme oranına sahip olacaklardır ve gelişmiş ekonomilerin ulusal gelirlerine yakınsayacaklardır. Teknolojik gelişme ve beşeri sermayenin uzun dönemde iktisadî büyümenin temel belirleyicisi olduğunu savunan “Dışsal (Egsojen)” büyüme teorileri arasında yer alır.
		Frank P.Ramsey, David Cass, Tjalling C.Koopmans	Solow–Swan Modeli’nden farkı, tasarruf konusunu ele alış biçimidir. Tasarruf oranı, Solow–Swan Modeli sisteminde dışsal bir sabit olarak ele alınırken, Ramsey–Cass–Koopmans modelinde sistemin içinde belirlenmektedir. Bununla birlikte, her iki model tamamen aynı sonuçları üretmektedir.
1955–...	Post Keynesyen Ekol	Nicholas Kaldor Robert A. Blecker	İhracata Dayalı Büyüme Modeli (İDBM)’ye göre bazı ülkeler daha hızlı teknolojik gelişme sayesinde ve diğer ülkelerin aleyhine olmak üzere rekabetini, ihracatını ve nihayetinde büyümesini artırabilir. Kaldor büyüme literatürüne, ortaya koyduğu üç temel büyüme yasasıyla katkı sağlamıştır. Bu bağlamda Kaldor birinci büyüme yasasıyla, iktisadî büyümeyi teknolojik gelişme ile ilişkili dinamik ölçek ekonomileri ve uzmanlaşmadan doğan yaparak öğrenme süreci ile açıklamakta, ikinci büyüme yasasıyla, sanayi sektöründe statik ve dinamik artan getirilerin varlığına ilişkin bir kanıt ortaya koymakta, üçüncü yasasıyla ise, ekonominin toplam verimlilik artışının imalat sanayi üretim artışıyla pozitif, imalat sanayi dışı sektörlerdeki istihdam ile negatif bir ilişki içinde olduğunu savunmaktadır.
		Anthony P. Thirlwall Robert A. Blecker	Ödemeler Bilançosu Kısıtı Altında Büyüme Modeli’ne göre ülkenin uzun dönem büyümesi ihracat talep esnekliğinin artması ve ithalat talep esnekliğinin azalması tarafından belirlenmektedir.
		Luigi Pasinetti	Kaldor modelinin bir uzantısı olan Pasinetti modeli; ekonominin tam istihdam koşulları altında büyüdüğünü varsayarak bu büyüme süreci içinde ortaya çıkan bölüşüm–birikim ilişkisini inceler. Kaldor modelinden farklı olarak Pasinetti modelinde işçi sınıfı tasarruflarını belli bir faiz oranı üzerinden kapitalistlere borç verir. Ancak işçilerin tasarrufları ile yatırım yapmaları halinde dahi sonuç değişmez.
		Michal Kalecki	Kalecki’nin çalışmalarında ve birinci nesil neo–Kaleckiye modellerde iktisadî büyüme ücret yönlü biçimde formüle edilir. Bu modellerde gelir dağılımındaki değişimler, uzun–dönem büyüme dengesi üzerinde tek yönlü etkilere yol açar. Yatırım fonksiyonundaki güçlü hızlandırıcı etkisi sayesinde artan ücret payları daha yüksek kapasite kullanımını, sermaye birikimini, iktisadî büyümeyi ve kar oranını beraberinde getirir.

DÖNEMİ/ YILI	ADI	TANINMIŞ TEMSİLCİLERİ	LİTERATÜRE KATKISI
1965–...	Parasal/Para Tabanlı Modeller	James Tobin	Parayı alternatif bir servet unsuru olarak büyüme modeline ilk defa dâhil eden Tobin’e göre para arzı büyüme hızındaki bir artış enflasyon oranını yükseltir, paranın getirisini azaltır. Bunun sonucunda portföyler paradan reel sermayeye doğru kayar. Sermaye stokundaki artış da uzun dönemde kişi başına daha yüksek bir çıktı düzeyine ulaşılmasını ve büyüme hızının geçici olarak artmasını sağlar.
		Miguel Sidrauski	Sidrauski parayı faizi olmayan devlet borcu şeklinde sermayeye alternatif bir servet unsuru olarak büyüme modeline dâhil etmiş, dengeli büyüme yolunda tüketim ile para stokunun reel değerinin, sermaye stokunun ve para arzı artış oranının artan, beklenen enflasyon oranının ise azalan bir fonksiyonu olduğunu, uzun dönem sermaye stokunun sadece yıpranma oranı, nüfus artış hızı ve zaman tercih oranı tarafından belirlendiğini, para arzı artış oranının değişmesinin bu değişkenleri etkilemediğini, yani paranın süper nötr olduğunu savunmuştur.
		Thomas F. Cooley – Gary D. Hansen	Yüksek para arzı büyüme hızı veya hiper enflasyon işsizliği artırır ve ekonominin büyüme hızını düşürür.
		David Patinkin – Don Levhari	Levhari–Patinkin parasal büyüme modelinde para arzındaki değişiklikler paranın getiri oranını değiştirerek denge sermaye yoğunluğunu etkiler. Fakat paranın gerek tüketim malı olarak gerekse üretimin girdisi olarak ele alınması durumlarında bu etkinin yönü çeşitli parametrelere bağlı olarak farklı olabilir. Dolayısıyla, para arzındaki değişiklikler ekonominin durumuna göre denge sermaye yoğunluğunu artırabilir veya azaltabilir.
		John M. Keynes, Knut Wicksell	Keynes–Wicksell parasal büyüme modelinde para arzındaki değişiklikler denge sermaye yoğunluğunu ekonominin durumuna bağlı olarak artırabilir, azaltabilir veya değiştirebilir.
1932–...	Optimal Büyüme Kuramı/Dinamik Refah Kuramı	John Von Neumann	Dinamik genel denge ile uğraşan Von Neumann modelinde maksimum büyüme oranı maksimum kâr oranı gibi, bölüşüm ve fiyatlardan tamamen bağımsız olarak üretim teknolojisi tarafından belirlenir. Sistem, üretim kesimleri arasındaki üretim yoğunluğu oranlarının standart sistemin gerektirdiği oranlara eşit olması, ekonomideki işgücü arzının sınırsız olması veya en azından azami büyüme oranına eşit bir oranda büyümesi ve sistemde üretilen bütün net çıktının üretim aracı olarak kullanılması, yani yatırılması koşullarının gerçekleşmesi halinde ekonomi uzun dönemde sürekli olarak maksimum büyüme oranında büyür.
1961–1965	Planlama Kuramı	Hirofumi Uzawa	İlk iki sektörlü modeli geliştiren Uzawa’nın (1965) büyüme modelinde beşeri sermaye, Romer’in modelindeki bilgi stokuna benzer. Uzawa’nın modelinde ölçeğe göre sabit getiri olduğu varsayılmakta olup, bu durumda sınırsız büyüme olanaklıdır. Modelin belirgin özelliği, modelde içsel olarak yer alan beşeri sermaye sürdürülebilir büyümenin motoru olması ve dışsal olarak bir büyüme motoruna gerek olmamasıdır.
1962–...	İçsel Büyüme Modelleri	Sergio Rebelo, Larry E. Jones, Rodolfo E. Manuelli	İlk ve en basit içsel büyüme modeli olan AK modelinde, sermayenin azalan marjinal getirisi varsayımı kaldırılarak dışsal teknolojik gelişmenin var olmadığı durumda bile uzun dönemde kişi başına büyümenin sürdürülebileceği ortaya konulur. Kişi başına fiziksel sermaye yatırımları uzun dönemli büyüme sürecinin asıl belirleyicisidir. Bu modele göre yüksek sermaye stokuna sahip olan ülkeler, yatırımlarını artırarak büyümelerini hızlandırabilir. AK tipi büyüme modelinde, ekonominin büyüme oranı yatırım oranının artan bir fonksiyonudur.

DÖNEMİ/ YILI	ADI	TANINMIŞ TEMSİLCİLERİ	LİTERATÜRE KATKISI
1962–...	İçsel Büyüme Modelleri (devam)	Nicholas G.Mankiw, Paul Romer, David N. Weil	MRW modeli, Solow’un büyüme modelini, beşeri sermaye olgusunu da katarak genişletir. Veri bir beşeri sermaye altında tasarruf oranının daha büyük, nüfus artış hızının daha küçük değerlerinde büyüme oranı yükselir. MRW modelindeki uzun dönemli büyüme, SBM de olduğu gibi dışsal teknolojik gelişmeye bağlıdır.
		Kenneth J.Arrow, Paul Romer	Paul Romer’in geliştirdiği AR–GE Modeli’ne göre büyümenin kaynağı teknolojik gelişmedir. Romer’in çalışmaları Arrow’un yaklaşımına dayanır. Arrow’a göre bilgi üretimindeki artış dağılıma etkisiyle ve “Yaparak Öğrenme (Learning by Doing)” yoluyla tüm ekonomiye firma özelindeki kazanımlardan çok daha katkı sağlar.
		Robert E.Lucas	Lucas’a göre uzun dönemli büyüme sürecinin belirlenmesinde beşeri sermaye fiziksel sermayeden daha önemlidir. Bu bağlamda eğitim sektörüne yapılan yatırımlar pozitif dışsallıklar meydana getirerek ölçeğe göre artan getirinin oluşmasını sağlar. Beşeri sermaye sadece bireylerin üretim sürecine katkılarını artırmakla sınırlı kalmaz, meydana getirmek suretiyle tüm çalışanların verimlerini yükseltir.
		Robert J.Barro	Devlet verimli kamu harcamaları ile AR–GE, teknoloji transferi, mülkiyet haklarının korunması, iletişim ağlarının güçlendirilmesi ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi gibi özel girişimin etkinliğini arttıracak faaliyetleri gerçekleştirerek iktisadî büyümeyi artırabilir. Barro modelinde ülkelerin kişi başına ulusal gelir büyüme oranlarıyla devlet tüketim harcamalarının ulusal gelirdeki payı arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Kamu harcamalarının ulusal gelirdeki oranı küçüldükçe büyüme oranı üzerindeki artar, büyüdükçe azalır. Kamu harcamaları büyüme süreci üzerinde hızlandıran etkisi de yapabilir. Kamu harcamalarının iktisadî büyümeyi olumsuz etkilediği durum ise vergilendirmeden kaynaklanan özel tasarruflardaki azalmadır.
		Gene M. Grossman, Elhanan Helpman	Teknolojide meydana gelen değişimler ticaret politikası ve iktisadî büyüme üzerine olumlu etki yapar.
		Philippe Aghion, Peter Howitt	Herhangi bir ülke inovasyon yaptığında, ülkenin verimlilik parametresi en ileri teknoloji düzeyini belirler. İnovasyon yapmayan ülke zaman içinde en ileri teknoloji düzeyinin gerisinde kalır. İnovasyon yapamayan ülkelerin teknoloji sınırına olan uzaklıkları artar. Ekonomik özgürlük düzeyinin büyüme üzerinde pozitif etkisi vardır. Teknoloji sınırına uzak ülkelerin yaptığı bir inovasyon ülkenin büyüme hızını görece yüksek, teknoloji sınırına yakın ülkelerin yaptığı bir inovasyon ise büyüme hızını görece daha düşük oranda artırır.
		Richard R. Nelson, Edmund S. Phelps	Beşeri sermaye yeniliklerin ana kaynağıdır. Bu sebeple, çıktının büyüme oranı beşeri sermayenin büyüme oranına değil, yenilik oranı ve düzeyine bağlıdır. Daha iyi eğitilmiş işgücü teknolojik gelişmeleri daha hızlı bir şekilde benimser ve teknolojiyi daha iyi taklit edebilir.
		Casey B. Mulligan, Xavier S.Martin	Beşeri sermayenin getiri oranı fiziki sermayeye göre daha yüksek olup, iktisadî büyümeyi artırır.
		Maurice F. Scott	Bir firmanın yatırımı, diğer firmalar için yeni yatırım olanakları doğuracağından, tüm ekonomiye pozitif dışsallıklar yayılır. Bu nedenle iktisat politikaları, yatırımları özendirerek biçimde oluşturulmalıdır. Getirilerin net bugünkü değeri, yatırımların marjinal getirisinin indirgeme oranına eşitlendiği düzeyde maksimize edilir.

DÖNEMİ/ YILI	ADI	TANINMIŞ TEMSİLCİLERİ	LİTERATÜRE KATKISI
1962–...	İçsel Büyüme Modeli (devam)	Antoine d’Autume, Philippe Michel	Yeni içsel büyüme modellerinin büyük çoğunluğunda büyüme oranı, nüfus artış hızının bir fonksiyonu olarak alınır. Ancak Autume ve Michel nüfus artış hızını sabit alarak nüfus artış hızının büyümeye etkilerini dışarıda bırakır. Bu anlamda büyüme, tasarruf oranına bağlı olması açısından içsel olmakla birlikte, dışsallıkların ve ölçeğe göre artan getirinin sınırlanmış olması nedeniyle, nüfus dinamiği anlamında halen içsel değildir.
		M.J. Oude Wansink	Beşeri sermaye yatırımlarının getirisi sabit değil azalandır. Wansink, sabit getiri varsayımını zamanın eğitim, AR–GE faaliyetleri ve üretim sektörlerinde çalışma arasında tahsis kararlarını içselleştiren bir yaklaşımla aşmaya çalışır. İktisadî büyüme sürecinde tüm değişkenler aynı sabit hızla büyür ve sektörler arası zaman tahsisatı değişmez. Modelin optimal kontrol teorisiyle çözümlenen sonucunda, değişkenlerin alacağı değerlere göre farklı yaklaşımlar üretilmiştir. Birinci yaklaşımda ulaşılan sonuca göre ekonominin büyüme süreci, kararlı durağan durum, ikinci yaklaşımda ulaşılan sonuca göre ise büyüme eyer noktası durağan durum dengesidir.
		Krugman, Jones, Gallup	Tarihsel, coğrafi ve iklimsel faktörler ile kültürel yapının, ülkelerin ve bölgelerin iktisadî büyümesi üzerinde pozitif veya negatif yönden belirleyici rolü bulunabilmektedir.
1990–...	Yeni Kurumsalcı Ekol	Douglass C.North	Kurumlar, mücadele ve üretim maliyetleri üzerindeki etkileriyle ekonominin performansını etkiler. Kullanılan teknoloji ile birlikte işlem ve üretim maliyetlerini belirler. İnsanlara nasıl davranmaları gerektiğini göstererek belirsizliği azaltır ve iktisadî büyümeye katkı sağlar. Devlet her dönemde ve yerde başat bir iktisadi aktördür.
		Daron Acemoğlu	Neoklasik modellerin izah edemediği iktisadî büyümenin altında yatan esas dinamiklerin başında, mülkiyet haklarını teminat altına alan, hukukun üstünlüğü ve fırsat eşitliğinin temel olduğu ortamlarda insanları yeniliğe, yatırıma ve ekonomik faaliyetlere katılmayı teşvik eden kurumlar, iktisadî büyümenin temel nedenidir.

1.1.6.1. Pre-Klasik Ekoller

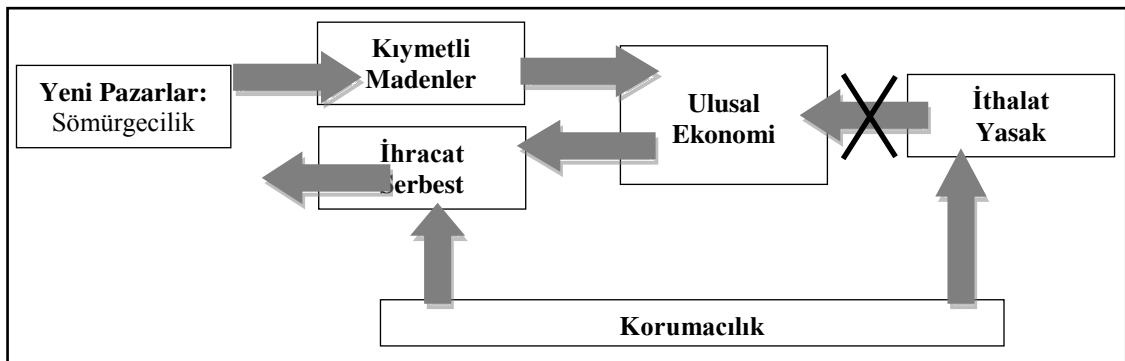
Pre-Klasik ekoller başlığı altında, Merkantilizm ve Fizyokraside toplumların üretken kapasitelerinin arttırılması meselesi, büyümenin kaynağı olarak neyin görüldüğü ve bu doğrultuda nasıl bir hareket tarzı benimsenmesi gerektiği sorularına verilen cevaplar dâhilinde kısaca ele alınmıştır.

1.1.6.1.1. Merkantilizm

Merkantilist doktrin üç temel faktöre dayalı olarak açıklanabilmektedir. Bunlardan birincisi, milli ve güçlü devlet ilkesidir. İkincisi, kazanç tutkusu ve kıymetli madenlere sahip olma arzudur. Üçüncüsü ise dış ticaretin gerekliliğidir. Ancak bu üç ilke birbirinden bağımsız değil, tam aksine birbirine bağlı olarak dikkate alınması gereken ilkelerdir (Tekelioğlu, 1993: 18).

En tanınmış temsilcileri arasında William Petty, Jean Bodin, Jean B.Colbert, Thomas Mun ve Richard Cantillion'un bulunduğu merkantilist ekole göre iktisadi büyüme, ülkenin dış ticarete aldığından fazlasını satmasıyla, yani dış ticaret fazlası vermesiyle sağlanabilmektedir. Zenginleşmenin yolu kıymetli maden stoğunun arttırılmasından geçmektedir. Bu nedenle de hükümetler dış ticaret fazlası verebilmek için ekonomiye müdahale etmelidir. Devlet kıymetli madenlerin yurt dışına çıkışına engel olmalıdır. Bir başka deyişle devlet, ithalatı azaltıcı ihracatı artırıcı politikalar uygulamaya koymalıdır (Özsağır, 2008: 334). Ayrıca hızlı nüfus artışı ile devletin ekonomiye müdahaleleri kapsamında, ihracatın arttırılması, ithalatın sınırlandırılması düşük ücret politikası ve kolonileşmenin teşviki gibi faktörler, büyüme üzerinde olumlu etkiler meydana getirmektedir. Merkantilist ekolün zenginleşme modeli Şekil-1.5.'tedir.

Şekil-1.5.: Merkantilist Ekonomi Politikasının Zenginleşme Modeli

Kaynak: Güvel, 2011: 23.

1.1.6.1.2. Fizyokrasi

Dr. François Quesnay'ın kurucusu olduğu fizyokrat ekol tek verimli faaliyet alanı olarak tarımı görmüş ve ülkenin zenginliğini bu alandaki hâsıla artışına bağlamıştır (Eker, Altay ve Sağır, 1994: 9). Fizyokratlar servetin kaynağını ararken merkantilistlerden farklı olarak, servetin mübadeleden değil, üretimden doğduğunu ileri sürmüştür. Ürün artışının tek kaynağı tarımdır. Çünkü onlara göre net artış sağlayan tek verimli faaliyet alanı topraktır. Toprak kendine verilenden, kendine harcanan emekten kat kat fazlasını vermektedir. Diğer faaliyetler böyle bir özelliğe sahip değildir. Sanayi hammaddelerin sadece niteliğini, ağırlığını, faydasını, rengini vs. değiştirmekte, yoktan meydana getirmemektedir. Bu özelliklerden ötürü büyümenin dinamik faktörü tarımdır. Tarım büyümeyi gerçekleştiren sermaye birikiminin temelini oluşturmaktadır (Özgüven, 1988: 3'den aktaran: Özsağır, 2008: 334). Net hâsılanın yalnızca tarım sektörü tarafından üretilmesi nedeniyle ekonominin büyümesi tarımsal üretim artışına bağlıdır. Üretken iktisadî faaliyetler, özel mülkiyet ve ekonomik serbestîye dayalı doğal düzen dâhilinde gerçekleşmelidir.

1.1.6.2. Klasik Ekol

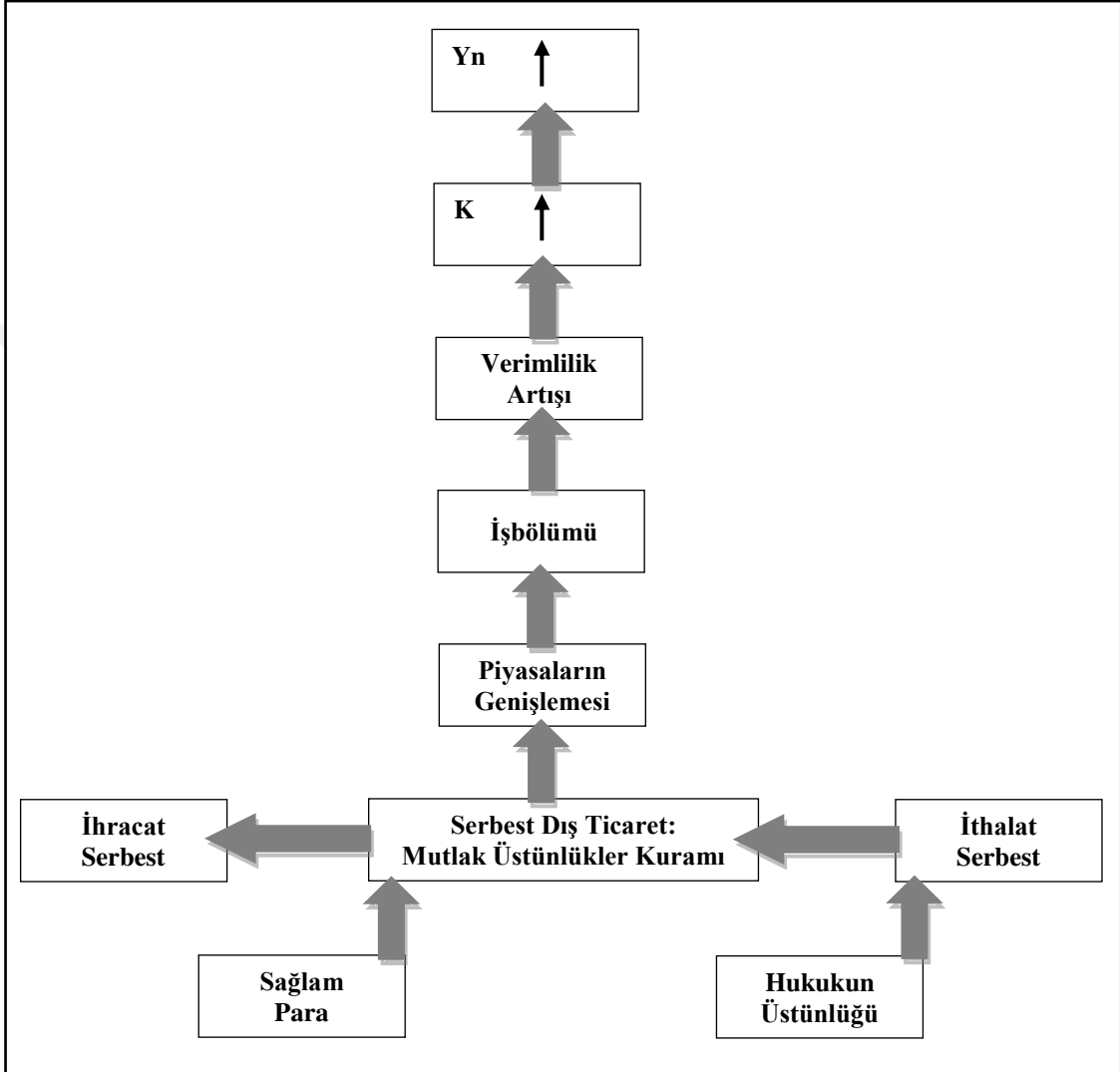
Tanınmış diğer temsilcileri arasında Jean Baptiste Say, John Stuart Mill, James Mill, Nassau William Senior, Anders Chydenius, Bernard de Mandeville, Henry Thornton, John Ramsay McCulloch, Jean Charles Léonard de Sismondi, Johann Heinrich von Thünen, Henry George, Henry Charles Carey, Thomas Tooke ve Robert Torrens'in isimleri sayılan klasik ekolün iktisadî büyümeye ilişkin görüşleri Adam Smith, David Ricardo ve Thomas Robert Malthus'un katkıları temelinde irdelenmiştir.

1.1.6.2.1. Adam Smith

Smith, ulusların zenginliği ve büyüme sorunsallarına, işbölümü ve uzmanlaşma, ölçek ekonomileri, sermaye birikimi ve dış ticaret çerçevesinde yaklaşır (Kibritçioğlu, 2002: 6). Büyüme, insan tercih ve planlamalarından bağımsız olarak, insan doğasından kaynaklanan özellikler sonucunda kendiliğinden ortaya çıkan bir olgudur (Tezel, 2003: 123). Sermaye birikimi ve işbölümüne dayalı insan emeği, büyüme sürecinde başrolü oynamaktadır. İşbölümü, ekonominin durağan düzeye kadar büyümesini sağlamaktadır.

Azalan kâr oranlarına bağlı olarak büyüme sürecinin tıkanacağı öngörüsü, Smith'in büyüme analizinin temel yapı taşlarından birini oluşturmaktadır (Kibritçioğlu, 2002: 6). Adam Smith'in büyüme kuramı Şekil-1.6.'dadır.

Şekil-1.6.: Adam Smith'in Büyüme Kuramı: Liberal Ekonomi Politik⁷

Kaynak: Güvel, 2011: 24

1.1.6.2.2. Thomas Robert Malthus

Thomas Robert Malthus, her bir ülkenin fert başına gelir açısından durağan denge durumuna (steady state) doğru gideceği dinamik büyüme sürecinin formel bir modelini geliştirmiştir. Bu modele göre ölüm oranı giderek azalacak ve gelir seviyesi denge durumunu aştığında doğurganlık oranı yükselecektir (Deliktaş, 2001: 95).

⁷ Yn: Potansiyel (Doğal) Millî Gelir Düzeyi, K: Fiziksel Sermaye Stoğu

Literatürde “Malthusyen nüfus teorisi” olarak bilinen teoriyi ortaya koyan Malthus, döneminde yaşanan sefaletin açıklanmasında nüfus artışı ve gıda maddeleri artışı arasındaki ilişkiden yola çıkmaktadır. Nüfus geometrik artarken, besin maddeleri aritmetik olarak artmaktadır. Bu nedenle ülkelerin sefalet içine düşmemeleri ve yoksullaşmamaları için doğal engeller tarafından ya da önceden alınan önlemler ile nüfus kontrol edilmelidir. Böylelikle tabiat sofrasından beslenen birey sayısı sınırlandırılmış olacaktır. T.R.Malthus kontrolde ikinci yöntemi tercih etmektedir (Malthus, 1973: 10–11’den aktaran: Küçükkalay, 2001: 63).

1.1.6.2.3. David Ricardo

Geliştirdiği emek–değer teorisi ile mutlak ve mukayeseli üstünlükler yaklaşımları ile klasik iktisat ekolüne büyük katkılar sağlayan David Ricardo, analizlerinde büyüme konusuna da değinmiştir. Daha ziyade üretim faktörlerinin ortaya çıkan hâsıladan aldıkları paylar üzerinde odaklanan ve Azalan verimler kanunu ile bölüşüm ilişkilerini temel unsurlar (Ünsal, 2007: 60) olarak addeden Ricardo iktisadi büyüme sorunsalını, bir ekonomide üretilen toplam gelirin işçi, kapitalist ve toprak sahibi arasındaki dağılımı düzenleyen dinamik bir bölüşüm modeli çerçevesinde ele almaktadır (Arslan, 2007: 9)

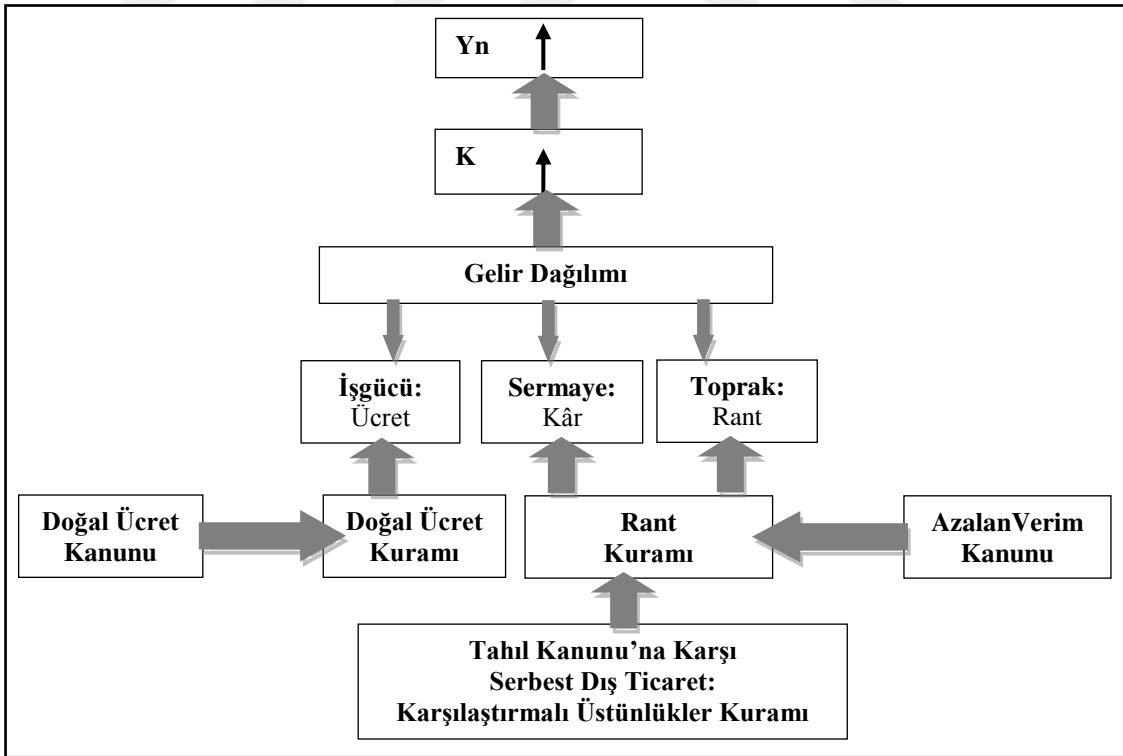
Temel inceleme konusu gelirin paylaşımı olan Ricardo üretimin üç gelir grubunun arasında paylaşılacağı üzerinde durmuştur. Buradan hareketle üretimde üç faktörün etkili olduğu söylenebilecektir. Bu faktörleri dolaylı yoldan belirtmiştir. Bunlar şöyle sıralanabilir: Müteşebbis–Sermayedar, Toprak Sahibi, Emek Sahibi (Özsağır, 2008: 335). Ricardo’ya göre nüfus artışı zamanla arazi üzerinde kullanılan sermaye–emek miktarının artmasına yol açmakta, bu durum kar haddinde bir düşüşe neden olmaktadır. Kapitalistlerin sermaye birikimi kâr haddine bağlı olduğundan, iktisadi büyüme kar haddinin azalması nedeniyle tıkanmaktadır (Tezel, 2003: 165).

Ricardo için ülkeler arasındaki büyüme farklılıklarının kökleri büyümenin neden sonsuza kadar süremeyeceğinin nedeni ile örtüşmekte ve doğal kaynakların sınırlılığına dayanmaktadır. Sermaye birikiminin ortaya çıkışı, bir ücret malı (buğday veya herhangi bir tarımsal ürünler bileşimi) cinsinden sabitlenmiş bir ücret oranında büyüyen bir işgücünü istihdamını beraberinde getirmektedir. Tarımsal işgücünün marjinal ürünü

toprakların sınırlılığından ötürü düşmekte, fakat istihdam edilen her işçi başına kâr en düşük rekolteli topraktaki ücret oranı üzerinden kişi başına net çıktının artışı tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle işgücünün marjinal ürünündeki düşüş kar oranındaki bir gerilemeyi veya tam tersi kar oranındaki bir azalış yatırım yapma isteğini azaltmaktadır. Bunun bir sonucu olarak sermaye birikimi sürekli olarak düşmekte ve nihayetinde durmaktadır (Scandizzo, 1999: 510–511).

Netice itibarıyla rant ve ücret için yapılan ödemelerin toplam hâsılaya eşitlendiği ve toplam kârın sıfırlandığı noktada ekonomiler durağan konuma ulaşmakta, doğal kaynakların sınırlılığı ve kâr oranlarının eşitlenmesini sağlayacak olan sermayenin devletler arasındaki dolaşımının önündeki engellerin düzeyi ise; ülkeler arasındaki büyüme oranlarının birbirinden farklı olmasını beraberinde getirmektedir. Değişik memleketler arasındaki kâr oranlarının farklılığı ise mukayeseli üstünlükler teorisinin gerekleri doğrultusunda uluslar arası ticaretin işleyişini belirlemektedir. Ricardo ve Malthus'un büyüme yaklaşımları Şekil–1.7.'de şematize edilmiştir.

Şekil–1.7.: Ricardo–Malthus Büyüme Kuramı⁸

Kaynak: Güvel, 2011: 33.

⁸ Yn: Potansiyel (Doğal) Millî Gelir Düzeyi, K: Fiziksel Sermaye Stoğu

1.1.6.3. Sosyalist Ekol

Sosyalist ekolün büyümeye yaklaşımı Karl Marx ve Grigory Alexandrovich Feldman'ın görüşleri dâhilinde ortaya konulmuştur.

1.1.6.3.1. Karl Marx

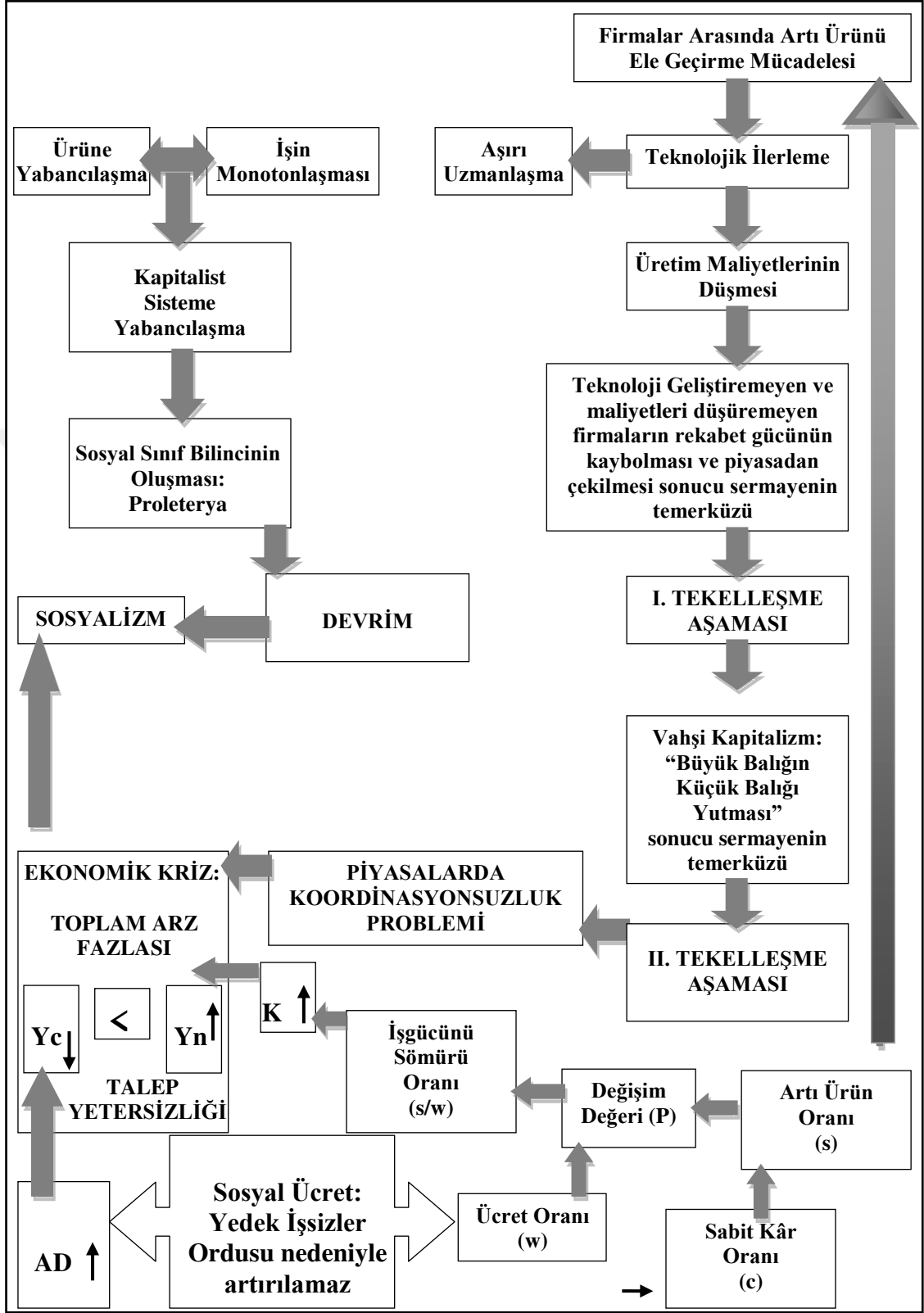
Marx'ın büyüme modeli emek–değer teorisine dayanır. Artı değeri oluşturan unsur emektir. Kapitalist üretim için tekrar üretim gereklidir, zira artı değer meydana getirebilmek için kullanılan sermayenin, aynı maksatla tekrardan kullanılması sonucu elde edilen artı değerın bir bölümü biriktirilmekte ve böylece birikim kapitale dönüştürölmektedir.

Sermaye birikimi iki önemli gelişmeyi/eğilimi tetiklemektedir. Bunlardan birincisi, üretimde kullanılan sermaye birikimi ve kapital miktarı artışının sermayenin organik bileşimini yükseltmesi, buna bağılı olarak emeğin ortalama verimliliğinin artmasıdır. Emek verimliliğinin artması, daha az ama daha nitelikli emekle üretim yapılmasını sağlamaktadır. Bu durum bir yandan emek talebini azaltarak işsizliği arttırırken, diğeryandan da daha az maliyetle daha çok kâr elde edilmesine yol açmaktadır. Ayrıca kâr haddinin sermayenin organik bileşimiyle ters orantılı olması, birikimin kaçınılmaz şekilde ortalama kar haddinde düşüşleri beraberinde getirmektedir. İkinci gelişme ise; sermaye birikiminin kapitalin temerküz etmesi (yoğunluğunu arttırması), küçük sermaye sahiplerinin tasfiye olması ve sermayenin giderek daha az ellerde toplanmasıdır.

Bu iki eğilim (işsizliğin artması ve kâr haddinin düşmesi ile sermayenin temerküzü), teknolojinin de sürekli gelişmesi, ekonominin büyümeye endeksli olması ve toplam talep yetersizliği, uzun dönemde kapitalizmi periyodik krizlere mahkûm etmekte, ekonomik ve sosyal krizlere neden olmaktadır. Yukarıda özetlenen bu büyüme–kriz–yeniden büyüme süreçleri her defasında kendisinden önce yaşananndan daha derin bir krizi doğurmaktadır. Marx'a göre kapitalizmin bu iç çelişkileri, en sonunda sistemin çökmesine yol açacaktır (Yener, 2014).

Karl Marx'ın aynı zamanda kapitalizmin çöküş kuramı olarak nitelendirdiğı Marksist Ekolün Büyüme yaklaşımı Şekil–1.8.'de şematize edilmiştir.

Şekil-1.8.: Marksist Büyüme Kuramı: Kapitalizmin Çöküş Kuramı⁹

Kaynak: Güvel, 2011: 35.

⁹ Yn: Potansiyel (Doğal) Millî Gelir Düzeyi, Yc: Cari Millî Gelir Düzeyi, K: Fiziksel Sermaye Stoğu, AD: Toplam Talep.

1.1.6.3.2. Grigory Alexandrovich Feldman

Muhtemel gıda kıtlıklarını, döviz arbitrajını, büyümenin hızlanmasının beraberinde getireceği nitelikli işgücünü ihmal etmesi bir kenara bırakıldığında, Karl Marx'ın makroekonomik kavramları üzerine iki sektörlü bir büyüme modeli inşa eden Grigory Alexandrovich Feldman'ın büyüme modeli, Sovyetler Birliği'nde uygulanan Genel Plan (Gosplan)'in teorik temellerini oluşturmuştur. Bu modelde birer tüketim ve yatırım sektörü mevcut olup, sermaye malları her iki sektörün de kapasitesini arttırmak için kullanılabilir. Bu planlı kalkınma modeli, sermaye mallarının kendi kendini beslediği ve tüketimin geçici olarak baskı altına alındığı bir hızlandırılmış birikim yaklaşımıdır. Modele göre bir ekonominin toplam büyümesinin daha yüksek olabilmesi için daha fazla sermaye mal üreten sektörler tahsis edilmeli, net yatırım, mevcut sermaye dağılımı ile orantılı olmalıdır. Daha fazla sermaye malı üretim kapasitesi, ekonomiyi daha hızlı büyütmektedir (Arajuo, 2009: 457–458).

1.1.6.4. Joseph Alois Schumpeter [Avusturya Ekolü (İkinci Nesil)]

Teknolojik gelişme ve yenilikler, iktisadî büyüme üzerinde olumlu etkilere yol açmaktadır. İktisadî büyüme ve yapısal değişimle tanımlanan süreç, teknolojik gelişmelerin bir sonucudur. Teknoloji dışsal bir kavramdır ve firmalar teknolojik yenilikleri takip ederek kendilerine uygun teknolojileri satın almaktadır. Teknolojik yenilik kavramı sadece üretim sürecinde yeni bir tekniğin kullanılmasını değil, yepyeni bir malın üretilmesini, yeni pazarların açılmasını, yeni pazar organizasyonlarını veya endüstrinin reorganizasyonunu, yeni hammadde kaynaklarının bulunmasını da kapsamaktadır. Rekabet, buluş ve yenilikler ile bunların ekonomik hayattaki uygulayıcısı olan girişimciler, iktisadî büyümenin lokomotifidir.

Yeni buluşlar yeni pazarları, yeni üretim teknikleri de rekabeti artırırken büyümeyi de sağlamaktadır. Rekabetin varlığı piyasada birden fazla fiyat oluşumunu engellemekte, eksik rekabet toplumsal refah kayıplarına yol açmaktadır. Bu süreçlerde en önemli rol, yeni ürünler peşinde koşan, firmaların idaresinde yeni arayışlar içerisinde olan, yeni piyasalar ve iş alanları/sektörler keşfeden girişimcilere düşmektedir.

Kapitalist sistemin büyümesiyle azalan kâr hadleri, bu yenilikler tarafından yeniden canlandırılacaktır. Yenilikçi müteşebbisler sürekli atılımlar yaparak, malların niteliğini değiştirerek, miktarlar ve çeşitlerini artırarak, yeni mallar piyasaya sürerek, yeni üretim ve pazarlama teknikleri geliştirerek dinamizmi sürekli canlı tutacaklardır. Bu yüzden büyümenin devamı, bu tür yenilikçi girişimlerin çoğalmasına imkân tanıyan uygun sosyal ve ekonomik şartların gelişmesine bağlıdır (Demir, 1995: 164). Ekonomilerin dinamizmini de yenilik ve icatların eskileri tasfiye etmesinden kaynaklanan yaratıcı yıkım (creative destruction) etkisi sağlamaktadır.

1.1.6.5. Keynesyen/Keynes Odaklı Ekol

Keynesyen/Keynes odaklı ekol kapsamında, John Maynard Keynes'in büyüme konusuna yaklaşımı ile kısa dönemli Keynesyen yaklaşımların uzun dönemli büyüme sürecine uyarlanması çabalarının sonucu ortaya çıkan Harrod–Domar modeli özetle aşağıda incelenmiştir.

1.1.6.5.1. John M. Keynes

Keynes doğrudan büyümeyi değil, daha çok ekonomileri durgunluktan kurtarmak için neler yapılması gerektiği üzerinde durmuştur. Durgunluktan kurtulmak için harekete geçirici faktör, talebin genişlemesidir. Keynes'e göre ekonomide eksik istihdam söz konusudur. Ekonominin eksik istihdam halinden kurtulabilmesi için ekonominin durgunluk durumundan çıkması, yani toplam talebin arttırılması gerekmektedir. Toplam talebin arttırılması ile yatırım harcamaları artacak ve ekonomide büyüme sağlanacaktır. Büyümenin hızlanması ile birlikte ekonomide tam istihdam dengesine doğru yaklaşılabilecektir. Fakat Keynes, Genel Teori eserinde tam istihdam dengesinin özel bir durum olduğunu belirtmektedir (Arestis, Dunn ve Sawyer, 1999: 527–550'den aktaran: Göktaş Yılmaz, 2005: 66).

1.1.6.5.2. Harrod–Domar Modeli

Keynesyen kısa dönem statik dengeden sapmaları temel alan Harrod ve Domar büyüme modellerinin ortak ana eksen, kapitalist ekonomilerde dengeli ve kararlı büyümeyi sağlayan iktisadî süreçlerle araçları incelemek ve bunların kapitalizmdeki varlıklarını tartışmaktır (Kaynak, 2009b: 65)

Roy F. Harrod ve Evsey Domar tarafından ortaya konulan Harrod–Domar modeli, kısa dönemli Keynesgil yaklaşımların uzun dönemli büyüme sürecine uyarlanması çabaları sonucu ortaya çıkmıştır. Harrod ve Keynes arasındaki en temel ve belirgin fark büyüme alanındadır. Harrod–Domar modeli esas itibarıyla Keynes’in ihmal ettiği yatırımların kapasite etkisini analize dâhil etmiş olup, Keynes’in gelir oluşumu teorisinin dinamik hale getirilmesi üzerine temellendirilmiştir. Yatırım miktarının tasarruf hacmine eşit olması durumunda ekonominin marjinal tasarruf eğilimi sermaye/hâsıla katsayısı tarafından belirlenen oranda büyüyeceğini öne süren model, veri sermaye/hâsıla katsayısına göre reel milli gelirden bir birim artış sağlayabilmek için reel millî gelirden yatırımlara ne kadar pay ayrılması gerektiğini göstermektedir. Bir başka deyişle; Harrod–Domar büyüme teorisi toplam talep, üretim ve istihdam arasındaki ilişkileri açıklayarak ekonominin büyüme hızını marjinal tasarruf oranı (s) ve sermaye–hâsıla katsayısına (k) bağlamaktadır. Büyüme oranı şu şekilde ifade edilmektedir: $\Delta Y/Y = s/k$. Bu ifadenin en açık anlamı, bir ekonomide büyüme oranı sermaye hâsıla oranı ile marjinal tasarruf orana bağlıdır. Büyüme marjinal tasarruf oranı ile doğru, sermaye hâsıla katsayısının değeri ile ters orantılıdır. Yani bir ekonomide marjinal tasarruf oranı ne kadar büyükse ve sermaye hâsıla katsayısı ne kadar küçükse o ekonominin büyüme hızı o denli büyük olacaktır (Özsağır, 2008: 338).

1.1.6.6. Neoklasik Ekol

Solow–Swan modeli ve Ramsey–Cass–Kopmans modeli neoklasik ekolün büyüme teorileri açısından iktisat literatürüne katkıları olup, aşağıda özetlenmiştir.

1.1.6.6.1. Solow–Swan Modeli

Robert Solow ve Trevor Swan, teknolojik ilerleme, nüfus artışı ve tasarrufların hem birbirleri, hem de büyüme üzerindeki etkilerini bağımsız olarak ele almışlardır. Aynı konul üzerinde çalışan bu iktisatçılardan Swan, teknolojik ilerleme açısından daha ileri düzeyde analizler içeren çalışmasını Solow’dan yaklaşık on ay sonra literatüre kazandırmıştır.

Solow–Swan modeline göre her bir ekonomi, iskonto oranı, dönemler arası faktör ikame esnekliği, sermayenin payı, aşınma oranı ve nüfus büyüme oranı gibi

ekonominin toplulaştırılmış parametreleri tarafından belirlenen kendi durağan durum gelir düzeyine yakınsamaktadır (Mankiw, Romer, Weil, 1992). Durağan durumdan sonra ekonomi, sıfır oranını içeren sabit bir oranda büyümektedir. Bu durumda, durağan durumun belirleyicileri benzer olduğunda ülkeler arasında yakınsama beklenmektedir (Galor, 1996).

Bir ekonomi, eğer başlangıç sermaye–emek oranı, durağan durum sermaye–emek oranından küçükse (sonuç olarak sermayenin marjinal verimliliği yüksek) diğer ekonomilerden daha hızlı büyümektedir. Yeniden üretilebilir sermayenin düşük başlangıç düzeyi, hızlı büyüme ve hızlı sermaye birikimi ile sonuçlanmaktadır. Sermaye ve emeğin uluslararası hareketliliği, kaynakları bol faktörlü alanlardan kıt faktörlü alanlara taşımak suretiyle yakınsama sürecini kolaylaştırmaktadır. Bu yüzden iki ekonomi, eğer her yönden özdeş ise, ya da eğer biri ötekinin durağan durumuna yükselmişse, aynı kişi başı reel gelir düzeyine sahip olacaklardır. Bu durumda büyüme oranı, ülkelerin durağan duruma uzaklıkları ile negatif ilişki içindedir. Solow–Swan modeli modelinde kabul edilen varsayımlar nedeniyle ülkeler durağan durum gelir düzeyine yakınsama eğilimi içindedirler (Ceylan, 2010: 52). Solow–Swan büyüme modelinin temel varsayımları ise şöyledir:

- Ölçeğe göre getiri sabittir,
- Sermayenin marjinal verimliliği azalmaktadır,
- Teknoloji dışsal olarak belirlenir,
- Faktörler arası ikame mümkündür,
- Bağımsız bir yatırım fonksiyonu bulunmamaktadır (Kibritçioğlu, 1998: 8)

Solow–Swan Modeli, teknolojik gelişme ve beşeri sermayenin iktisadî büyümenin bir belirleyicisi olarak ekonomik değişkenlerden etkilenmediğini, ancak uzun dönemde iktisadî büyümenin temel belirleyicisi olduğunu savunan “Dışsal (Egsojen)” büyüme teorileri arasında yer alır. Model, sürdürülmesi zor bıçak sırtı denge (knife–edge equilibrium) şartlarına dayanarak devlet müdahalesine kapı açtığı için eleştirilmiştir (Demir ve Üzümcü, 2003: 17).

1.1.6.6.2. Ramsey–Cass–Koopmans Modeli

Temel neoklasik büyüme modeli olarak genel kabul görmüş olan model esasen iki ayrı modelden oluşmaktadır: *Solow–Swan Modeli* (Solow,1956; Swan, 1956) ve *Ramsey–Cass–Koopmans (RCK) Modeli* (Ramsey, 1928; Cass, 1965; Koopmans, 1965). İki modeli birbirinden farklı kılan tek unsur, tasarruf konusunu ele alış biçimleridir. Tasarruf oranı, Solow–Swan modelinde sisteme dışsal bir sabit olarak ele alınırken, Ramsey–Cass–Koopmans modelinde sistemin içinde belirlenmektedir. Bununla birlikte, her iki model tamamen aynı sonuçları üretir; aynı öngörülerde bulunur (Turan, 2001: 132). RCK'den çıkan temel öngörüler şöyledir:

- Tüketiciler kaynak dağılımını etkileyemediklerinden, ekonomi büyük miktarlarda sermaye birikimi gerçekleştiremez.
- Ricardo denkliği nedeniyle, hükümet sermayeyi dışlayamamaktadır (ya da hükümet borçlanması tasarruf oranı ve sermaye stokunu değiştirememektedir).
- Ekonomi sabit bir tasarruf oranıyla durağan durum dengesine ulaşır. Durağan durum dengesine yakınsama hızı, tüketimi erteleme şiddetine bağlıdır. Tüketim ne kadar çok gelecek dönemlere ertelenirse, yakınsama hızı o ölçüde artar.
- Durağan durum dengeli gelişme süreci dışında da sabit bir tasarruf oranı oluşabilir.
- SBM ve RCK, bireylerin yaşamları boyunca düzgün bir tüketim biçimine sahip olduğu varsayımına dayalıdır.
- Bu öngörülerin dışında, yukarıda SBM için yazılan öngörüler, RCK modelinde de geçerlidir (Ateş, 1998: 23).

1.1.6.7. Post Keynesyen Ekol

Post Keynesyen ekol bünyesindeki modeller, İhracata Dayalı Büyüme Modeli, Ödemeler Bilançosu Kısıtı Altında Büyüme Modeli, Pasinetti Modeli ve Kaleckiye Modeller biçiminde kategorize edilerek aşağıda ele alınmıştır.

1.1.6.7.1. İhracata Dayalı Büyüme Modeli (İDBM)

Robert A. Blecker (2009) Post–Keynesyen büyüme kuramını iki farklı yaklaşım dâhilinde ortaya koymuş olup, bunlardan ilki, Kaldor’un, Harrod’un istikrarsız büyüme modelini genişleten, işçilerin ve kapitalistlerin tüketim ve tasarruf davranışları ile sanayi ve tarımsal yapıları dikkate alan, sermayenin ölçülemediği ve teknik gelişmeleri sistemin içine yerleştirdiği kümülâtif nedenselliğe dayanan İDBM’dir.

İDBM, birtakım ülkelerin daha hızlı teknolojik gelişme sayesinde ve diğer ülkelerin aleyhine olmak üzere rekabetini, ihracatını ve nihayetinde büyümesini artırabildiğini ve bu durumun *kendini besleyen büyüme (virtuous circles)* olgusu ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Diğer ülkeler ise bu gelişme karşısında, düşük teknoloji kullanımının yol açtığı zayıf bir rekabet, durağanlaşan ihracat ve sonuçta düşük bir büyüme hızını *kısır döngü (vicious circles)* biçiminde yaşamaktadır (Tekgül ve Cin, 2013: 318).

Kaldor’un büyüme literatürüne yaptığı en önemli katkılar arasında ortaya koymuş olduğu üç temel büyüme yasası büyük yankı uyandırmıştır. Kaldor, ekonomik sistemin farklı davranışlar sergilemesinde ekonominin talep yönünün anahtar konumunda olduğunu kabul etmektedir. Bu yoğunlaşma, arz faktörlerinin rolüne dikkati çeken Neo–klasik gelenekten farklılık arz ettiği gibi, verimlilik değerlendirmesinde büyük öneme sahip teknolojik gelişmeyi içsel bir olgu olarak görmektedir. Talepteki genişleme, üretim kapasite kullanımı artırılarak ve yatırımlar desteklenerek geleceğe dönük iktisadî büyümeyi tetiklemektedir. Teknolojik gelişmelerin sonucu olarak talepte meydana gelen genişleme, beraberinde ölçek ekonomilerini getirmektedir. Kaldor, bu büyüme olgusunu Verdoorn (1946)’un çalışmasına dayalı olarak kullanmakta ve iktisadî büyümeyi teknolojik gelişme ile ilişkili dinamik ölçek ekonomileri ve uzmanlaşmadan doğan yaparak öğrenme süreci ile açıklamaktadır (Pons–Novell ve Viladecans–Marsal, 1998:444–445). Kaldor’un ikinci büyüme yasası, sanayi üretim artışı ile işgücü verimlilik artışı arasındaki istatistiksel ilişkinin varlığını ifade eder ki burada, birincisinden ikincisine nedenselliğin olduğu kabul edilmektedir. Bu ilişki ilk kez, Verdoorn tarafından ampirik olarak tespit edilmesine rağmen Kaldor’un 1966 yılındaki çalışmasına kadar iktisat biliminde gereken ilgiyi görememiştir. Kaldor’un ikinci büyüme yasası (Verdoorn veya

Verdoorn–Kaldor Yasası olarak da bilinmektedir), sanayi sektöründe statik ve dinamik artan getirilerin varlığına ilişkin bir kanıt getirmektedir ve Kaldor (1970), Dixon ve Thirlwall (1975) gibi Kaldoryen modellerde anahtar konumunda olmuştur. Kaldor’un üçüncü yasası ise, ekonominin toplam verimlilik artışının imalat sanayi üretim artışıyla pozitif, imalat sanayi dışı sektörlerdeki istihdam ile negatif bir ilişki içinde olduğunu savunmaktadır (Çetin, 2009: 358–359).

1.1.6.7.2. Ödemeler Bilançosu Kısıtı Altında Büyüme Modeli (ÖBKABM)

Robert A. Blecker (2009)’ın ikinci kategorisi, Thirlwall’ın ileri sürdüğü ÖBKABM’dir. Thirlwall’a göre ödemeler dengesi sürdürülmek isteniyorsa, ülkenin uzun dönem büyüme oranı, ithalat talebinin gelir esnekliği ve ihracatın büyüme oranı ile belirlenecektir. Thirlwall’ın 1979 yılındaki klasik makalesinden bu yana, literatürde ödemeler dengesi kısıtı altında büyümeyi açıklamak için teorik ve ampirik bir çok çalışma yapılmıştır. Thirlwall’ın orijinal modeli ödemeler bilançosu kısıtı altında, uzun dönemde talep yanlı değişkenlerin iktisadî büyümeyi açıklamadaki önemini vurgulamaktadır. Buna göre bir ülkenin ancak ödemeler bilançosu kısıtı çerçevesinde büyüebileceği vurgulanmaktadır. Ancak model, gelişmekte olan ülkelerin ödemeler dengesi kısıtını gevşetebilecek şekilde borçlanabileceğini göz ardı etmiştir. Bu durum Thirlwall ve Hussain’in (1982) çalışmasında sermaye hareketlerinin etkileri de modele dâhil edilerek incelenmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yapısal özellikleri dikkate alınarak bu konudaki diğer teorik katkılarla birlikte ele alınmıştır. Örneğin İDBM’nde, göreceli fiyat rekabetine dayalı bir büyüme mümkün gözükmektedir, diğer model (ÖBKABM), göreceli fiyatlardaki değişimi dikkate almamaktadır. Bunun yerine uzun dönem büyüme üzerinde göreceli fiyatlardan ziyade ithalat talebinin sınırlandırıcı etkisini ön plana çıkarmaktadır. Politika önerileri açısından bakarsak İDBM; iç talebin uyardığı kendini besleyen uzun dönem büyüme için kümülâtif bir nedensellik kurarken, ÖBKABM; uzun dönemli büyüme olgusunu ihracat talep esnekliğinin artması ve ithalat talep esnekliğinin azalmasına dayandırmaktadır (Tekgül ve Cin, 2013: 319).

1.1.6.7.3. Pasinetti Modeli

Kaldor modelinin bir uzantısı olan Pasinetti modeli; unsurları, varsayımları ve amacı bakımından daha açıktır. Model, ekonominin tam istihdam koşulları altında

büyüdüğünü varsayarak bu büyüme süreci içinde ortaya çıkan bölüşüm–birikim ilişkisini incelemektedir.

Kaldor modelinde hem işçiler, hem de kapitalistler tasarruf yapmakta; kapitalistler biriktirdikleri ve yatırdıkları tasarruflar karşılığında bir kâr ettikleri halde işçi sınıfı, tasarrufları karşılığında ne bir faiz ne de bir kâr geliri elde etmektedir. Pasinetti bunun, işçi sınıfının tasarruflarının kapitalistlere karşılıksız olarak aktarılması anlamına geldiğini; oysa tasarrufların, üretim araçlarının mülkiyetini sağladığını belirtmekte, burada daha önce olduğu gibi sınıfsal tasarruf fonksiyonu varsayımı yapmaktadır. Kapitalistler yatırım yapan tek sınıf olmaya devam etmekte ve sadece kâr geliri sağlamaktadır. İşçi sınıfının tasarrufları ise onları, üretim araçlarının mülkiyetine ortak etmektedir. Ancak bu ortaklık, bu sınıfın dolaysız olarak yatırım yapmaları değil, tasarruflarını belli bir faiz oranı üzerinden kapitalistlere borç vermeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. (Aküyüz, 2009: 482).

Pasinetti de Kaldor gibi iki tasarruf eğilimi öngörmekte, fakat üç farklı gelir grubunu denklemlerine katmaktadır. Bu çerçevede Pasinetti, işçilerin tasarrufları ile yatırım yapmaları halinde bile neo–Keynesyen büyüme modelinin sonuçlarının değişmeyeceğini ispatlamıştır (Üzümcü, 2012: 2013).

1.1.6.7.4. Kaleckiye Modeller

Kalecki'nin analizinin kimi bakımlardan hem Klasik–Marksist iktisadi düşünce ekolüne, hem de Keynes'in analizine yakın bir sentez niteliği taşıması dikkat çekmektedir. Kaleckiye yaklaşımda özellikle, sermaye birikimi, büyüme ve bölüşüm ilişkisi öne çıkarılmakta ve devrevi dalgalanmaların kapitalizmin yapısal özellikleri arasında olduğu vurgulanmaktadır (Özel, 2004: 4, 16).

Kaleckiye büyüme modelleri, Post–Keynesyen büyüme teorisinin temel çalışma alanlarından biri olmuştur. Kalecki'nin çalışmalarında ve birinci nesil neo–Kaleckiye modellerde iktisadi büyümenin esas olarak ücret–yönlü biçimde formüle edildiği görülmektedir (Rowthorn, 1981). Birinci nesil ücret–yönlü (stagnasyonist) neo–Kaleckiye modellerde gelir dağılımındaki değişimler, uzun–dönem büyüme dengesi üzerinde tek yönlü etkilere yol açmaktadır. Artan ücret payları daha yüksek kapasite

kullanımına, daha yüksek sermaye birikimine, daha yüksek iktisadi büyüme ve ayrıca daha yüksek kar oranına neden olmaktadır, çünkü yatırım fonksiyonunda güçlü bir hızlandırıcı etkisine yer verilmektedir Rowthorn (1981), Dutt (1984, 1987, 1990), Taylor (1983) ve Amadeo (1986a, 1986b, 1987). Değişken kapasite kullanımı varsayımı dışsal bir gelir dağılımı teorisi ile tamamlanmakta ve artan ücretlerin daha yüksek büyüme neden olduğu bir rejim ortaya çıkabilmektedir. Birinci-nesil (geleneksel) neo-Kaleckiye modeller stagnasyonisttir ve dolayısıyla kar payındaki artışlar (reel ücretlerdeki azalmalar) kapasite kullanım oranını düşürmektedir. Diğer yandan, geleneksel neo-Kaleckiye modelin ücret-yönlü büyüme öngördüğünü göstermektedir. Dolayısıyla, kar payındaki artışlar (reel ücretlerdeki azalmalar) iktisadi büyüme oranını azaltmaktadır. Bu modelin iki temel sonucu Keynes'in "tasarruf paradoksu" ve "maliyetler paradoksu" (stagnasyonist etki) görüşleriyle bütünüyle tutarlıdır. Birincisi, tasarruf eğilimindeki bir artışın, kapasite kullanım oranı denge değeri, kar oranı ve birikim oranını azaltarak iktisadi faaliyet düzeyi üzerinde negatif etkide bulunmasıdır. İkincisi ise kar payındaki bir artışın (veya reel ücretlerdeki bir azalmanın) kapasite kullanım oranını azaltması ve dolayısıyla iktisadi büyüme üzerinde negatif bir etkiyi beraberinde getirmesidir. Bu paradoks şöyle açıklanabilir: kar payındaki bir artışın uyardığı yatırım artışı, ücretlerdeki azalmanın tüketim talebinde yol açtığı daraltıcı etkiyi dengeleyememektedir. Geleneksel neo-Kaleckiye büyüme modellerinin başlıca sonuçlarından biri maliyet paradoksudur ve buna göre reel ücretlerdeki artışlar sermaye birikimi, kapasite kullanımı ve karları arttırmaktadır. (Akçoraoğlu, 2015: 94, 96, 98, 116).

1.1.6.8. Parasal/Para Tabanlı Modeller

Paranın büyüme teorilerine ithal edildiği modeller James Tobin, Miguel Sidrauski, David Patinkin ve Don Levhari, Thomas F. Cooley ve Gary D. Hansen, John Maynard Keynes ve Knut Wicksell'in katkıları dâhilinde aşağıda ele alınmıştır.

1.1.6.8.1. Tobin Modeli

James Tobin iktisat literatürüne 1965 yılında kazandırdığı "Para ve İktisadi Büyüme" isimli makalesi parayı alternatif bir servet ögesi olarak büyüme modellerine ithal eden ilk iktisatçı olmuştur. Enflasyonun insanları paradan sermayeye doğru iterek

ekonomiyi reel olarak etkilediği söylemini büyümeyle birleştirerek enflasyonun büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu ve insanları paradan sermaye birikimine doğru ittiğini gösteren Tobin'e göre gerekli büyüme hızının doğal büyüme hızına eşitlendiği aynı karar dengede paranın reel değeri doğal büyüme hızında büyümektedir (Tobin, 1965: 671'den aktaran: Uysal, 2012: 114). Tobin, enflasyonun aslında cari tasarruf, yatırım ve büyümeyi arttırdığı, fakat bireylerin zenginliğini azalttığı bir model önermektedir. Modele göre yüksek enflasyon bireylerin zenginliğini azaltacak, bireyler enflasyon öncesi zenginlik seviyelerine ulaşmak için tasarruflarını arttırmak zorunda kalacaktır. Artan tasarruflar faiz oranlarını azaltarak yatırımları ve dolayısıyla da büyümeyi arttıracaktır. Enflasyonun büyümeye pozitif yönde katkıda bulunacağını iddia eden bir diğer görüşe göre ise, özellikle finansal sistemi yeterince gelişmemiş olan ülkelerde devlet, merkez bankası kaynaklarına başvurarak enflasyon vergisi elde edebilecektir. Devlet elde ettiği bu gelirleri yatırım harcamalarında kullanabildiği takdirde enflasyon büyümeye pozitif katkıda bulunacaktır. Yapısalcı bir yaklaşımın takip edildiği bu görüşler, enflasyonun zorunlu tasarruf mekanizması vasıtasıyla büyüme için yararlı olabileceğini öngörmüşlerdir.(Erçel, 1999'dan aktaran: Çetintaş, 2003: 142).

1.1.6.8.2. Sidrauski Modeli

Neoklasik teoride enflasyonun etkileri konusundaki diğer bir çalışma ise Miguel Sidrauski tarafından yapılmıştır. Paranın güçlü yansız olduğunu düşünen Sidrauski'nin modelinde insanlar Tobin modelinden farklı olarak kendi faydalarını maksimize edecek bir tasarruf oranı belirlemektedir. Zira Tobin modelinde tasarruf oranı çıktının sabit bir bölümünden oluşmaktadır. Bununla birlikte, Sidrauski'nin modelinde paranın örtük bir işlevi bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, bireylerin fayda düzeyleri tutmuş oldukları reel para balanslarıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla enflasyon oranında meydana gelecek bir artış durağan durumdaki sermaye stokunu etkilememektedir. Bu anlamda, Sidrauski'nin modelinde enflasyon oranında meydana gelecek bir artış sadece reel para balanslarının azalmasına neden olurken, Tobin modelinden farklı olarak sermaye miktarında herhangi bir değişikliğe neden olmamaktadır [De Gregorio ,1996: 3, Haslag, 1995: 13, Sidrauski, 1967(b): 797]. Sidrauski paranın reel değişkenler üzerinde nötr etkisi olduğunu kabul ettiği modelinde, enflasyonun ekonomik büyüme oranı üzerinde

herhangi bir etkisinin olmayacağını savunmaktadır (Saraç, 2009: 40, 42). Sidrauski modelinde para süper nötrdür [Sidrauski, 1967(b): 542–543].

1.1.6.8.3. Patinkin–Levhari Modeli

David Patinkin ve Don Levhari (1968), para balanslarının tam likit olmalarından yola çıkarak para balanslarını tüketici malı ve üretimin girdisi olarak iki ayrı şekilde modellemiştir. Para balanslarını tüketim malı olarak kabul ettiği birinci modelde para tüketicinin fayda fonksiyonunda yer almaktadır. Para balanslarının sağladığı fayda elde para balansları tutmanın fırsat maliyeti esas alınarak hesaplanmaktadır. Sermayenin getiri oranı (r) ve para balanslarının getiri oranı fiyatlar genel seviyesinin azalma oranı olduğuna göre elde para balansları bulundurma fırsat maliyeti ($r-\pi$)'dir (Morgil, 1983: 22). Levhari–Patinkin parasal büyüme modelinde para arzındaki değişiklikler paranın getiri oranını (π) değiştirerek denge sermaye yoğunluğunu etkileyecektir. Fakat paranın gerek tüketim malı olarak gerekse üretimin girdisi olarak ele alınması durumlarında bu etkinin yönü çeşitli parametrelere bağlı olarak farklı olabilmektedir. Dolayısıyla, para arzındaki değişiklikler ekonominin durumuna göre denge sermaye yoğunluğunu artırabilir veya azaltabilir. Sonuç olarak Levhari–Patinkin modeline bakıldığında para arzı büyüme hızındaki artışın denge sermaye yoğunluğunu ne yönde etkileyeceğini önceden bilmek mümkün değildir (Uysal, 2012: 115).

1.1.6.8.4. Cooley–Hansen Modeli

Lucas'ın 1972–73–75 yıllarında geliştirdiği görüşlerini kantitatif denge konjonktür metodu uygulamak suretiyle yeniden inceleyen Thomas F. Cooley ve Gary D. Hansen, beklenilmeyen para politikası değişikliğinin güçlü reel etkilere sahip olacağını görmüştür (Cooley ve Hansen, 1979: 624–647). Detaya inmek gerekirse, Cooley ve Hansen enflasyon–istihdam–büyüme arasındaki ilişkileri ortaya koyan mekanizmayı sermaye birikimini içerecek şekilde genişletmiş ve temelde üç soruya cevap aramışlardır:

- Para arzı iş çevrimlerinin genişliğini etkiler mi?
- Beklenen enflasyon makroekonomik değişkenlerin uzun vadedeki değerlerini etkiler mi?

➤ Alternatif para arzı kurallarının refah üzerindeki maliyetleri nelerdir?

Bu soruların ilk ikisini, para arzının düzensiz bir şekilde artırılmasının iş çevrimlerini çok yüksek düzeyde olmasa da değiştirdiğini ve beklenen enflasyonun makroekonomik değişkenleri uzun dönem değerlerini etkilediği şeklinde cevaplamışlardır. Son soruyu ise, para arzının sabit büyüme hızı ile artırılması neticesinde, nominal faiz oranlarının yükseleceği, bireylerin boş zamanlarını artıracakları, çalışma saatlerini azalacakları, ellerinde daha az nakit tutacakları ve daha az mal satın alacakları, yatırımların azalacağı ve buna bağlı olarak da çıktı ve tüketim düzeylerinin düşeceği şeklinde yanıtlamışlardır (Saraç, 2009: 41).

Bu kapsamda, sabit oranda artan para arzının çevrimler üzerinde etkisi olmamaktadır. Ancak değişken oranda artan para arzı, enflasyonist beklentileri değiştirerek küçük, ama anlamlı bir etki oluşturmaktadır. Para artış hızı optimal seviyesini aştığında, çalışılan saat, tüketim, üretim, yatırımlar ve sermaye stoku değişkenlerinin durağan durum değerleri düşmekte, boş zaman tüketiminin durağan durum değeri artmaktadır. Enflasyon yükselirken durağan durum çalışma süresinin düşmesi (işsizliğin artması), uzun dönem Philips eğrisinin pozitif eğimli olacağını göstermektedir. Sonuç olarak para arzının optimal seviyesinin üzerinde değişken oranlarda artırılması, ekonominin durağan durum değerlerini düşürdüğünden, maliyetli bir politika olmaktadır (Acaravcı, 2006: 42).

1.1.6.8.5. Keynes–Wicksell Modeli

Parasal büyüme modellerinin iki temel varsayımı birbirinden bağımsız tasarruf ve yatırım fonksiyonlarının bulunması ve fiyat değişmelerinin herhangi bir piyasada talep veya arz fazlasının olması sonucunda ortaya çıkmasıdır. Dolayısıyla Keynes–Wicksell parasal büyüme modellerinde piyasalarda dengesizlik olabilecektir. Stein (1970) Keynes–Wicksell parasal büyüme modelinde para arzındaki değişikliklerin denge sermaye yoğunluğunu nasıl etkilediğini araştırmış, para arzındaki değişikliklerin denge sermaye yoğunluğu üzerindeki etkisinin belirlenemez olduğu sonucuna varmıştır. Diğer bir ifadeyle Keynes–Wicksell parasal büyüme modelinde para arzındaki değişiklikler denge sermaye yoğunluğunu ekonominin durumuna bağlı olarak artırabilir, azaltabilir veya değiştirmeyebilir (Morgil, 1983: 8, 40). Uzun dönem büyüme oranını

beşeri sermaye veya AR–GE yatırımları gibi içsel yollarla belirleyen içsel büyüme modelleri çatısı altında para arzındaki değişikliklerin büyüme oranını üzerine etkileri de incelenmiştir. Örneklemek gerekirse, enflasyon artışı, çalışmanın getirisini düşürür, işgücü arzında geçici bir azalışa neden olur. Beşeri sermayenin yaparak öğrenme etkisi nedeniyle işgücü arzındaki azalış beşeri sermaye miktarını azaltır, böylece ekonominin büyüme oranını azaltır (Gomme, 1993: 75). Tersine, içsel büyüme modelleri çerçevesinde yapılan bazı modellerde yüksek enflasyonun Tobin (1965) modelinde olduğu gibi sermaye stokunu ve böylelikle uzun dönem büyüme oranını artıracak da gösterilmiştir (Ho, 1996: 598). Bir diğer çalışmada ise para politikasının iktisadî büyümeye katkısı hakkında, uzun dönemde para politikalarının sürdürülebilir büyümeye pozitif bir etkisinin beklenmediği şeklinde genel bir sonuca ulaşmıştır (Papademos, 2003: 12’den aktaran: Uysal, 2012: 116).

1.1.6.9. Optimal Büyüme Kuramı/Dinamik Refah Kuramı

John Von Neumann¹⁰, veri bir üretim teknolojisine sahip bir ekonominin uzun dönemde sürekli olarak dengede büyüüp büyüemeyeceğini ve bu denge durumunun özelliklerini incelemekte ve Sraffa’da olduğu gibi talep, fayda eş–marjinalite ilkesi gibi neoklasik teorisinin temel unsurları bu incelemenin tamamen dışında kalmaktadır. Sraffa ve Walras modelleri durgun bir ekonominin genel denge modelleri olduğu halde von Neumann modeli dinamik genel denge ile uğraşmaktadır.

Von Neumann modelinin açıklanmasında hareket noktası olarak Sraffa’nın standart sistemi baz alınabilir¹¹. Mallar standart oranda üretildiği zaman, bütün mallardan net olarak üretilen miktarlar, malların üretim aracı olarak kullanılan toplam miktarlarını aynı oranda, yani maksimum kâr oranında aşmaktadır. Dolayısıyla, üretim kesimlerinin görece üretim yoğunlukları sabit kalmak şartıyla, bir dönem sonunda ortaya çıkan net output, gelecek dönemde tamamen üretim aracı olarak sisteme geri döner, yani meydana getirilen artığın tamamı kesimler arasında standart oranlarda yatırılırsa, her malın üretililecek net miktarı aynı oranda, maksimum kâr oranında artacaktır. Bu,

10 Von Neumann, modelini ilk defa 1932’de bir matematik modelinde sunduğu ve daha sonra 1937’de Almanca olarak yayınladığı bir makede geliştirmiştir. Makale İngilizce olarak 1945’de yayınlanmış, ancak uzun süre literatürde gereken yeri almamıştır. Bunun bir nedeni de hayli ileri matematiksel teknikler kullanmasıdır. Özellikle Sraffa’dan sonra 1960’larda modelin gereken şekilde değerlendirilmeye başlandığı söylenilebilir.

11 Sraffa, belli bir üretim teknolojisine sahip bir ekonomide, bölüşümden ve üretimin teknik koşullarından hareket ederek ücret veya kâr oranını, fiyatları ve bunlara bağlı olan makro–bütüncül değişkenleri, yani kesimlerdeki ve ekonominin tümündeki üretim araçlarının ve outputun değerlerini saptamakta ve bunlar arasındaki ilişkileri klasik yöntemle incelemektedir.

bütün malların, hem üretim aracı olarak kullanılan, hem de net olarak üretilen miktarlarının aynı oranda artması demek olduğundan, maksimum kâr oranı aynı zamanda sistemdeki üretim araçlarının ve net outputun da *maksimum büyüme oranıdır*. Maksimum büyüme oranı da maksimum kâr oranı gibi, bölüşüm ve fiyatlardan tamamen bağımsız olarak üretim teknolojisi tarafından belirlenmektedir.

Sistemin, maksimum büyüme oranına eşit bir oranda büyüebilmesi için üç koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bir kere; gerçek sistemdeki üretim kesimleri arasındaki üretim yoğunluğu oranları, standart sistemin gerektirdiği oranlara eşit olmalıdır. İkinci temel koşul, ekonomideki işgücü arzının sınırsız olması veya en azından maksimum büyüme oranına eşit bir oranda büyümesidir. Son koşul ise, sistemde üretilen bütün net outputun aynen üretim aracı olarak kullanılması, yani yatırılmasıdır.

Bu üç koşul gerçekleştiği zaman ekonomi uzun dönemde sürekli olarak maksimum büyüme oranında büyüyecek, kesimlerin üretim yoğunlukları arasındaki oranlar değişmeyecektir. Bütün malların üretim aracı olarak kullanılan ve net olarak üretilen miktarlarıyla kesimlerdeki ve ekonominin tümündeki işgücünün istihdam düzeyi de aynı oranda büyüyecektir. Dolayısıyla, ne output ne de üretim araçları içinde, malların birbirlerine oranı değişmemektedir. Bu açıdan sistemin dengeli bir büyümeye ulaştığı söylenebilir (Akyüz, 2009: 295–297).

John von Neuman'ın 1937 yılında yayınladığı “Bir Genel Ekonomik Denge Modeli” isimli makalesi, Frank Ramsey'in 1928 yılında “Tasarrufun Matematiksel Bir Teorisi” isimli eseri ile birlikte, planlama dönemlerinin çoğunluğu için etkin büyüme yolunun dengeli büyüme yolu civarında olmasını sağlayacak optimal sermaye birikimini araştıran “Ekspres Yol Teorisi (Turnpike Theory)”ne kaynaklık etmiştir.

1.1.6.10. Planlama Kuramı

İlk iki sektörlü model, yatırım sermayesi ve işgücü tarafından üretilmiş bir tüketim malı ve bir yatırım malı olmak üzere iki üretilmiş malı bulunan bir ekonomi üzerine düşünen Hirofumi Uzawa (1961, 1963) tarafından geliştirilmiştir. Burada da yine çiftlik analojisi kullanılmak suretiyle, işgücü ve traktörde istifade edilerek mısır ve

traktör üretilmektedir. Uzawa (1965) daha sonra bu modeli, her iki ürünün de fiziksel sermaye ve beşeri sermaye olduğu, her ikisinin de daha fazla fiziksel sermaye (imalat yoluyla) ve beşeri sermaye (eğitimle) üretimi için ihtiyaç duyulacak tarzda geliştirmiştir (Hartley ve Rogers, 2003: 5).

Solow–Swan modelini bir tüketim ve bir yatırım malı olmak üzere iki mal dâhilinde inceleyen Uzawa’nın iki sektörlü büyüme modelinde, iki girdi ve iki çıktı bulunmakta olup, bunun en ilginç özelliği çıktılarından birinin aynı zamanda girdi olmasıdır. Modele göre istikrarlı durumda sermaye–işgücü oranı sabittir. “ $g_k = g_k - g_L$ ($k=K/L$, k : sermaye–işgücü oranı, K : toplam sermaye arzı, L : toplam işgücü arzı, g_k : sermaye/işgücü rasyosunun büyüme oranı, g_k : sermaye arzı büyüme oranı, g_L : işgücü arzı büyüme oranı). g_k yerine y_i/K [$y_i= Y_i/L$, (Y_i : yatırım malı çıktısı)], g_L yerine de n yazılırsa denklem; $(dk/dt)/k = y_i/k - n$ ’ye yani $dk/dt = y_i - nk$ ’ye dönüşür. Bu da temel diferansiyel eşitlik olup, dk/dt ’nin sıfıra eşit olduğu noktada tutarlı bir durum vardır (The Uzawa Two–Sector Growth Model, t.y.). Buradaki tutarlılık da $k \rightarrow \infty$ için yani k sonsuza yaklaşırken diferansiyel denklemlerin çözümlerinin limitlerinin var olması durumudur.

1.1.6.11. İçsel Büyüme Modelleri

Büyüme teorilerinde bütün ekonomilerin büyümesinin tek bir modelle ya da değişkenle açıklanması söz konusu değildir. Bu durum içsel büyüme modelleri açısından da geçerlidir. İçsel büyüme modellerinde ortak olan görüş, büyümenin belirleyicilerinin sistem içinde olduğudur. Ancak büyümenin sürükleyicisi ya da motoru olarak farklı yazarlar farklı konuları ön plana çıkartmışlardır. Bir yazarın bütün konularda görüşleri olmakla birlikte, öne çıkarılan sürükleyicilere göre dört farklı yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlar;

- Beşeri Sermaye Modeli (Lucas),
- Bilgi Üretimi ve Taşmalar (Romer),
- Kamu Politikası Modeli (Barro),
- AR–GE Modeli

olarak sıralanabilir. Bunlara ilave olarak, yukarıda sözü edilmeyen AK modeli ise; neoklasik üretim fonksiyonundan yeniden üretilemeyen faktörlerin (işgücü ve toprak) çıkarılması ve beşeri sermayeyi de içerecek şekilde geniş sermaye tanımının neoklasik üretim fonksiyonuna ilave edilmesiyle ortaya çıkmıştır (Berber, 2011: 149–150).

1.1.6.11.1. AK Modeli

Gelişmiş ülkelerde son iki yüzyıldır görülen sürekli büyümeyi açıklamak ve belirleyicilerini ölçmek amacıyla içsel büyüme kuramları çerçevesinde birçok model ortaya atılmıştır. Bunlardan ilk ve en basit olanı AK diye bilinen modeldir. İçsel büyüme modelleri içinde sermayenin azalan marjinal getirisi varsayımını kaldırarak dışsal teknolojik gelişmenin var olmadığı durumda bile uzun dönemde kişi başına büyümenin sürdürülebileceğini en basit biçimde gösteren bu model Rebelo (1991)'ya aittir (Arısoy, 2011: 284). Ülkelerin farklı ekonomik büyüme hızlarını uygulanan değişik iktisat politikalarına bağlayan Rebelo, sermaye birikim oranlarında düşüşe yol açan politikaların büyümeyi yavaşlattığını savunmuştur. Özgünlüğü sabit getiri varsayımı altında durağan durumda büyüme sürecine yönelik geliştirdiği açıklamalardan kaynaklanan model, Kaldor'un uzun dönemli büyüme kriterlerini yerine getirmiştir.

Neo–klasik modelde sermaye birikiminin azalan getirilerinin büyümeyi sınırlamakta önemli bir rol oynaması, toplam çıktının diğer belirleyicileri olan teknoloji ve emek istihdamının mevcut olduğu bir ekonominin kaçınılmaz özelliğidir. Bununla birlikte, bu belirleyicilerden birinin sermaye ile birlikte otomatik olarak büyüdüğünün varsayıldığı, diğerindeki büyümenin ise azalan getirilerin etkisini yok ederek sermaye oranında çıktı büyümesine imkân tanıdığı bir tür model mevcuttur. Bu tür modeller üretim fonksiyonunun sabit bir 'A' terimi (teknoloji) ile birlikte $Y=AK$ şeklinde gösterilmesi nedeniyle AK modeli olarak adlandırılmıştır (Aghion ve Howitt, 1998: 24'den aktaran; Işık, Engeloğlu ve Kılınç, 2015: 110).

Bu fonksiyonda A ekonominin teknoloji seviyesini gösteren pozitif bir sabit olup, teknolojiyi etkileyecek etmenlerin hepsini kapsamaktadır. K ise ekonominin sermaye stokunu göstermektedir. Bu fonksiyonda sermaye faktörü ile ekonominin çıktısı arasında doğrusal bir ilişkinin var olduğu farz edilmektedir. Modelin genel bir

özelliği de K ile gösterilen sermaye faktörünün geniş kapsamlı ele alınmasıdır. Diğer bir ifadeyle sermaye içinde beşeri sermaye faktörü de bulunmaktadır.

Bu tip modeller, kişi başına fiziksel sermaye yatırımlarının uzun dönemli büyüme sürecinin asıl belirleyicisi olduğunu öne sürmekte olup, sermaye stoku artarken sermayenin getirisinin azalmayacağı varsayımı üzerine kurulmuştur. Azalan verimlerin olmadığı bu modele göre yüksek sermaye stokuna sahip olan ülkeler, yatırımlarını artırarak büyümelerini hızlandırabileceklerdir. AK tipi modeller büyüme etkisi kavramını ilgili literatüre kazandırmışlardır. Yani, fiziksel sermaye yatırımları tüm ekonomiye yayılan pozitif dışsallıkları üretmekte ve bu dışsallıklar ekonominin uzun dönemli büyüme oranını etkileyerek pozitif bir değişime sahip olmasını sağlamaktadır. İster fiziki ister beşeri sermaye yatırımı olsun tüm yatırımlar, sermayenin marjinal getirisinde artışa yol açmaktadır. AK tipi büyüme modelinde, ekonominin büyüme oranı yatırım oranının artan bir fonksiyonudur. Bu nedenle bir ekonominin yatırım oranını sürekli artıracak hükümet politikaları ekonominin büyüme oranını da sürekli olarak artıracaktır (Arısoy, 2011: 284).

1.1.6.11.2. Mankiw–Romer–Weil (MRW) Modeli

Nicholas G.Mankiw, Paul Romer ve David N. Weil, Solow'un büyüme modelini beşeri sermaye olgusunu da katarak genişletmiştir. Bu yeni biçimiyle model, genişletilmiş Solow büyüme modeli olarak ifade edilmektedir. Veri bir beşeri sermaye altında tasarruf oranı (s) ve nüfus artış hızının (n) sırasıyla daha büyük ve küçük değerlerinde büyüme oranı yükselecek, bu da beşeri sermayenin daha hızlı büyümesinin yolunu açacaktır. Ayrıca beşeri sermaye birikimi s ve n ile ilişkili olabileceğinden, beşeri sermayenin modelden çıkarılması bu değişkenlerin tahmin değerlerini sapmalı hale getirecektir. MRW'nin modelindeki uzun dönemli büyümenin de, SBM de olduğu gibi dışsal teknolojik gelişmeye bağlı olduğunu göstermektedir (Ateş, 1998: 112–113).

1.1.6.11.3. Arrow–Romer Modeli

Paul Romer'in geliştirdiği *AR–GE Modeli'ne* göre büyümenin kaynağı teknolojik gelişmedir. Bu nedenle iktisadî büyüme ve teknolojik gelişme ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Romer'in çalışmaları Kenneth Joseph Arrow'un yaklaşımına

dayanır. Arrow’a göre bilgi üretimindeki artış dağılma etkisiyle ve “*Yaparak Öğrenme (Learning by Doing)*” yoluyla tüm ekonomiye sağlayacağı katkı, firma özelindeki kazanımlardan çok daha fazladır (Ercan, 2000:131). Bu görüşe göre; bazı sektörlerde zaman ilerledikçe maliyetler düşmekte, kalite yükselmekte ve üretim hızlanmaktadır. Arrow’a göre bir şirket üretim yaptıkça zaman içinde işini daha iyi öğrenmekte, maliyetlerini düşürmekte, ürünlerini geliştirmekte ve yeni ürünler ortaya çıkarmaktadır. Romer bu fikri kullanarak şu öngörülerde bulunmaktadır:

- Üretim süreci sonunda fiziksel çıktının yanı sıra bir yan ürün olarak teknik bilgi de üretilir.
- Yan ürün olarak üretilen teknik bilgi, yeni üretimde bir nevi bedava girdi olarak kullanılır.
- Yeni üretim daha düşük maliyetle ve daha yüksek kaliteyle yapılır.
- Teknik bilgi taşmalar sonucu diğer şirketlere de ulaşır.

Romer, üretilen bilginin göstergesini, ülkedeki mevcut sermaye stoku olarak almıştır. Yani, o ülkede önceden ne kadar çok yatırım yapılmışsa (sermaye stoku ne kadar büyükse) o kadar ekonomik bilgi üretilmiş olacaktır. Üretim fonksiyonu bu şekilde değiştirildiğinde belli varsayımlar altında sermaye için artan verimler söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla, daha çok yatırım yaptıkça her yeni yatırımın verimi öncekine göre fazla olacaktır (Berber, 2011: 150–151). Romer’e göre üretilen bilgi dışsallıklar ya da taşmalar nedeniyle diğer firmaları olumlu etkilemekte ve böylece bütün ekonomiler bundan fayda sağlamaktadır (Muratoğlu, 2011: 15).

Bilgi, rekabet edilemeyen ve tüketimden dışlanamayan nitelikteki bir kamusal maldır. Romer’in düşüncelerinin en temel farkı, tasarım sahiplerinin tasarım üzerindeki haklarının korunmuş olması, bilginin tam anlamıyla kamu malı haline gelmemesini sağlaması ve bu yolla buluş yapmanın özendirilmesidir. Bilgi üretim sürecine iki yoldan katkıda bulunmaktadır. Yeni tasarım, yeni ve daha modern bir makinenin üretilmesini sağlarken ekonomideki bilgi stoku ile AR-GE sektöründeki beşeri sermayenin verimi artmaktadır. Bu katkılar, nihai ürün üretiminde kullanılan makinelerin üretim

fonksiyonunda ölçeğe göre artan getiri sağlamakta ve iktisadî büyüme meydana gelmektedir (Ercan, 2000: 132).

1.1.6.11.4. Lucas Modeli

Meydana getirdiği pozitif dışsallıklarla ölçeğe göre artan getiri elde edilmesini sağlayan eğitim sektörünün katkılarıyla güçlenen beşeri sermayenin, fiziksel sermayeye kıyasla büyüme üzerinde uzun dönemde daha fazla belirleyici olduğunu savunan Robert E. Lucas, ekonominin durağan durum dengesinde kişi başına büyüme oranının kişi başına beşeri sermaye büyüme oranına eşitleneceği tezini öne sürmüştür.

Lucas (1988), her iki problemi (ülkeler arasındaki ekonomik kalkınma farklılıklarının çeşitliliğine açıklama getirmedeki aleni yetersizlik ve uluslararası ticaretin sermaye-işgücü oranları ve faktör fiyatlarını hızlıca eşitleme hareketine doğru tetiklemesi gerektiğine dair güçlü ve apaçık öngörü) tek seferde ele almak yerine, an için modelin diğer özelliklerini (özellikle de kapalı karakterini) muhafaza etmek suretiyle, Solow modelinde büyümenin motoru olarak bu amaca (büyümeye) hizmet eden “teknolojik değişim”e bir alternatif, ya da en azından bir tamamlayıcılık durumunu dikkate almakla başlamıştır. Bunu da modeline Schultz (1963) ve Becker (1964)’in “beşeri sermaye” olarak adlandırdığı unsuru, teknik olarak Arrow (1962), Uzawa (1965) ve Romer (1986)’in benzer şekilde motive edilmiş modellerine çok yakın bir yolla ilave etmek suretiyle yapmıştır (Lucas, 1988:17).

Lucas büyüme modelinde beşeri sermaye tek tek kişilerin üretim sürecine katkılarını artırmakla sınırlı kalmayıp, dışsallık meydana getirmek yoluyla tüm çalışanların verimlerini arttırmaktadır. Böyle bir modelin öngörüsü ise eğitimin (beşeri sermayenin) işgücünün üretime katkısının daha da etkin hale gelmesidir. Diğer bir ifadeyle, eğitim etkili işgücü düzeyini arttırmakta ve üretim fonksiyonunda işgücünün üretim (çıktı) esnekliğini büyütmektedir (Türkmen, 2002: 67).

Lucas’ın vardığı sonuçlara göre (Gür ak, 2009: 116):

- Başlangıçta fakir olan ülkelerin göreceli fakirliği devam edecektir.
- Uzun dönem büyüme hızı tüm ülkelerde “aynı” olacaktır.

➤ Uzun dönem gelir/refah dağılımı “tam” anlamıyla istikrarlı olacaktır (Ak ve Ak Bingöl, 2011: 158).

Çoğu ülke teknoloji eğitimi almış eleman açığını beyin göçüyle gidermeye çalışmaktadır. Bu durum yetişmiş elemanlarını kaybeden ülkeler için bir yıkım olmakla birlikte, beşeri sermaye yatırımları eskiye nazaran çok daha önemli hale gelmektedir (Savi, 2008: 128).

1.1.6.11.5. Barro Modeli

Robert Joseph Barro, devletin verimli kamu harcamaları ile AR–GE, teknoloji transferi, mülkiyet haklarının korunması, iletişim ağlarının güçlendirilmesi ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi gibi özel girişimin etkinliğini arttıracak faaliyetleri gerçekleştirerek iktisadî büyümeyi arttırabileceğini ileri sürmektedir. Kamu harcamalarının ulusal gelirdeki payı ile kişi başına ulusal gelir büyüme oranı arasında içsel bir bağlantı kurmaya çalışan bu modelde ülkelerin kişi başına ulusal gelir büyüme oranlarıyla devlet tüketim harcamalarının ulusal gelirdeki payı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Barro’ya göre (1960), GDP içinde kamu harcamalarının boyutu büyüme oranını önemli ölçüde etkileyebilirken, kamu harcamalarının ulusal gelirdeki boyutu küçüldükçe büyüme oranı üzerindeki etkileri pozitif, büyüdükçe negatife dönüşecektir. Ayrıca iktisadî büyümede kamu hizmetlerine yönelik talebi de arttıracaktır. Modelde özel sektör yatırımlarının sermaye stokunu artırarak üretim seviyesini artırması ve özel yatırımların dolaylı yoldan artan vergi gelirleriyle kamu malı arzını artırması yönünde iki katkısı vardır. Kamu yatırımları, özel sektör yatırımlarını tamamlamakta ve özel sermayenin net marjinal verimliliğini artırmaktadır (Kılınç, 2016).

Barro, kamu harcamalarının büyüme sürecini hızlandıran bir etken olduğunu savunmuştur. Adı geçene göre özel kesim, ekonominin genelinde kaynakların üretkenliğini arttıracak kamu malları üretmede yetersiz kalmaktadır. Ancak hükümet politikalarıyla AR–GE çalışmalarının teşvik edilmesi, eğitim, sağlık ve diğer alt yapı yatırımları gibi doğrudan sağlanan kamu hizmetleri, sosyal anlamda uygun düzeye erişmektedir. Hükümet harcamalarının iktisadî büyümeyi olumlu yönde etkilemesi, kar amacı gütmeyen ve temsili hane halkının fayda fonksiyonunu en üst düzeye çıkartan

politikalarla gerçekleşmektedir. Bu tarz politikalar iktisadî büyüme ve ekonomik refah üzerinde olumlu etkiler yapmaktadır. Kamu harcamalarının iktisadî büyümeyi olumsuz etkilediği durum ise genel anlamıyla vergilendirmeden kaynaklanan özel tasarruflardaki azalma ile açıklanmaktadır (Ercan, 2002: 134–135).

1.1.6.11.6. Grossmann–Helpman Modeli

Gene M. Grossman, Elhanan Helpman, teknolojide meydana gelen değişmelerin ticaret politikası ve iktisadî büyüme üzerine olumlu etkisi olduğunu savunmuştur. Yazarlara göre teknolojik gelişme sayesinde gelişen ürünler dış ticarete karşılaştırmalı bir üstünlük sağlanmasına neden olmakta ve dünya ticaretinde bir artış meydana getirmektedir (Özel, 2012: 69).

1.1.6.11.7. Aghion–Howitt Modeli

Bir diğer AR–GE tabanlı büyüme modeli, Philippe Aghion ve Peter Howitt tarafından geliştirilen yeni Schumpeterci “Yaratıcı Yıkım” modelidir (Aghion ve Howitt 1992: 323–351). Schumpeter’e göre “Kapitalist sistemin motoru ve temel itici gücü, yeni tüketim malları, yeni üretim veya nakil metotları ve yeni piyasalardır. Bu süreç, ekonomik yapıyı sürekli olarak içeriden bir devrime uğratar, sürekli eskiyi yok eder ve sürekli olarak yeni birini meydana getirir. Yaratıcı yıkım süreci, kapitalizmin başlıca gerçeğidir” (Schumpeter 1970: 83; Alcoufe ve Kuhn 2004: 230).

Yaratıcı yıkım modelinde en önemli unsur, ürünlerin niteliğinde sürekli bir gelişim sağlayan teknolojik yenilikler ve bu yeniliklere dinamizm sağlayan patent rekabeti olmaktadır (Cheng ve Dinopoulos 1992: 409–410). Aghion–Howitt modelinde, AR–GE faaliyetleri sonucunda üretilen yenilikler ve bu yeniliklerin ürün kalitesinde ardışık olarak bir gelişim göstermesi söz konusudur. Dikey yenilik şeklindeki kalite geliştirme çabalarının temel özelliği, yenilik veya yeni bir buluşun eski teknoloji veya ürünü eskitmesidir (Aghion ve Howitt 1998: 53).

Yeni bir buluşun bu eskitme veya diğer bir deyişle yaratıcı yıkım özelliği iki sonuca yol açmaktadır. Birincisi, mevcut ve gelecekteki AR–GE faaliyetleri arasında negatif bir ilişkinin olduğunu kabul etmesidir. İkincisi ise, mevcut AR–GE faaliyetleri, gelecek AR–GE faaliyetleri için pozitif dışsallıklara neden olmasına rağmen, aynı

zamanda üreticiler üzerinde negatif etkiler meydana getirebilmektedir (Özer ve Çiftçi, 2009: 225).

Biri araştırma, diğeri üretim olmak üzere iki sektörün bulunduğu modelde inovasyonlar araştırma sektörünün çalışmaları esnasında rastlantısal olarak ortaya çıkmaktadır. Başarılı inovasyonlar sonucu oluşan yeni teknolojiler eskisini ortadan kaldırmakta, tüketiciler yeni teknoloji ile üretilen ürün var iken eski teknoloji ile üretilen ürünü tüketmemeye başlamaktadır. Aghion–Howitt modelinde inovasyonu gerçekleştiren ülkenin verimliliği teknolojik açıdan en ileri seviyeyi teşkil etmektedir. İnovasyon yapan ülkelerin teknoloji seviyeleri ilerlemekte, yapmayanların seviyesi ise gerilemekte ve teknoloji sınırı ile aralarındaki makas açılmaktadır (Aghion, 2005: 4–6).

Ampirik analizde ekonomik özgürlük düzeyinin büyüme üzerine etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu gözlemlenmiştir. Modellerde yer alan teknoloji sınırından uzaklık büyümenin önemli açıklayıcılarından bir başkasıdır. Uzaklık değişkeni ülkenin yaptığı bir inovasyonun ülkenin büyüme hızına katkısını gösterir. Modelde değişkenin büyüme hızına katkısının pozitif olduğu gözlemlenmiştir. Bu, teknoloji sınırına uzak (teknoloji düzeyi düşük) ülkelerin yaptığı bir inovasyonun ülkenin büyüme hızını yüksek oranda artıracakını ifade etmektedir. Teknoloji sınırına yakın (gelişmiş) ülkelerin yaptığı bir inovasyon ise ülkenin büyüme hızını nispi olarak daha düşük oranda artırmaktadır. Bunun nedeni, teknoloji sınırına uzak ülkelerin yaptığı bir inovasyonun, ülkenin teknoloji düzeyini, teknoloji sınırına uzak bir ülkenin yaptığı inovasyondan daha fazla artırmasıdır. Ekonomik özgürlük düzeyi ülkenin büyüme oranındaki artışı anlamlı olarak açıklamaktadır. Bu da gelişmekte olan ülkelerin büyüme oranlarını arttırmak için önceliği ekonomik özgürlüğü arttırıcı reformlar yerine teknoloji düzeylerini arttıracak politikalara vermesi gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır. Ülke teknoloji sınırından uzakta ise yapacağı reformun büyüme hızı üzerine etkisi negatiftir.

Teknoloji sınırına uzaklık ise inovasyonlar yoluyla azaldığı için, bu ülkeler inovasyonu teşvik edecek politikaları hayata geçirmelidir. Bu ülkeler, ancak teknoloji sınırına yakınlaştıklarında ekonomik özgürlüğü arttırmaya yönelik reformlarla büyüme performanslarını arttırabilmektedir (Yıldırım ve Özer, 2010: 129, 137, 138).

Aghion ve Howitt (1998), beşeri sermaye birikiminin ekonominin yenilikçi kapasitesini arttırdığını ve böylece büyümenin hızlandığını ifade etmiştir (Kızılkaya ve Koçak, 2014: 19).

1.1.6.11.8. Nelson–Phelps Yaklaşımı

Bir toplumun eğitimdeki başarısı iktisadî büyümede önemli bir rol oynayan beşeri sermaye stokuyla genellikle yakından ilişkilidir, ancak bu konuda belirli bir ölçü yoktur. Özellikle, beşeri sermaye düzeyinin etkileri ve beşeri sermaye birikimi ayırt edilmek zorundadır. Richard R. Nelson ve Edmund S. Phelps’in yaklaşımında beşeri sermaye diğerleri gibi bir girdi değildir, beşeri sermaye yeniliklerin ana kaynağıdır. Bu sebeple, çıktının büyüme oranı beşeri sermayenin büyüme oranına değil, yenilik oranı ve dolayısıyla düzeyine bağlıdır (Eriçok ve Yılcı, 2013: 91–92). Nelson ve Phelps (1966), daha iyi eğitilmiş işgücünün teknolojik gelişmeleri daha hızlı bir şekilde benimseyeceğini ve teknolojiyi daha iyi taklit edebileceğini belirtmiştir (Kızılkaya ve Koçak, 2014: 19).

Beşeri sermayesi yüksek bir ülkenin başka yerde yapılan buluşları taklit edip hızlı büyümeye ulaşabileceğini (Açıkgöz Ersoy ve Yılmaz, 2007: 394) savunan Nelson ve Phelps (1966) ayrıca, teknoloji taklitçisi ülkelerin beşeri sermayelerinin yeterli olması halinde teknoloji üreticisi ülkelerdeki teknolojik gelişmeleri çok kolay bir şekilde taklit ederek, teknoloji üreticisi ülke ile teknolojiyi taklit eden ülke arasındaki ekonomik gelişmenin teknoloji taklitçisi ülke lehine olabileceğini ileri sürmüştür (Akça, 2015: 857).

1.1.6.11.9. Mulligan ve Sala-i Martin Yaklaşımı

Casey B. Mulligan ve Xavier Sala-i Martin’e göre beşeri sermayenin getiri oranı, fiziki sermayeye göre daha yüksek olup, iktisadî büyümeyi artırmaktadır. (Keskin, 2011: 142) Üretim fiziksel sermaye ve beşeri sermaye kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Fiziksel sermayenin tüketimden vazgeçilerek sağlandığını, beşeri sermayenin ise eğitim sektörlerinde üretildiğini söylemişlerdir (Açıkgöz Ersoy ve Yılmaz, 2007: 394). Mulligan ve Sala-i Martin (2000) ABD’ye ait 1940–1990 dönemi verilerini kullandıkları çalışmada, beşeri sermayeyi ölçmek amacıyla çeşitli indeksler

oluşturmaya çalışmış ve oluşturdukları indekslerin sonuçlarının da birbirinden farklı olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Akça, 2015: 857).

1.1.6.11.10. Scott Modeli

Maurice F. Scott'un büyüme modelinin ortaya çıkışı, geleneksel büyüme teorilerinin üretim fonksiyonu ve toplam faktör verimliliği kavramlarına atfettikleri önemin yanlışlığını belirlemek ve sermayenin ihmal edilen önemini ön plana çıkarmak kaygısına dayanmaktadır. Scott'a göre, net değil brüt yatırımları ya da sermaye stokunu analize katmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Model, yatırımlara Arrowgil bir yaklaşımla değer yüklemektedir. Bir firmanın yatırımı, diğer firmalar için yeni yatırım olanakları doğuracağından, tüm ekonomiye pozitif dışsallıklar yayılır. Bu nedenle iktisat politikaları, yatırımları özendirecek biçimde oluşturulmalıdır. Örneğin tasarruflar ve kârlar üzerinden alınan vergiler azaltılmalı, tüketim üzerinden alınan vergilerle ikame edilmelidir. Yatırımlar üzerindeki vergileme politikası, zorunlu çevresel koşulları ya da güvenliği etkileyebilen olağan durumlar dışında yatırım alanlarına göre seçici olmamalıdır. Ancak AR-GE sektörü ve eğitim alanlarına yapılan yatırımlar, yeni yatırım olanakları açmadaki özel öneminden dolayı, özellikle özendirilmesi gereken yatırım alanlarıdır. Kamu bütçesi, ekonominin gelişme dönemlerinde fazla, gerileme döneminde de açık veren bir politika ile kontrol edilmeli, ancak tüm dönemlerde nihai denge, denk bütçe politikası üzerine kurulmalıdır.

NBM'de sermaye ve dışsal teknolojik gelişmeye birinci dereceden verilen önem, Scott'un geliştirdiği İBM'nde yerini içsel yatırım planlaması yaklaşımına bırakmaktadır. Sermaye, daha çok diğer kavramların açıklanmasında ve belirlenmesinde kullanılan bir yardımcı değişken niteliğine dönüştürülmüştür. Model kısa dönemli büyüme salınımları yerine, uzun dönemli durağan durum dengeli büyümenin analiz edilmesinde yoğunlaşmıştır.

Scott'un modelinde, yatırımlar yeni yatırım olanakları açmakta, GDP içinde yatırımlar büyük oranlara ulaştığında, durağan durum büyüme oranı sabit olmaktan çıkmaktadır. Yıllanma modellerinde yatırımların etkinliğinin artışının asıl nedeni, AR-GE faaliyetlerine dayalı teknolojik gelişmelerdir. Yatırım kararlarının verilebilmesi için getirilerin net bugünkü değerinin belirlenmesi süreci, Scott'un modelinde sınırsız zaman

ufku varsayımıyla analiz edilmektedir. Getirilerin net bugünkü değeri, yatırımların marjinal getirisinin indirgeme oranına eşitlendiği düzeyde maksimize edilmektedir ve ekonominin durağan durum dengeli büyüme düzeyidir. Yatırım oranı yükseldikçe, firmanın üretiminin büyüme oranı da artmaktadır.

Dengeli büyüme sürecinde kârlar ve ücretler sabit kaldığından, kârların değişim oranı ya da hissedarların sermaye/getiri değişim oranı da, büyüme oranıyla aynıdır (Scott, 1989: 150–151). Firma açısından temel sorun, bu dengeli büyüme sürecini sağlayan yatırım düzeyine ve proje tipine karar vermektir. Bu kararın verilmesindeki önemli etmen işgücü istihdamı ve reel ücretlerdeki değişimin boyutlarıdır. Firmanın ekonomi içindeki deneyim düzeyi, hangi projelerin seçileceği konusunda yol göstericidir. Bu deneyimdeki yükseklik, yatırım projelerinin AR–GE maliyetlerini azaltır. Ancak firmalar açısından yatırım projeleri sınırsız miktarlarda değildir. Aksine kıttır ve bu nedenle yatırım oranlarındaki artışlar, yatırımın ortalama niteliğini zayıflatıcı etkiler meydana getirir (Ateş, 1998: 81, 82 92, 93, 99).

1.1.6.11.11. d’Autume ve Michel Modeli

Kenneth Joseph Arrow tarafından geliştirilen hipotezin özgün halinde, bilgi üretimindeki artış dışsal kabul edilerek “*Yaparak Öğrenme*” vasıtasıyla ekonominin bütününe sağlanacak katkıların tek başına firmaların elde ettikleri kazanımlardan fazla olacağı öne sürülmüştür. Arrow modelinin varsayımlarına getirilen eleştirilerden hareket eden Antoine d’Autume ve Philippe Michel ise, bu hipoteze sadık kalınması halinde dahi içsel büyümenin mümkün olabileceğini göstermeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda, büyüme oranını nüfus artış hızının bir fonksiyonu kabul eden diğer içsel büyüme teorilerinden farklı olarak, nüfus artış hızının büyümeye etkilerinin dışarıda bırakabilmesini teminen nüfus artış hızı sabit kabul edilmiştir. d’Autume ve Michel geliştirdikleri modelde; dışsallıklar ile ölçeğe göre artan getirinin sınırlandırılmasına bağlı olarak nüfus dinamikleri açısından içselleştirilememekle birlikte, üretim kısmı Leontief tipi üretim teknolojisi ile sabit sermaye verimliliğine bağlanan Arrow modelinde büyümenin, tasarruf oranına bağlı olması açısından içsel olduğu, zaman ile sermaye stoku sonsuza giderken, sermaye birikim hızının da sıfıra yaklaşacağı, iktisadî büyüme oranının dışsal olduğu ve nüfus artış hızı sabit kabul edildiği müddetçe bir noktadan

sonra sürdürüleemeyeceği sonucuna ulaşmışlardır (d'Autume ve Michel, 1993: 1175–1184).

1.1.6.11.12. Wansink Modeli

M.J. Oude Wansink (1995) tarafından öne sürölen model, Lucas'ın (1988) modelindeki beşeri sermaye yatırımların getirisinin sabit olarak kabul edildiği yaklaşımı kaldırmakta, azalan getiri varsayımını getirmektedir. Lucas'a göre beşeri sermaye yatırımları bireylerin toplam zamanlarında bir yer oluşturduğundan, yatırım kararları da bireyin zamanını en iyi tahsis etme kararıyla ilgilidir. Schultz (1960) ve Becker (1964) ise beşeri sermaye (eğitim) yatırım kararlarını standart bir yatırım kararıyla nitelendirmektedir. Yani beşeri sermaye yatırımları, ek yatırımların beklenen getirisi bu ek yatırımların maliyetinden yüksek oldukça yapılır. Ancak Lucas çalışmasında böyle bir yaklaşıma yer vermemektedir. Wansink, özellikle Lucas'ın yeni beşeri sermaye üretiminde gerekli tüm gerekli bilgi stoku kavramını sorgulamaktadır

Lucas'ın (1988) modelinde beşeri sermayeye yapılan özel yatırımlar, iktisadî büyümenin motoru niteliğindedir. Modelde bireylerin toplam zamanlarını çalışma ve eğitim faaliyeti olarak nasıl tahsis ettikleri sorgulanmaktadır. İktisadî büyüme durağan durum dengesinde ilerlemekte ve nüfus artış hızı sıfır olsa da, büyüme oranları sabit ve pozitifdir. Lucas modelinde beşeri sermaye üretim fonksiyonu, beşeri sermaye stokunun oluşturulma sürecinde doğrusaldır. Yani beşeri sermaye üreten sektördeki marjinal verimlilik, hem zamana hem de beşeri sermaye edinme düzeyine göre sabittir. Wansink, Lucas'ın bu yaklaşımına, Schultz (1960) ve Becker (1964) yaklaşımlarını dikkate alarak karşı çıkmaktadır. Eğitimin sabit marjinal getirisi, eğitim girdilerini kısıtlamaktan öte, eğitime ayrılan zamanı kısıtlayıcı etkilere yol açar. Bu nedenle bireyleri ya da hane halkını sınırsız zaman ufkunda ele alan modellerde doğrusallık beşeri sermaye birikim kararlarını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Wansink'in modelinde ise bu durum zamanın eğitim, AR–GE faaliyetleri ve üretim sektörlerinde çalışma arasında tahsis kararlarını içselleştiren bir yaklaşımla aşılmaya çalışılmaktadır. Modeldeki tüm sektörlerde üreticiler, ölçeğe göre azalarak artan üretim fonksiyonuyla karşı karşıyadır. İktisadî büyüme sürecinde tüm değişkenler aynı sabit hızla büyümekte ve sektörler arası zaman tahsisatı değişmemektedir. Modelin optimal kontrol teorisiyle özömlenen sonucunda, değişkenlerin alacağı değerlere göre farklı yaklaşımlar üretilmiştir. Örneğin

birinci yaklaşımda bireyler zamanını üretim, AR–GE ve eğitim sektörleri arasında tahsis etmekte; davranışsal değişkenler ve teknolojik gelişme hızı ile gölge fiyatlar, ekonominin durağan durum dengeli büyüme noktasına ilerlerken sabit kabul edilmiştir. Ulaşılan sonuca göre ekonominin büyüme süreci, kararlı bir durağan durum dengesidir.

İkinci yaklaşımda ise hane halkının tüketim ve tasarruf kararları modellenmiştir. Bu durumda teknolojik değişkenlerin büyüme hızıyla gölge fiyatlar ve sektörler arası zaman tahsisi veri kabul edilmiştir. Ulaşılan sonuca göre büyüme eyer noktası durağan durum dengesidir. Bu modelin asıl katkısı yeni içsel büyüme modelleriyle beşeri sermaye arasında bir bağ oluşturmaya çalışmasıdır (Ateş, 1998: 98, 104–105).

1.1.6.11.13. Krugman, Jones ve Gallup Yaklaşımı

Bu tür yaklaşımlarda iktisadî büyüme için tarihin, yerleşiminin, iklimin ve kültürel yapısının önemi vurgulanmaktadır. Bilginin üretiminde ortaya çıkan artan getiri durumu yol bağımlılığı (path dependence) meydana getirir. Yani gelecekteki olaylar geçmişteki eylemler tarafından belirlenir. Küçük tesadüfî olayların uzun dönemde ısrarlı etkisi olabilir. Ekonomiler bazı teknolojilerde kilitlenebilir (lock–in). Coğrafik faktörler de teknolojik yeniliklerin ortaya çıkmasını etkileyebilmektedir (Bulten, 2003: 72). İstisnaları bulunsa da, ülkenin bulunduğu çevrenin iklimi, doğal kaynaklarının bolluğu veya doğal kaynaklara olan yakınlığı, hastalık yükü, ulaşım ağlarına yakınlığı, bilginin ve teknolojinin gelişmiş bölgelerden aktarımı coğrafyanın temel belirleyicileridir ve uzun dönemde iktisadî büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır (Bloch ve Tang, 2004; Rodrik, Subramanian ve Trebbi: 2002’den aktaran: Alataş, 2014: 49).

1.1.6.12. Kurumsalcı Ekol

Kural ve kurumların önemine işaret eden muhtelif okulların bütününe verilen isim olan ve eski kurumsal iktisat ile yeni kurumsal iktisat (Aktan ve Vural, 2008: 181) şeklinde ikiye ayrılan kurumsalcı ekolün büyümeye ilişkin görüşleri Douglass Cecil North ve Daron Acemoğlu’nun katkıları kapsamında ortaya konulacaktır.

1.1.6.12.1. North Yaklaşımı

İktisatçının jargonunda kurumlar, bireylerin tercih setlerini tanımlamakta ve sınırlandırmaktadır. Kurumlar, mübadelenin ve üretimin maliyetleri üzerindeki etkileriyle ekonominin performansını etkilemektedir. Kullanılan teknoloji ile birlikte işlem ve dönüşüm (üretim) maliyetlerini belirlemektedir (North, 1990: 4–6).

Kurumlar; siyasi kurumlar, ekonomik kurumlar ve sözleşmeler olarak üçe ayrılmaktadır. Kurumlar, insanlara nasıl davranmaları gerektiğini göstererek belirsizliği azaltmakta ve iktisadî büyümeye katkı sağlamaktadır. Devlet her dönemde ve yerde başat bir iktisadi aktör olmuştur. İktisadi büyüme tarihi devlet müdahalesi izlerinin çok açık ve seçik görülebildiği örnek olaylarla doludur. Hatta devlet denen aktörün göz ardı edildiği bir iktisadi büyüme tarihinden bahsedilemez. ABD'nin 19. yüzyılda gerçekleştirdiği iktisadi büyüme; anayasa, yasaların evrimi, ülke vatandaşlarını ve göçmenleri teşvik eden unsurlar, kuruluşların üretken faaliyetleri ve bu faaliyetleri ödüllendiren ekonomik ve siyasi ortamdan oluşan karmaşık bir “kurumsal matris”in sonucudur. “İçsel olarak teşvik unsurlarına sahip siyasi bünyeler” tarafından oluşturulmuş bu kurumsal matrisi, azami faydasını gözeten aktörler yoluyla modellemek imkânsızdır.

Uzun dönemli ticaret ancak vekâlet sorunu ve sözleşmelerin yerine getirilmesi şartlarına bağlıdır. Sermaye pazarının oluşması ve üretim şirketlerinin gelişmesi için “bir tür zorlayıcı siyasi düzen” gerekli görülmektedir. Ticaret hukukunun evrimi ve sermaye piyasasının gelişimi başrolde devlet olduğu müddetçe daha kolay ve sağlıklı olmuştur (North, 2002: 170, 182’den aktaran; Arslan, 2011: 167–169).

1.1.6.12.2. Acemoğlu Yaklaşımı

Daron Acemoğlu ve arkadaşlarına göre neoklasik modellerin izah edemediği iktisadî büyümenin altında yatan esas dinamikler üç ayrı yaklaşımla izah edilebilir:

➤ Büyümenin esas nedeni olarak görülebilecek ilk açıklama, ekonomik kurumlara ilişkindir. Mülkiyet haklarını teminat altına almış, hukukun üstünlüğü ve fırsat

eşitliğinin temel olduğu ortamlarda insanları yeniliğe, yatırıma ve ekonomik faaliyetlere katılmayı teşvik eden kurumlar, iktisadî büyümenin temel nedenidir.

➤ Fiziki ve coğrafi çevre farklılıklarını temel büyüme nedeni olarak gören yaklaşıma göre ise doğa koşulları ve iklim, insanların ve toplumların ekonomik faaliyetlerini ve teknoloji seçimlerini etkiler, dolayısıyla iktisadî büyümenin esas kaynağı doğa koşulları ve iklimdir.

➤ İktisadî büyümeye kültür farklılıkları da neden olabilir. Farklı dinler ve kültürlerin etkisi ile iktisadî büyüme yavaşlayabilir ya da hızlanabilir.

Kurumları temel analiz birimi olarak iktisadi olayların merkezine yerleştiren alternatif bir disiplin olarak kurumsal iktisat, insanların hangi güdülerle ekonomik faaliyetlere katıldıkları, ekonomik kaynak dağılımının hangi süreçte ve etkinlikte yapıldığına dair temel sorulara neoklasik iktisada göre daha geniş ve anlamlı bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Kurumları iktisadî büyüme sürecinde “içsel” bir faktör olarak denkleme katan bu anlayış “bazı ülkelerin diğerlerine göre neden yoksul kaldığı” şeklindeki temel soruyu “bu ülkelerin neden kötü kurumlara sahip oldukları” şeklinde yeniden formüle etmektedir.

Kurumları, ekonomik performanslarına göre iyi ya da kötü şeklinde bir ayırıma tabi tutan kurumcu iktisatçılara göre bu ayırım farklı sebeplerden kaynaklanabilir. Örneğin kurumun etkinliği bir ölçüt olabilir. Toplum, etkinliklerine göre kurumları bir elemeye tabi tutar. Farklı çıkarlara sahip topluluklar uzlaşarak, etkin olup olmamalarına göre kurumları değiştirebilir. Kurumları ayrıştıran bir diğer ölçü ise ideoloji olabilir. Toplum, ideolojik pozisyonuna göre, kurumların iyi ya da kötü olduğuna karar verebilir. Diğer taraftan kurumların iyi ya da kötü olarak nitelendirilmesine, toplum değil, iktidarı elinde tutan bir grubun karar verdiği durumlar da vardır. Bu grup kendi çıkarlarını azamileştirmek için kurumları istediği gibi tasarlayabilir, bu da son tahlilde kaynakların dağılımının grubun çıkarları doğrultusunda şekillenmesine yol açar (Acemoğlu vd., 2005: 394–398’den aktaran: Arslan, 2011: 166).

1.1.7. ROSTOW'UN İKTİSADÎ BÜYÜMENİN AŞAMALARI KURAMI

Modern toplumun oluşumu üzerine gözlemlerden genel sonuçlar çıkarmak için bir metot bulduğuna inanan Walt Whitman Rostow, iktisadî büyüme temelli gelişmenin genel bir teorisini tamamlamak istemiştir. Geleneksel toplumdan modern topluma ilerleyen birden fazla aşamanın var olduğunun farkına varmış, tüm milletlerin gecikmeli de olsa geleneksel toplumdan modern sanayi toplumuna dönüşme mecburiyetinde olduğunu varsaymıştır. İktisadî büyümenin aşamalarını aynı zamanda toplumsal ilerlemenin de aşamaları olarak görmekle birlikte azgelişmiş ülkelerin farklı tarihsel ve yapısal özelliklerini önemsememiştir (Öztürk, 2005: 84'den aktaran: Kartal, 2015: 237).

Her toplumun tarihsel olarak kalkınma/büyüme sürecinde belli aşamaları geçerek kalkınacağını/ büyüyeceğini ileri süren (Tüylüoğlu ve Çeştepe, 2008: 61): Rostow, çalışmasında iktisadî kalkınma ve büyüme modeli ile ilgili betimleyici olma çabasının yanı sıra siyasi bir teori de sunmak, hatta Marksizmin tarihi yorumlayışına bir alternatif getirmek istemiştir. Ancak Rostow'un çalışmasının esas önemi, soğuk savaş ortamında ABD tarafından yardım programlarının gerekliliğine meşru bir zemin hazırlayan uygun bir teori olmasıdır. Rostow'un çalışmasında kullandığı temel yaklaşım, kalkınma sürecini aşamalar şeklinde tanımlayıp, toplumları bu aşamalara göre sınıflandırmasıdır. Bu nedenle, Marks'ın feodalizm, burjuva kapitalizmi, sosyalizm ve komünizm şeklindeki toplumsal aşamalarına karşılık, Rostow da beş aşama belirlemiştir:

- Geleneksel Toplum Aşaması,
- Geçiş (Kalkışa Hazırlık) Aşaması,
- Take-Off (Kalkış) Aşaması,
- Olgunluk Öncesi Dönem,
- Yüksel Kitle Tüketimi Aşaması (Doğaner Gönel, 2010: 54-55).

1.1.7.1. Geleneksel Toplum Aşaması

Bu aşamada tarımın ekonomide önemli bir ağırlığı bulunmaktadır. Kaynakların büyük bir kısmı tarıma ayrılmakta ve çalışan nüfusun %75 veya daha fazlası tarım sektöründe çalışmaktadır. Toprakların büyük bir bölümü küçük bir azınlıkta toplanmıştır. İş bölümü çok sınırlıdır. Tarım sektörü hava koşullarının etkisinde olduğu için, üretimde büyük dalgalanmalar olmakta ve bu durum ekonominin bütünü etkilemektedir. Kurumsal altyapı istenilen seviyede değildir. Tüm bu koşulların doğal bir sonucu olarak ekonomi, düşük gelir düzeyinde olup durgun bir görünüm arz etmektedir. Kişi başına gelir düzeyinin tavan olması, geleneksel toplumun temel özelliğidir. Düşük gelir nedeniyle hemen hemen hiç tasarruf yapılamamaktadır. Tasarruf yapan kesimler ise bunu sosyal verimliliği çok düşük alanlara kaydırarak ekonominin durgun yapısının sürüp gitmesine neden olmaktadır.

Geleneksel toplumların gelişmesi, modern bilimin, tekniğin ve modern bilim zihniyetinin olmayışı yüzünden daima sınırlı kalmaktadır. Sosyal organizasyonlarda aile ve klan bağları çok büyük önem taşımaktadır. İktisadi, sosyal ve siyasal düzeni kendine yetecek düzeyde sürdüren bir toplum söz konusudur. Geleneksel toplumda şu veya bu şekilde bir siyasal yönetim her zaman olmuştur. Ancak genellikle toprağa sahip olanlar veya kontrol edenlerin etkisinde kalmış ve bu yüzden iktidar, merkeziyetini kaybetmiştir. Geçmişteki Çin Hanedanlıkları, Orta Doğu Uygarlıkları, Akdeniz ve Orta Çağ medeniyetleri, geleneksel toplum döneminin örneklerini oluşturmaktadır (Taban, 2013: 35).

1.1.7.2. Geçiş (Kalkışa Hazırlık) Aşaması

Geleneksel toplumdan kurtuluş ve hazırlık aşamasına giriş ülkelerin kendi dinamikleriyle olabilmekle beraber, genellikle dıştan şoklarla gerçekleştirilmektedir. Geleneksel toplumdan kurtuluşun bu genel kalıbı dışında kalan istisnalar, Birleşik Devletler ve bazı İngiliz dominyonları gibi “özgür doğmuş” ülkelerdir.

Kalkışa hazırlık aşamasındaki toplumlarda öncelikle, sosyal sabit sermaye yatırımlarının ve bunlardan özellikle ulaştırma yatırımlarının gerçekleştirilmesiyle uğraşilmektedir. Kalkışa geçmenin ön koşulu, altyapı yatırımlarının oluşturulması ve

tarımla ticaretten sanayiye gerçekleştirecek iktisadî düzeni bulmaktır. Bunun yanı sıra, siyasi, sosyal ve kültürel yapıda köklü zihniyet değişimleri zorunlu görülmektedir. Toprağa dayanan eski elit tabakanın siyasi ve sosyal otoritesini elinden alacak yeni bir elit tabakanın ortaya çıkması gereklidir. Bu yeni elit tabakanın temel işlevlerinden birisi, tarımdan sanayiye fon aktarmaktır. Rostow'a göre iç finansmanın iki temel kaynağı, toprak reformu ve diğer araçlarla tarımdan elde edilen gelirin bir kısmının sanayiye transferi ve girişimci toprak sahiplerinin gelirlerinin bir kısmını kendilerinin ticaret ve sanayiye yatırımlarından oluşmaktadır. Diğer taraftan, maddî özendiricilere hemen tepki veren ve kâr güdüsüyle hareket eden girişimcilerin ticaret ve sanayinin gelişmesi yönünden önemli roller üstlenebileceği belirtilmiştir (Kaynak, 2009a: 167–168).

İktisadi büyüme ve kalkınma hamlesinin başlatılabilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan ön koşulların yerine getirilme aşaması kabul edilen bu dönem, feodalizm ile kalkış (take-off) arasındaki geçiş sürecidir. İngiltere'nin başını çektiği Avrupa ülkeleri bu dönemi sanayi devrimi ile eş zamanlı olarak XVII. yüzyılın sonları ile XVIII. yüzyılın ilk yılları arasında tamamlamayı başarmışlardır.

Sermaye birikiminin hızlanması, altyapının oluşturulmaya başlaması, teknik yeniliklerin artması ve bu yeniliklerin uygulamaya konması, tarımda ve sanayide verimin yükselmesi, tarım önemini kaybederken sanayi sektörünün gelişmeye başlaması, bu aşamanın başlıca ekonomik özellikleridir. Bu aşamada yatırımlar iktisadi büyümeyi garanti altına alacak şekilde ulusal gelirin en az %10'una yükselmektedir. Ayrıca sermayeyi harekete geçirmek için bankalar ve diğer kurumlar kurulmakta, iç ve dış ticaret genişlemektedir.

Kalkışa hazırlık aşamasında pek çok iktisadi ve sosyal değişimler görülmekle beraber asıl değişme siyasal bünyede ortaya çıkmaktadır. Eski mahalli çıkarlara, sömürgeci güçlere veya her ikisine birden karşı olan ve milliyetçi ruha sahip bir merkezi ulusal devletin kurulması bu aşamanın en önemli yönüdür. Bu aşamada ayrıca eğitim belli ölçüde artmakta, özel ve devlet sektöründe yeni girişimci tipleri ortaya çıkmaktadır.

Fakat bütün bu gelişmeler, sınırlı bir ilerlemeye yol açmaktadır. Bir çok sömürgeci ve yarı sömürgeci güçlerin ekonomik amaçlarına göre yönetilen eski

toplumlar, geliştirdikleri modern iktisadi faaliyetlerinin yanı sıra hala eski durumlarını korumaktadır. Kalkışa hazırlık aşamasının uzunluğu yerel beceriye, enerji ve kaynakların modernleşmeyi getirme ve eski düzeni değiştirme hızına ve bu bağlamda siyasi iktidarın oynayacağı role bağlıdır (Taban, 2013: 36).

1.1.7.3. Kalkış (Take–Off) Aşaması

Bu aşama, düzgün bir gelişmeye karşı çıkan engel ve mukavemetlerin tamamen yıkıldığı bir aşamadır. Daha önce geçiş aşaması açılmış ve ön koşullar hazırlanmış olduğundan, en önemli aşama olan take–off aşaması ile kalkınma ve büyüme normal yoluna girmiştir. Kârın tekrar yatırıma harcanması halinde menfaatin geometrik bir şekilde artacağı düşüncesi, bu aşamada bireylere ve kurumlara yerleşmiştir. İngiltere, Kanada ve benzeri ülkelerde harekete geçmeyi teşvik eden asıl kuvvet teknoloji olmuştur. Bununla beraber daha genel olarak, iktisadî modernizmi benimsemiş siyasi bir grubun iktidara geçmesi, harekete geçme aşaması için gerekli olmuştur (Rostow, 1966a: 7).

Bu aşamada kişi başına gelirin yeterince yükselmesi için tasarruflar ve yatırımlar ulusal gelirin %5'inden %10'un üzerine veya daha fazlasına yükselir. Bu aşamadaki öncü büyüme sektörlerinin kurulması önemlidir. Tamamlayıcı gelişme sektörleri buna intibak edecek ve gelişme uyarılmış diğer sektörlerle yayılacaktır (Rostow, 1966b: 65–66). Bu aşamada yeni sanayi kolları süratle gelişmekte ve bunların meydana getirdiği hâsılanın büyük bir kısmı yatırıma aktarılmaktadır. Yeni müteşebbisler sınıfı ve özel sektör gittikçe büyümektedir. İktisadî faaliyetlerde daha evvel kullanılmayan doğal kaynaklar ve üretim yöntemlerinin kullanılmasına başlanmaktadır. Ayrıca bu dönemde tarımda teknolojik gelişmeler ve yeni üretim yöntemleri gelişmektedir (Rostow, 1966a: 7–8).

Kalkışın başarılı olabilmesi için kendini besleyen gelişmeye doğru ilerleyen bir gidiş olmalıdır (Rostow, 1966b: 70). Bu aşamada şu üç şartın gerçekteşmesi gerekmektedir. Birincisi, yatırımların hızında millî gelirin en azından %5–%10 veya daha fazlasını kapsayacak şekilde bir yükselme; ikincisi, yüksek bir hızda gelişen bir veya birkaç imalat sektörünün kurulması ve son olarak modern sektörde kalkınmayı uyuracak eğilimleri ve bu aşamanın dış ticarete ortaya çıkaracağı tasarrufları gayet

yerinde kullanabilecek ve kalkınmaya süreklilik kazandıracak siyasal, sosyal ve idarî bir yapının varlığı veya süratle ortaya çıkarılmasıdır (Rostow, 1966a: 36).

Rostow, Tablo-1.2.'de gösterildiği gibi, bir çok ülkenin harekete geçme aşaması hakkında bazı yaklaşık tarihler vermektedir:

Tablo-1.2.: Take-Off Aşamasına Ait Yaklaşık Tarihler

ÜLKELER	HAREKETE GEÇME	ÜLKELER	HAREKETE GEÇME
İngiltere	1783-1802	Rusya	1890-1914
Fransa	1830-1860	Kanada	1896-1914
Belçika	1833-1860	Arjantin	1935-...
Amerika	1843-1860	Türkiye	1937-...
Almanya	1850-1873	Hindistan	1952-...
İsveç	1868-1890	Çin	1952-...
Japonya	1878-1900		

Kaynak: Rostow, 1966a: 35'ten aktaran: Tüylüoğlu ve Çeştepe, 2008: 63-65.

1.1.7.4. Olgunluk Öncesi Aşaması

Toplumun modern teknolojiyi tüm kaynaklarına uygulayabilir hale geldiği aşamadır. Bu aşamada millî gelirin %10 ile %20'si istikrarlı olarak yatırımlara dönüşmektedir, yeni sektörler ve lider sektörler eskilerinin yerlerini almakta, ekonomi uluslararası alanda kendine daha iyi bir yer edinmeye başlamaktadır. Eskiden ithal ettiği pek çok ürünü kendi üretmeye başlayan ekonomi, aynı zamanda farklı ürünleri de ithal etmeye başlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan sektörlerle örnek olarak çelik sektörünün yanı sıra, makine-teçhizat sanayi, kimyasallar ve elektrikli aletler gösterilmektedir. XIX. yüzyılın sonu veya XX. yüzyılın başlarında Almanya, Büyük Britanya, Fransa ve ABD bu aşamaya girmiş ülkeler arasında sayılmaktadır. Ekonominin sanayi yapısındaki değişmeye paralel olarak emeğin dağılımındaki değişme, kent nüfusu ve beyaz yakalı işgücü oranlarındaki artış gibi toplumsal değişimler yine bu aşamada gözlemlenmektedir.

Öte yandan, olgunluğa geçiş aşaması toplumların kendilerine güvenlerinin arttığı kendilerini her fırsatta göstermeye çalıştıkları bir dönemdir. Bismark Almanyası ve Stalin Rusyası buna örnek verilebilmektedir. Bu dönemde toplumlar, elde etmeye başladıkları toplumsal refahın nasıl değerlendirileceğine/ dağıtılacağına da karar vermek

durumundadırlar. Bu konuda son derece hassas dengeler mevcut olup, toplumlar bir sonraki aşama olan kitle tüketimi ve refah devleti ile emperyalist hedefler arasında gidip gelebilmektedir. Bu ikisi arasında denge ülkeden ülkeye farklılaşmaktadır ve olgunluğa geçiş aşamasında hangi tercih yapılırsa yapılsın, toplumlar gecikmeli de olsa bir sonraki aşamaya geçeceklerdir (Doğaner Gönel, 2010: 57).

1.1.7.5. Kitle Tüketimi Aşaması

Kitlesel tüketim aşaması, her ulusun olgunluk aşamasından sonra ulaştığı aşamadır. Bu aşamada toplum artık modern teknolojinin gelişmesini bir hedef olarak almaktan vazgeçmiştir. Bu aşamaya ulaşan toplumlarda dayanıklı tüketim malları üreten sektörler ile hizmetler sektörü gittikçe gelişen ekonominin başlıca sektörleri durumuna gelmişlerdir. Dikiş makinesi, bisiklet, çeşitli elektrikli alet ve makineler ve otomobil gibi malların üretim ve tüketiminde büyük artışlar görülmektedir. Artan gelirler bu tür mallara olan talebi artırdığı için, bunların üretimi hızlanırken, alışılmış yiyecek ve giyecek mallarına olan talep nispi olarak azalmaya başlamaktadır. İşgücünün gerek toplamda gerekse kentsel nüfustaki payında büyük artışlar gerçekleşmektedir. Çalışanlar içinde vasıflı işgücünün payı artmaktadır.

Kitle tüketim aşamasında dış kuvvet ve nüfuz kazanmak için kaynakların önemli bir kısmı askeri ve diplomatik alana harcanmaktadır. Ayrıca bu aşamadaki devlet refah devleti olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, artan oranlı vergiler yoluyla gelirin yeniden dağıtımı da dâhil olmak üzere, devletin elindeki güçler serbest piyasa düzeninde sağlanamayan beşeri ve sosyal hedeflere ulaşmak için kullanılmaktadır.

Amerikan toplumu bu aşamaya 1913 yılında Henry Ford'un seri otomobil üretimine başlamasıyla girmiştir. Batı Avrupa ve Japonya ise bu döneme 1950'lerde girmişlerdir (Taban, 2013: 38).

Modern Batıyı izleyerek kalkınma ve büyümenin mümkün olduğunu ileri süren Rostow'un tezi, gelişmiş ülkelerin deneyimlerinin az gelişmiş ülkelerin bugünkü deneyiminden farklı olduğu, hatta koşulların az gelişmiş ülkeler aleyhine daha ağır olduğu görüşü ileri sürülerek bu kuram çeşitli açılardan eleştirilere konu olmuştur (Tüylüoğlu ve Çeştepe, 2008: 67). Aşamalar arasındaki farklılıkların muğlâklığı,

yaklaşımın sınanmasındaki zorluklar ve niceliksel değerlendirmelerin yapılamamasına ilave olarak, Rostow'a yöneltilen eleştiriler içinde en önemlilerinden biri, Simon Kuznets'in getirdiği eleştiridir. Rostow'un bilimsel yöntemini sorgulamaya çalışan Kuznets, fenomenlerin gözlenmesinin bilimsel olmayan bir çalışma olarak yorumlanabileceğini iddia etmekte ve analiz için, fenomenlere dayalı bir hipotez geliştirilse dahi, bu hipotezin sınanmasında yeniden aynı fenomenlere dönüş yapılacağını, bu tarzda model kurmanın bilimsel olmadığını öne sürmektedir (Doğaner Gönel, 2010: 58).

Netice itibarıyla *“İktisadi büyüme birçok faktörün karşılıklı etkileşiminin bir sonucudur”* (Özsağır, 2008: 332).

1.2. İktisadî Entegrasyonun Büyüme Üzerindeki Etkileri

Son yarım asırlık dönem zarfında iktisat literatüründeki yeri ve önemi giderek artan entegrasyon ve büyüme kavramları arasındaki ilişkiler aşağıda irdelenmektedir:

1.2.1. İktisadî Entegrasyonun Tarihçesi, Tanımı, Amaçları ve Kapsamı

Dünyanın küresel bir köy haline geldiği yönünde ortaya konulan görüşler ile dünya egemenliğinin artık bölgesel bloklarla temsil edileceği düzleminde ileri sürülen savlar arasında aslında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü küresel alanda meydana gelen kuramsal ve kurumsal gelişmeler, ulus devletten daha çok, bölgesel bloklar arasındaki ilişkileri temel alan daha az yapılaşmış küresel bir yönetim sistemine doğru ilerlemektedir (Dartan, Hatipoğlu ve Dikkaya, 2002: 1).

Entegrasyon kavramının tanımına ve bu kavramdan ne anlaşılması gerektiğine dair farklı yaklaşımlar söz konusu olmuştur. Entegrasyonun hangi başlıkları kapsadığı ve bu kapsamın derecesi tartışma konusudur (Tahsin: 2007: 6). II. Dünya Savaşından sonra entegrasyonu anlamaya yönelik çalışmalar olmasına rağmen bu dönemde entegrasyonun ne olduğuna yönelik tam bir görüş birliği oluşmamıştır (Canbolat, 2001: 81). Zira entegrasyonun iktisadî sosyal ve kültürel yönleri de bulunabildiği gibi küresel veya bölgesel boyutları da bulunmaktadır. İktisadî entegrasyon türlerinin farklı biçimlerde ortaya çıkması, bu kavramın standart bir tanımının yapılamamasına yol

açtığı gibi, farklı birçok tanımlama biçimlerinin de ortaya çıkmasını sağlamıştır (Dura ve Atik, 2007: 6).

Etimolojik ve semantik açıdan Türkçede “birleşme”, “bir araya gelme” gibi anlamlar taşıyan ve “bütünleşme” şeklinde karşılık bulan “entegrasyon” kelimesi dilimize Latince’den girmiştir (Özalp, 2011: 4). İlk olarak 1620 yılında, parçaları bir bütün haline getirerek birleştirme anlamında kullanılan entegrasyon kavramı, Latince kökenli olan ve yenilemek anlamına gelen “integratio” kelimesinden doğmuştur (Ertürk, 1998: 5). Latince’de “integratio”, en fazla yenileme (renovasyon) anlamında kullanılmıştır (Machlup, 1979: 1).

İktisadî entegrasyon kavramı, iktisatçılar tarafından farklı biçimlerde açıklanmakla birlikte, tanımı konusunda görüş birliği sağlanan temel noktalar sıralanabilir:

- İktisadî entegrasyon, temel olarak işbölümü ile ilgilidir.
- İktisadî entegrasyon, ürünlerin veya üretim faktörlerinin ya da her ikisinin de üye ülkelerde serbest dolaşımını gerektirir.
- İktisadî entegrasyon, üye ülkelerin (ürün ve üretim faktörlerinin geldiği ya da gönderildiği ülke bakımından) birbirlerine karşı ayırım gözetmemelerini, bölge dışı ülkelere karşı ise ayırım gözetmelerini gerektirir. (Küçükahmetoğlu, 2000: 7).

Bugüne kadar yaşanan tecrübeler, ekonomik bütünleşmelerin genellikle aralarında geçmişe dayalı yakın ve köklü ilişkilerin mevcut olduğu ülkeler arasında gerçekleştirildiğine işaret etmektedir. Bu sayede ülkelerin birbirleriyle süre gelen işbirliği ve uzmanlaşma alanlarının koordinasyonu sonucu ortaya çıkan mutlak/görelî karşılıklı avantajlar realize edilmekte ve bu avantajlardan artan oranda istifade edilmesinin yolu açılmaktadır. Söz konusu avantajlar, ülkeleri iktisadî açıdan birbirlerine entegre olmaya iten temel motivasyondur. Bu minvalde iktisadî entegrasyon, ülkeler arasında bazı yakınlık alanlarını gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede, coğrafi yakınlık, ekonomik, siyasal ve askeri konularda yakın işbirliği, ekonomik ve siyasal sistemlerin benzer olması, yakın tarihsel, sosyal ve kültürel bağların bulunması, benzer ve rakip ekonomik düzeyde bulunmaları ve diğer bir dış ekonomik ve siyasal güce doğrudan bağlı bulunmamaları buna misal olarak gösterilebilir (Haas, 1958:12).

İktisadî bütünleşme olgusu, Jacob Viner'in 1950 yılındaki "The Customs Union Issue" adlı makalesinin öncülüğünde gümrük birlikleri kuramıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Farklı düzeylerde de olsa iktisadî bütünleşmenin yararlarını savunan bütün görüşlerin özünde Adam Smith ve David Ricardo'dan kaynaklanan, serbest ticaretin ülkeler arasında ekonomik rekabeti özendirerek ve uzmanlaşmayı geliştirerek, kaynak dağılımında etkinlik sağlayacağı düşüncesi bulunmaktadır (A. Smith'in "Mutlak Üstünlükler" ve D. Ricardo'nun "Karşılaştırmalı Üstünlükler" Kuramları). İktisadî entegrasyon karşılaştırmalı üstünlüklere bağlı olarak uzmanlaşmayı arttırmakta, entegrasyon içerisinde yer alan her bir ülkenin refah düzeyini yükseltmekte ve faktör fiyatlarının eşitlenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla ülkelerin gelişme düzeyi bakımından birbirine yakınsayacakları varsayılmaktadır (Krieger-Boden, 2002: 5). Bu düşünce üretimde etkinliğe dayalı bir iş bölümünün gerçekleşmesiyle dünya refahının da maksimize olacağını ileri sürmektedir (Yıldız, 1999: 89). Smith, serbest ticaret ve uluslararası uzmanlaşmanın yararlarını mutlak üstünlük teorisi ile açıklamaktadır. Buna göre, iki-ülkeli bir modelde, ülkelerden biri, diğeriyle kıyaslandığında, hangi malları daha düşük maliyetle üretiyorsa, o malların üretiminde uzmanlaşmalı; düşük maliyetle ürettiklerini ihraç ederken iç maliyetleri yüksek malları ithal etmelidir. Ancak, buradaki maliyet kavramı, sadece homojen olduğu düşünülen emek faktörünü içermektedir.

Uluslararası ticaretin mutlak üstünlüklere dayandırılmasının kapsamı daraltacağını gören Ricardo, karşılaştırmalı üstünlük teorisinde, uluslararası ticaretin, mutlak değil karşılaştırmalı üstünlüklere dayanması gereğini ortaya koymuştur. Bir ülke, bütün mallarda, diğeriye göre daha üstün olsa da, karşılaştırmalı olarak en fazla üstünlüğe sahip olduğu mallarda uzmanlaşıp daha az üstün olduğu malları ithal ederek daha fazla refaha ulaşabilecektir. Yeter ki, bu iki ülkede yurt-içi değişim oranları farklı ve uluslararası fiyat oranı, bunların arasında gerçekleşmiş olsun. Ricardo için de, maliyeti oluşturan tek faktör, homojen, ülke içinde tam hareketli ve ülkeler arasında tam hareketsiz olduğu varsayılan emektir (Bayraktutan, 2003:177).

Entegrasyonun "Farklı ulusal birimlerin siyasi birleşmelerine yönelik bir süreç veya birleşmenin bir ürünü" (Coulombis ve Wolfe, 1986: 306) olarak da nitelendirilebildiği, ulusal devletlerin kendi otonomilerini uluslar üstü ana kurumsal yapı tarafından belirlenmiş kurallara ve politikalara devretmesi biçiminde de

tanımlanabildiği (Huelshoff, 1993: 233), kültürel ve sosyal açıdan farklı grupların tek bir sınırsal alanda bir araya getirilmesi şeklinde de ele alınabildiği (Weiner, 1965: 53) görülmektedir. Günlük kullanımdaki anlamı ise parçaların bir bütün içinde toplanması, birleştirilmesidir (Evlimoğlu, 2005: 5).

Entegrasyon terimi iktisatta ilk olarak endüstriyel organizasyonda anlaşmalar, karteller, firmalar, tröstler ve birleşmeler aracılığıyla ticari işletmelerin birleştirilmesi–rakiplerin birleşmesine atıfta dikey entegrasyon, tedarikçilerin müşterilerle birleşmesine atıfla da yatay entegrasyon–anlamında kullanılmıştır (Machlup, 1979: 3). İktisadî entegrasyon kavramının ilk resmi kullanımının OECD Başkanı Paul Hoffman’ın 31 Ekim 1949 tarihli tebliğinde yer aldığı (Çiftçi, 2001: 23), kavramı ilk sistematize eden kişinin ise Bela Balassa olduğu (Tahsin, 2007: 7) kabul edilmektedir.

Her ne kadar tek bir iktisadî entegrasyon tanımı üzerinde uzlaşma sağlanmasa da terim hakkında yapılan tanımlardan belli başlılarına bazılarına değinilmesi, farklı/vurgulanan yönlerinin altının çizilmesi ve öne çıkan hususlara odaklanılabilmesi açısından faydalı olacaktır. Bu çerçevede, iktisadî entegrasyon kavramı;

➤ Jan Tinbergen tarafından; işbirliği ve birlik amacına matuf olarak uluslararası ekonomilerin önündeki bütün engellerin kaldırılması ve maksimum işbirliğine ulaşılması (Tinbergen, 1954: 18),

➤ Gunnar Myrdal tarafından; birleşen ekonomiler arasında ticaret ve üretim faktörlerinin hareket serbestisinin sağlanması ve sosyal sınıflar, bölgeler ve üye ülkeler açısından fırsat eşitliğinin gerçekleşmesi (Myrdal, 1959: 11),

➤ Bela Balassa tarafından; değişik ülke ekonomileri içinde yer alan ekonomik birimler arasındaki her türlü ayrımcılığın kaldırılması süreci (Balassa, 1961: 1),

➤ Gottfried Haberler tarafından; ilgilenilen alanlar arasında daha yakın ekonomik ilişkiler kurulması [sürekli ve dereceli geçişe muktedir bu kavramın birinci aşamasının serbest emtia ticaretini, daha geniş işbölümü ve uzmanlaşmayı, emtia fiyatlarının eşitlenmesi temayülünü, bir üst aşamasının faktör fiyatlarının eşitlenmesi için birbirini izleyen bir eğilim dâhilinde üretim faktörlerinin serbest dolaşımını, daha üst aşamasının ise emtia ve faktör fiyatlarının eşitlenmesi için pozitif adımlar atılmasını ve iktisat

politikasının tüm veya en önemli evrelerinin koordine edilmesini içermesi (Haberler, 1964: 1-2)],

➤ Kahnert ve arkadaşları tarafından; Ulusal sınırlar içerisinde var olan ayrımın kademeli bir şekilde ortadan kaldırılması süreci (Kahnert vd., 1969: 11),

➤ John Pinder tarafından; Oxford Sözlüğü'ne atıfla (entegrasyonun) parçaların bir bütün halinde birleştirilmesi olarak tarif edilebildiği, birliğin bu parçaların veya üyelerin birleştirilmesinin bir sonucunu teşkil ettiği, (entegrasyonun ise) birliğe doğru bir süreç ve üye ülkelerin ekonomik ajanları arasındaki ayrımcılığın ortadan kaldırılması kadar ortak politikaların meydana getirilmesi ve uygulanması olduğu (Jovanović, 1998: 5),

➤ Margarita Maksimova tarafından; ulusal ekonomiler arasında işbölümü ve uzmanlaşma için derin ve istikrarlı ilişkiler geliştirme süreci (Maksimova, 1976: 33),

➤ Franklyn D. Holzman tarafından; iki bölgedeki tüm benzer malların ve benzer faktörlerin fiyatlarının eşitlenmesi durumu (Holzman, 1976: 59),

➤ Mennis ve Sauvart tarafından; ulus devletler arasındaki sınırların sayesinde daha kesintili bir hale geldiği, dolayısıyla daha kapsamlı sistemlerin oluşmasına yol açan bir süreç (Mennis ve Sauvart, 1976: 75),

➤ Paul Hoffman tarafından; temelde işbölümüne dayanılması, ileri aşamalarında malların, hizmetlerin ve/veya üretim faktörlerinin serbestçe dolaşımının öngörülmesi, mal ve hizmetler ile üretim faktörlerinin kaynağa ve gideceği bölgeye göre ayrıcalıklı olmayan uygulama görmesi (Machlup, 1979: 12),

➤ Jacques Pelkmans tarafından, iki veya daha fazla ekonomi arasındaki sınırların ortadan kaldırılması (Pelkmans, 1984: 3),

➤ Ali M. El Agraa tarafından, katılımcı ülkeler arasındaki tüm ticari engellerin fark gözetilerek ortadan kaldırılması ve aralarında belirli koordinasyon unsurlarının tesis edilmesi (El Agraa, 1985: 1),

➤ Paul Marer ve John Michael Montias tarafından; geleneksel olarak bir coğrafi bölgede işbölümü ve uzmanlaşma ile özdeşleştirilmesi (Marer ve Montias, 1988: 156),

➤ Willem Molle tarafından; ülkeler arasındaki ekonomik sınırların tedricen elimine edilmesi (Molle, 1991: 5),

➤ Peter Drysdale ve Ross Garnaut tarafından; bir mal, hizmet veya üretim faktörü için tek bir fiyat oluşum hareketi (Drysdale ve Garnaut, 1993: 189),

➤ Peter Robson tarafından; büyük ekonomik bloklar ya da topluluklar halinde ayrı ulusal ekonomilerin kurumsal birleşimi ve belirli ekonomik fonksiyonların bir birlik veya topluluk tarafından oluşturulan uluslar üstü kurumlara bırakılması süreci (Robson, 1987: 1, 2, 6),

➤ Dennis Swann tarafından; daha önceleri birbirlerinden ayrı olan ekonomilerin daha büyük düzenlemelere kombinasyon vakalarını veya sürecini içeren bir durum (Swann, 1996: 3),

şeklinde tanımlanmıştır. İktisat literatüründe “ekonomik entegrasyon” olarak kullanımı çok eskiye gitmeyen tanım üzerinde terimin kullanıcıları arasında tam bir uzlaşma olmamakla birlikte, “bir grup bağımsız ülkenin aralarındaki ticareti serbestleştirici politikalar izleyerek ekonomik birlikler oluşturmaları” (Özalp, 2011: 4) biçiminde formüle edilen tanımın genel kabul görece nitelikte olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan; bütünleşme (entegrasyon) kavramı ekonomik anlamda farklı bağlamlarda ve çeşitli durumlar için kullanılabilmektedir. Bunun başlıca örnekleri şu şekildedir:

➤ **Firmalar Arası Bütünleşmeler:** Firmaların piyasada daha güçlü bir konuma kavuşabilmek amacıyla kartel, tröst gibi oluşumlar çerçevesinde anlaşmaları, bütünleşmeleridir.

➤ **Ulusal Ekonomik Bütünleşme:** Herhangi bir ülke ekonomisinin tüm bölge, sektör ve piyasalarıyla bir bütün oluşturmasıdır.

➤ **Dünya Ekonomik Bütünleşmesi:** Dünya ticaretinin serbestleştirilmesi başta olmak üzere, çeşitli amaçlara yönelik yapılan uluslararası ekonomik anlaşma ve örgütlenmeler yolu ile global düzeyde sağlanan bütünleşmedir.

➤ **Bir Ulusal Ekonominin Dünya Ekonomisi ile Bütünleşmesi:** Bir ulusal ekonominin otarşik uygulamalar yerine, mevcut global uluslararası anlaşma ve örgütlenmelere katılması ve uyum sağlamasıdır.

➤ **Uluslararası Ekonomik Bütünleşme:** Farklı ülkelerin bir bölgesel ekonomik grup (blok) oluşturacak şekilde bütünleşmeleridir (Güran, 1999: 2–3).

Entegrasyon kavramının anlamından üç çeşit entegrasyon kavramına varabiliriz: Mal, hizmet, faktör (işgücü ve kapital) piyasalarının hangi ölçekte olursa olsun bütünleşerek tek ortak bir piyasanın meydana getirilmesi anlamında reel entegrasyon, döviz piyasalarının bütünleşmesi anlamında parasal entegrasyon, para ve maliye politikalarının bütünleşmesi anlamında ise mali entegrasyondur (Yılmaz, 1985:16–17). İktisadî entegrasyonların başarı sağlayabilmelerinde;

- Entegrasyon içinde yer alan ülkelerin kalkınma seviyelerinin ve üretim yapılarının birbirine yakın düzeylerde olması,
- Coğrafi bakımdan ülkeler arası yakınlık,
- Ortak kültürel geçmiş,
- Sanayileşme açısından uyguladıkları dış ticaret politikalarının benzerliği,
- Alt yapı imkânlarının özellikle de ulaştırma imkânlarının gelişmişliği,
- Entegrasyona dâhil olan ülkelerin ekonomilerinin birbirini tamamlayıcı nitelikte olması,

koşullarının gerçekleşmesi önemli bir rol oynamaktadır (Yiğit, 2003: 37).

Yukarıda değinilen tanım, kavram ve açıklamaların içeriğinde yer alan unsurları somutlaştırmak/detaylandırmak gerekirse; OECD Başkanı Paul Hoffman'ın iktisadî entegrasyon ile mallar üzerindeki miktar sınırlamalarının, uluslararası ödemeler üzerindeki engellerin ve son aşama olarak da gümrük tarifelerinin tamamen ve sürekli olarak kaldırılmasını öngördüğü, ilk etapta entegrasyonu birleşme, bütünleşme, dayanışma ve işbirliği olarak tanımlayan Machlup'un daha sonraki tanımlamalarında

pozitif ve negatif entegrasyon ayrımına giderek pozitif entegrasyonu ekonomik entegrasyonun amaçları doğrultusunda kurumsal yapılaşma ve organizasyonların oluşturulması süreci, negatif entegrasyonu da serbest ticarete ve mal akışına engel olan faktörlerin ve sınırlamaların ortadan kaldırılması süreci nitelendirdiği, ekonomik entegrasyonun en temel gözlemlenecek yönteminin gümrüklerin ortadan kaldırılması olduğunu belirttiği ve bunu belirtmekle, entegrasyonun emek işbölümüne dayanan bir yapılanma olduğunu vurguladığı, tam entegrasyonu da, bütün potansiyel imkânları ile emek işbölümünün etkin kullanılması anlamında kullandığı, ekonomik entegrasyonun uluslararası, çok uluslararası (multi international) ve de dünya ölçeğinde gerçekleşebileceğini ifade ettiği, tam anlamı ile entegrasyonun gerçekleşmesinin faktör fiyatlarının eşitlenmesi şeklinde kendini göstereceği düşüncesinin ekonomik entegrasyon literatüründe önemli bir yere sahip olduğu, Machlup'un ekonomik entegrasyonun en temel gözlemlenecek yönteminin gümrüklerin ortadan kaldırılması olduğunu belirtirken, entegrasyonun emek işbölümüne dayanan bir yapılanma olduğuna vurgu yaptığı, Machlup'a göre tam entegrasyonun tüm potansiyel olanakların kullanımı ile emek işbölümünün etkin kullanımı ve bunun da tam mobilite koşullarında fiyatların eşitlenmesi anlamına geldiği, bununla birlikte Balassa'nın ticari entegrasyon, faktör entegrasyonu, sektörel entegrasyon, politika entegrasyonu ve toplam (tam) entegrasyon ayrımı yerine ortak ya da entegre olmuş mal piyasaları, emek piyasaları entegrasyonunun uluslararası, çok uluslararası (multi international) ve de dünya ölçeğinde gerçekleştirilebileceği, ulusal ekonomilerin entegrasyonunun bölgesel ekonomi ve de entegre olmuş bir dünya meydana getirmek için gerçekleşebileceği (Tahsin, 2007: 6–8) hususlarına işaret edilebilecektir.

XX. yüzyılın ilk yarısı, yaşanan iki Dünya Savaşı ve eşi görülmemiş büyüklükte bir iktisadî buhran nedeniyle insanlığın en zor zamanlarından biri olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. dünya ekonomisinde 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ekonomik atılımdan en büyük payı refah düzeyi çok yüksek olan Batı ülkeleri almışlardır. Bu ülkelerin refah düzeylerinin artmasındaki en büyük etkenler dünya piyasalarının açılması ve teknolojik ilerlemeler olmuştur. Bu dönemde meydana gelen en çarpıcı değişim sömürge olmaktan kurtulup bağımsızlıklarını kazanan Doğu Asya ülkelerinde görülmüştür. Önceleri savaş, yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlıkların yoğun olarak yaşandığı bölgede, otoriter hükümetler ihracata dayalı sanayileşme politikalarını

uygulamaya koyarak hızlı iktisadî büyümenin elde edilmesini sağlayan siyasi ve ekonomik reformları yaptılar. Ancak, bu dönemde sadece Afrika ülkeleri, zengin doğal kaynaklara sahip olmasına rağmen ekonomide atılım yapamamış ve hayat standartlarında kötüye doğru gitmişlerdir (Kasper, 2007: 7–8). II. Dünya Savaşından sonra başlayan entegrasyon hareketleri 1960’lı yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Ancak dünya ticaretine sağladığı etki bakımından asıl gelişme; 1980 sonrasında ülke ekonomilerinde büyüme, gelişme ve uluslararası rekabetin artmasıyla ortaya çıkmıştır. Ekonomik açıdan küreselleşmeyle aynı anda meydana gelen bir diğer oluşum olan bölgesel ekonomik entegrasyonların son dönemde artış göstermesinin sebebi olarak ise, ülkelerin ağırlaşan rekabet şartlarına birlikte karşı koymak istemeleri ve genişleyen pazarlardan yararlanma çabaları olarak görülmektedir (İncekara, 1995: 51).

Bu dönemdeki gelişmelerin yol açtığı sosyal, siyasi ve iktisadî travmalar, gelecekte dünyanın benzer felaketlere sürüklenmemesini sağlayacak mekanizmaların kurulması ve işletilmesi açısından güçlü bir irade ile bu iradenin somut uygulamalarının gündelik yaşama yansımaları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda iktisadî entegrasyon teorisi, II. Dünya Savaşının ardından başlatılan dünya ekonomisinin yeniden yapılandırılması çalışmaları ile uyumlu olacak şekilde geliştirilmiştir (Sakallı, 2004: 36). Diğer bir deyişle; uluslararası iktisat teorisinin bir dalı olarak gelişen İktisadî Entegrasyon Teorisi’nin temelinde, uluslararası ticaretin ve iktisat eksenli kaynakların uluslararası alanda veya bölgesel düzeyde serbestçe hareket etmesinin önündeki engellerin ortadan kaldırılması düşüncesi bulunmaktadır. Bunun için de İktisadî Entegrasyon Teorisi’nin, özellikle II. Dünya Savaşından sonra Dünya ekonomisinin yeniden yapılanması sonucunda sistematize edilen bir teori (Tahsin, 2007: 2) olduğu, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve önündeki engellerin genel olarak kaldırılması düşüncesinin ise, II. Dünya Savaşından sonra evrensel yaklaşım olarak bilinen tüm üye ülkelerde tarife oranlarının indirilmesi (Dura ve Atik, 2007: 5) temelinde somutlaştığı, iktisadî entegrasyon sürecinin, AB’de olduğu gibi entegrasyona dâhil olan ülkelerin belirli konularda yetkilerini oluşturdukları uluslar üstü kuruluşlara bırakmasına ve daha sonra siyasi ve kültürel entegrasyon sürecinin gelişmesine zemin hazırladığı, bunun da çok boyutlu entegrasyon sürecinin gerçekleşmesini sağladığı (Yaşar, 2012: 97) söylenilebilecektir.

Bu kapsamda hâsıl olan yeni dünya düzeninde üretim faktörleri ile mal ve hizmetlerin uluslararası serbest dolaşımına olanak sağlayan bir sistem kurulması ihtiyacı çerçevesinde de uluslararası ticareti serbestleştirme amacıyla 1947 yılında Cenevre’de GATT imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma doğrultusunda düzenlenen ve GATT Roundları denilen uluslararası müzakerelerle ticareti serbestleştirme yönünde bağlayıcı kararlar alınmıştır (Sakallı, 2004: 36). GATT sistemi ile uluslararası ticaretin işleyiş yasaları belirlenmiş ve böylece üretim faktörlerinden sermaye, mal ve emek faktörlerinin birbirini tamamlayacak şekilde uluslararası düzeyde sorunsuz dolaşımını hukuken garanti altına alınmıştır. (Tahsin, 2007: 2). Ancak küreselleşme devam ederken 1970’lerden başlayarak dünya ekonomisinde görülen istikrarsızlık bölgeselleşme veya kutuplaşma eğiliminin hızlanmasına neden olmuştur. Küreselleşme içerisinde rekabet güçlerini arttırmak isteyen ülkeler bölgesel bloklar oluşturarak ve bölge içerisinde ortak siyasi, hukuki ve sosyal sistemler kurarak ortak bir pazar oluşturmaya çabalamaktadırlar (Karluk, 2003: 217).

Dünya ticaretini serbestleştirme çalışmaları iki ayrı yönde gelişmiştir. Bunlar, “küresel” ve “bölgesel” yaklaşımlardır. *Küresel yaklaşım*, GATT (daha sonra WTO) çerçevesinde düzenli olarak yürütülen görüşmelerle tüm üye devletlerin gümrük tarifelerini indirmeleri esasına dayanmaktadır. *Bölgesel yaklaşım* ise, genellikle belirli bir coğrafi bölgede yer alan devletlerin bir birlik oluşturarak, kendi aralarındaki ticareti serbestleştirmeleri anlamına gelmektedir. Bu bağlamda bölgesel yaklaşım, dışa karşı uygulanan tarifeler nedeniyle daha sınırlı bir serbestleşmeyi temsil etmektedir. Bölgesel yaklaşımın başlıca iktisadi birleşme türleri “*serbest ticaret bölgeleri*” ile “*gümrük birlikleri*”dir. Bu iki modelin yaygın olmasının sebebi ise, GATT’ın XXIV. maddesi ile bu tür bölgesel entegrasyonlara imkân sağlanmasıdır (Dartan, Hatipoğlu ve Dikkaya, 2002: 5).

Ekonomik entegrasyonların temel amacı üye ülkeler arasında yardımlaşmayı, ekonomik zenginliği ve istikrarı sağlamak, sonunda da politik bütünleşmeyi gerçekleştirmektir. Dış ticarete, kaldırılan engeller ile oluşturulan tek bir pazar, yeni iş alanları ortaya çıkardığı gibi rekabeti geliştirir, gelişen rekabet ise verimlilik ve kalite artışına neden olur (Özdemir ve Öksüzler, 2007: 365). Genel anlamda iktisadî bütünleşmelerin amacı; üye ülkelerin iktisadî alanda kazançlarını artırarak refah düzeyini

yükseltmek ve uluslararası rekabette daha güçlü bir konum elde edenilmektir. Dolayısıyla ilgili hedeflere ulaşmak için öngörülen temel hedefleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Dış ödemeler güçlüklerinin giderilmesi,
- Uluslararası ticaret ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi,
- Merkezi ülkelerin küreselleşme çabalarına zemin teşkil etme,
- Gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına fırsat oluşturma,
- İktisadî ve siyasi alanda etkinlik sahasını genişletme (Karagöl, 2010: 196–197).

Ekonomik entegrasyona giren ülkeler, kendi aralarında mal ve faktörlerin serbest dolaşımına engel olan ekonomik ve siyasi politikaları sona erdirerek ülkelerin birbirinden farklı olan ekonomik yapılarını tek bir yapı haline getirmektedir. Diğer bir deyişle bu ülkeler, bir araya gelerek büyük pazar avantajlarından yararlanmaya çalışmaktadırlar. Dünya üzerinde entegrasyon hareketleri son dönemde ivme kazanırken gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında entegrasyona girme nedenleri arasında farklar bulunmaktadır. Gelişmiş ülkeler, piyasalarını rakiplerine karşı koruyarak refah seviyelerini korumaya çalışırken, gelişmekte olan ülkeler kendilerine benzer ülkeler ile entegrasyona giderek sahip oldukları imkânları birleştirmek yoluyla diğer ülkelerle rekabet edebilmeyi amaçlarlar. Böylece gelişmekte olan ülkeler iç pazarın genişlemesiyle sanayilerini daha etkin bir üretim yapısına kavuşturarak uluslararası rekabette pazarlık gücü elde edeceklerdir (Ertürk, 1998; 168–170).

Dünyadaki iktisadî ilişkiler gerçek hayatta piyasa ekonomisinin kurallarına göre işlememekte, kaynakların tam ve etkin kullanılamaması azami refah düzeyinin yakalanamamasına yol açmaktadır. Sözü edilen bu ideal duruma erişilememesi bugüne kadar mümkün olamamış veya en azından yakın gelecek için ütopya niteliğini korumuştur. Bununla birlikte ülkeler iktisadî entegrasyonlar vasıtasıyla bu ideal duruma yaklaşmayı, üretim kapasitelerini, verimliliklerini ve refah seviyelerini arttırmayı hedeflemişlerdir. Bu hedefin doğal bir uzantısı olarak gelişmiş ülkelerin hızlı üretim artışlarına karşılık ulusal piyasalarının yetersiz kalması, gelişmekte olan ülkelerin ise,

ulusal piyasalarını birleştirmek yoluyla sanayileşme hızlarını arttırma çabaları, ölkeleri ekonomik entegrasyon kurmaya yöneltmekte (Uyar, 2000: 104) oldukları söylenebilecektir.

Bu anlamda entegrasyonlar, siyasi bakımdan bağımsız ölkeleri ekonomik yönden birbirine daha bağımlı duruma getirebilmektedir. Sanayileşmiş ölkelerin hızlı üretim artışına karşın iç piyasalarının yetersizliğı, ekonomik birlikler oluşturularak piyasanın genişletilmesine yardımcı olurken, az gelişmiş ölkeler de iç piyasalarını birleştirmek yoluyla sanayileşme hızlarını yükseltmeye çalışmaktadırlar (Uyar, 2000, 106). Ayrıca entegrasyona giden ekonomiler, aralarında birleşerek tek bir birim meydana getirdikleri için, entegrasyon içinde mal hareketleri, ulusal bir piyasa içinde olduğı gibi mobilizasyona sahip olmaktadır ve bu duruma bağılı olarak, entegrasyon içi ticaretin, diğerk ekonomiler aleyhine dönmesine sebep olmaktadır. Bu durum, bir taraftan yeni ticaret ortaya çıkarırken, diğerk taraftan da ticaretin yön değıştirerek entegrasyon içine yönelmesine yol açmaktadır (Manisalı, 1971:113).

1.2.2. İktisadî Entegrasyon Teorileri

Ekonomik entegrasyon teorileri, bazı mallar üzerindeki tarife indirimlerinden, para ve maliye politikalarının uyumlaştırılmasına kadar pek çok birleşme çeşidini içermektedir (Dura ve Atik, 2007: 5).

Klasik entegrasyon teorileri ticaret meydana getirici ve ticaret saptırıcı etkilere ağırlık vererek entegrasyonun başarılı olup olmadığını ölçmektedir. Gümrük Birliğı teorisine göre ise birliğı giren ölkelerin birlik içerisinde yapacakları ticarete engellerin ortadan kaldırılmasını, üye olmayan ölkelere ise ortak engellerin konması gerekmektedir. Klasik gümrük birliğı teorisinden farklı olarak ekonomik bütünleşmede birlik içerisinde uygulanacak bu politikaların yanında faktör hareketleri önündeki engellerin azaltılması ve üye ölkeler arasındaki makro ekonomik politikaların uyumlaştırılması ilkelerini de kapsamaktadır (Bayraktutan, 2004: 48–49).

1.2.3. İktisadî Entegrasyonun Aşamaları

İktisadi bütünleşmeler, kimi mallar üzerindeki tarife indirimlerinden başlayarak, para ve maliye politikalarının uyumlaştırılmasını içeren kapsamlı iktisadi birleşme türlerine kadar değişiklik göstermektedir (Ülgen, 2005:6). İktisadi işbirliğinden filizlenen entegrasyon hareketini bir süreç olarak değerlendirmek mümkündür. Başlangıç sayabileceğimiz iktisadi işbirliğini, kendi aralarında ticaretin serbest olduğu, buna karşılık başka ülkelerle ilişkilerinde her ülkenin kendi politikasını uyguladığı serbest ticaret bölgesi izler. Ülkelerin kendi aralarında ticarete koydukları engelleri kaldırmalarının yanında, birliği oluşturan ülkeler, ortak bir gümrük tarifesiyle birlik pazarını dışa karşı koruyorlarsa bu safhanın adı gümrük birliğidir. Bundan sonraki safha mal ve faktör hareketlerinin serbestliğe kavuştuğu ortak pazar safhasıdır (Ertürk, 2002: 16). Bir cümleyle ifade etmek gerekirse, iktisadî entegrasyonun aşamaları, ticareti engelleyen unsurların ortadan kaldırılmasını öngören ticaret entegrasyonu, ülkeler arasında faktör hareketlerine serbestlik tanınmasını hedefleyen faktör entegrasyonu, ulusal ekonomi politikalarının uluslararası ilişkiler lehine uyumlulaştırılmasını amaçlayan politika entegrasyonu ve bunların birleşiminden oluşan tam entegrasyon biçimleridir (Ertürk, 1998: 5). Bu aşamalardan sonra iktisadi birlik ve son olarak da ekonomik ve parasal birlik veya tam ekonomik bütünleşme gerçekleşebilmektedir. Ancak bu sürece giren ekonomilerin her zaman aynı sonuca vardıklarını söylemek mümkün değildir (Özalp, 2011: 5).

2005 yılı itibarıyla 312 bölgesel ticaret anlaşması WTO'ya bildirilmiş bulunmaktadır (Pomfret, 2007; 923). Kuzey Amerika'da en büyük bölgesel bütünleşme, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada ve Meksika arasında gerçekleşen “Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi” (NAFTA) çerçevesinde sağlanmıştır. Asya'da ise, Japonya ve etrafındaki yeni sanayileşen ülkeler kendi bölgesel birleşmelerini gerçekleştirmişlerdir. Bu bölgeselleşme hareketi sadece Asya ile de sınırlı kalmamış harekete ABD'nin de katılması nedeniyle, Pasifiği de içine alacak şekilde “Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği” (APEC) halini almıştır. Dünya milli gelirinin takriben üçte birinin AB, üçte birinin NAFTA, yarısının da APEC (NAFTA dâhil olmak üzere) ülkelerinde üretilmesi, bu bütünleşme hareketlerinin önemini daha da artırmaktadır (Dartan, Hatipoğlu ve Dikkaya, 2002: xiii). Ekonomik entegrasyonların bazı örnekleri;

➤ **Avrupa’da:** Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA), Avrupa Birliği (AB), Kuzey Avrupa Ülkeleri Topluluğu (NC), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi (KEİB), Bağımsız Devletler Topluluğu ve Baltık Gümrük Birliği (BDT).

➤ **Asya’da:** Güney Doğu Asya Ulusları Birliği (ASEAN), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO), Körfez İşbirliği Konseyi (GCC), Mısır, Suriye Ürdün ve Lübnan arasında ekonomik ve siyasal amaçlı (MAŞREK).

➤ **Amerika’da:** Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA 1980 sonrasında LAIA adını almıştır.), Cartagena Anlaşması ile 1969’da kurulmuş olan (AND Paketi), Merkezi Amerika Ortak Pazarı (CACM), Karayip Ülkeleri Topluluğu (CARICON), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Brezilya, Arjantin, Paraguay ve Uruguay arasında 1991’de imzalanan (MERCOSUR).

➤ **Afrika’da:** Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Merkezi Afrika Gümrük ve Ekonomik Birliği (UDEAC), Fas, Tunus ve Cezayir arasında kurulan Siyasi ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (MAGREB).

şeklindedir (Şanlı, 2004: 165).

AB’yi ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması’nı (NAFTA) örnek verebileceğimiz ve bölgesel yaklaşım olarak bilinen (Dura ve Atik, 2007: 6) yaklaşım, uluslararası ticaretin, sınırları belirlenmiş bir bölgede kolaylaştırılması amacıyla uluslararası ticaretin önündeki engellerin sınırlı bir düzeyden daha ileri bir düzeye kadar bölge devletleri arasında kaldırılmasını öngörmektedir. Bölgesel düzeyde ekonomik entegrasyon gelişmeleri, evrensel yaklaşım gelişmelerine koşut olarak gelişmeye başlanmıştır. Burada üye ülkeler siyasal açıdan bağımsızlıklarını korumalarına karşılık, ekonomik bakımdan birbirine giderek bağımlı hale gelmişlerdir (Seyidoğlu, 1998: 220). Böylece GATT’ın bütün dünya için öngördüğü ekonomik liberalleşme hedefi, özellikle coğrafi yönden birbirine yakın olan ülkeler arasında, bölgesel düzeyde gerçekleşme olanağı bulmuştur.

Ekonomik entegrasyon basitten karmaşıklığa doğru bir seyir izleyen bir çok aşamadan oluşmaktadır. Bu konuda farklı sınıflandırmalar yapılmakla birlikte, yaygın olarak yapılan sınıflandırma, Balassa’nın yaptığı beşli gruplandırmadır. Bunlar: Serbest

Ticaret Anlaşması (Free Trade Agreement), Gümrük Birliği (Customs Union), Ortak Pazar (Common Market), Ekonomik Birlik (Economic Union) ve Tam Ekonomik Bütünleşme aşamalarıdır (Balkır, 2010: 29–30). Bu ayırım ülkeler arasında ayrı ayrı geçerli olabilen ekonomik bütünleşme biçimlerinden çok, bütünleşme sürecinin aşamalarını ortaya koymaktadır. Birinci, ikinci ve besinci aşamalar kalıcı bütünleşme biçimleri sayılabilir. Bunlar dışındaki her aşama, daha sonraki aşamaya zemin oluşturmaktadır. Her aşamada, ülkelerin ekonomik ve siyasal açıdan karşılıklı bağımlılığı artmakta, bağımsız bir para, maliye ve ekonomi politikaları izleme yetenekleri azalmaktadır (Töre, 1995:21–22).

Balassa'nın sınıflandırmasına sadık kalındığında, iktisadî entegrasyonun aşamaları ana hatlarıyla aşağıda özetlenmiştir.

1.2.3.1. Serbest Ticaret Anlaşması

Bazı tasniflerde tercihli ticaret aşamasının ayrı olarak sınıflandırılabilmesine de tanık olunmakla birlikte (Yaşar, 2012: 97), serbest ticaret anlaşması imzalanmak suretiyle serbest ticaret bölgeleri kurulmasının amacı, anlaşmaya taraf/bölgeye üye ülkeler arasında üretilen mal ve hizmetlere ilişkin ticareti serbestleştirecek ortak bir pazar teşkil edilmesidir.

İktisadî entegrasyon sürecinin ilk aşamasını teşkil eden serbest ticaret anlaşması, tercihli ticaret anlaşması imzalayan ülkeler arasında belirli mallara uygulanan gümrük tarifelerinin anlaşmaya taraf olan ülkelerin karşılıklı veya tek taraflı olarak indirmeleri temeline dayanmaktadır. Bu anlaşmaya taraf ülkeler, kendi aralarındaki ticaret hacmini artırmayı amaçlamakla birlikte, üçüncü ülkelere karşı olan ticaret politikalarını birbirinden bağımsız olarak belirlemektedirler (Şekeroğlu, 2007: 6).

Serbest ticaret alanlarının daha dar ve daha genişletilmiş türleri de bulunmaktadır. Rüçhanlı Bölge Antlaşmaları, serbest ticaret alanlarının daha dar bir türünü teşkil etmektedir. Bu anlaşmalara taraf olanlar karşılıklı ticaretlerinde üçüncü ülkelere uyguladıklarından daha düşük gümrük vergisi uygulamaktadır. Başka bir ifade ile gümrüklerin tamamen ortadan kaldırılması değil, karşılıklı olarak azaltılması söz konusudur. Ancak; günümüzde GATT prensipleri çerçevesinde yeni rüçhanlı bölgeler

kurma olanağı kalmamıştır. Serbest ticaret alanlarının ileri aşamadaki bir türü olan tarife birlikleri, serbest ticaret alanının şartlarına ek olarak, üyeler arası ticaretin hacmine ve yönüne etki yapabilecek nitelikteki vergilerde uyumlaştırmaya gidilmesiyle ortaya çıkmaktadır (Gökdere, 1988: 7–8).

İktisadî entegrasyon sürecinin bu aşamasında taraf ülkeler, aralarındaki gümrük tarifeleri ve miktar kısıtlamalarını kaldırmakta; ancak üçüncü ülkelere karşı kendi özel tarifelerini uygulamaktadırlar (Dura ve Atik, 2007: 7). Bir başka deyişle, ticaret sınırlamaları yalnızca üye ülkelere üretilen mal ve hizmetlere karşı kaldırılmakta, üçüncü ülkelere ithal edilen bir malı herhangi bir üye ülke, diğerlerine ihraç etmek istediğinde bu sınırlamalar geçerli olmaktadır. Dolayısıyla bu aşamada üye ülkeler, birleşik (ortak) bir mal piyasası meydana getirmek için, sadece birbirlerine karşı tercihli gümrük politikası uygulayabilme açısından karar alanını bırakmış olmaktadır. Ancak değişik kamu politikaları ile yine de kendi üreticilerini koruma olanakları ellerinde kalmaktadır (Yıldız, 1999: 91).

Serbest Ticaret Anlaşması sisteminde, taraf ülkelerin üçüncü ülkelere karşı ortak bir ticaret politikası yerine birbirinden bağımsız ticaret politikalar uygulamaları, üçüncü ülkelerin birlik ülkeleri ile olan ticaretlerinde dolaylı yöntemlere başvurmalarına yol açmaktadır. Örneğin ihracatçı ülkeler, gümrük vergileri düşük olan birlik ülkesi üzerinden gümrük vergileri yüksek olan birlik üyesi ülkeye ihracatlarını yapma yoluna başvurmaktadır (Kırdar, 2005: 4).

Bütünleşme aşamasında her ülkenin serbestçe kendi gümrük politikasını seçmesi, bütünleşmeyi dağıtıcı eğilimlerin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Serbest ticaret bölgesinde yer alan bir ülke, sanayisinin güçlü olmadığı alanlarda çok düşük gümrük oranları kabul ederek birleşme içinde bu malların ithalatçısı konumuna gelebilmekte, bu ise iki etkiyi beraberinde getirebilmektedir. Eğer bütünleşme içinde bu malların üreticisi bir ülke varsa ve kendi üreticisini gümrük duvarlarıyla koruyorsa, bu korumayı etkisiz hale getirir. Sistem içinde gerilemelere neden olur. Eğer serbest ticaret bölgesinde bu dalda üretici bir ülke yoksa gümrük tarifesi indiren ülke bu daldaki ticareti ele geçirecektir. Çünkü bölge içine ihracat yapan üçüncü ülkelerin, sisteme girerken düşük gümrük tarifesi uygulayan ülkeyi seçmesi ve oradan yüksek tarifeli ülkeye mal kaydırması söz konusu olabilecektir. Bölgedeki ticareti yeniden ele

geçirmek için öteki ülkelerin de gümrük tarifelerini en aza indirmesi gerekir. Bu nedenle bütünleşme dışına karşı uygulanan gümrük duvarlarında en alt düzeyde eşitlenme eğilimi ortaya çıkar. Serbest Ticaret Bölgelerinde bütünleşmenin taşıdığı bu sakıncaları kaldırmak için ya ek kurallar koymak ya da bir üst bütünleşme biçimine geçmek gerekir (Yıldız, 1999: 92).

İngiltere ile Commonwealth arasında oluşturulan Commonwealth Ekonomik İşbirliği Sistemi tercihli ticaret aşamasına, Serbest Ticaret Anlaşması aşamasına Latin Amerika Ülkeleri'nin kurduğu (1960) Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (LAFTA), Avrupa Ticaret Bölgesi (EFTA) ve Avrupa Ekonomik Alanı (EEA) örnek verilebilir (Kırdar, 2005: 4).

1.2.3.2. Gümrük Birliği Aşaması

Ekonomik Entegrasyon Teorisi'nin önemli bir aşamasını teşkil eden gümrük birliği aşaması, birlik üyesi ülkeler arasındaki ticareti engelleyen sınırlamaların tamamen ortadan kaldırılarak serbestleştirilmesi ve üçüncü ülkelere karşı da ortak bir gümrük tarifesi uygulanması esasına dayanmaktadır. Böylece birlik üyesi ülkeler, dış ticaret politikalarında hareket serbestliğini kaybetmekte ve birlik politikaları ile bağlı kalmaktadırlar. Ancak yine de birlik üyesi ülkeler arasında üretim faktörlerinin serbestçe dolaşımı ile ekonomik politikaların uyumlulaştırılması söz konusu değildir (Karluk, 2003: 245).

La Haye (The Hague) Uluslararası Adalet Divanı (International Court of Justice) da bir kararında gümrük birliğini genel özelliklerinden hareketle tanımlamaktadır. Buna göre gümrük birliği, Akit taraflar arasında tek bir gümrük tarifenin uygulandığı, birliğe dâhil olmayan ülkelere karşı ise tek bir gümrük duvarının bulunduğu, birliğe dâhil devletler arasındaki mal alışverişlerine uygulanan gümrük vergilerinin ve eş etkili vergilerin tamamen ortadan kaldırıldığı ve alınan verilerin üye devletler arasında paylaşıldığı bir birliktir (Topaloğlu, 2010: 15).

Gümrük birliği teorisinin temelleri iktisat biliminin kuruluşu ile birlikte atılsa da, bağımsız bir teori olarak ele alınması ve kuramsallaştırılmasının Jakob Viner'in "Gümrük Birliği Meselesi (The Customs Union Issue–1950)" isimli eseri ile birlikte

atıldığı iktisatçılar arasında genel kabul görmekte ve hareket/referans noktası olarak alınmaktadır. Çağdaş gümrük birliği teorisinin anayasası olarak nitelendirilen söz konusu eser, gümrük birliği teorisine yapılan katkıların Viner öncesi ve sonrası¹² olarak sınıflandırılmasını beraberinde getirmiştir.

Gümrük birliğinin etkileri, genel olarak statik ve dinamik etkiler olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Gümrük birliğinin statik etkileri, gümrük birliğinin kurulmasından sonra ekonomik ve teknolojik yapının sabit kalması varsayımı altında, üretim faktörlerinin yeniden dağılımı sonucunda gümrük birliğinin üretim, tüketim ve ticaret hadleri üzerinde meydana getirdiği etkileri ifade etmektedir (Tahsin, 2007: 15). Gümrük birliğinin etkileri alanında Viner'den sonra yapılan katkılar, genelde temel olarak Viner'in gümrük birliği teorisini hareket noktası olarak ele almaktadır. Onun için de öncelikle Viner'in gümrük birliği teorisi konusundaki katkılarını incelemekte yarar vardır.

Viner, gümrük birliğinin etkilerini literatüre kazandırdığı gümrük birliğinin ticaret meydana getirici (trade creating) ve ticaret saptırıcı (trade diversion) etki kavramları çerçevesinde ele almış ve gümrük birliklerinin dünya refahı üzerindeki etkilerini bu kavramlar çerçevesinde irdelemiştir (Dura ve Atık, 2007: 11). Gümrük birliğinin ticaret meydana getirici ve ticaret saptırıcı etkileri belli varsayımlar altında analiz edilmektedir. Bu varsayımlar, piyasalarda tam rekabet koşullarının geçerli olduğu, ekonomideki bütün faktörlerin tam istihdam edildiği, üretim faktörlerinin ülke içinde tam hareket halinde ancak ülke dışında tamamıyla hareketsiz bulunduğu, fiyatların maliyetler tarafından belirlendiği, üretimin sabit maliyetlerle yapıldığı, ulaştırma giderlerinin hiç olmadığı, vergilendirmede ad valorem gümrük vergilerinin uygulandığı sistem ile biri ev sahibi, diğeri gümrük birliğinin ikinci üyesi ve öteki de üçüncü ülke (dış dünya) olmak üzere üç ülke ve iki mal sabitleridir (Tahsin, 2007: 16).

12 J. Viner ile temelleri sağlam bir biçimde atılan Gümrük Birliği Teorisi'ne, Viner'den sonra da birçok yazar katkıda bulunmuştur. Bunların başlıcaları ve ilgili çalışmalarına J.E. Meade'nin (1955) Gümrük Birliği Teorisi (The Theory of Customs Unions), R.G.Lipsey'in (1960) Gümrük Birliği Teorisi: Genel Bir İnceleme (The Theory of Customs Unions: A General Survey), J. Spraos'un (1964) Gümrük Birliğinin Ticaret Meydana Getirme Koşulları (The Condition for a Trade-Creating Customs Union), M.E. Kreinin'in (1964) Gümrük Birliğinin Dinamik Etkileri (On the Dynamic Effects of a Customs Union), C. A. Cooper ve B. F. Massel'in (1965) Gelişmekte Olan Ükelere Yönelik Genel Bir Gümrük Birliği Teorisi (Toward a General Theory of Customs Unions for Developing Countries), J. Vanek'in (1965) Uluslararası Farklılığın Genel Dengesi (General Equilibrium of International Discrimination), B.F. Massell'in (1968) Gümrük Birlikleri Hakkında Daha Fazla Düşünceler ve Bir Yanıt (A Reply, and Further Thoughts on Customs Unions), J. Bhagwati'nin (1971) Gümrük Birliğinin Ticaret Saptırma ve Refahı Artırması: Bir Açıklama (Trade-Diverting Customs Unions and Welfare-Improvement: A Clarification), W.M. Corden'in (1972) Gümrük Birliği Teorisi ve Ölçek Ekonomileri (Economies of Scale and Customs Union Theory), A.P. Kirman'ın (1973) Gümrük Birliğinin Ticaret Saptırması ve Refahı Artırması: Bir Değerlendirme (Trade Diverting Customs Unions and Welfare Improvement: A Comment), vd. örnek verilebilir (Yaşar, 2012: 102).

Bu kapsamda Viner, gümrük birliğinin ticaret meydana getirici ve ticaret saptırıcı etkilerini ortaya koymak suretiyle farklı koşullarda gümrük birliğinin ülkelerin refah düzeyini yükseltebileceği gibi azaltabileceğine de işaret etmiştir. Gümrük birliğinin ticaret meydana getirici ve saptırıcı etkileri, gümrük birliği kurulmasının öncesi ve sonrasındaki durumların karşılaştırılması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Örnelemek gerekirse, gümrük birliğinin ticaret meydana getirici etkisinin ticaret saptırıcı etkisinden büyük olması durumunda, Dünya refah düzeyinin artma durumu gündeme gelecek, aksi durumda ise azalması söz konusu olacaktır (Viner, 1950: 44–46). Ayrıca ve ticaret meydana getirici etki birlik üyesi ülkenin refahını artırır, ticaret saptırıcı etki ise azaltır (Cooper ve Massel, 1965: 742).

Jacob Viner ayrıca, tam bir gümrük birliğinin belli koşulları karşılaması gerektiğini dile getirmiştir. Bu koşullar, gümrük birliği bölgesindeki üye ülkeler arasındaki tarifelerin tamamen kaldırılması, üçüncü ülkelere yapılan ithalata karşı ortak bir gümrük tarifesinin oluşturulması ve üzerinde uzlaşılan bir yöntem uygun olarak gümrük gelirlerinin üye ülkeler arasında paylaşılmasıdır (Viner, 1950: 5).

Gümrük birliğinin ticaret meydana getirici etkisi, üye ülkeler arasında gümrük birliğinin kurulmasından sonra ticaretin daha düşük maliyetle üretim yapan ülkeden yapılmasıdır. Ticaret saptırıcı etkisi ise daha önce ticaretin daha düşük maliyetle yapıldığı ülkenin birlik dışında kalmasından dolayı daha yüksek fiyata birlik içindeki diğer ülkeden yapılmasıdır (Kırdar, 2005: 18, 21). Açmak gerekirse; gümrük birliğinin etkileri arasında yer alan ticaret meydana getirici etki, gümrük birliğine katılan bir ülkenin, birlik öncesinde gümrük vergilerinin yüksekliği nedeniyle kendisinin ürettiği bir malı, birlik sonrasında, kendisinden daha düşük maliyetle üreten birlik üyesi ülkelere ithal etmesi ve böylece kaynak tahsisinin daha da etkinleşmesi, ticaret saptırıcı etki ise; gümrük birliği öncesinde malın en ucuz üreticisinden yapılan ithalatın, birlik sonrasında birlik içi ticaretin serbestleşmesi ve dışa karşı korumanın sürmesi nedeniyle, daha avantajlı konuma gelen birlik üyesinden yapılması ve böylece kaynak tahsisindeki etkinliğin bozulması olarak tanımlanabilir (Güran, 1999: 42–76, 49). Gümrük birliğinin ticaret hadleri üzerindeki etkisi ise, birlik içinde üretim artışı, pazarlık gücünde artış meydana gelmesi, birliğin ekonomik büyüklüğünün artması ve

ticaretin birlik dışındaki ülkelerden birlik içine kayması biçiminde ortaya çıkmaktadır (Dura ve Atik, 2007: 20–22).

Ülkelerin birbirlerinden gümrük almama esasına dayanan bölgesel bir birlik olan gümrük birliği, serbest ticaret alanındaki koşullara ek olarak, birliğe üye ülkelerin, serbest dış ticaret politikası izlemelerini sınırlandırmış olduğundan, daha ileri bir aşamayı ifade etmektedir. Üretim faktörlerinin hareket serbestisi yoktur. Ancak sanayi mallarında ortak gümrük tarifesinin uygulanması ve her türlü kısıtlamaların kaldırılması söz konusudur. Gümrük birliğinde, mal, kişi, hizmet ve sermaye dolaşım serbestisinden sadece birinin serbest dolaşımı geçerlidir. Sadece malların serbest dolaşımına izin verilmektedir (Dedeoğlu, 1996: 36).

Gümrük birliğinde ülkeler, üçüncü ülkelere karşı uygulanılacak gümrük tarifesini saptama kararını uluslar üstü (supranasyonal) düzeye bırakmaktadır. Birliğin, en önemli ve tek kararı olan gümrük tarifesi düzeyinin nasıl saptanacağı, birliği oluşturan ülkelerin, korumacı politikaya mı yoksa serbest ticaret politikasına mı yakın olduğuna göre değişmektedir (Tekeli ve İlkin, 1993: 19–20). Gümrük Birliği’nde de serbest ticaret bölgesinde olduğu gibi, sadece mal piyasalarında bütünleşme amaçlanmış ve bütünleşmeye katılan ülkeler arasındaki mal akımlarını kısıtlayan gümrük vergileri ve diğer dış ticaret kontrolleri kaldırılmıştır. Ama birinciden farklı olarak üçüncü ülkelere karşı uygulanan gümrük vergileri eşitlenmektedir. Bu sayede üye ülkeler arasındaki mal akımları serbestleşip artarken, diğer ülkelere olan mal akımlarında oransal bir azalma görülecektir. Gümrük Birliği’nde uluslar, üçüncü ülkelere karşı uygulanacak gümrük tarifesini saptama kararını uluslar üstü düzeye bırakmaktadır (Yıldız, 1999: 93).

Gümrük birliğinin genel olarak, iki tür olumlu etkisinden söz edilebilmektedir. Bunlardan birincisi, statik refah etkileri, ikincisi de dinamik refah etkileridir. Statik etkileri “üretim etkileri”, “tüketim etkileri” ve “dış ticaret haddi etkileri” olmak üzere üçe ayrılabilir. Dinamik refah etkileri ise;

- İçsel ve dışsal ekonomilerin artması,
- Rekabetin yoğunlaşması,

- Risk ve belirsizliklerin azalması,
- Teknolojik gelişme,
- Yatırımlardaki artıştır (Güran, 1999: 42–76).

Gümrük birliğinin dinamik etkileri, gümrük birliğinin kurulmasından sonra oluşan yapının niteliği sonucu meydana gelen olumlu ve olumsuz etkiler olarak ele alınabilmektedir. Dinamik etkilerin başlıca olumlu yansımaları, dış rekabet gücünün artması, ölçek ekonomilerine geçilmesi, teknolojik ilerlemeye yol açması, döviz rezervlerinde artış meydana getirmesi, yatırım ve sanayileşme hızının artması, kaynak hareketliliğinin sağlanması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Seyidoğlu, 1998: 228–229). Olumsuz tesirleri ise kutuplaşma etkisi, oligopol piyasalarının artması, firma ölçeklerinin büyümesinin bürokrasiyi artırması ve etkin olmayan bir yapıya dönüşmesi ile gümrük birliğinin idari giderleri arttırması biçiminde ortaya çıkmaktadır (Dura ve Atik, 2007: 22–26).

Gümrük Birliği'nin kurumsal yapısı, birlik içinde doğabilecek eşitsiz büyümeler konusunda, eşitsizliği düzeltmeyi amaçlayan mekanizmalara sahip değildir. Oysa Gümrük Birliği içinde kapitalizmin eşitsiz büyüme yasası işlemektedir. Büyümenin eşitsizliği ise birliği dağıtacak siyasal çelişkileri besleyebilecektir. Serbest ekonomi mantığı içinde bu eşitsizliğin üstesinden gelmenin bir çözümü olarak, mal piyasalarındaki bütünleşmenin yanı sıra, faktör piyasalarında da bütünleşme gündeme gelecektir. Bu da bizi üçüncü bütünleşme aşaması olan “Ortak Pazar”a götürmektedir.

Ortak pazar aşamasını açıklamadan önce, son olarak Gümrük Birliğinin tarihte en çok görülen bütünleşme şekli olduğunu belirtmek gerekir. Anavatanla sömürge arasındaki ilişkiler temelde bu tip ekonomik bütünleşmelere dayanmaktadır. 19. yüzyılda İngiliz serbest ticaret doktrinine karşı yerli sanayileri korumak amacıyla kurulan Alman ve ABD Gümrük Birlikleri en başarılı örnekler olarak gösterilebilir (Yıldız, 1999: 93). Özünde bir gümrük birliği olan Avrupa Birliği dışında bu çeşit ekonomik bütünleşmelere örnek olarak Türkiye–Avrupa Birliği Gümrük Birliği Antlaşması, Latin Amerika Ortak Pazarı (MERCUSOR) ve Karayip Birliği gösterilebilir (Karakaya, 2003: 32).

1.2.3.3. Ortak Pazar Aşaması

Ortak pazar, her bir üye ülkenin iç pazarından oluşmuş, genişletilmiş bir iç pazardır. Bu iç pazarın temel ilkeleri; vergi harmonizasyonu ve ekonomi politikalarının harmonizasyonu olarak sıralanabilir. Bu ilkeler; üretim faktörleri hareketliliğini sağlayarak, sınır engellerinin kaldırılmasında yardımcı olur. Sınırların kaldırılması ise üç şekilde ele alınabilir. Bunlar; fiziksel, teknik ve mali sınırların kalkmasıdır (Dedeoğlu, 1996:38).

Uygulamada ilk defa 1956 tarihli Spaak Raporu'nda yer verilen Ortak Pazar terimi, Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Kırdar, 2005: 7). Avrupa Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın ikinci maddesi uyarınca Topluluğun ana görevi, “Ortak politikaları ve faaliyetleri yürürlüğe koymak suretiyle ortak bir pazarın ve ekonomik ve parasal birliğin kurulması, topluluğun bütünü içerisindeki ekonomik faaliyetlerin uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir şekilde geliştirilmesi, üye devletler arasında ekonomik ve sosyal bütünleşme ve dayanışmanın iyileştirilmesini sağlamak” olarak belirtilmiş, bu amacın gerçekleştirilmesi için, “malların ithalat ve ihracatında üye devletler arasında gümrük vergileri ve her türlü eş etkili resim ve harçların kaldırıldığı, üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifelerinin uygulandığı bir gümrük birliğinin oluşturulması ve daha sonra da ortak ticaret politikalarına sahip bir ekonomik ve siyasal birliğe ulaşmak için aşamalı olarak malların, kişilerin, sermayenin ve hizmetlerin serbestçe dolaşacağı bir iç pazarın oluşturulması” gereği ifade edilmiştir (Candan, 2009: 8).

Gümrük birliğinin bir ileri aşaması olan ve akit taraflar arasında bir tek pazarın oluşturulmaya çalışıldığı ortak pazar, akit taraflar arasında gümrük birliğinin yanı sıra, emek, sermaye ve müteşebbis gibi üretim faktörlerinin de serbest dolaşımının gerçekleşmesinin amaçlandığı bir ekonomik entegrasyon modelidir (Sönmez, 2004: 35–36).

Bir başka deyişle ortak pazar, Gümrük Birliği'nin bütün unsurlarına ek olarak emek, sermaye, girişimci gibi üretim faktörlerinin üye ülkeler arasındaki serbest dolaşımını engelleyen bütün unsurların ortadan kaldırılıp, üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesinin uygulandığı bir bütünleşme şeklidir.

Ortak pazar bir üye ülkenin iç pazarından oluşmuş “genişletilmiş bir iç pazar”dır. İç pazarın oluşabilmesi için üye ülkelerin ulusal sınırlarında uygulanan her türlü fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılması gerekmektedir. Atılması gereken ikinci adım ise ülkelerin iç ekonomik politikalarının birbirine yaklaştırılmasıdır.

Buna göre ortak pazar aşamasında söz konusu engelleri kaldırıcı çeşitli önlemler yürürlüğe girer. Üye ülkeler arasında her türlü sınır kontrollerinin kaldırılması, çalışma ve oturma izni anlaşmalarının yapılması, göçlerin denetimi ve sığınma talepleri konusundaki politikalarda uyumlaştırma sağlanması, vergilerin, özellikle dolaylı vergilerin uyumlaştırılması, mali hizmetlerin serbestleştirilmesi, ulaşım ve telekomünikasyon gibi kamusal hizmet alanlarının açılması, banka ve sigorta işlemlerinin uyumlaştırılması, para ve benzeri işlemlerin serbestleştirilmesi vb.. Bu önlemlerin yanı sıra yabancı üretim faktörlerinin ortak pazara girişini ortak ilkelere bağlayan düzenlemeler de getirilir.

Böylece ortak pazar içinde yer alan ülkelerdeki sermaye için en uygun yatırım alanını bulmak serbest hale gelirken, aynı durum emek için de söz konusu olacaktır. Yani emek, üye ülkeler arasında serbestçe dolaşarak kendi becerisine en uygun iş ve ücreti elde etme olanağı bulacaktır. Sermayenin serbest dolaşımını engelleyen kuralların kaldırılması daha kolay olurken, emek için aynı şey söz konusu değildir. Çünkü emeğin serbest dolaşımının sağlandığı bir konumda, durgunluk şeklindeki bunalım dönemlerinde, pazar içindeki ülkeler birbirine işsizlik ihraç edebilirler. Bunun yanı sıra ülkeler arasında gelişmişlik farkları da söz konusuysa, gelişmiş ülkeler büyük miktarda emek göçü ile karşı karşıya kalabilirler. İşte bu nedenlerle üye ülkelerin siyasetçileri, seçim kampanyalarının en duyarlı konusu olan işsizlikte bir artışa yol açabilecek düzenlemelere karşı direnç gösterirler. Ekonomilerin gelişme ve canlanma dönemlerinde bu direnç zayıfsa da, üye ülkelerin farklı dillere sahip olmasının getirdiği engeller, emek akışkanlığının arttırılmasını önler.

Gerek mal ve hizmet piyasalarında, gerekse üretim faktörleri piyasalarında serbest dolaşımın sağlanması, ortak pazar içinde faktör fiyatlarının eşitlenmesi ve kaynakların etkin kullanımına yol açar. Ancak gelişmenin üye ülkeler arasında eşit dağılması söz konusu olmamaktadır. Gelişme belli büyüme kutuplarında odaklaşma eğilimi göstermektedir. Akışkanlığı artan emek ve sermaye de bu odaklarda

toplanacaktır. Eğer bütünleşmeye giren ülkelerin birbiriyle rekabet edecek ölçekte büyüme kutupları yoksa sistemde büyüme eşitsiz olacak ve bazı ülkeler açısından bütünleşme bir fayda sağlamayacaktır. Bu da bütünleşmede parçalanma eğilimlerine yol açacaktır. Bunu önlemeye yönelik arayışlar içine girilmesi ise, bir üst bütünleşme aşamasını getirecektir (Yıldız, 1999: 95–96).

Ortak pazar içinde yer alan ülkedeki sermaye için, en uygun yatırım alanını bulmak serbest hale gelirken, emek faktörü de üye ülkeler arasında serbestçe dolaşarak, kendine uygun iş ve ücreti bulma olanağına sahip olmaktadır. Gerek mal ve hizmet piyasalarında, gerekse üretim faktörleri piyasalarında serbest dolaşımın sağlanması, ortak pazar içinde faktör fiyatlarının eşitlenmesini ve kaynakların etkin kullanımını sağlayacaktır (Uyar, 2000:110).

1991 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği'ne dönüşen Avrupa Ekonomik Topluluğu, ortak pazar entegrasyon türünün en başarılı örneğini oluşturmuştur.

1.2.3.4. Ekonomik Birlik Aşaması

Ortak pazarın bir ileri aşamasını teşkil eden ekonomik birlik, ortak pazarın özelliklerinin yanı sıra, akit taraflar arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasal politikalar arasında uyum sağlanmasını amaçlayan bir ekonomik entegrasyon modelidir (Kırdar, 2005: 7–8). Ekonomik birlikte; tek para, tek merkez bankası, ortak dış politika gibi tek olmayı gerektiren unsurlar yer almaktadır. Bu bütünleşme seklinde, ülkeler ekonomik sosyal ve mali politikalarını birleştirmeye giderek, bir uluslararası ya da uluslar–üstü (supranasyonal) otorite oluştururlar (Dedeoğlu, 1996: 40).

Mal, hizmet ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımının sağlandığı ortak pazar aşamasından sonra, sıra ulusal politikaların uyumlaştırılmasına gelmektedir. Bu politikaların bir kısmı birliğe giren ülkelerin yapısal sorunlarını çözecek, bir kısmı makroekonomik politikaların uyumlaştırılmasını sağlayacak, bir kısmı da bütün birlik üyeleri tarafından alınması ve uygulanması gereken hususlarla ilgili olacaktır. Hangi alanlarda politika uyumuna ve yeniden dağıtım uygulamalarına gidileceği sorusuna şu şekilde açıklık getirilebilmektedir:

Birincisi, mal ve faktör piyasalarında sağlanacak bütünleşme, sadece gümrük engellerinin kaldırılması ya da sermaye ve emek dolaşımının serbestleştirilmesiyle gerçekleştirilemez. Üye ülkelerin ellerinde standartlardan vergilemeye, çeşitli teşviklere kadar uzanan, bu akımları engelleyici politika araçları kalmaktadır. Bu nedenle söz konusu alanlarda bir uyuma gitmek gerekmektedir.

İkincisi, çevre sorunları gibi etkileri ulusal düzeyde kalmayan, uluslararası düzeyde politikaların izlenmesini gerektiren alanlardır.

Üçüncüsü, tek bir ülkenin kendi ekonomik gücüyle çözümleyemeyeceği, uluslararası kaynakların harekete geçirilmesini zorunlu kılan girişimlerdir. Büyük ölçekli teknolojik, bilimsel araştırmalar ve projeler örneklerinde olduğu gibi.

Dördüncüsü, topluluk içinde rekabetçi yapıları ortadan kaldıran tekelleşme eğilimlerine ve eşitsiz büyüme süreçlerine karşı önlemlerin yer aldığı politiklardır.

Beşincisi ise bölgesel politikalarda olduğu gibi eşitsiz büyümenin sonuçlarını hafifletmeye çalışan yeniden dağıtım mekanizmalarının oluşturulmasıdır (Yıldız, 1999: 98–99).

Ekonomik birlik aşamasında, birlik üyeleri arasında tek bir para sistemi, Merkez Bankası ile birleştirilmiş bir mali sistem ve ortak bir dış ticaret politikası uygulama aşamasına gelmektedir. Ortak politikalar da, akit tarafların oluşturdukları uluslar üstü ortak kurumlar tarafından belirlenmektedir. Bunun nedeni, ekonomik birlik öncesindeki ekonomik entegrasyon aşamalarında amaç, üyeler arasındaki dış ticaret engellerinin kaldırılması olmasına karşılık; ekonomik birlik aşamasında amacın, ulusal üstü ekonomik politikaların birlikte alınması ve birlik içinde aynen uygulanmasıdır (Karluk, 2003: 246–247).

Uluslararası ekonomik bütünleşme, diğer bütünleşme şekilleriyle temelde aynı olmakla birlikte, belirtilen üç özellik ile diğerlerinden ayrılmaktadır:

- Uluslararası faktör hareketlerini içerir.
- Ticari politikanın dışında mali ve parasal politikaların da uyumlaştırılmasını gerekli görür.

➤ Bütünleşme olgusunu, kaynak dağılımı olgusunun üstünde görür (Balkır ve Demirci, 1989: 9).

Tam ekonomik bütünleşme aşamasında ayrıca finansman piyasasında bütünleşme gerçekleştirilecek, maliye, para ve sosyal politikaların uyumu ile ilgili kararlar ve daha da ötesi istikrar işlevi ulusal düzeyin üstündeki kurumlarca alınacaktır. Makroekonomik düzeyde bir bütünleşme sağlanmış olacaktır. Ulusal ekonomik bağımsızlığın büyük ölçüde kaldırıldığı ve bir uluslar üstü otoritenin kurulduğu bu en son aşamada, ortak paraya geçilmesi, tek bir Merkez Bankası'nın kurulması gündeme gelmektedir. Ülkelerin bağımsız olarak para arzını arttırabilmesi, faiz politikası izlemesi olanaksızlaşmaktadır. Çünkü artık para ve maliye politikaları ile ilgili hedef ve araçlar birleştirilmiştir. "Tek para" fikrinde üye ülkeler anlaşmaya varmışlardır. Bunun gereği olarak üye ülkeler üzerinde para-maliye politikalarını yürütecek bir merkezi otorite kurulmuştur (Yıldız, 1999: 100).

Genel olarak parasal birliğin iki temel özelliği vardır. Bunlar:

➤ Birlik içerisinde döviz kurları sürekli olarak birbirlerine sabitlemeli, dış döviz kurlarına karşı dalgalanmaya bırakılmalıdır.

➤ Birlik içerisindeki sermaye hareketleri üzerindeki bütün döviz kontrolleri kaldırılmalı, tam konvertibilite olmalıdır. Çünkü ticarete ilişkin işlemler açısından konvertibilite, gümrük birliğinin etkin çalışması için vazgeçilmez bir unsurdur. Sermaye hareketleri açısından konvertibilite ise, ortak pazarın bir unsuru olan sermaye piyasalarının bütünleşmesinin temel unsurudur (Robson, 1987: 37).

Ekonomik bütünleşmenin tutarlı olabilmesi için ekonomik ve parasal unsurlar arasında uygun bir denge sağlanması gerekmektedir. Çünkü ekonomik ve parasal gelişmelerle politikalar arasında karşılıklı etkileşim söz konusudur. Ülkeler arasında mal ve faktör hareketlerine konulan bütün sınırlamaların kalkmış olması, reel anlamda ekonomik bütünleşmenin gerçekleşmesi için yeterli olabilir, ancak tam bir bütünleşme için yeterli değildir. Para piyasalarını kontrol etmek mümkün olmuyorsa, istikrarsız bir ortam söz konusuysa, reel anlamda bütünleşmeye gitmek çözüm getirmez. Çünkü bütünleşmelerin amacı, sadece mal ve faktör piyasalarının kaynaşmasını ve istikrarını

değil, aynı zamanda para ve finans piyasalarının büyümeyi engellemeyecek ve hatta teşvik edecek şekilde uyumlaştırılmasını gerekli kılmaktadır (Yıldız, 1999: 102–103).

Parasal birliğin, ekonomik birliği tamamlamasının önemi ise şu şekilde sıralanabilir:

➤ Parasal birlik kurma, fiyat istikrarı için ortak taahhütte bulunma anlamına gelir. Para politikalarının birleştirilmesi ise, enflasyon oranı açısından üye ülkeler arasındaki önemli farklılıkları ortadan kaldırır. Parasal istikrar da, çeşitli döviz kuru rejimleri ile elde edilebilir ki, bu da ancak ortak bir merkez bankası ile düzenlenebilir.

➤ Döviz kuru belirsizlikleri, değişim maliyetleri, faiz oranı farklılıkları ekonomik etkinlik ve büyümeyi olumsuz etkiler. Parasal birliğe gidilmesiyle birlikte, bunlar üzerindeki kontrol artacaktır.

➤ Ekonominin temel sorunlarından biri olan kamu açıklarının, ulusal merkez bankası kaynaklarıyla veya hazinenin mali piyasalara borçlanması yöntemleri ile kapatılmaya çalışılması genelde sonuç vermemektedir. Parasal birlikteki, ortak bütçe disiplini, bu sorunun çözümünde etkili olabilmektedir,

➤ İstihdam, bölgesel denge ve uluslararası para sistemi gibi diğer ekonomik konularda karşılaşılan, örneğin Dolar belirleyiciliği gibi sorunlar, sadece ekonomik birlik ile çözülemeyen sorunlardır. Farklı paraların karşılıklı konvertibilitesini (interkonvertibilite) sağlamak yoluyla, yabancı ödemeleri veya ulusal paralar yerine geçen uluslararası bir parayı oluşturma yoluyla dış ödemeleri kolaylaştıran bir sistem, ekonomik birliğin tamamlayıcı bir parçasıdır (Dedeoğlu, 1996: 41–42).

1.2.3.5. Siyasal Birlik Aşaması

Siyasal entegrasyon aynı siyasi varlık içindeki üyelerden oluşan bir bütünleşme hareketidir. Siyasal entegrasyonun temelinde, karşılıklı çıkarları sağlama amacını güden kolektif bir eylem yatmaktadır (Arı, 2002:406).

İktisadî entegrasyondan sonra beklenen bütünleşme, siyasal entegrasyondur. Ekonomik entegrasyonunun son aşamasını oluşturan siyasal birlik aşaması, daha önceki entegrasyon aşamalarının çok yönlü birikimleri sonucunda ancak gerçekleşebilmektedir.

Burada birlik üyesi ülkeler arasındaki ekonomi karakterli politikaların yanı sıra, siyasal nitelikli politikaların da uyumlaştırılması amaçlanmaktadır (Dura ve Atik, 2007: 8–10).

Entegrasyon hareketlerinin ağırlıklı bölümünün, en azından başlangıç aşamasında nihai hedef olarak siyasal bütünleşme amacıyla yola çıkmadıklarını söylemek mümkündür. Ancak entegrasyon sürecinin gelişim aşamalarında ülkelerin birbirlerine iktisadî açıdan giderek yaklaşmaları, siyasal açıdan da gün geçtikçe daha fazla birlik ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Bu birlik yapılarında, üye ülkelerin tüm siyasi ve iktisadi politikalarının federal bir yapıda bütünleştirilmesi ve tüm üye ülkelerin politikalarının merkezi bir çatı altında yönetilmesi söz konusudur (Karakaya, 2003:32).

Ekonomik entegrasyonun sağlıklı işleyebilmesi ancak ulu süstü bir karar vericiye bağlıdır. Bu karar vericinin görevi ise siyasi dengesizlikler ve antlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Buna göre siyasal bütünleşme, ulusal konumdaki siyasal kurumların bağılıklarını, beklentilerini ve faaliyetlerini mevcut ulus–devletlerin üzerinde hukuksal niteliğe sahip bir merkezde toplamalarını ifade etmektedir (Develi, 2010: 28). Siyasal birlik aşamasında, birlik içinde ekonomik, mali, parasal, siyasal, güvenlik, savunma, çevre politikaları vb. birçok alanda entegrasyonunun tam olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir (Yaşar, 2012: 100).

Ulusların çok önemli karar alanlarını uluslar üstü bir kuruluşa bırakmaları, federalist devlete geçişe çok yakın bir aşamayı ifade etmektedir. Karar süreçlerinde uluslar üstü yasaların ulusları bağlayıcılığı ve oybirliği ile kararın yerini, oy çokluğuna bırakması noktasına kolayca gelinebilir. Bu durumda uluslar üstü kurumun üstlendiği işlevler zaman içinde yeni alanlara yayılma eğilimi göstermekte (Yıldız, 1999: 100) ulusal yetkilerin uluslar arası kuruluşlara devrini beraberinde getirmektedir.

Yetki devri sadece bir alanda olabileceği gibi bütün alanlarda da olabilir. Yetki devri, devletlerin ulusal egemenliğini sarsmakla birlikte, bu durumun, tarafların tümü için söz konusu olması ve tarafsız bir yüksek otoritenin her ulusun çıkarını aynı oranda koruması gibi nedenlerle supranasyonal kurumların, devletlerin yararına olduğu söylenebilir. Özellikle, politik birlik aşamasına gelindiğinde uluslar üstü kurumların kurulması bu aşamanın daha kolay gerçekleşmesini sağlar.

Bu kurumlar, birliğin genel hedeflerine uygun olarak politikalarını belirler ve uygulamaya geçirirler. Uluslar üstü kurumlarda, ulusal bürokrasilerden organizasyon kadrolarına atanan tarafsız bürokratlar ve personel, merkezi otorite adına birlikte çalışırlar. Ayrıca, her üyenin ulusal parlamentosunun üyeleri arasından bazı parlamenterler seçilir ve başlı başına meclis oluşturarak bir yasama organı şeklinde örgütlenirler. Bununla birlikte, anlaşmazlıkları çözmek için daimi bir yüksek mahkeme oluşturulur. Bu mahkeme üyeleri, supranasyonal yapının mevzuatı ve ilgili anlaşmalar doğrultusunda anlaşmazlıkları çözmeye çalışır (Yılmaz, 2000: 388).

Bir bütünleşme sürecinin siyasal birlik aşamasına ulaşabilmesi için, ekonomik birlikte olduğu gibi bazı elverişli koşulların bulunması gerekmektedir. Bunlar aşağıda özetlenmiştir:

- Ortak siyasal ve hukuksal değerler ile uygulamaların varlığı,
- Kültürel göreceli homojenite,
- İşbirliğinin basit bir düzeyden başlatılması,
- İleriye yönelik ortak bir amaç yoğunluğu,
- Ekonomik–parasal birlik koşullarını düzenleyen ortak yapılar ve ortaklığı harekete geçirici mekanizmalar,
- Gelişen işbirliği sürecinin çoğunluk yararına olduğuna, ortaklıktan sağlanan yararların eşit ve karşılıklı, sorumlulukların da orantılı olduğuna inanılması,
- Karşılıklı olarak tüm faaliyet, olgu ve olaylardan haberdar olunmasının sağlayacak mekanizmaların varlığı (Seyidoğlu, 2007: 51).

Ekonomik entegrasyon biçimlerinden hangilerinin ne tür özelliklere sahip olduğu Tablo–1.3.’te özetlenmiştir.

İktisadi entegrasyonların günümüz itibarıyla geldiği aşamanın Dünya haritası üzerindeki gösterimi ise Ek–1.1.’dedir.

Tablo–1.3.: Ekonomik Bütünleşmeler ve Özellikleri¹³

Ekonomik Bütünleşme Şekilleri	Üyeler Arası Serbest Ticaret	Ortalama Gümrük Tarifesi	Üretim Faktörlerinin Serbest Dolaşımı	Ekonomi Politikalarında Uyum	Diğer Politikalarda Uyum
Serbest Ticaret Bölgesi	VAR	YOK	YOK	YOK	YOK
Gümrük Birliği	VAR	VAR	YOK	YOK	YOK
Ortak Pazar	VAR	VAR	VAR	YOK	YOK
İktisadi Birlik	VAR	VAR	VAR	VAR	YOK
Siyasal Birlik	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR

¹³ Tablo, M.Hakan Yalçınkaya’nın (Yalçınkaya, 1997: s.415) sınıflandırmasına siyasal birlik aşaması ilave edilmek suretiyle oluşturulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

BRIC ÖZNESİNDE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİNE YÖNELİK GRUPLANDIRMALAR

2.1. ÜLKE SINIFLANDIRMALARINA GİRİŞ

“Bölümlendirme”, “Karşılaştırma esasına bağlı olarak tasnif yapma”, “Konuları ve kavramları dizgesel olarak bölümleme ve sıraya koyma”, “Bir dizinin birimlerini ya da türlerini düzenli bir biçimde, belli ölçüler ve terimlerle betimleyerek ayırma işlemi” (Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğü) şeklinde tanımlanan sınıflandırma veya “sınıf, sınıf etme, sınıflara ve takımlara ayırma, sıralama, bölümleme” (Devellioğlu, 2002: 1038) anlamlarına gelen tasnif kavramları, gerek sosyal, gerekse de fen bilimleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda bilimlerin sınıflandırması (tasnifi) “modern” bilimin incelediği en güncel ve gerekli sorunlardan birini oluşturmuş, özellikle de bilim felsefesinde önemli bir yer tutmuş, birçok filozof farklı temellerden yola çıkarak farklı bilim tasniflerine ulaşmıştır. Hatta bilimlerin sınıflandırması ile öyle geniş ölçüde meşgul olunmuştur ki, bu durum bazı literatürde “sınıflandırma hareketi” olarak adlandırılmış, “bilimin alfa ve omegası”, “kültürün eş anlamlısı”, “bilimin altın sapı”, “insanlık bilgisinin içerik ve analizi” gibi nitelendirmelere konu olmuştur (Elçibey ve Kemaloğlu, 2014: 75–77).

Sınıflandırma veya tasnif faaliyetlerinin temel amacı; bilgilere hızlıca, zahmetsizce, rahatlıkla erişim sağlanabilmesi ve an itibarıyla kullanıma hazır hale getirilebilmesini teminen ihtiyaç duyulmayanların ayıklanması, geriye kalanların sıraya

konulması–düzenlenmesi, söz konusu işlemlerin mümkün mertebe belirli standart, metot–yöntemlerle gerçekleştirilmesine çalışılması ve bu sayede öğrenmenin, öğretmenin, araştırma–incelemenin kolaylaştırılmasıdır. Ülkelere yönelik sınıflandırma çalışmaları gerçekleştiren çok sayıda tüzel kişilik bulunmakla birlikte, **UN, EU, IMF, WB, WTO, OECD, PwC**, kriter ve ölçütlerinin uluslararası tanınmışlığı/saygınlığı bağlamında ön plana çıktığı söylenilebilecektir.

Günümüze yaklaşıldıkça İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index) gibi sosyal yönü ağır basan norm ve değerleri ön plana çıkan göstergeler daha fazla ilgi/kabul görmeye başlasa da, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin ölçülmesinde iktisadî verilerin baz alınması durumu halen geçerliliğini korumaktadır. Bu bağlamda, GDP’deki artış analizlerde kullanılan temel faktörlerden biri olmakla birlikte tek başına yeterli görülmemekte, gelir ve refah artışının toplumun farklı kesimlerine nasıl yansıdığının da ortaya konulması istenmektedir. Bu minvalde ekonomik kalkınma veya ekonomik gelişme yapısal birtakım değişiklikleri ifade etmektedir. Bu değişiklikler, kişi başına milli gelirin artırılmasının yanı sıra sanayileşme için gerekli sermaye birikiminin oluşturulması, toplumun eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilerek yaşam standardının ve insan refahının yükseltilmesidir (Erkekoğlu, 2007: 2).

Ülkeler arasındaki gelişmiş–azgelişmiş ayrımının tarihçesi ve gelişim süreci bağlamında insanlık tarihi iki köklü değişikliğe şahit olmuştur. Söz konusu iki değişiklikten ilki M.Ö. VIII. bin yılda ortaya çıkan ve daha önce avcılık ve toplayıcılıkla geçinen insan topluluklarını çiftçi ve çoban topluluklarına dönüştüren Tarım Devrimi, ikincisi ise XVIII. yüzyılda başlayan ve iki yüzyıl içinde dünyanın tarımla uğraşan nüfusunu radikal biçimde azaltarak insanları artan ölçüde hizmet ve mamul mal üreticisi haline getiren Endüstri Devrimi’dir (Güran,1990: 3). Sanayi Devrimi ekonomik anlamda bir miladı temsil etmektedir. Çünkü Sanayi Devrimi ile birlikte dönemin birçok bağımsız ülkesi, devrimi gerçekleştiren İngiltere’ye göre kendi ekonomik yapısını yeniden düzenleme çabası içine girmiştir. Devrim sonrasında eskinin üretim, bölüşüm ve dağıtım biçimleri değişmek/değiştirilmek zorunda bırakılmıştır. Değişim sadece ekonomik yaşamla da sınırlı kalmamıştır. Buna sosyal ve politik alanlar da eşlik etmiştir. Bu nedenle bugünün gelişmiş ülkelerinin bir çoğunda olduğu gibi geri

kalmış ülkelerin bir kısmında da söz konusu alanlardaki değişimin kökenlerini o tarihlere götürmek gerekir (Yavilioğlu, 2002b: 49).

Teknolojik gelişmeler, toplumsal alanda sosyo-kültürel etkiler meydana getirirken, ekonomide üretim süreçlerini ve organizasyon yöntemlerinde önemli etkiler yapmaktadır. Bu bağlamda kalıcı ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşümleri de beraberinde getiren teknolojik gelişmeler insanlık tarihinde devrim etkisine yol açmaktadır. Örneğin, ateş, tekerlek, yelkenli, barut ve matbaa insanlık için önemli dönüm noktalarıdır. Çağdaş dünyanın başlangıç noktasını oluşturan Sanayi Devrimi ise buhar gücü ve elektrik enerjisidir. Günümüz dünyasındaki en önemli kazanım olan bilgi teknolojisi ile üçüncü asamaya girilmiştir. Sosyo-ekonomik gelişme sürecinde Tarım Devrimi birinci dalga, Sanayi Devrimi ikinci dalga, enformasyon devrimi üçüncü dalga olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2004: 239).

IMF ve WB'nin ülkelerin ekonomik rakamlarını değerlendirerek yapmış oldukları gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülke sınıflandırmaları dünya ülkeleri tarafından genel kabul görmüş değerlendirmeler (Zengin ve Ayaz, 2014: 281) olup, Tablo-2.1.'de sunulmuştur.

Tablo-2.1.: WB'ye Göre Ülkelerin Sınıflandırılması

ÜLKE SINIFI ¹⁴	SAYISI
Düşük Gelirli Ülkeler (Low Income Countries)	31
Düşük Orta Gelirli Ülkeler (Lower Middle Income Countries)	51
Yüksek Orta Gelirli Ülkeler (Upper Middle Income Countries)	53
Yüksek Gelirli Ülkeler (High Income Countries)	80

Kaynak: WB internet sitesi.

21.yy'da dünya genelinde politik açıdan yaşanan değişimler eş zamanlı olarak küresel iktisadî düzen ve yapıda da değişimler meydana gelmiştir. 2000'li yılların

¹⁴ WB'nin Temmuz 2015 sınıflandırmasına göre 2014 yılı itibarıyla kişi başına yıllık GNI;

– 1.045 \$'nın altında olanlar Düşük Gelirli Ülke,

– 1.236 ile 4.125 \$ arasında olanlar Düşük Orta Gelirli Ülke,

– 4.126 ile 12.735 \$ arasında olanlar Yüksek Orta Gelirli Ülke,

– 12.736 \$'ndan fazla olanlar Yüksek Gelirli Ülke,

kabul edilmiş olup, tüm ülkelerin sınıflandırması Ek-2.1'dedir.

başından itibaren ekonomisi hızla büyüyen ülkeler farklı şekillerde gruplandırılmıştır. Bunlardan ilki, 1995–2013 yılları arasında Goldman Sachs Varlık Yönetimi Departmanı Başkanlığı görevini yürüten Jim O’Neill [Tam adı Terence James “Jim” O’Neill olup, Gatley Baronluğu unvanı bulunmakta ve 2014 yılı itibarıyla Manchester Üniversitesi’nde fahri profesörlük yapmaktadır. 14 Mayıs 2015’te İngiltere Hazinesi Ticaret Sekreterliği (Commercial Secretary to the Treasury) görevine getirilmiştir] tarafından 2001 yılında ortaya atılan BRIC’tir.

Aralık 2010 tarihinde Güney Afrika’nın da BRIC’e dâhil edilmesiyle Güney Afrika’yı da kapsayacak biçimde BRICS’e (Narin ve Kutluay, 2013: 32) dönüştüğü ifade edilmekle ve 2006 yılı Eylül ayında Brezilya, RF, Hindistan ve ÇHC Dışişleri Bakanları’nın ABD/New York’da bir araya gelmesiyle başlayan politik diyalogun, 2009 yılında ülke liderlerinin katılımıyla ilk olarak RF/Yekaterinburg’da, takip eden yıllarda da Güney Afrika Cumhuriyeti’nin de dâhil olmasıyla birlikte her yıl düzenli olarak tekrarlandığı bilinmekle birlikte, terimin isim babası Jim O’Neill’in Güney Afrika’nın ilavesine ihtiyatlı yaklaştığı görülmektedir (O’Neill, 2013: 108–114). Bu nedenle de çalışmada terimin orijinal haline sadık kalınmıştır.

2.2. BRIC’İN ORTAYA ÇIKIŞI

II. Dünya Savaşı sonrası yıllar dünya ekonomisinin yeniden yapılanma sürecine girdiği, başarı veya başarısızlıkların bir arada yaşandığı yıllar olmuştur. Bazı ülkelerin ekonomide göz kamaştırıcı bir büyüme ve gelişme hızı yakaladığı, **Mucize (Miracle)** tabir edilen başarılar sergilediği 1950 ve 1960’lı yıllar, Almanya ve Japonya’nın ekonomik yapılanmalarını hızlıca tamamlayıp **“Alman Mucizesi”** ve **“Japan Mucizesi”**ni başardıkları dönemlerdir. 1960’ların ikinci yarısından başlayıp 1970’li yıllara uzanan dönem ise, bazı gelişmekte olan ülke ekonomilerinin hızlı bir büyüme performansı sergiledikleri ve yeni sanayileşen ülkeler arasına girmeyi başardıkları bir süreç olmuştur. 1980’li yıllarda Asya kıtasında Japonya’nın da bölgeye getirdiği dinamizm ile birlikte Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur başta olmak üzere pek çok Uzak Doğu Asya ülkesi hızlı iktisadî büyümeleri ile dikkatleri üzerlerine çekmeye başlamış ve bu ülkeler açısından önemli başlangıç yılları olmuştur. 1980 ve

1990'lı yıllarda ekonomileri ortalama olarak %9 düzeyinde büyüyen bu ekonomiler “**Güney Doğu Asya Kaplanları**” olarak tanımlanmış ve “**Doğu Asya Mucizesi**” olarak literatüre girmiştir. Kaydedilen gelişmeler birçok gelişmekte olan ülkeye ilham kaynağı teşkil etmiş, bu ülkelerin kalkınma stratejileri çeşitli çalışmalara konu olmuştur. 21. yüzyılın başları ise hızlı iktisadî büyüme performansı gösteren farklı bir ülke grubunun ekonomik gelişmeleri üzerinde dikkatleri yoğunlaştırmış ve bu ülkelerin yakın gelecekte dünya ekonomisini nasıl etkileyeceği yönünde çıkarımlarda bulunulmaya başlanmıştır (Özsoylu ve Algan, 2011: i).

Söz konusu çıkarımlar kapsamında; 2000'li yılların başından itibaren ekonomisi hızlı büyüyen, doğrudan yabancı yatırımların büyük bölümünü çeken ve küresel ekonomiyi etkileme gücü hızla artan ekonomiler farklı biçimde gruplandırılmaya başlanmıştır. Sözü edilen gruplandırmalar içerisinde, ucuz emek ve buna bağlı olarak düşük üretim maliyeti nedeniyle yüksek büyüme fırsatı yakalayan, doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekebilen, ihracatını, döviz rezervlerini ve milli gelirini hızla arttıran, yaşanan ekonomik krizlerden daha az etkilenen dört ülke dikkatleri çekmiştir (Narin ve Kutluay, 2013: 31–32).

Bahse konu sınıflandırma/gruplandırma/kategorize etme arayışları çerçevesinde ortaya atılan **BRIC** terimi/akronimi; Brezilya, Rusya, Hindistan ve ÇHC'nin (**Brazil, Russia, India, China–BRIC**) oluşturduğu ülkeler grubunu ve bu ülkelerin yeni dünya düzeninde temsil ettiği konumu sembolize etmek üzere geliştirilmiştir. Bu tabir ilk olarak ABD/New York merkezli olarak faaliyet gösteren çok uluslu yatırım bankası Goldman Sachs ekonomisti Jim O'Neill tarafından literatüre kazandırılmıştır (O'Neill, 2001: 1, Atabay Baytar, 2012: 404, Elbasan, 2011b). BRIC ülkelerinin ortak temel karakteristik özellikleri, nüfuslarının fazla oluşu, zengin doğal kaynaklarının bulunması, gelişme düzeyi açısından ikinci aşamada yer alan ülkeler arasında (Hindistan birinci aşamada) yer almaları, hızla artan ulusal gelirleri, tüketici sayılarının fazlalığıdır. Bu ekonomilerin büyüme dinamikleri genel itibarıyla benzerlikler göstermektedir (Özsoylu ve Algan, 2011: 1).

BRIC hipotezine¹⁵ göre, her şeyin yolunda gitmesi durumunda, 40 yıldan az bir sürede BRIC ekonomileri bir bütün olarak \$ bazında G6'dan daha büyük olabilecek, 2025 itibarıyla G-6'nın yarısının fazlasına tekabül edebilecek, 2050 yılında \$ bazında mevcut G-6 ülkelerinden sadece ABD ve Japonya en büyük 6 ekonomi arasında yer alabilecek (Wilson ve Purushothaman, 2003: 1), ÇHC ile Hindistan sanayi ürünleri ve RF ile Brezilya da hammadde alanında dünyanın başat mal ve hizmet tedarikçileri olacak, politik ittifak veya ticaret birliği kurmasalar dahi güçlü bir ekonomik blok potansiyeline sahip olacaklardır (Dolgikh ve Kokin, 2009: 885).

2.3. BRIC ÜLKELERİNİN DÜNYADAKİ YERİ

PPP'ye Göre Kişi Başına GDP'nin dünya haritası Ek-2.2.'de, BRIC ülkelerinin temel sosyo-ekonomik verilerinin yıllar içerisindeki seyri ile ilgili detaylar Ek-2.3.'tedir. Temmuz 2015 itibarıyla bu dört ülke, dünya toplam nüfusunun %40.87'sini oluşturmakta, \$ bazında PPP'ye göre GDP'nin %30.59'unu üretmektedir. Bu ülkelerin seçili göstergeler bağlamında dünya ekonomisindeki yerini/paylarını gösteren temel veriler Tablo-2.2.'de sunulmuştur.

Tablo-2.2.: BRIC Ülkelerinin Dünyadaki Konumu¹⁶

ÜLKE	Nüfus (%)	İşgücü (%)	Alan (%) ¹⁷	GDP Payı (%) ¹⁸	Yurtiçi DYY (%)	İhracat (%)	İthalat (%)	Finansal Rezerv (%) ¹⁹	Elektrik Tüketimi (%)	Doğalgaz Tüketimi (%)	Petrol Tüketimi (%)	CO ₂ Emisyonu (%)
Brezilya	2.81	3.22	5.61	2.78	3.47	1.14	1.08	2.81	2.14	1.12	3.33	1.46
RF	1.96	2.21	10.99	3.05	1.34	2.03	1.22	2.95	4.72	11.96	3.11	5.21
Hindistan	17.25	14.81	1.99	7.60	1.10	1.73	2.68	2.90	3.83	1.48	4.00	5.36
ÇHC	18.84	23.72	6.26	17.16	4.72	13.64	9.90	25.14	24.47	5.27	11.64	29.26
BRIC	40.86	43.96	24.85	30.59	10.63	18.54	14.88	33.80	35.16	19.83	22.08	41.29
Türkiye	1.09	0.87	0.52	1.39	0.68	0.92	1.26	2.95	0.87	1.42	0.80	0.87

Kaynak: World Factbook.

15 Her ne kadar öngörülere tahmin edilenden önce gerçekleşme temayülü göstermekle birlikte, projeksiyonlar için baz alınan tarihlere henüz ulaşılmaması nedeniyle literatürde kullanılan "BRIC Tezi" yerine "BRIC Hipotezi" tabiri tercih edilmiştir.

16 World Factbook'ta 20 Mayıs 2016 itibarıyla belirtilen en güncel veriler (elektrik, doğalgaz tüketimi ile CO₂ emisyonu için 2012 tahmini, petrol tüketimi için 2013 tahmini, diğerleri için 2015 tahmini ve \$ bazında) esas alınarak hesaplanmıştır.

17 Kara yüzdesi baz alınmıştır.

18 PPP'ye göre.

19 Tespit edilebilen döviz ve altın rezervleri.

BRIC ülkelerinin her biri farklı özelliklere sahiptir. Brezilya, Latin Amerika'daki en büyük ülke olmakla beraber ülkenin gelecekte iktisadî etki meydana getirecek gücü, zengin doğal kaynaklarından kaynaklanmaktadır. ÇHC dâhil çok sayıda ülke, doğal kaynaklarından yararlanmak için Brezilya'da büyük yatırımlar yapmaktadır. RF de, Brezilya gibi doğal kaynak yönünden zengin olmakla birlikte, özellikle bilim ve mühendislik alanlarında güçlü insan kaynaklarına sahip durumdadır. Hindistan ve ÇHC'nin önemli sayıda beşerî sermayesi mevcuttur ve bu ülkelerin ekonomileri oldukça hızlı gelişme göstermektedir (Hitt, Li, Worthington, 2005'den aktaran: Atabay Baytar, 2012: 405).

Gelişmekte olan ülkeler açısından da lokomotif görevini üstlenen bu dört ülke ekonomisinin benzerlikleri olduğu kadar önemli farklılıkları da bulunmaktadır. Bu grupta yer almalarının önemli bir nedeni, ekonomik reform ve dönüşümle birlikte hızlı iktisadî büyüme kaydetmiş olmaları ve GDP'si en yüksek olan ülkeler arasında ilk sıralarda bulunmalarıdır. 1980 sonrası yıllarda bu ülkelerin dünyanın büyük ekonomileri arasına girmelerinin arkasında yatan önemli neden, ÇHC ve Hindistan'da hızlı büyüme, Brezilya ve RF' de ise sahip olunan doğal kaynak zenginliğine bağlı yüksek gelirler olmuştur. Ortak yönleri hızlı iktisadî büyüme ve en büyük ekonomiler olmaları olan bu ülkelerin büyümeye temel oluşturan sektörleri ve kaynakları birbirlerinden farklılık göstermektedir. ÇHC'nin büyümesinde ihracat, Hindistan'ın büyümesinde iç talep ve hizmetler sektörü, Brezilya'nın büyümesinde tarımsal ürün ve emtia ihracatı, RF'nin büyümesinde ise sahip olduğu doğal kaynakların dünya piyasalarında fiyatlarının hızlı artışı yatmaktadır. Netice itibarıyla yeni dünya düzeni içerisinde geleceğin dünya ekonomisine yön vereceği tahmin edilen bu ekonomilerin tüm olumsuzluklara rağmen büyümesi durdurulamamakta, yaşanan global kriz ve olumsuzluklar sadece bu ülkelerin büyümelerini yavaşlatabilmektedir. BRIC ülkeleri nüfus, gelir, hızla ilerleyen teknolojik altyapılarının yanı sıra, çok sayıda bilim adamı, teknik donanımlı mühendis ve deneyimli yöneticiler barındıran beşerî sermaye kaynak havuzu olmaları açısından da dikkat çekmektedirler (Özsoylu ve Algan, 2009: ii, 3).

BRIC ülkelerinin her birinin ekonomik olarak farklı özellikleri vardır. Örneğin Brezilya bir tarım ülkesi olup en çok ihracatı ÇHC' ye yaparken, ÇHC BRIC ülkelerinin imalathanesi olup, dışarıdan hammadde ithal etmek durumundadır. Aynı zamanda

içeride ürettiği ürünleri dışarıya satan, ekonomisi ihraç yönlü çalışan bir ülkedir ve sanayi bakımından diğer üyelerle karşılaştırıldığında daha ileridedir. RF enerji (doğalgaz ve petrol) alanında zengindir. Hindistan ise hizmet sektöründe gelişmiş olup, yazılım alanında en önde gelen ülkelerdendir. Her bir üye ekonomik alanda farklı şekilde etkinliğini sürdürürken, ÇHC ve Hindistan BRIC ülkeleri arasında en önemli yeri almaktadır. ABD Ulusal İstihbarat Konseyi'nin raporuna göre 2030'a gelindiğinde –her ne kadar nasıl olacağı bilinmese de–uluslararası sistem değişmiş olacaktır. Şu anda ABD eskisi kadar baskın bir güç değildir. Ancak ÇHC de ABD ile mücadele edebilecek güce sahip değildir. Ayrıca 2050 yılına gelindiğinde ABD her ne kadar en güçlü ülke konumunda olacak olsa da bu gücü ÇHC ve Hindistan ile paylaşacaktır. Brezilya ise dördüncü ekonomik güç olarak Japonya'nın yerine geçecektir. Yani uluslararası sisteme çok kutupluluk hâkim olacaktır. Şu durumda asıl merak konusu BRIC'in değişen sistemdeki rolünün ne olacağıdır. Ayrıca dünya gücü olma yolunda ilerleyen iki güç, ÇHC ve Hindistan'ın da uluslararası alandaki yeri gelecekteki sistem için bir ipucu olacaktır (Araz, 2015).

2.4. JİM O'NEİLL'İN BRIC HİPOTEZİ

Jim O'Neill, 30 Kasım 2001 tarihinde yayınlanan **“Building Better Global Economic BRICs”** başlıklı çalışmada, 2000 yılı sonu itibarıyla PPP temelinde BRIC ülkelerinin toplam büyüklüğünün dünya GDP' sinin %23.3'ünü teşkil ettiğine, bu açıdan Avro bölgesi ve Japonya'nın her ikisinden de büyük olduğuna, hatta bu ülkelere bazılarının tek başına kimi G7 ülkelerini geçtiğine dikkat çekmiştir. Nitekim 2000'in sonu itibarıyla \$ bazlı cari fiyatlarla dünya GDP' sinin %3,6'sını üreten ÇHC, küçük bir farkla da olsa İtalya'yı geçmiş olup, Kanada'dan ise epeyce büyüktür. Söz konusu tespitten hareketle de, 11 ülke (G-7 ve BRIC ülkeleri) için gelecek on yılda nominal GDP ve döviz kuru değişimleri hakkında geliştirdikleri dört farklı senaryonun hepsinde, BRIC ülkelerinin dünya GDP'deki görece ağırlığının ister cari (%8.0'den %14.2'ye), isterse de PPP (%23.3'ten %27.0'ye) bağlamında artacağını öne sürmüştür. Bu yöndeki bir gelişmenin G-7 bünyesinde belirgin bir reforma yol açarak temsil olunan Avro bölgesi ülkesi sayısının üçten bire düşürülmesi, BRIC ülkelerinin nispi büyümesinin beklentilere uygun bir şekilde sürmesi halinde, bahse konu ülkelere

de küresel ekonomi politikalarını koordine bu anahtar yapıya dâhil olmaları fırsatının sağlanması suretiyle G-8 veya G-9'a dönüştürülmesi gerektiğine işaret etmiştir (O'Neill, 2001: 3).

Dünyadaki tüm politik, ekonomik, akademik ve entelektüel çevrelerde yankı uyandıran Jim O'Neill'in 2001 yılında yaptığı bu analiz, ekonomik güçle orantılı olarak dünya siyasetinde teşkil edilen hegemonya ve vesayet sisteminin, yine iktisadî göstergelere dayalı olarak neden yeni bir dünya düzenine doğru değişmesi gerektiğini, hem de egemen güçlerin kontrolü altındaki bir kuruluş tarafından dile getirilmesi bağlamında tarihi bir önem arz etmektedir. Bu değişimin günümüz itibarıyla geldiği nokta, Türkiye'ye ait veriler de dâhil edilmek suretiyle Tablo-2.3.'te gösterilmiştir. Tablodaki verilerin tetkikinden, cari fiyatlar yerine PPP baz alındığında, dört ülkenin üçünün (ÇHC, Hindistan ve RF) ekonomilerinin 2000 yılı itibarıyla potansiyel olarak üç kattan fazla büyük oldukları görülebilmektedir. Gerçekten de PPP temelinde ÇHC dünyanın ikinci, Hindistan da dördüncü büyük ekonomisi olup, BRIC ülkelerinin tamamı da Kanada'dan büyüktür. Ayrıca 2000'e kıyasla 2015 yılı verilerine bakıldığında, G-7 ülkelerinin hem cari fiyatlar hem de PPP bazında gerilediği, BRIC ülkelerinin GSİYH oranlarının ise arttığı görülmektedir.

Bu hesaplamalar, genel ekonomik ve politik işbirliğine olan ihtiyaç kadar küresel para, maliye ve diğer ekonomik politikaların gerçekten küresel bir temelde realize edilmesi gerektiği bağlamında önemli hususları ortaya çıkarmaktadır. ÇHC ve İtalya arasındaki basit bir kıyaslama dahi bu noktanın aydınlatılabilmektedir.

Tablo–2.3.: GDP Ağırlığı Karşılaştırmaları

ÜLKE	2000			2014		
	GDP AĞIRLIĞI (1) ²⁰	GDP AĞIRLIĞI (2) ²¹	ORAN (1/2)	GDP AĞIRLIĞI (1)	GDP AĞIRLIĞI (2)	ORAN (1/2)
ABD	23.98	33.13	0.72	16.03	22.34	0.72
Japonya	7.99	15.83	0.50	4.28	5.90	0.73
Almanya	5.01	6.25	0.80	3.46	4.96	0.70
İngiltere	3.43	4.71	0.73	2.39	3.83	0.62
Fransa	3.51	4.29	0.82	2.40	3.63	0.66
İtalya	3.38	3.58	0.94	1.98	2.75	0.72
Kanada	2.17	2.33	0.93	1.47	2.30	0.64
G–7 Toplamı	49.47	70.12	0.71	32.01	45.71	0.70
Brezilya	2.92	1.96	1.49	3.01	3.10	0.97
RF	2.70	0.82	3.29	3.09	2.39	1.29
Hindistan	5.06	1.58	3.20	6.79	2.63	2.58
ÇHC	12.59	3.59	3.51	16.58	13.28	1.25
BRIC Toplamı	23.27	7.95	2.92	29.47	21.40	1.38
Türkiye	1.05	0.67	1.58	1.38	1.02	1.14

Kaynak: O'Neill 2001: 4²².

Tablodaki verilere bakıldığında, cari fiyatlarla GDP temelinde dahi ÇHC ekonomisi az da olsa İtalya'dan büyüktür, dolayısıyla da ÇHC' deki genişletici bir para veya maliye politikasının küresel ölçekte İtalya'daki benzer politikalardan daha fazla etki yapması beklenebilecektir. Detaylandırmak gerekirse, cari fiyatlarla GDP açısından %3.59 olan ÇHC'nin 2002'de %7 büyümesi, dünya ekonomisinin büyümesine %0.25 katkı yapmakta, PPP ile GDP yönünden dünya ekonomisindeki ağırlığının %12.59 olarak kabul edilmesi durumunda ise dünya ekonomisinin büyümesine katkısının oranı %0.88'e yükselmektedir. Bu noktadan hareketle PPP'ye göre GDP'nin cari fiyatlarla GDP' ye göre ekonominin potansiyelini daha fazla yansıttığı kabul edildiğinde, İtalya ekonomisinden yaklaşık dört kat daha büyük olan ÇHC ekonomisindeki olası bir politika değişiminin göreceli etkisinin de daha yüksek olacağı rahatlıkla söylenilebilecektir.

GDP'nin CP ile mi, yoksa PPP'ye göre mi ölçülmesi noktasında hangi yöntemin doğru olduğu bilinmemekle birlikte, hem Goldman Sachs hem de IMF tarafından PPP dönüşüm metodolojisinin kullanılması tercih edilen bir uzlaşımdır. Ayrıca hangisinin doğru olduğu çok da fazla fark etmeyebilecektir. Zira geleceğe ister cari \$ fiyatlarıyla, isterse de PPP cinsinden bakılsın, dünya ekonomisindeki anahtar ülkelerin göreceli konumları değişmektedir. Dolayısıyla G–7'nin dünya iktisat politikalarının

²⁰ PPP'ye göre GDP (%).

²¹ Cari fiyatlarla GDP (%).

²² 2015 yılı World Factbook verileri baz alınarak hesaplanmış ve yazar tarafından tabloya ilave edilmiştir.

tartışıldığı/koordine edildiği gerçek bir platform olabilmesi için ABD, Japonya, Almanya, Fransa ve İngiltere'ye İtalya ve Kanada'dan ziyade ÇHC ve Hindistan katılmasının daha adil olacağı söylenilebilecektir. O'Neill de makalesinde en azından ÇHC'nin G-7 Kulübü'nde temsil edilmeyi ve dört farklı senaryo ile Brezilya, RF ve Hindistan'ın da en azından Kanada'ya kıyasla G-7'ye dâhil olmayı daha fazla hak ettiğini ortaya koymuştur (O'Neill, 2001: 1-12).

21. yüzyılın ilk 15 yılında Brezilya, RF , Hindistan ve ÇHC o kadar hızlı bir büyüme performansı sergilemişlerdir ki, BRIC teriminin isim babası olan Jim O'Neill'in uzun yıllar Varlık Yönetimi Departmanı Başkanlığı görevini yürüttüğü Goldman Sachs Yatırım Bankası dahi projeksiyonlarını revize etmek durumunda kalmıştır. Söz konusu projeksiyonlar Tablo-2.4.'te özetlenmiştir.

Tablo-2.4.: BRIC Ülkelerinin G-6 Üyelerini Yakalama ve Geçme Öngörülerine İlişkin Projeksiyonların Takvimi (2003 ve 2008 yılları tahminleri)

Ülke	Tahmin Yılı	Fransa	Almanya	İtalya	Japonya	İngiltere	ABD
Brezilya	03	2031	2036	2025	—	2036	—
	08	2027	2029	2020	2034	2038	—
ÇHC	03	2004	2007	2000	2016	2005	2041
	08	2006	2008	2004	2010	2006	2027
Hindistan	03	2019	2023	2016	2032	2022	—
	08	2021	2024	2017	2027	2023	—
RF	03	2024	2028	2018	—	2027	—
	08	2024	2029	2017	2037	2027	—

Kaynak: O'Neill ve Stupnytska (2009: 23).

Tablo-2.4.'e göre O'Neill ve Stupnytska, ÇHC'nin 2027 yılında ABD'yi yakalayacağını öngörmüştür. Oysa ÇHC PPP'ye göre GDP açısından ABD'yi 2014 yılı itibarıyla yakalamış ve geçmiştir. Tablo-7'deki veriler de ABD, AB ve Japonya'nın dünya ekonomisindeki payının BRIC ülkeleri karşısında nasıl gerilediğini ortaya koymaktadır.

Tablo–2.5.: ABD, AB ve Japonya İle BRIC’in Dünya Ekonomisindeki Paylarının Karşılaştırılması (%)

ÜLKELER BLOĞU	2011	2012	2013	2014	2015 ²³
ABD+AB+Japonya	43.0	42.0	37.3	37.1	38.46
BRIC	25.2	25.7	26.7	29.4	31.0

Kaynak: Dural, 2015.

2000 ve 2015 yılları için G–7 ve ülkelerinin PPP ve cari fiyatlarla GDP durumlarını gösteren Tablo–2.5., iki bloğun ülkeleri arasındaki makasın öngörülerden çok daha hızlı kapandığını ve BRIC ülkelerinin tüm projeksiyonlardan daha önce yakalayacağını emaresini teşkil etmektedir.

Tablo–2.6.: BRIC ve G–7 Ülkeleri ile Türkiye GDP’lerinin Seyri

Milyar USD

ÜLKELER	2000		2015	
	GDP (PPP)	GDP (CP)	GDP (PPP)	GDP (CP)
ABD	9.963	9.963	17.419	17.419
Japonya	3.319	4.760	4.655	4.601
Almanya	2.082	1.878	3.757	3.868
Fransa	1.458	1.289	2.604	2.829
İngiltere	1.425	1.417	2.597	2.988
İtalya	1.404	1.077	2.156	2.141
Kanada	903	699	1.602	1.785
Brezilya	1.214	588	3.275	2.417
RF	1.120	247	3.356	1.861
Hindistan	2.104	474	7.384	2.048
ÇHC	5.230	1.080	18.017	10.355
Türkiye	437	203	1.502	798
G–7 Toplamı	20.554	21.083	34.790	35.631
BRIC Toplamı	9.668	2.389	32.032	16.681
Dünya Toplamı	41.552	30.073	108.681	77.961

Kaynak: O’Neill 2001: 4²⁴.

Tablodan görülebileceği üzere 2000 yılında PPP’ye göre GSYİH bazında dünyanın ilk sekiz ülkesinin sadece ikisi BRIC üyesi iken, 2015 yılı itibarıyla dört BRIC ülkesinin tamamı ilk sekize girmiştir. Ayrıca 2000 yılı itibarıyla PPP’ye göre dünya GDP’ sinin %49.47’sini G–7, %23.26’sını BRIC ülkeleri üretirken, 2015 yılı

²³ World Factbook verileri baz alınarak yazar tarafından ilave edilmiştir.

²⁴ 2015 yılı verileri World Factbook’tan alınarak yazar tarafından tabloya ilave edilmiştir.

itibarıyla bu oranlar G-7 için %32.01'e gerilemiş, BRIC için ise %29.47'ye yükselmiştir. Cari fiyatlara göre GDP bağlamında G-7 için 2000 yılında %70.1 olan oran %45.70'e gerilerken, BRIC için %7.94 olan oran %21.40'a yükselmiştir.

Siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadî yapıları, politikaları, sistem ve modelleri açısından birbirlerinden farklı karakteristikleri bulunsa dahi, BRIC ülkelerinin 21. yüzyılda ABD, Japonya, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve Kanada'nın oluşturduğu G-7 ülkelerinin karşısındaki en önemli ve belki de tek ekonomik bloğu oluşturacağı hususunda dünya genelinde bir uzlaşa bulunduğu söylenilebilecektir. Geleceğin en güçlü ekonomileri olacağı varsayılan ve dünya ekonomisine damgasını vuracağı öngörülen Brezilya, RF , Hindistan ve ÇHC'nin bu öngörüyü doğrulama potansiyeli aşağıda kapsamlı bir şekilde analiz edilmeye çalışılmıştır.

2.5. BRIC ÜLKELERİ

Brezilya, RF, Hindistan ve ÇHC; genel bilgiler, coğrafi yapı, iklim koşulları, habitat, idari ve siyasi, demografik ve sosyal yapı ile ekonomi başlıkları altında sırasıyla incelenmiştir.

2.5.1.BREZİLYA (BRAZİL)

BRIC'in "B"si olan Brezilya'nın ülke analizi aşağıda ele alınmıştır.

2.5.1.1. Brezilya Ekonomisinin Genel Karakteristikleri, Mukayeseli Üstünlükleri, Sektörel Analizi, İktisat Politikalarının Vizyonu, Karakteristikleri ve Değerlendirilmesi

Resmi adı 1889–1967 yılları arasında Brezilya Birleşik Devletleri Cumhuriyeti, 1967 yılından itibaren ise Brezilya Federatif Cumhuriyeti (Öngel, 2014: 35) olan Brezilya, hem coğrafi alan, hem de nüfus açısından dünyanın en büyük beşinci ülkesidir (Nilton, 2012: 136). Güney Amerika'nın yaklaşık yarısını kaplayan Brezilya, Şili ve Ekvador dışında kalan tüm Güney Amerika ülkeleri ile komşudur. Kuzeyinde Venezuela, Kolombiya, Guyana ve Surinam, güneyinde Bolivya, Arjantin ve Uruguay, batısında ise Peru yer almaktadır. (Türkoğlu, 1998: 3). WB verilerine göre Brezilya, 2014 yılı itibarıyla hem cari fiyatlarla 2.346.076 milyon, hem de PPP bazında 3.263.867

\$ GDP'siyle dünya yedincisidir (World Development Indicators, The World Bank, 29 Aralık 2015).

Eski bir Portekiz sömürgesi olan Brezilya adını kırmızı boya üretmek için kullanılan bir ağaç olan “Pau Brasil”den almıştır (Başer, 2010’dan aktaran; Meşe, 2010: 72). Brezilya Bayrağındaki sarı, topraklarından bol miktarda çıkartılan altını; mavi, denizi ve yeşil ormanları temsil eder (Gitmez, 2013: 3). Yüzölçümü itibarıyla Güney Amerika’nın gerek alan gerekse nüfus olarak en büyük ülkesi olan Brezilya, alan olarak yeryüzü topraklarının %5,6’sına [Güney Amerika’nın ise %47’sine (Kiper, 2012: 1)] sahiptir. Brezilya nüfusunun %86’sı kentsel yerleşim alanlarında yaşamakta olup, resmi dili Portekizcedir (Özsoylu ve Algan, 2011: 19). Yüz ölçümü bakımından Türkiye’nin 11 katı kadar büyüklüğünde olan Brezilya’nın nüfusu 1 milyonun üzerinde 13 şehri vardır. Resmi dili Portekizce olan Brezilya, Amerika kıtasında Portekizce konuşulan tek ülkedir. Brezilya Güney Amerika kıtasında yer almakta, 26 eyalet ve başkent Brasilia’dan oluşmakta ve başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. (Demirci, t.y.: 1). Brezilya, dil ve kültürünü Portekiz’den alan tek Latin Amerika ülkesidir (Ekici, 2001: 31).

Kuzeyden güneye 4.320 km, doğudan batıya 4.326 km olan Brezilya’nın yaklaşık %90 gibi büyük bir kısmı, Ekvator ile tropikal Oğlak dönencesinde yer almaktadır. (TETSİAD 2012: 6). Ekvator ülkenin kuzey bölgelerinden Macapa yakınlarından geçmekte, Oğlak Dönencesi de ülkenin güneyindeki São Paulo şehrinin kuzeyinde bulunmaktadır (Türkoğlu, 1998: 3).

Atlantik Okyanusu ile çevrili Brezilya’nın İspanyolca konuşan Güney Amerika ülkeleri ile 12.000 km.lik sınırı bulunmakta olup, Amerika kıtasının %21’ini, Latin Amerika’nın %47,7’sini kaplamaktadır.

Brezilya’nın başkenti Brasilia politik ve idari merkez olmakla birlikte, ekonomi, ticaret ve sanayi merkezleri başkentten uzakta Atlas Okyanusu kıyısında yoğunlaşmıştır. São Paulo , güneydoğuda başkentten 1.015 km. uzaktadır. Diğer büyük şehirler Rio de Janerio, Belo Horizonte güneydoğuda, Porto Alegre güneyde, Salvador ve Recife ise kuzeydoğuda yer almaktadır. Brezilya’nın GDP’ sinin %50’si güneydoğu bölgesinde, São Paulo , Rio de Janeiro, Minas Gerais ve Esprito Santo eyaletlerinde

üretilmektedir. Üretim altyapısı yüksek oranda çeşitliliğe sahiptir. Ülke genelinde km²'ye ortalama 22 kişi düşerken bu bölgede km²'ye 85 kişi düşmektedir (TETSİAD, 2012: 4).

Dünyanın en kalabalık altıncı ülkesi olan Brezilya'nın Temmuz 2015 itibarıyla tahmini nüfusu 204.259.812 kişiden oluşmaktadır. Demografik yoğunluk, kilometre kare başına 24, 44'tür (World Factbook). Sahil boyunca uzanan dar bir kıyı şeridinde yoğunlaşan nüfusunun üçte ikisi Atlantik Okyanusu kıyısında yoğunlaşmıştır (Karbuz ve Pilpil, 2013: 14). Brezilya'nın demografik verileri ile ilgili istatistiksel bilgiler Tablo–2.7.'de sunulmuştur.

Brezilya'da yaşayan nüfusun büyük bölümü Portekiz ve Afrika kökenlidir. 1960'lardan itibaren hızlı bir sosyo–ekonomik modernleşme dönemine giren ülkede buna paralel bir şehirleşme olgusu yaşanmış ve nüfus artış hızında düşme meydana gelmiştir. 1960'larda %3 olan bu oran, 1990'larda %1.6'ya [2015'te %0.77'ye (World Factbook)] düşmüştür. 1970 yılından itibaren kırsal bölgelerden kentlere ve kuzeydoğudan sanayi faaliyetlerinin yoğun olduğu güney bölgelerine göç hızlanmıştır. Son yıllarda ise göç, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu orta–batı ve kuzey bölgelerine yönelmiştir (Türkoğlu, 1998: 5)

2015 yılı itibarıyla kadın sayısı daha fazla olan Brezilya'da nüfusun %39.74'ü 0–24, %52.66'sı 25–64 yaş aralığında olup ortalama yaş 31.1, 1.000 kişi başına doğum hızı 14.46, ölüm hızı 6.58'dir. Canlı doğan 1.000 çocuktan 18.6'sı, bebek doğuran 100.000 anneden 44'ü vefat etmektedir. Doğurganlık oranı kadın başına 1.77 çocuk, doğumda ortalama yaşam beklentisi 73.53 yıldır. Brezilya'nın 2015 yılı itibarıyla nüfus piramidi Ek–3.1'de sunulmuştur.

Diğer taraftan; Brezilya'nın temel nüfus göstergeleri açısından demografik hareketliliği ise Tablo–2.7'de daha kompakt olarak ortaya konulmuştur.

Tablo–2.7.: Brezilya’nın Temel Nüfus Göstergeleri

KRİTER	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nüfus (Milyon)	182	184	186	188	190	196	198	201	203	199	201	203	204
Nüfus Yoğunluğu	21.39	21.63	22,01	21.86	22.32	23,07	23.34	23.62	23.89	23.41	23.66	24,35	24,44
Nüfus Artış Oranı (%)	1,15	1,11	1,06	1,04	1,01	1,23	1,2	1,17	1,13	1,1	1	0.99	0.77
Ortalama Ömür	71.13	71.41	71.69	71.97	72.24	71.71	71.99	72.26	72.53	72.79	73.02	73.28	73.53

Kaynak: Gitmez, 2013: 5 (2013, 2014 ve 2015 World Factbook verileri esas alınarak yazar tarafından güncellenmiştir).

Ülkenin iç taraflarında, demografik yoğunluğu kilometre kare başına bir kişiden daha az yöreler mevcuttur. Kıyı kesimlerindeki nüfus yoğunluğunu iç kesimlere kaydırmak için Başkentin Rio de Janeiro’dan Brasilia’ya taşınması, karayolları ağının genişletilmesi, ülkenin iç taraflarında yeni kalkınma merkezlerinin oluşturulması, Itaipu ve Tucurui gibi büyük ölçekte hidroelektrik projeleri gibi teşvik önlemleri alınmıştır.

Brezilya’da üç farklı ırk ve bunların karışımından söz edilebilir. Yerli halk yani Güney Amerika yerlileri, Avrupa’dan gelmiş beyazlar ve Afrika’dan gelmiş siyahlar Brezilya halkının günümüzdeki yapısını oluşturmaktadır. Brezilya’nın asıl nüfusu, göreceli olarak küçük kabilelere bölünmüş ve yarı sabit köylerde yaşayan avcılık ve balıkçılıkla geçinen yerlilerden oluşmuştur. Yoksulların, kolonilere ait madenlerde ve ekim alanlarında çalıştırılmasını sağlamanın uygun olmadığı görülünce, Portekizli göçmenler, Afrika’dan siyah köleler ithal etmeye başlamışlardır. 1850’lerde köle ticaretinin sona ermesi ile iş arayan Avrupalı ve Ortadoğulu göçmen akını artmıştır. Öte yandan 1910’da–bir milyonun üzerinde–kitle halinde Japonya’dan göç almıştır. Zaman geçtikçe, bu göçmen dalgaları çoğunlukla São Paulo , Parana, Santa Catarina ve Rio Grande do Sul gibi eyaletlere yerleşmiş ve bu bölgeler çok farklı yapıya bürünmüştür (Gitmez, 2013: 5–6).

Gelir dağılımının oldukça bozuk olduğu ülkede, fakir aileler ülkenin özellikle kuzey bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Sanayi faaliyetlerinin ağırlıkta olduğu güneydoğu bölgelerinde gelir düzeyi daha yüksektir. Ev sahipliği oranı oldukça düşüktür. Ekonomik olarak aktif nüfusun sanayi ve hizmetler sektörlerinde faaliyet gösteren kesimleri artış gösterirken, tarımda çalışan nüfusun oranı azalmaktadır (Türkoğlu, 1998:

6). Ayrıca 2009 yılı itibarıyla ülke nüfusunun %21.4'ü yoksulluk sınırının, %4'ü ise "En Uç (Extreme)" yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Sosyal yapı unsurları açısından; eğitim durumu bağlamında 1990 yılı itibarıyla 15–39 yaş arasındaki nüfusun %11'i, 40 yaş üstü nüfusun ise %31'inin okuma–yazma bilmediği Brezilya'da (Türkoğlu, 1998: 8), okur yazar oranı 2015 yılı itibarıyla %92.6'ya ulaşmıştır (World Factbook). Ülkede, okuma–yazma bilmeyenlerin oranının en yüksek olduğu bölge kuzeydoğu bölgesidir. Gelir dağılımındaki bozukluk, eğitim alanında da etkisini göstermektedir. 7–14 yaş arasına ilköğretim zorunluluğu Anayasa ile getirilmiştir (Türkoğlu, 1998: 8). 2010 yılı itibarıyla eğitim harcamalarının GDP'ye oranı %5.8'dir. Ayrıca 2005 yılı itibarıyla birinci dereceden üçüncü dereceye okul yaşamı beklentisi erkeklerde 14, kızlarda 15, ortalama 15 yıldır.

Brezilya'da 2013 yılı itibarıyla sağlık harcamalarının GDP'ye oranı %9.7, 1000 kişi başına doktor sayısı 1.89, 2012 yılı itibarıyla 1.000 kişi başına hastane yatağı sayısı 2.3, 2015 yılı itibarıyla iyileştirilmiş sağlıklı içme suyuna erişim imkanı kentlerde %100, kırsalda %87, toplam ortalama %98.1, iyileştirilmiş hıfzıssıhha hizmetlerine erişim imkanı kentlerde %88, kırsalda %81.5, ortalama toplamda %82.8, 2014 yılı itibarıyla yetişkinlerde obezite yaygınlığı %20.1'dir.

Diğer taraftan; ülke sakinlerinin dini inanışları bakıldığında, yaklaşık %88'inin Hristiyan (%65'i Roma Katolik) olduğu görülmektedir (World Factbook).

Demografik ve sosyal yapısı açısından Brezilya hakkında son olarak altı çizilmesi gereken husus, 20. yüzyıl başlarında ülkeye yönelen göçmen dalgaları çoğunlukla São Paulo , Parana, Santa Catarina ve Rio Grande do Sul gibi eyaletlere yerleşmiş ve netice itibarıyla bu bölgeler çok farklı bir yapıya bürünmüştür. 2015 yılı itibarıyla etnik yapı açısından; beyaz: %47.7, melez: %43.1, siyah: %7.6, Asyalı: %1.1 ve yerli: %0.4'dir. Dünyanın neresinden gelmiş olursa olsun ziyaretçilerin kendilerini yabancı hissetmemelerini sağlayan bu etnik farklılık; ulusal yapıda, iş ve politika hayatında ayrımcılık yapılmadan birlikte yaşama kültürü oluşmasını sağlamış olup, Brezilya'nın küresel rekabet alanında başarısının en önemli anahtar unsuru olmuştur (TETSİAD, 2012: 4). Farklı ten rengine, dini inançlara ve kökenlere sahip yaklaşık 200 milyonluk nüfusun artık cehren bir arada tutulmasına çalışılmamaktadır. Temel hak ve

özgürlüklerin genişletilmesi, anayasal reformlar, federal birimlere yetki ve sorumlulukların devredilmesi ve diğer reformlar sonucu Brezilya'da demokratik bilinci oldukça yüksek, örgütlü ve katılımcı bir vatandaş profiline ulaşılmıştır (Gitmez, 2013: 4).

XIX. yüzyıla damgasını vuracak BRIC ülkeleri arasında belki de en enteresan ülke Brezilya'dır. Uzun yıllar sömürge olan bu ülke, bağımsızlığını kazandıktan sonra dış müdahalelere maruz kalmış, askeri cuntalar uzun bir dönem ülkeye damgasını vurmuştur. 1990'ların başından itibaren girilen ekonomik ve yapısal dönüşüm hareketleri ülkeye ciddi anlamda katkı sağlamış ve ivme kazandırmıştır. 1960'lı yıllarda içe dönük ithal ikameci politikalar uygulayan, hammadde ihracatçısı konumunda bulunan Brezilya, sahip olduğu doğal kaynaklar, işgücü potansiyeli ve 1990 yılından itibaren uygulamaya koyduğu ekonomik ve yapısal dönüşüm reformları ile yeni dünya düzeni içindeki yerini almış, rekabetçi, yenilikçi ve güçlü bir ülke haline gelme çabası içine girmiştir (Özsoylu ve Algan, 1011: 19).

Ülkenin ekonomik gelişmesini ihracat dalgaları belirlemiştir. İlk dalga kolonileşmenin ilk yıllarında kereste ihracatı ile başlamıştır (Türkoğlu, 1998: 9). Çünkü tarım ürünlerine bağlı dış satımının birinci evresini bu kereste cinsi oluşturur. Bu Brezilya'nın beş evreden oluşan dış ticaret evresinin birincisidir ve ekonominin genel olarak tarıma bağlı olduğunun en önemli göstergelerinden biridir. Daha sonra sıra ile şeker kamışı, altın, gümüş gibi madenlerin bulunması ve altın üretiminin azalması ile kahve ekonomisine geçilmesi, 1930'dan sonra başlayan endüstrileşme Brezilya'nın ekonomik tarihinin bir özeti gibidir (Başer, 2010'dan aktaran: Meşe, 2010: 72).

Detaylandırmak gerekirse; Brezilya'nın iktisadî tarihi, her biri döneminin önemli ihraç üretimi olan, beş ekonomik periyoda ayrılabilir. Birinci periyot; 1500–1550 Avrupa tekstiline kırmızı boya sağlamak için Brezilya kerestesi. Avrupalılar bu dönemde ülkenin liman, köprü, körfezlerini ele geçirmek için mücadele etmişlerdir. İkinci periyoda; Portekizlilerin kıyılarda egemen olduğu 1530–1650 yılları, şeker kamışından şeker elde edildiği şeker dönemidir. Üçüncü dönem, altın ve gümüşün keşfedildiği 1690–1750 yıllarıdır. Altın ve gümüşün keşfedilmesi koloni merkezini kuzeydoğu kıyılarından ülke içlerine çekmiştir. Altın üretimin 19. yy sonlarına doğru azalmasıyla kahve üretimi dördüncü periyodu oluşturmuş ve 1920 yılına kadar

sürmüştür. 1930 sonrası dönemde Brezilya tarıma bağlı bir ekonomi olarak üretim fazlası meydana getirmek için iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Ancak, bu durum beraberinde kölelik sistemini getirmiştir. Köleliğin yasaklanması ile de ucuz iş gücü arayışı ve göçler başlamıştır. Böylece Brezilya'nın çok kültürlü ve çok devinimli ekonomisi, toplumsal hayatı direkt olarak etkilemiştir. Ekonomik sistem bu dönemde siyasi yapı üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahip olmuştur ki pek çok askeri darbe açıktan açığa, etnik ya da dini sebepler varmış gibi gösterilerek, ekonomiyi düzeltme amacı ile yapılmıştır. Fakat genel olarak amaca ulaşamamıştır. İhracat kökenli Brezilya Ekonomisi ülkeyi şekillendirmiştir. İhracat, kölelik ve patriarşi Brezilya Tarihi'nin değişmezleri olmuştur. Beşinci dönemi oluşturan endüstrileşme dönemi, 1990'a kadar uzanmaktadır (Kiper, 2012: 2).

Brezilya II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda ekonomik gelişiminde ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi izlemiştir. Brezilya ekonomisi, 1965 yılından itibaren sanayi sektörünün çeşitlendirilmesi ve gelişmesi ile hızla büyümüştür. Ancak, korumacı politikaların, içe dönük ve etkin olmayan bir ekonomiye yol açması nedeniyle 1970'lerin sonuna doğru ithal ikamesine yönelik sanayileşme uygulaması yavaş yavaş çökmeye başlamıştır. Ayrıca birbirini takip eden dış şoklar ve hızlı büyümeye karşın yüksek seyreden enflasyon yatırımların azalmasına ve gelir dağılımının bozulmasına neden olmuştur. 1990'lu yıllarda Brezilya'da yaşanan liberalizasyon çabalarının sonucunda özellikle otomotiv endüstrisi, altyapı gibi ekonominin belli sektörleri önemli ölçüde büyümüş ve modernizasyon gerçekleşmiştir. Bu aşamada özelleştirme ve yabancı yatırımlar önemli rol oynamıştır (Özsoylu ve Algan, 2011: 21).

Brezilya'nın belli başlı iktisadî göstergeleri Ek-2.5'de özetlenmiştir.

Ülkenin kuzey, orta ve batı bölgelerinde tarım ve hayvancılık faaliyetleri ağırlıktadır (Türkoğlu, 1998: 7). Paraguay çöküntüsü, Amazon Ovaları ve Brezilya Yaylası ülkenin tarıma elverişli önemli düzlüklerindendir (Özsoylu ve Algan, 2011: 19). Brezilya, zengin tarımsal kaynaklara sahiptir. Ülkenin iki tane önemli tarım bölgesi bulunmaktadır. Ülkenin güney kısmının yarısından oluşan ilk bölge, daha çok yağış almaktadır; yarı ılıman bir iklime, daha verimli topraklara, daha ileri teknoloji ve girdi kullanımına, yeterli altyapıya ve daha deneyimli çiftçilere sahiptir. Brezilya hububatının, yağlı tohumlarının ve ihraç ürünlerinin çoğu bu bölgede üretilmektedir.

İkinci tarım bölgesi ise, kurak kuzeydoğu bölgesinde ve Amazon havzasında yer almaktadır. Bu bölgede yağış dağılımı düzenli değildir; bölge verimli topraklara, yeterli altyapıya ve kalkınma sermayesine sahip değildir. Bu bölge, çoğunlukla kendine yetmek için üretim yapıyor olsa da, orman ürünleri, kakao ve tropikal meyve ihracatçıları için giderek önemli olmaya başlamaktadır. Zengin savana otlaklarına sahip olan orta batıda ise, sadece seyrek ağaçlar bulunmaktadır ve bu bölge, hızlı ve kapsamlı bir tarımsal genişleme yaşamaktadır (KTO, 2014: 8).

Tarımda ürettiği oldukça çeşitli ürün yelpazesıyla, gıda sektöründe kendi kendine yeten bir ülke olan Brezilya, dünyanın en büyük şeker, kahve, portakal suyu, soya, et ürünleri, tütün, mısır, deri ve pamuk üreticileri arasındadır (TÜSİAD, 2005: 3). Brezilya tarım sektörü çeşit açısından çok zengindir ve ülke gıda konusunda büyük ölçüde kendi kendine yetebilmektedir. Brezilya dünyanın en büyük kahve, şekerpancarı, portakal suyu, tropikal meyveler, dondurulmuş nektar üreticisidir ve dünyanın en büyük sığır yatırımcılarından biridir.

Toplam çalışan nüfus içinde %17'lik bir oran teşkil etmesi ile Brezilya'da tarım sektörü GDP içindeki payının az olmasına rağmen Brezilya ekonomisinde büyük öneme sahiptir (DEİK, 2014: 9). Brezilya'nın bu yapı gereği olarak 2000 yılında toprak reformu ve küçük tarımsal işletmeleri hedefleyen programları uygulamaya yönelik olarak MDA kurulmuştur. Brezilya dünyada tarım sektörüne yönelik iki bakanlığa sahip olan tek ülkedir²⁵ (Özsoylu ve Algan, 2011:51). Ülkedeki nüfusun %15'i kırsal alanda yaşamakta ve bu nüfusun hepsi geçimini tarımla sağlamaktadır. Dünya tarım topraklarının %22'sine sahip olan Brezilya'da tarım sektörü çeşidi açısından çok zengindir. 2011 yılı verilerine göre Brezilya ihracatında en önemli kalem %33,8 ile tarım ve gıda sanayi ürünleri olmuştur. Ayrıca Brezilya dünya tarım ve gıda sanayileri ticaretinde fazla veren ülkelerin başında gelmektedir. Bu veriler göz önüne alındığında Brezilya'nın net bir tarım ve gıda sanayileri ihracatçısı olduğu söylenebilmektedir (DEİK, 2014: 9).

Tarım ürünleri bakımından dünyanın en önemli ticaret yapan ülkelerinden biri olmasına rağmen, sektör 1980'lerin sonuna kadar korumacı politikalara maruz kalmıştır.

Bu sebeple ülkenin çoğu yerinde kullanılan teknikler geri kalmış; gübre kullanımına, tohum seçimine çok az önem verilmiştir. Büyük ölçekli makineleşme ülkenin güneyindeki eyaletlerle sınırlanmıştır. 1990'lardaki ticaret liberalizasyonu ise Brezilya'nın tarımsal üretimdeki karşılaştırmalı avantajını güçlendirmiş olup, verimliliğini artırmıştır (Kiper, 2012: 9–10). Ayrıca modern teknolojilere giriş yapılarak, tarımda makineleşme oranı yükselmiş, gübreleme, sulama metotları yaygınlaşmıştır. Tarım ve canlı hayvan üretiminde artış, ekonominin istikrara kavuşmasına ve fakir kesimin hayat standartlarının yükselmesine katkı sağlamıştır (KTO, 2014: 9).

Tarım sektörü açısından öne çıkan ürünler kahve, soya, şeker kamışı, kakao, pirinç, et, tavuk, mısır, portakal, pamuk, buğday, tütündür (DEİK, 2014: 9). Ürettiği ve ihraç ettiği başlıca ürünler, kakao, soya fasulyesi, tütün, ağaç ürünleri, kümes hayvanları, domuz eti, mısır ve pamuktur. Çiftlik hayvanları üretimi ülkenin pek çok kesiminde önemlidir. Kümes hayvanları, domuz eti ve süt endüstrisi hızla büyümekte ve tüketici tercihlerindeki değişimlere çabuk cevap vermektedir (Şen, 2011: 7–8). Brezilya tarım ve gıda ürünleri pazarında yoğun bir rekabet bulunmaktadır. Gıda sanayisinde faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin büyük çoğunluğunun Brezilya pazarında yer aldığı görülmektedir. Yerli üreticiler de alanlarında oldukça başarılı olup, hem iç piyasada hem de dünya piyasalarında etkin bir biçimde faaliyetlerini sürdürmektedirler (KTO, 2014: 9).

Brezilya tarım ürünleri (kahve, soya, şeker kamışı, kakao, pirinç, mısır, portakal, pamuk, buğday, tütün), canlı hayvan türleri (et, tavuk eti), ağaç ürünleri (kâğıt, kağıt hamuru), deri ve ayakkabı ile mineral ve metal ürünlerinde (demir–çelik ve alüminyum) dünya çapında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup, dünyanın;

- Birinci şeker üreticisi ve ihracatçısı,
- Birinci kahve üreticisi ve ihracatçısı,
- Birinci portakal suyu üreticisi ve ihracatçısı,

- Birinci alkol üreticisi ve ihracatçısı,
- Birinci et üreticisi ve ikinci ihracatçısı,
- Birinci tavuk eti ihracatçısı ve üçüncü kanatlı hayvan eti üreticisi,
- Birinci tütün ihracatçısı ve ikinci tütün üreticisi,
- İkinci soya fasulyesi üreticisi ve ihracatçısı,
- İkinci şekerli mamuller üreticisi,
- İkinci ananas üreticisi,
- Dördüncü mısır üreticisi,
- Beşinci kakao üreticisi,
- Beşinci süt üreticisi,
- Beşinci bira üreticisi,
- Beşinci çikolata üreticisidir. Ancak, tarım ve hayvancılığın dış ticarete bu kadar önemli olmasına rağmen, GDP'deki oranı oldukça düşüktür (DEİK, 2013: 6).

Brezilya'nın tarımsal alandaki etkileyici başarısının sırrı son 30–35 yıl içerisinde yapılan tarımsal reformlara ve değişime bağlıdır. Bu reformlar Brezilya'ya pek çok üründe karşılaştırmalı üstünlükler sağlamış, bir çok üründe dünya lideri konumuna yükselmiş ve önemli tarımsal ürün ihracatçısı konuma getirmiştir. Devlet müdahalelerinin azalması, piyasanın deregülasyonu, ticaretin liberalleşmesiyle birlikte tarımsal üretimde verimliliğin artması için yapılan AR–GE faaliyetleri Brezilya'nın tarımsal ticaretten elde ettiği kazançları artırmıştır (Özsoylu ve Algan, 2011: 47).

Brezilya'da tarım sektörünün modernizasyonu amacıyla, 26 Nisan 1973 tarihinde Brezilya Tarımsal Araştırma Kurumu (The Brazilian Agricultural Research Corporation–EMBRAPA) kurulmuştur. Günümüz itibarıyla Tarım, Hayvancılık ve Gıda Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren EMBRAPA, kuruluşundan bu yana Ulusal Tarım Araştırma Sistemi (National Agricultural Research System) bünyesindeki

ortakları ile birlikte ülkede gıda, lif/elyaf ve yakıt üretimini sınırlayan engellerin aşılması amacıyla tropikal tarım ve hayvancılık alanında özgün bir Brezilya modeli geliştirilmesi misyonu üstlenmiştir. EMBRAPA, Brezilya'nın temel gıda ürünleri ithalatçısı olduğu dönemlerden günümüz itibarıyla dünyanın en büyük gıda üreticisi ve ihracatçısı konumuna yükselmesini sağlayan , ülkenin halihazırdaki hububat üretiminin %50'sinin gerçekleştirildiği, daha önce parçalara ayrılmış durumda bulunan Cerrado (Brezilya'nın tropik savan ekolojik bölgesi) alanlarının önemli bir bölümünü birleştirilerek üretim sistemlerine entegre edilmesi, sığır ve domuz eti üretiminin dört katına çıkarılması, tavuk eti üretiminin arttırılması çalışmalarında önemli roller üstlenmiştir. Üretim maliyetlerini asgariye indirmeye, doğal kaynakları ve çevreyi de koruyan teknolojiler geliştirme, tarım sektörünün teknoloji ve genetik açıdan dışa bağımlılığını azaltma konusunda AR-GE faaliyetleri yürüten kuruluş, modern teknolojilerin tarımsal üretimde kullanımının sağlanması ve tropikal iklimle uyumlu ürünlerin üretimi için ürün çeşitliliği oluşturulması çalışmalarına da öncülük etmektedir. Teşkilatlanmasında 17 merkezi, 46 taşra birimi, ABD, Avrupa, ÇHC ve Güney Kore'de 4 sanal laboratuvar ile Latin Amerika ve Afrika'da 3 uluslararası ofisi bulunan EMBRAPA, 2015 yılı itibarıyla temel faaliyetleri için 3 milyar Brezilya Reali (Yaklaşık 850.000 \$) bütçesi ve yüksek lisans/doktora eğitilmişlerin de bulunduğu toplam 9.396 personeli (2.467 araştırmacı, 2.546 analist, 1.715 teknisyen ve 2.980 asistan) ile hizmet vermektedir (EMBRAPA web sitesi).

1970'lerin ortalarında petrol fiyatlarındaki hızlı yükseliş Brezilya ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş, petrol giderlerini kırmak için ülkede üretilen motorlu araçlarda yakıt olarak kullanılmak üzere şeker kamışından alkol üretimine başlanmıştır. Bu yıllardaki girişim Brezilya'yı bugün etanol üretiminde dünya lideri konumuna taşımıştır (Özsoylu ve Algan, 2011: 28). Brezilya'da özellikle soya, pamuk, ayçiçeği, yer fıstığı ve kolza gibi bitkilerin yağından etanol kullanılarak üretilen biodizelin yıllık tüketimi her geçen yıl daha da artmaktadır. Biodizel, iç tüketimin yanı sıra Fransa (PSA-Peugeot Citroën), Almanya (Siemens, Bosch, (CrystalSev), ABD (International Engines South America), İsveç (CrystalSev) ve İngiltere'ye (CrystalSev) ihraç edilmektedir (Şen, 2011: 11).

Brezilya’da 1965–1985 döneminde tarım geleneksel yöntemlerle desteklenmeye çalışılmıştır. Tropik ürünler haricindeki tarımsal ürünlerin rekabet gücünün düşük olmasından kaynaklanan sektör bazındaki gelir dağılımı bozuklukları, kırsal alandaki düşük gelirli nüfusun büyük şehirlere göç etmesini beraberinde getirmiş, göçlerden kaynaklanan olumsuzluklar tedbir geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu kapsamda 1990’ların ikinci yarısında uygulamaya konulan geniş kapsamlı tarım ve bağlantılı politikaların ana vizyonunu, temel gıda maddelerinde dünya lideri olunması, artan şehir nüfusunun gıda güvenliğinin garanti altına alınması, kırsal kalkınma ve küçük çiftçilere istikrarlı gelir sağlanması oluşturmuştur. Tarımsal Kalkınma Bakanlığı’nın kurulması, ihracat vergilerinin ve fiyat kontrollerinin kaldırılması, tek taraflı ticari engellerin azaltılması, tarımın finansmanında yeni ve çağdaş yöntemlerin devreye alınması bu vizyonun hayata geçirilmesi amacıyla atılan bazı adımlardandır.

1990’lı yıllarda çok uluslu gıda işleyici ve perakendecileri, yükselen gelir, kentleşme, ekonomik liberalizasyon ve rekabetçi ham maddelere erişimde sağlanan teşviklerin etkisi ile Brezilya pazarına girerek yatırımlarını artırmışlardır. Yabancı yatırımcılar tarafından büyük ölçekli tarımsal işletmelerin kurulması, sanayide yoğunlaşmayı artırmış ve orta ve küçük ölçekteki işletmelerin faaliyetlerini sonlandırmasına neden olmuştur. İç piyasada çok uluslu firmaların payı hızla artmıştır. Bu işletmeler 2000’li yıllarda istihdam meydana getirme, satış ve ihracat açısından önemli aşamalar kaydetmiştir. Brezilya’da ilk 10’a giren gıda işleyen kuruluştan 8 tanesinin çok uluslu şirket olması, sektörün yabancı sermayedarlar için ne denli cazip ülke olduğunu da desteklemektedir. Tüm bu gelişme ve faktörler, Brezilya tarımının geleneksellikten çıkarak dünya çapında ve model haline gelmesinde etkili olmuştur (Özsoylu ve Algan, 2011: 52–53).

Brezilya, Latin Amerika ve Karayipler Bölgesi’ndeki en büyük ve ürün çeşitliliği en fazla olan sanayi merkezidir (Karbuz ve Pilpil, 2013: 3). Brezilya Ekonomisi, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016). Sanayi faaliyetlerinin yoğunlukta olduğu ülkenin güneydoğu bölgelerinde sanayi üretiminin yaklaşık yarısı gerçekleştirilmektedir. Sanayinin en gelişmiş olduğu şehir São Paulo da bu bölgededir (Türkoğlu, 1998: 7).

Brezilya'nın temel sanayi sektörleri/ürünleri; lüks turistik gemilerden yarış botlarına ve 300.000 tonluk tankerlere kadar gemi inşası, motorlu araçlar, araba, araç ve kamyon, her tip otobüs, ağır nakliye araçları, arazi araçları, metaller (çelik, alaşımlar ve alüminyum dâhil), gıda, havacılık ve uzay (tarımsal ilaçlama uçaklarından, 90 kişilik jet uçaklarına, askeri eğitim ve kargo uçakları Tucano ve uyduları araştıran seston hızlı AMX'e kadar), bilişim sistemleri (donanım ve yazılım, özellikle bankacılık sistemleri ve bilgisayarlar), oyuncaklar, ofis ve ev eşyaları, ahşap ve ahşap ürünler, mobilya, radar ve uzaktan kumandalı alıcı sistemleri, ilaçlar, eczacılık ürünleri ve her tür tıbbi donanım, inşaat sanayi için gerekli her türlü ürün, tarım araçları ve teknolojisi, iletişim (ses ve veri), kağıt, matbaa malzemeleri, makineler, demiryolu lokomotif ve vagonları ve her türlü önemli sanayi ihtiyaçları için sermaye malları, ağır iş makineleri, donanımı ve teknolojisidir (DEİK, 2014: 1–2).

Latin Amerika'daki en gelişmiş endüstriyel sektörlerle sahip olan Brezilya'nın imalat sanayinin canlanmasında devletin desteğinin de önemli katkısı olmuştur. Yabancı pazarlara girişte ihracat teşvik kredileri, yenilikçi firmalara kısa, uzun, orta vadeli krediler BNDES Ulusal Bankası tarafından verilmektedir. Brezilya'nın çok çeşitli sanayi sektörleri, GDP'sinin üçte birini oluşturmaktadır; otomobil ve parçalarından, diğer makine ve teçhizatları; çelik, tekstil, ayakkabı, çimento, ağaç, demir ve kalaydan, petrokimyasallar, bilgisayar üretimi, hava araçları ve dayanıklı tüketici mallarına kadar uzanmaktadır. En önemli otomobil üreticileri Brezilya'da üretim merkezlerini kurmuştur (Tatari, 2008'den aktaran: Meşe, 2010: 74).

1950–2010 arasında geçen 60 yıllık dönemde dikkat çeken bir başka gelişme de, Brezilya'nın tarımla birlikte 1980'li yıllara kadar payı artan sanayi sektörünün 1980 sonrasında düşüyor olmasıdır. Ancak, Brezilya'da bu sektörler iyi yönlendirilmiş sektörler olup, dış ticarete önemli yerleri vardır. Gelişim sürecinde sanayi sektörünün kompozisyonu değişmiş, geleneksel sanayi ürünlerinin payı azalırken, modem ara malı ve sermaye malı üretimi artmıştır. Bu değişimde 1990'ların başından itibaren uygulamaya konulan ticarete liberalizasyon etkili olmuştur (Özsoylu ve Algan, 2011: 22–23).

1999 yılında Real'in devalüasyonuna rağmen –ki bu dönemde 1998'e göre üretim %15, ihracat %33 oranında azalma kaydetmiştir–Ford, Mercedes Benz,

Volkswagen ve Renault gibi Brezilya'nın potansiyel büyük otomobil pazarında paylarını artırmak isteyen, uzun vadeli bakış açısına sahip, Brezilya'yı diğer Latin Amerika pazarlarına da açmak için bir ihracat üssü olarak kullanmayı düşünen yabancı yatırımcılar ise yeni yatırımlar yapmaya bu dönem de bile devam etmişlerdir. Brezilya'nın araç ihracatının büyük bir bölümü başta Arjantin olmak üzere komşu Latin Amerika ülkelerine gerçekleşmektedir (Tatari, 2008'den aktaran: Meşe, 2010: 74).

Brezilya'ya dair dikkat çekici bir başka konu da özellikle 1950'den sonra sanayileşme konusunda akılcı adımların atılmış olmasıdır. Gelişmiş bir sanayi yapısına sahip olan Brezilya'da ağır sanayi (demir-çelik, metalürji, enerji, petrokimya, kara ve hava taşıtları), kimyasal, tarım ve tarıma dayalı sanayi (yiyecek, içecek), bilgisayar, beyaz eşya, orman ürünleri, giyim (ayakkabı, tekstil) gibi alanlarda ürünler üretebilme ve ileri teknolojiyi yakalama çabası sürdürülmektedir.

1950–80 döneminde gelişmiş ülkelerdeki sanayi yapısını kurma amacından hareket edilmiş ve bu amaca yönelik olarak çelik, metalürji petrokimya gibi alanlarda kamu öncülüğünde büyük firmalar kurulmuştur. Hava ve uzay araçları sanayi, telekomünikasyon, elektronik, makine üretimi gibi alanlarda önemli adımlar atılmış ve gelişmeler kaydedilmiştir. Bu kuruluşlar önemli ölçüde korunmuş, maliyetlerini azaltma, ihracatlarını artırma yönünde teşvik edilmişlerdir. Sanayi sektörü 1970–80 döneminde %9 hızla büyümüş ve 1980 yılında sanayi sektörü ihracatının toplam ihracat içindeki payı %52 gibi yüksek bir düzeye ulaşmıştır.

Demir ve çelik sanayindeki gelişimin temelleri 20. yüzyılın ilk yarısına uzanır. Zengin maden yatakları ve rezervlerine sahip olan ülkede demir cevheri kaynaklarının işlenmeye başlanmasına kadar çelikte ithalata bağımlı bir ülke olan Brezilya'nın kaderi, Vargas'ın başkan oluşu ile değişmiştir. 1940'lı yıllara kadara çelik ithalatçısı durumunda olan Brezilya'da 1946 yılında Ulusal Çelik Şirketi (CSN–National Steel Company) kurulmuştur. 1950 çelik sanayi için dönüm noktası olmuş ve çelik üretimi hızla artmıştır. Çelik işleyen firmaların sayıları 1980'li yıllarda artmış, çelik ürünleri kullanan sanayilerdeki gelişmelerin etkisiyle de önemli ölçüde ihracatçı konuma gelinmiştir. 1990'lı yıllarda 42 tane kamu ve özel kuruluştan oluşan çelik üretim parkları oluşturulmuştur. 1993 yılında Brezilya'nın toplam çelik üretiminin %70'ini üreten 8 büyük kamu kuruluşu özelleştirilmiştir. 1994 yılından 2007 yılına kadar

sektöre 21.5 Milyar \$'lık modernleşme ve yeni teknoloji kullanımına yönelik yatırım yapılmış ve günümüzde sürekli teknolojinin yenilendiği, çelik ürünlerinin üretildiği bu parklarda üretim kapasitesi artışı sağlanmıştır. Bu gelişmeler ülkeyi çelik sanayinde dünya sıralamasında dokuzuncu sıraya taşımıştır (ÇHC birinci, RF dördüncü ve Hindistan beşinci sırada yer almaktadır). Tüm bu gelişmelere ilave olarak doğal kaynakların kullanımı ve işletilmesine yönelik ekolojik dengeyi gözetilen düzenlemelerin de yapılmasına dikkat edilmektedir.

Otomotiv sanayi'nin kuruluşu ve otomobil üretimi 1950'li yıllara uzanmaktadır. 1951 yılında São Paulo'da Volkswagen fabrikası kurulmuş ve 1953 yılında faaliyete geçmiştir. İlk aşamada Almanya'dan getirilen parçalarla üretim gerçekleştirilirken, 1961 yılında %95'i yerli parça kullanılarak üretim yapılmıştır. 1953-57 yılları arasında 2820 taşıt üretilmiştir. 1958 yılında Toyota Land Cruiser üretime başlamıştır. Volkswagen firmasında Kombi üretimi, 1960 yılında Chevrolet ve Ford firması kamyonet, iş arabaları ve otomobil üretimini gerçekleştirmiştir. 1960 yılında İtalyan Fiat firması ilk fabrikasını kurmuş, Mercedes kamyonet ve otobüs üretimini gerçekleştirmiş ve 1998 yılında otomobil fabrikası kuruluşu da gerçekleştirmiştir. 1990'lı yılların ortasına kadar bu firmalar Brezilya piyasasına hâkim olmuşlardır. 1990 yılından itibaren Nissan, Renault, Peugeot, Citroën, Hyundai, Chrysler ve Audi Brezilya'da fabrika açmışlardır. Otomobil üretimi hızla artmış ve 2007 yılında üretim 3 milyonu geçmiştir. Brezilya sanayi sektöründe öncülük görevini üstlenmiş olan otomotiv sanayinde çok uluslu firmalar faaliyet göstermektedir. Sektörün teknoloji üretiminde de başarı grafiği oldukça yüksektir. Gelişmiş otomotiv sektörünün varlığı yan sanayinin gelişimini de etkileyerek bu açıdan da ülke ihracatına destek sağlamaktadır. Her türlü kara taşıtı üretimi ve bu taşıtlar için gerekli yan sanayi (karoser, jant, egzoz, şase, lastik gibi) ürünleri, yeni teknolojilerin kullanıldığı büyük fabrikalarda üretilmekte ve ihraç edilmektedir.

Hava taşıtları üretimi konusunda Brezilya'nın yatırımları 1940'lı yıllara uzanmakla birlikte ilk olarak 1969 yılında kurulan ve 1994 yılında özelleştirilen EMBRAER bu alanda öncü rol oynamıştır. Başlangıçta sadece iç piyasaya yönelik olarak sivil ve askeri hava taşıt üretimini gerçekleştiren kuruluş, Brezilya'nın en büyük hava taşıtı üreticisi durumuna gelmiştir. Brezilya'nın ihracatına da önemli katkı

sağlayan kuruluşun ürettiği askeri ve sivil hava taşıtları dünyanın birçok ülkesine satılmaktadır.

Önemli bir ticari devlet kuruluşu ve dünyanın üçüncü büyük enerji firması olan PETROBRAS, enerji üretimi konusunda 1953 yılında kurulmuştur. Kuruluş, araştırma ve üretim, rafineri, petrol ve doğal gaz ticareti taşımacılığı, petrokimyasal ve türevleri, elektrik enerjisi, bio-yakıt ve yenilenebilir enerji kaynaklarının dağılımı konusunda faaliyetini sürdürmektedir. Kuruluş aynı zamanda mühendislik ve donanım anlamında da büyük aşama kaydetmiş, teknolojik anlamda pek çok yeni sistemin buluşçusu olmuş, yeni bir petrol üretim çağının öncüsü konumundadır. Brezilya, petrol üretimi ve rezervlerinde, elektrik üretimi (rüzgâr enerjisi, güneş enerjisi, hidroelektrik) açısından olduğu kadar, nükleer enerji kaynağı açısından da zengin bir ülkedir. Aynı zamanda bio-yakıt enerji kaynağı açısından da lider konumda bulunmaktadır. Tarımsal ürünlerden elde edilen Etanol yakıtı üretiminde Brezilya'nın etanol yakıt programının geçmişi 1980'li yıllara uzanır. Etanol yakıtı programı, şeker kamışı tarımında etkin tarım teknolojilerinin kullanımı ve geliştirilmesini de içine alan bir programdır.

Narenciye içeceği, deri, tekstil, ayakkabı, sandalet gibi sektörlerde de önemli gelişmeler kaydederek, gerek üretim, gerekse ihracat açısından dünya piyasalarında önemli bir yere gelmeyi başarmıştır. Günümüzde ise Brezilya, elektronik eşya, dayanıklı tüketim malları, çimento, gıda imalatı gibi alanlara yatırım yapmakta ve gelişmenin alt yapısını hazırlamaya çalışmaktadır.

Brezilya için 2000'li yılların sanayileşme politika hedefleri farklı fikir ve yeniliklere dayalı, sermaye malı, yazılım, tıbbi ürünler üzerinde yoğunlaşan, biyoteknoloji ve nanoteknoloji olarak hedeflenmiştir. Bu çerçevede hedefe ulaşılabilmesi için gerekli olan organizasyon ve düzenlemelere yönelik yol haritası belirlenmiştir (Özsoylu ve Algan, 2011: 54–57).

Brezilya yeraltı kaynakları açısından da önemli bir zenginliğe sahiptir. (Özsoylu ve Algan, 2011: 19). Petrol ve türevleri rezervleri açısından Latin Amerika ülkeleri arasında, Venezüella ve Meksika'dan sonra 3. sırada yer alan Brezilya'nın bu ürünler bazındaki ithalatı, 1980'li yılların ortalarında toplam ithalatın neredeyse %70'ini oluşturmuştur. Bu sebeple Brezilya hükümeti ithal petrol ve türevlerine bağımlılığını

azaltmak için bir program kabul etmiş ve alternatif enerji kaynakları üzerinde durmaya başlamıştır (Tatari, 2008'den aktaran: Meşe, 2010: 73).

Petrol ve maden konusunda şanslı olan Brezilya'nın 4 milyon kilometrekarelik alanda hidroelektrik üretme potansiyeli de bulunmaktadır (Özsoylu ve Algan, 2011: 19). Brezilya, ana havzası Amazon bölgesi olmak üzere mevcut hidrolik enerji potansiyelini kullanarak dünyanın önde gelen hidroelektrik üreticilerinden biri olmuştur; toplam 90.000 megawattlık elektrik üretim kapasitesinin 66.000 megawattını hidroenerji üretimi oluşturmaktadır.

Enerji sektörünün yeniden yapılandırılmasını takiben, doğalgazın Brezilya'nın enerji ihtiyacını karşılamada daha büyük bir paya sahip olacağı umulmaktadır. 1999'da faaliyete geçen ve Bolivya'dan Brezilya'ya uzanan yeni gaz boru hattı sayesinde Brezilya'nın toplam enerji tüketimi içerisindeki doğalgazın payının %2,5 iken, 2010 yılının sonunda %10'a çıkacağı tahmin edilmektedir (Tatari, 2008'den aktaran: Meşe, 2010: 7 –74).

Brezilya, büyük ölçüde mineral kaynaklarına sahip bir ülkedir. Dünyanın en büyük üreticisi ve ihracatçısıdır. Demir rezervleri, dünya toplamının üçte birine denk gelmektedir. Sanayi merkezlerinin yakınında bulunan yüksek kaliteli demir cevheri yatakları 30 yılı aşkın süredir işletilmektedir. Yine, Latin Amerika'nın en büyük boksit yataklarına sahip ülkesi Brezilya'dır.

Ülke açısından önemli diğer madenler ise manganez, kömür, krom, altın ve çinkodan oluşmaktadır. Silikon açısından da Brezilya hatırı sayılır bir ülkedir. Dünyadaki en geniş niyobyum yatakları Amazon bölgesinde bulunmakta ve Brezilya, dünya rezervlerinin %78'ini elinde tutmaktadır. Kıymetli ve yarı kıymetli taşlar, bakır, berilyum, alçı taşı, kireç taşı, uranyum, toryum ve zirkonyum yönünden de Brezilya'nın bol rezervleri mevcuttur. Madencilik alanında en büyük değişiklik, Amazonlarda ve kuzey bölgesinde ekolojik dengeye duyarlı idari düzenlemelerin yapılmış olmasıdır. (TETSİAD, 2012: 12).

1990'lı yıllarda kapsamlı özelleştirme programlarından birini gerçekleştiren Brezilya toplamı yaklaşık olarak 100 Milyar \$'ı bulan ve çoğunluğunu hizmet

sektörünün oluşturduğu çok sayıda kamu teşebbüsünü özelleştirmiştir. Bu rakam piyasaya ekonomisine geçiş anlamında büyük bir başarı olmuştur.

Brezilya'nın ekonomik yapısı üretim açısından değerlendirildiğinde hizmet sektörünün ağırlıklı kısmını oluşturduğu görülmektedir. Her ne kadar tarım ve sanayi alanında önemli gelişmeler kaydedilmişse de Brezilya'da enflasyon, dış borç ağırlıklı ekonomik sorunlarla mücadeleye yönelik çok sayıda istikrar programı uygulanmıştır (Özsoylu ve Algan, 2011: 21, 28). 1994 yılında başkanlığa seçilen Fernando Cardoso 1994'te "Real Planı" adı verilen bir ekonomik istikrar programı başlatmıştır. Bu program enflasyonun düşürülmesinde büyük ölçüde başarılı olmuştur. Plan aynı zamanda dünyanın en geniş özelleştirme programını başlatmıştır; pek çok devlet kuruluşu satılmış fakat çok karlı kuruluşlar çok düşük fiyatlarla özelleştirdiği için hem kamu sektörü içinden çıkılmaz bir hale girmiş hem de ekonomi de düzelmeye ulaşamamıştır. Büyüme yavaşladığında ise Brezilya ekonomisinin dış finansal desteğe bağımlılığı ve hükümetin finansmanını kontrol edememesi, ekonomiyi dış şoklara açık bir hale getirmiş; dünya ekonomisini etkileyen ve peş peşe gelen Meksika (1995), Asya (1997) ve RF (1998) krizleri Brezilya'yı da etkilemiş, ekonomik dengenin sağlanmasında ciddi sıkıntılara yol açmıştır.

Ayrıca 1989'da başkan Fernando Collor de Melo'nun seçilmesini takiben, Brezilya ticarete liberalizasyon programını uygulamış ve ihracat performansını yükseltmiştir. 1991 yılından sonra MERCOSUR Gümrük Birliği'nin oluşturulmasıyla, Arjantin, Paraguay ve Uruguay ile olan tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasına önem verilmiştir. 1990'ların ilk dört yılında ticaret fazlalıkları gerçekleştirilmiştir (Meşe, 2010: 75).

2000 öncesinde enflasyon ve hiperenflasyonla sürekli mücadele durumunda kalan Brezilya, 1996 yılından itibaren uyguladığı istikrar programları ile düşük ve daha az oynak bir enflasyon yapısına sahip olmuştur (Özsoylu ve Algan, 2011: 25).

Son yıllarda ülkenin ekonomi politikaları üç hedefe kilitlenmiş durumdadır; (1) enflasyonun kontrolü, (2) dış ticaret dengesi, (3) ekonomik kalkınmanın desteklenmesi (Başer, 2010'dan aktaran: Meşe, 2010: 75).

1970'li yıllara gelinceye kadar ihracatında geleneksel ürünlere dayalı bir yapının olduğu bilinen Brezilya'da genellikle emek yoğun ürünler ihracata konu olmuş, sermaye ve teknoloji yoğun ürünler azınlıkta olmuştur. İhracata konu olan mallar, çok az işleminden geçen ürünler–kahve, pamuk, et, bakır gibi–olduğu gibi hazır et, çikolata, işlenmiş orman ürünleri, rafine edilmiş petrol, lastik, kâğıt gibi ürünlerdir.

1970'lere kadar tipik bir az gelişmiş ülke profili çizen Brezilya'nın ihracatını şekillendiren daha çok emek yoğun ve niteliksiz emeğin gerçekleştirebildiği, çok azında ise sermaye yoğun ve teknolojinin kullanıldığı ürünler olmuştur. Brezilya'da tarihsel süreç içerisinde ihracatın kompozisyonunda farklılıklar oluşturulmuş, farklı ürünlerin üretimine yönelik aşamalı olarak teknoloji kullanım ve verimlilik artışları sağlanmıştır. 1970–80 yılları arasında, kalite, verimlilik, yenilik ve teknolojik gelişmeyi teşvik edici yönde yapılan düzenlemelerin de etkisi ile orta düzeyde teknoloji gerektiren ürünlerin ihracatında artış olmuştur. Aynı zamanda bu gelişmelerde dış ticaret alanında yapılan düzenlemelerde katkı sağlamıştır. İthal ikamesine dayalı strateji gereği yüksek koruma duvarlarıyla korunan Brezilya 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren tarifeleri, gümrük vergilerini düşürmüş, ihracat vergilerini kaldırmış, ihracat yapanlar için işlemleri kolaylaştırmış ve aynı zamanda ihracat yapan üreticilerin ithal ettiği hammadde ve ürünlerde vergileri kaldırmıştır. Brezilya ihracatta sergilediği başarıyı ihraç mallarını çeşitlendirerek ve geleneksel pazarlarının dışındaki Afrika, Ortadoğu, Doğu Avrupa ve Asya gibi son dönemlerin önemli pazarlarına açılarak elde etmiştir. (Özsoylu ve Algan, 2011: 23–24).

Uzun yıllar ekonomik kriz, istikrar politikaları ve askeri darbelerle anılan Brezilya, 2000'li yıllarla birlikte yeni bir döneme girmiştir. World Factbook 2015 yılı verilerine göre Brezilya dünyanın sekizinci, Amerika'nın ikinci, Latin Amerika'nın ise en büyük ekonomisine sahiptir. Sanayi, tarım ve ihracat gibi sektörleriyle birçok ülkeye örnek olan Brezilya, 2015 yılı itibarıyla 204 milyon nüfusu, PPP'ye göre kişi başına yaklaşık 16 bin \$ gelir düzeyi ve 189 milyar \$'lık ihracatı ile dünyanın en büyük ekonomileri arasına girmiştir.

Uygulanan pek çok istikrar programının ardından, 1994 yılında ülkenin o günkü para birimi Cruzeido'yu \$'a bağlı Real ile değiştirerek Real Planı uygulamaya koyan Brezilya, bu kur çıpası merkezli program ile enflasyonu kontrol altına alabilmiştir. Nitekim bu başarının ardından ekonomik programdan sorumlu Cardoso, bu başarı sayesinde bir sonraki seçimlerde devlet başkanlığı görevine gelmiş ve 1994–2002 yılları arasında iki dönem üst üste görev yapmıştır. Bu dönemde, enflasyondaki düşüşe hemen uyum sağlayamayan bankacılık sektörüne yönelik yeniden yapılandırma programı uygulanmış, sosyal güvenlik reformu gibi yapısal önlemler de alınmıştır.

Öte yandan, Real Planı ile Brezilya para birimi aşırı değerlenmiş ve 1980'lerin başında fazla veren dış ticaret dengesi, hızla artan ithalata bağlı olarak tekrar açık vermiş, cari işlemler açığı 1998'de yaklaşık olarak 34 Milyar \$'a (GDP'nin %4'ü) kadar çıkmış ve açıklar genel olarak DYY'larla finanse edilmiştir. Bu süreçte özelleştirme yapılabilecek sektörleri kısıtlayan ve yabancı yatırımları engelleyen düzenlemeler de ortadan kaldırılmıştır.

2003 yılı başında devlet başkanlığına seçilen Lula da Silva Brezilya'nın IMF ile işbirliğini sürdürmüş, ekonomik göstergelerde iyileşme sağlanmış, sosyal politikalara ağırlık verilmiş, yoksullukla mücadele gündemin ilk konusu olmuştur.

Brezilya tarımda başlattığı radikal programla verimlilik artışı, istihdam ve küçük çiftçilerin korunması konusunda dünyaya örnek olacak önemli adımlar atmış, bunlarında neticelerini almış ve almaya devam etmektedir. Aynı şekilde hayata geçirilen sanayi politikaları az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin incelemesi gereken atılım ve programlar içermiştir. Bilim ve teknoloji alanında sağlanan gelişmelerin yansıması olarak ileri teknoloji ihracatı sürekli artmış, 1990 yılında 1 Milyar \$ olan ileri teknoloji ihracatı 2009 yılında 10 kat artarak 10 milyar \$'a yükselmiştir (Özsoylu ve Algan, 2011: 62)

RF, Hindistan ve ÇHC ile kıyaslandığında, Brezilya'nın sahip olduğu mukayeseli üstünlüklerin şu şekilde sıralanması mümkündür:

- Çok partili görece demokratik ortam,

- Aşırı milliyetçi hareketlerin yaşanmaması ve otoriter yönetimlerin başa gelmemesi,
- Zengin doğal kaynaklara sahip olmasının mukayeseli üstünlüklere sahip olmasını beraberinde getirmesi sayesinde pek çok sektörde dünya genelinde birinci veya ikinci sırada yer alması hem tarım hem de sanayi ürünleri çeşitliliği açısından bölgesinin lideri olması,
- Tarihsel, sosyo-kültürel ve iktisadî açılarından Batılı ülkelerle daha fazla etkileşim içerisinde olması ve organik bağları bulunması.

2.5.2. RUSYA FEDERASYONU (RUSSIAN FEDERATION)

BRIC'in "R"si olan RF'nin ülke analizi aşağıda ele alınmıştır.

2.5.2.1. RF Ekonomisinin Genel Karakteristikleri, Mukayeseli Üstünlükleri, Sektörel Analizi, İktisat Politikalarının Vizyonu, Karakteristikleri ve Değerlendirilmesi

Toprak büyüklüğü bakımından 16.377.742 km² karasal alanı (World Factbook) ile dünya ülkeleri arasında birinci, nüfus bakımından ise 2015 yılı itibarıyla 142,4 milyon kişi ile onuncu sırada bulunan RF, sınırları içinde değişik milliyetlere mensup topluluklar bulunan büyük bir devlettir. 20.yüzyılda cereyan eden iki büyük Dünya Savaşından da büyük yapısal ve politik değişimleri yaşayarak çıkan RF, yeryüzü topraklarının yaklaşık olarak %11'ini kaplayan, Asya ve Avrupa kıtalarına yayılmış bulunan, Avrupa kıtası yüzölçümünün yaklaşık iki katına sahiptir.

V. yüzyılda Slav kabilelerinin bugünkü Rus topraklarının bir bölümüne yerleşmesiyle başlayan Rus tarihindeki ilk Rus devleti IX. yüzyılda İskandinavlılar tarafından kurulduğunda, Novgrad ve Kiev siyasal merkezler haline gelmiştir. Rusların kurduğu ilk büyük devlet olan Kiev Knezliği XIII. yüzyılda Moğol istilasına uğrayarak yıkılmıştır. Takip eden yüzyılda Altınordu devletinin zayıflamasıyla ortaya çıkan Moskova Knezliği XVI. yüzyılda önce Roma İmparatoru Sezar'a atıfla Rus Çarlığı ve XVIII. yüzyılda I. Petro döneminde de Baltık Denizi civarında genişleyerek Rus İmparatorluğu haline gelmiştir. XIX. yüzyılda özellikle Orta Asya'da topraklarını

genişleten Rus İmparatorluğu, “Büyük Oyun” olarak adlandırılan Britanya İmparatorluğu ile çekişmesinde Hindistan sınırlarına dayanarak İngiltere’yi tehdit edecek kadar güçlenmiştir. 1904–1905 Japon–Rus Savaşı yenilgisi ise RF’ de parlamento ve bir dizi siyasal reformla sonuçlanmıştır. Böylece Bolşevikler Vladimir Lenin’in liderliğinde, I. Dünya Savaşı devam ederken işçi ve köylü kitlelerinin desteğini alarak yozlaşan monarşiyi 1917 Ekim Devrimi ile ortadan kaldırmış ve savaştan çekilerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’yi ilan etmiştir. Her ne kadar “eşitlik” Sovyet tipi sosyalizmin temel söylemi olduysa da SSCB her anlamda Rusların hegemonyasındaydı ve Josef Stalin döneminde “Devletin demir yumruğu” tüm halklar üzerinde belirgin bir şekilde hissedilmiştir. II. Dünya Savaşından galipler arasında çıkan SSCB, Doğu Avrupa’da kendine bağlı bazı devletleri Sovyet tipi sosyalizmle uzaktan kumanda etmeye çalıştıysa da tam anlamıyla başarılı olamamıştır. 1961’de uzaya ilk insanı gönderse de SSCB’de 1970’lerden itibaren işler rayından çıkmaya başlamıştır. Her ne kadar dönemin Komünist Partisi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov 1987 Haziran’ında açıklık ve yeniden yapılanma politikalarıyla özgürlükleri genişleterek sistemi restore etmeye çalıştıysa da yapısı gereği totaliter olan rejimin çözülmesini hızlandırmış olmuştur. 1989 Kasım ayında Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla başlayan Doğu Avrupa’daki rüzgâr, 1991 Aralık’ında SSCB’nin dağılması ile sonuçlanmıştır. SSCB’yi oluşturan 15 Sosyalist Cumhuriyet bağımsızlaşırken II. Dünya Savaşında işgal yoluyla birliğe dâhil edilen üç Baltık ülkesi (Estonya, Letonya ve Litvanya) hariç, diğerleri RF öncülüğünde Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) çatısı altında bir araya gelmiştir. RF de SSCB’nin –borçları da dâhil olmak üzere–mirasını üstlenerek UN Güvenlik Konseyi’ndeki sandalyesini ve dış temsilciliklerini devralmıştır. RF’nin seçimle iktidara gelen ilk Devlet Başkanı Boris Yeltsin, liberal demokrasi ve serbest pazar ekonomisine geçeceği vaatlerine rağmen, 1998 ekonomik krizi ve Çeçen direnişçilerin bağımsızlık çabaları ile sıkıntılı bir dönem geçirmiştir. 2000–2008 arasında Devlet Başkanı olan Vladimir Putin, ülkesinin küresel ve bölgesel siyasette belirleyici bir aktör olmasını sağlamıştır. Mart 2008’de seçimleri kazanarak RF’nin üçüncü Devlet Başkanı olan Dmitri Medvedev devraldığı istikrarı korurken sakin ama belirleyici bir siyaset izlemeye devam etmiş (Çemrek, 2010: 18–19), 2012’de ise Putin tekrar Devlet Başkanlığı görevine seçilmiştir.

RF başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Ülkenin 1993'te kabul edilen Anayasası ile güçlü bir başkanlık altında Federal Cumhuriyet düzeninde idare edilmesi öngörülmüştür. RF'nin lideri ve üst yöneticisi konumunda olan devlet başkanı, dört yıllık bir süre için halk tarafından seçilmektedir. RF siyasi sistemi başkanın yardımcısının olmadığı "Güçlü Başkanlık" veya "Süper Başkanlık" sistemi olarak adlandırılmaktadır (Özsoylu ve Algan, 2011: 69). Buna göre RF sınırları içinde 6 farklı, fakat eşit haklı 89 federe birim yer almaktadır. Bu 89 federe birim içinde 21 Özerk Cumhuriyet, 1 Otonom Bölge (Oblast), 10 Otonom Daire (Okrug), 6 Yönetim Bölgesi (Kray), 49 İl (Oblast) ve 2 özel statüye sahip Federal Şehir (Moskova ve St. Petersburg) yer almaktadır. Rusya anayasasında 89 federe birimin eşit haklara sahip olduğu ilkesi var olduğu halde Rusya'da de facto olarak asimetrik federal yapı hüküm sürmektedir. 1993 Anayasasının getirdiği düzen 2000 yılında Putin'in iktidara gelmesi sonucu değişmiş ve bu bağlamda Rusya'nın 7 federal valiliğe bölünmesi önemli bir adım olmuştur. Her bölgenin başına da kendi atadığı tam yetkili temsilciler getirilmiştir (Erol, 2010).

RF'nin temsil ve yasama organı, Federasyon Konseyi ve Devlet Duma'sından oluşan Federal Meclis'tir. Federasyon Konseyi üst meclis ve federal unsurların temsil edildiği konumdadır. Devlet Duma'sı ise dört yılda (2012 yılından sonra 6 yılda) bir yapılan genel seçimlerle belirlenen belirli bir partiye mensup ya da bağımsız 450 milletvekilinden oluşmaktadır.

Rusya'nın ufak bir knezlikten dünya imparatorluğu ve süper güce dönüşmesinin her aşamasında Slav kültürü, mutlak itaat eden bir toplum yapısı ve bu yapının en tepesinde, sınırsız güce sahip liderin varlığı söz konusudur. Geçen uzun zaman içerisinde, koşullar değişmiş, Çarlık ve Sovyetler Birliği yıkılmış, ardından RF kurulmuş olsa da, rejimler farklılaşsa da, iktidarı elinde tutan güç, her dönem mutlak güç sahibi olmuştur. Dünyada hiçbir lider, karar alma mekanizmalarında Rusya'da olduğu kadar etkili olamamıştır (Onay, 2007: 2).

RF tarih boyunca üç önemli devlet kurmuş, kurulan üç devlet de çağa damgasını vurmuştur. Önce Çarlık Rusya'sı, ardından SSCB, son olarak da RF tarih sahnesine çıkmıştır. 20. yüzyıl RF tarihinde en zor geçen dönemlerden biri olmuş, Çarlık Rusyası

yıkılmış, II. Dünya Savaşında büyük kayıplar verilmiş, komünist rejim de fazla sürmemiş ve Rusların kurduğu ikinci önemli devlet olan SSCB de çökmüştür.

BRIC üyesi olarak RF sahip olduğu tarihi nedeniyle diğer BRIC ülkelerinden farklıdır. RF tarih boyunca önemli dönüşümler geçirmiştir. Günümüzde hala RF geniş askeri harcamaları ve asker sayısı ile dünya üzerinde egemen ülkeleri etkilemektedir. RF çok geniş bir yüz ölçümüne ve çok uluslu yapıya sahip bir ülkedir. Demografik açıdan yaşlı nüfusun gittikçe arttığı bir ülke olmakla birlikte politik açıdan da tam olarak istikrar sağlanamamıştır (Özger, 2015: 52–53).

1990'lı yıllarda zor dönemlerden geçen RF, 2000'li yıllara geldiğinde önemli ekonomik ve politik atılımlar yapmıştır. Bu da RF'yi dünyanın zengin ve önemli ülkelerinden biri haline gelmesine neden olmuştur. Sosyalist rejimden uzaklaşan ve Batı ile yakın ilişkiler kuran RF'nin dış politikada önemi artmıştır. 2008 krizini önemli ölçüde aşip büyümeye devam etmesi, 2010 yılında RF'nin en önemli gelir kaynaklarından biri olan petrolün fiyatının artması, RF'nin iç ve dış ticaretine önemli katkılar yapmış ve RF'yi gelecek vaat eden bir ülke konumuna getirmiştir (Özsoylu ve Algan, 2011: 109–110). Bununla birlikte, son yıllarda hammadde ve emtia fiyatlarındaki gerilemelere bağlı olarak azalan gelirler ile Suriye'ye müdahaleden kaynaklanan harcama artışları RF'yi zor duruma sokmuş olup, kriz çanları RF için çalmaya başlamıştır.

RF'nin demografik verileri ile ilgili istatistiksel bilgiler Ek–2.6.'da, ülkenin 2015 yılı itibarıyla nüfus piramidi Ek–2.6'da sunulmuştur.

RF'de nüfus sosyal göstergeler açısından incelendiğinde önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu konuda Rus Bilim Akademisi Sosyoloji Enstitüsü'nün yaptığı araştırmalar neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. Rus Bilim Akademisi ulusal düzeyde yapılan üç araştırmanın verilerini kullanarak Rus nüfusunu 10 sosyal tabakaya ayırmışlardır.

2008 yılının Mart ayında yapılan bu araştırmanın sonucuna göre ilk tabaka olan ve yoksulluk seviyesinin altında olan kesim Rus nüfusunun %16'sına tekabül etmektedir. Bu tabakanın yaklaşık olarak 2/3'sinin temel ihtiyaçlardan olan beslenme,

giyim gibi ihtiyaçlarını karşılayamadıkları tahmin edilmektedir. İkinci tabaka olan ve optimal düzeyin altında yaşayan kesim nüfusun %43'ünü temsil etmektedir. Bu kesimin bir kısmı sosyal hayattan yoksun olarak yaşamaktadır. Bu kesimin standart bir tüketimi ve asgari düzeyde geçimini sağlamaya yetecek bir geliri bulunmaktadır. Orta Sınıf Rus halkı nüfusun %36'sını temsil ederken, zengin kesim ise nüfusun yalnızca %5'ini temsil etmektedir (Gorshkov, 2008: 52–53).

RF'nin işsizlik oranlarına bakıldığında ise genel olarak iniş ve çıkışların pek yaşanmadığı ve tek haneli işsizlik oranlarının görüldüğü fark edilecektir. Gelir dağılımında önemli ölçüde eşitsizlik bulunan RF'de, işsizlik oranları ise makul sayılabilecek boyuttadır. 2005 yılında %7 olarak ifade edilen işsizlik oranı, yıllar içinde önemli dalgalanmalar yaşamamış ve 2012 yılına gelindiğinde işsizlik oranı %6 olarak hesaplanmıştır. Son yıllarda RF işsizlik oranlarını yüksek dalgalanmalara izin vermeden, stabil tutmayı başaramıştır. Bu yıllar arasında en yüksek enflasyon oranı %8 ile 2009 yılında görülmüştür. 2008 yılında işsizlik oranı %6 olan RF'nin yine o yılda yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenmiş ve ülkede işsizlik oranı %8'lere çıkmıştır.

RF'nin demografik göstergeleri incelendiğinde ise 1992 yılından itibaren nüfusta azalma olduğu görülmektedir. RF'nin nüfusu 1992 yılında 148,4 milyon ile zirvesine ulaşmış ve daha sonrasında sürekli bir azalma görülmüştür. Ölüm oranlarının doğum oranlarından daha fazla olması RF'nin nüfusunda düşüşe neden olmaktadır. Doğum oranlarında 1980'lerin sonlarına doğru azalma görülür iken, ölüm oranları 1960'lardan itibaren yükselmektedir (Da Vanzo ve Grammich, 2001: 9–11). RF'nin nüfusunda görülen azalma nedeniyle yakın gelecekte RF'nin bu nedenden dolayı işgücü sıkıntısı çekeceği tahmin edilmektedir. Bunun yanı sıra yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus zaman içerisinde neredeyse yarı yarıya azalsa da gelir eşitsizliği önemli ölçüde artmıştır (Ghosh vd., 2009, 20–21).

RF ekonomisi son 25 yılda hızlı değişimler yaşamıştır. Bu değişimlerin ardında RF'nin 1990'lı yıllarda ani ekonomik çöküşler yaşaması, çeşitli reform dönemleri geçirmesi, küresel ekonomik krizlerin yaşanması gibi nedenler bulunmaktadır. RF hala Sovyet döneminden kalan pek çok yapısal ekonomik sorunla mücadele etmektedir. RF'nin bol miktarda sahip olduğu doğal kaynağı enerji üretiminde büyümesine

yardımcı olmakla birlikte, bir anlamda bağımlılığa yol açmaktadır. RF'nin sahip olduğu pek çok yapısal sorun Sovyet ve Çarlık dönemlerinden kalmıştır. Sovyetler döneminde devlet kontrolünden kalma geniş sınırlamalar, bürokratik engeller, her kurumda görülen yolsuzluk ve hem yurtiçi hem de uluslararası rekabeti engelleyen sayısız ekonomik bariyerler bunlardan bazılarıdır. Bu yüzden RF son yıllarda bürokratik prosedürlerde sadeleşmeye gitmiş, yolsuzluk karşıtı kampanyalar yürütmüş, devlet kurumlarında özelleştirme yoluna gitmiş, eğitim sistemine düzenlemeler getirmiş ve yenilikçi ürünler üretmeye ağırlık vermiştir. Fakat bu girişimler sadece belirli alanlarda sınırlı ilerlemeler sağlamıştır (Russell, 2015: 1).

RF'nin iktisadî verileri ile ilgili istatistiksel bilgiler Ek-2.7'de sunulmuştur.

RF ekonomisi son 10 yıldır hızlı bir yükseliş yaşamaktadır. Bir çok gözlemci çalkantılı enerji fiyatlarından dolayı RF'nin milli gelir artışının süreceğini tahmin etmektedir. 2007 yılında RF'nin milli gelir büyümesi %8'i aşmıştır. Hane halkı tüketimi genişlemiş, yatırım harcamaları büyümesi hızlanmıştır. 2008 yılında yaşanan küresel finansal krize rağmen RF'nin milli gelir büyümesi %5,6'ya ulaşmıştır. Son 5 yılda ise reel milli gelir %40'dan fazla artış göstermiştir. PPP'ye göre, RF'nin 2008 yılındaki toplam milli geliri, 27 Avrupa ülkesinin ortalama milli gelirinin %15'ine denk gelmektedir. Bunların yanı sıra son dönemlerde RF'nin pek çok ekonomik göstergesinde iyileşmeler yaşanmıştır. Gelir yükselmiş, ortalama ücretler artmış, yoksulluk seviyelerinde düşüş yaşanmış, istihdam artmış, neredeyse kamunun tüm dış borcu ödenmiş ve yabancı rezervlerde önemli artışlar yaşanmıştır (Ghosh vd., 2009: 20).

Dünya ekonomilerinin çoğunluğunda olduğu üzere RF ekonomisi de 2008 yılının son çeyreğinde iyice görünür hale gelen ve resesyonla sonuçlanan küresel mali krizden oldukça etkilenmiştir. RF'de, mali kriz öncesine tekabül eden ve ihracat gelirleri ile hükümet fonlarının kritik bir kaynağının azalmasına neden olan dünya petrol fiyatlarının keskin bir şekilde düştüğü 2008 yılı ortalarında da ekonomik problemlerin işaretleri görülmüştür. Kriz, RF'nin iki on yıldan daha fazla bir süredir tecrübe etmediği, Rus yaşam standartlarının yükseltilmesine yardımcı olan ve ekonomik istikrarı getiren on yıllık (1999–2008) etkileyici büyüme dönemini ani bir biçimde sonlandırmıştır (Cooper, 2009: 1).

RF geçmiş dönemlerde yaşadığı krizlerden sonra ekonomi politikalarında pek çok yenilik yapmış ve krizlerden dersler çıkarmıştır. 2001 yılından bu yana vergi reformu, toprak reformu, icra–iflas reformu, yargı reformu gibi pek çok alanda düzenlemeye gitmiştir. Yaptığı köklü reformların, sadeleştirmelerin ve özelleştirmelerin bir sonucu olarak RF krizin etkilerini hızlı bir şekilde üzerinden atmış ve toparlanma sürecine girmiştir (Benli, 2011: 6).

RF'nin 2005 yılında iki haneli olan yüksek enflasyon oranını 2012 yılına geldiğinde önemli ölçüde düşürdüğü görülmektedir. 2005 yılında %12,7 olan enflasyon oranını 2006 ve 2007 yılında tek haneye düşürmeyi başaran RF'de 2008 krizinin ortaya çıkması ile birlikte enflasyon oranı %14,1'e kadar yükselmiştir. 2008 yılından sonra ise aşamalı şekilde enflasyon oranını düşürmeyi başaran RF, 2012 yılında %5,1 düzeyinde enflasyon oranı ile verilen 9 yıl içerisindeki en düşük enflasyon oranını yakalamayı başarmıştır.

Son bir kaç yıla bakıldığında ise RF ekonomisinin değişken bir yapı sergilediğini söylemek mümkündür. 2014 yılı öncesinde yüksek büyüme oranlarını yakalayabilen RF'nin 2014 yılı içerisinde reel milli gelir büyümesi yalnızca %0,6 düzeyinde kalmıştır. Son verilere göre RF'nin enflasyon oranı %16,9'a kadar çıkarak son 13 yılın en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Bunun nedeni Rus para birimi olan rublenin değer kaybetmesine bağlı olarak ithal mal fiyatlarının yükselmesidir (Ishihara, 2015: 1).

RF ekonomisinin ticaret yapısını oluşturan ithalat ve ihracatı, RF ekonomisi hakkında önemli bilgiler içeren diğer bir konudur. RF'nin toplam mal ve hizmet ihracatı ile toplam mal ve hizmet ithalatının yıllara göre değişim oranları incelendiğinde, RF'deki ticari yapının değişkenliği göze çarpmaktadır. 2005 ile 2007 yılları arasında RF'de hem ithalat hem de ihracat yükselme eğilimi içerisindeydi. 2008 yılında yaşanan küresel kriz RF'yi de önemli ölçüde etkilemiş ve RF'nin toplam ithalat ve ihracatı sert bir düşüş sergilemiştir. Krizin etkilerini en çok 2009 yılında yaşayan RF'nin toplam ihracatı ve ithalatı bu yılda eksileri değerleri almıştır.

2010 yılı ve sonrasını krizin etkilerini üstünden atan RF, ithalatını ve ihracatını arttırmayı başarmıştır. Genel olarak 2005 ile 2014 yılları arasındaki yıllara bakıldığında,

RF'nin toplam ihracatının ve toplam ithalatının dalgalanmalar yaşadığı, özellikle de ithalatının önemli iniş ve çıkışlar sergilediği görülmektedir.

RF 2010 yılında Beyaz Rusya ve Kazakistan ile arasında gümrük birliği kurmuştur. Ayrıca 2006–2007 yıllarında Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkelere sağlamakta olduğu ucuz enerji desteğini önemli ölçüde daraltmıştır. RF'nin dış ticaret politikalarında yaptığı bu önemli değişiklikler sonucunda dış ticaretinde önemli gelişmeler yaşamış, krizin etkilerini üzerinden atmıştır (Benli, 2011: 23).

WB'nin “İş Yapma Endeksi” farklı ülkelerde ticaret yapma kolaylığını kıyaslamaya yarayan ve sık kullanılan bir endekstir. Bu endeks iş çevrelerinin çekiciliğini sıralamaya yaramaktadır. Bu endeks incelendiğinde RF'de iş ikliminin çok çekici olmadığı görülmektedir. Yine de 2011 yılında bu endekste 120. sırada yer alan RF, 2013 yılında ilerleme kaydederek tüm 189 ülke arasından 92. sıraya yükselmeyi başarmıştır (Oxenstierna, 2014: 27). Örneğin, 189 ülke arasından bir işe başlamanın en rahat olduğu ülkeler sıralandığında, RF 88. sırada yer alabilmiştir. Yapı ruhsatlarını alma açısından ise 178. sırada yer alan RF bu konuda çeşitli zorluklara ya da kısıtlamalara sahip olduğunu göstermektedir.

Elektriğe ulaşımında 117. sırada yer alan RF, kredi elde etmede ise 109. sırada yer almaktadır. WB'nin hazırlamış olduğu bu endekse göre RF'nin uluslararası iş çevrelerini ülkesine çekmede hala bazı problemler yaşadığı görülmektedir.

Olağanüstü zenginlikteki doğal kaynak rezervleri ülkeyi dünyanın başlıca mineral kaynaklarından biri haline getirmektedir. Pek çok maden ve mineralde ülke, dünyanın en önemli üreticisi ve ihracatçısı konumundadır. Özellikle büyük petrol ve metal cevherleri bulunmaktadır. Metal cevherleri içinde altın cevheri rezervleri önemli yer tutmaktadır. RF, dünya petrol üretiminin yaklaşık %11'ini, doğal gaz üretiminin dörtte birini, nikel ve kobalt üretiminin ise beşte birini gerçekleştirmektedir. Ülke aynı zamanda önemli bir kömür, demir cevheri, demir dışı metaller, altın, platin ve elmas üreticisidir. Ülkedeki minerallerin üretimi genellikle tek bir işletme tarafından gerçekleştirilmekte olup, bu işletmeler dünya piyasalarını da yönlendirmektedir.

Örneğin büyük elmas üreticisi Almazy Rossii–Sakha dünya üretiminin dörtte birini gerçekleştirmektedir. Norilsk Nickel’in dünya nikel üretiminin üçte birini ve platin üretiminin %40’ını gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir. Dünyanın en büyük üçüncü alüminyum üreticisi olan RF Alüminyum Şirketi (RusAl) ise Rus iç pazarının alüminyum ihtiyacının %75’ini karşılamakta ve dünya alüminyum üretiminin %12–13’ünü gerçekleştirmektedir.

Ülkenin tarım için elverişli olmayan coğrafi koşulları ve üç yılda bir hüküm süren kuraklık ülke topraklarının yalnızca %32’sini tarım için kullanılabilir kılmaktadır. Ülke topraklarının %45’i ise ormanlık araziden oluşmaktadır. Kereste en önemli ihraç kalemlerinden biridir. Kimyevi maddeleri aşırı kullanımı, endüstriyel kirlilik, toprağın yoğun işlenmesi ve bazı bölgelerdeki yanlış ürün seçimi toprağın verimliliğini düşürmüştür (Benli, 2011: 9).

Tarıma büyük ölçüde devlet desteği verilmekte, vergi indirimleri, kolay ve ucuz kredi olanakları sağlanmaktadır. Bu yardımlar kamu maliyesi üzerinde önemli bir yük oluşturduğu gibi WTO’nun tepkisine de neden olmaktadır (İlyas ve Haskınacı, 2003: 11).

1950’lerde pek çok Amerikalı, Sovyetler Birliği’nin dünyanın lider gücü olarak ABD’yi geçebileceğinden korkuyordu. Ne de olsa Sovyetler Birliği dünyadaki en geniş sınırlara ve en kalabalık üçüncü nüfusa, en büyük ikinci ekonomiye sahipti ve Suudi Arabistan’dan daha fazla gaz ve petrol üretimi gerçekleştiriyordu (Nye, 2010).

RF II. Dünya Savaşı sonrası kalkınma açısından iyi bir performans göstermiş olsa da; daha sonra sistemin bazı ekonomik sorunları da içinde barındırdığı anlaşılmaya başlanmıştır. Planlamacı ekonomik sistemin kendi içinde ürettiği sorunları (hantallık, yeni tekniklerin geliştirilememesi ve verimliliğin arttırılmaması) çözmeye yönelik reformları geçen yüzyıla damgasını vuran Sosyalist Blok’un sistem olarak çözülmesiyle sonuçlanmıştır (Kar, 2010: 11).

RF, komünizm sonrası dönemde ekonomik anlamda ciddi bir çöküntü ile karşı karşıya kalmıştır. Bu çöküntünün altında ise belli başlı yapısal sorunlar bulunmaktadır (Benli, 2011: 6).

- Eski Doğu Avrupa pazarlarının Doğu Bloku'nun dağılması ile birlikte çözülmesi ve bunun sonucunda arz zincirinin bozulması,
- Mali yardımların kesilmesi nedeni ile tarım sektöründe ortaya çıkan kriz,
- Kumanda ekonomisi kurallarının, pazar ekonomisi kuralları uygulamaya başlamadan terk edilmesi.

Bazı ekonomistlere göre de piyasa ekonomisi şartlarının başında gelen fiyatların serbest bırakılması ve arz talep dengesine göre oluşması hususu 'doğru zamanda' uygulanmış bir karar değildir. Fiyat artışları tahmin edileninde çok üstünde gerçekleşmiştir. Buna karşılık yerli üretimin düşüşü ve yeter kalitede olmaması piyasada çeşitli tıkanıklıklara yol açmıştır. Örneğin, hafif sanayi için ithal edilen girdilerde yaşanan kıtlık metalürji sektörü için talep daralması, petrol ve kömür sektörleri için teçhizat yetersizliği baş göstermiştir. Yedek parça, gübre ve akaryakıt gibi girdilerde ortaya çıkan yetersizliklerin bir sonucu olarak da 1991'de gayrisafi tarımsal üretim azalmıştır (Sezer, 1995: 8).

1990'lardaki ekonomideki reformlarla enerji ve savunma sektörleri hariç bütün alanlarda özelleştirmeler yaşanmıştır. Bunun sonucunda ise, sanayi üretiminin % 90'ı ve işletmelerin % 80'i özel kişilerin ellerine geçmiştir (Çemrek, 2010: 23).

RF'de özelleştirmenin ikinci bir dalgası 1995–1996 yıllarında yaşanmıştır. Bu dönemde devlet borçlanmalarına karşılığı elindeki büyük devlet kuruluşlarının mülkiyetini belirli mali güce sahip gruplara devretmiştir (Kar, 2010: 16). 1997–1998 döneminde RF'nin başlıca ihracat mallarının fiyatlarındaki düşüş ve Asya krizinin sonucunda yatırımcıların gelişen pazarlara yatırımlarda çekimser kalmaları Rus ekonomisi üzerinde güçlü bir dış şok etkisi meydana getirmiştir. Söz konusu dışsal şok, hızla artan borçlardan ve mikro düzeyde yapısal değişikliklerin eksikliğinden kaynaklanan ekonomik sorunlarını daha da şiddetlendirmiştir. Sonuç olarak Ruble'nin devalüasyonu ve iç borçların ödenememesi ile karşı karşıya kalmıştır (Benli, 2011: 6).

RF 2000'li yıllarda istikrarlı ve görece yüksek sayılabilecek bir büyüme sergilenmiş olsa da, 1990'lı yılların ilk yarısındaki üretim kayıplarını ancak son birkaç

yılda telafi edilebilmiştir. Diğer bir ifadeyle, RF'nin reel GDP'si 1989 yılındaki seviyesini 2007 yılında yakalayabilmiş ve 2008 yılında aşmıştır (Kar, 2010: 46).

RF, 2009 yılında derin bir durgunluk sürecine girmiştir. Küresel ekonomik krizle birlikte ekonomisi büyük oranda enerji satışına dayanan RF'de petrol ve gaz fiyatlarının ani düşüşü yüzünden son 8 yılın en kötü ekonomik dönemi yaşanmış, Federal İstatistik Kurumu verilerine göre 2009 yılında ülkenin GDP'si küresel krizin olumsuz etkilerine bağlı olarak %7,9 küçülmüş ve RF bütçe açığını kapatmak için 2010 yılında uluslararası kuruluşlardan borç alabileceğini açıklamıştır (Meşe, 2010: 89).

RF, 1990 sonrası döneminde yapılan özelleştirme yabancı sermayenin çekilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Gelen yabancı sermayenin daha çok yiyecek ve içecek, otomotiv ve finansal sektörlere yoğunlaştığı ve yatırımların kaynağının ise, Amerika, Almanya ve Finlandiya olduğu ifade edilmektedir (Kar, 2010: 46).

Örneğin Coca-Cola ve Pepsi'nin RF'de büyük yatırımları vardır. Şekerli-çikolatalı ürünler dalında Mars, Cadbury, Ludvig Schokolade ve Nestle'nin önemli yatırımları mevcuttur. Efes ve Heineken biracılık sektörünün, Mc Donald's gıda sektörünün önemli yabancı sermaye yatırımlarıdır (İlyas ve Haskınacı, 2003: 8).

2009 yılında ülkeye giriş yapan doğrudan yabancı yatırımlar, 2008 yılına göre yaklaşık %40 oranında gerileyerek 15.9 milyar tutarında gerçekleşmiştir. Ülkedeki iş ortamının belirsizliği ve bu alanda yaşanan sorunlara rağmen Rus pazarının sunduğu güçlü fırsatlar nedeni ile ülkeye yabancı yatırım girişiminin küresel krizin aşılması ile birlikte devam edeceği düşünülmektedir. Ancak, sektördeki yabancı yatırımlar için daha şeffaf yeni kurallar getirilmesine dönük beklentiler halen sürmektedir. Hali hazırda yürürlükte bulunan kurallara göre yalnızca %51 Rus ortaklı şirketlerin başlıca stratejik alanlara girişine izin verilmektedir (Benli, 2011: 10).

Geçiş ekonomilerinin performansını takip edebilmek için Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından geliştirilen dönüşüm indekslerine göre, yapısal reformların çoğunda herhangi bir ilerlemenin olmadığı görülmektedir. Göstergeler topluca değerlendirildiğinde ise küçük ölçekli özelleştirmeler ile fiyat liberalleşmesi

açısından geline nokta, gelişmiş ülkelerin seviyesine oldukça yaklaşmış olduğu anlaşılmaktadır (Kar, 2010: 45).

2010 yılı için onaylanan özelleştirme planı 14 stratejik işletmenin yanı sıra 435 kamu şirketinin özelleştirilmesini kapsamakta olup, söz konusu özelleştirmelerden 77 milyar ruble kazanç elde edilmesi beklenmektedir (Benli, 2011: 7). Hükümetin 2011–2013 yılları arasındaki özelleştirmesi planlanan ve mevcut piyasa değeri 29 milyar dolar olarak tahmin edilen özelleştirme planı kabul etmesi halinde ise bu ülkenin şu ana kadar en büyük özelleştirmesi olacaktır. Hükümet önümüzdeki 3 yıl içinde önde gelen devlet şirketlerinde azınlık hisselerini satmaya hazırlanırken, bu hisselerin yabancılar tarafından satın alınıp alınmayacağı konusu henüz netliğe kavuşmamıştır (Haberler.com web sitesi).

Rus ekonomisi bugün sahip olduğu enerji kaynakları ile küresel ekonominin temel aktörlerinden birisidir. Öte yandan, büyük ölçüde iç pazara bağımlı ve rekabet düzeyi düşük sanayisi ise Rus ekonomisinin küresel piyasalar karşısında kırılgan hale getirmektedir. Bunu aşmak için RF 2007’den bu yana ileri teknoloji içeren sektörlerle yatırımı teşvik etmektedir (Çemrek, 2010: 23).

RF’nin enerji piyasalarında ne kadar etkin bir güç olduğunu yansıtmaları sebebiyle RF’nin bu alanda Avrupalı devletlerle olan ilişkilerine göz atmak yeterlidir. Bugün Avrupa Birliği (AB) gaz ithalatının % 40’ını, petrol ihtiyacının üçte birini ve kömür ithalatının dörtte birini RF karşılamaktadır. Avrupa kıtasında ülke bazında Rus doğal gazına bağımlılığın boyutu ise şöyledir; Moldova, Sırbistan, Karadağ, Estonya, Bulgaristan, Finlandiya kullandığı gazın tamamını, Letonya, Litvanya % 95’ini, Yunanistan, Slovakya, Macaristan % 80’ini, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Polonya, Romanya % 70’ini, Türkiye % 65’ini, Belarus, Ukrayna % 50’sini, Almanya % 40’ını, Fransa % 35’ini, İtalya ise % 30’unu RF’den tedarik etmektedir.

Gerek kendi bünyesinde bu denli zengin yer altı kaynaklarının olması, gerekse jeopolitik konumunun dünya üzerindeki diğer enerji zengini bölgelere olan yakınlığı RF’ye dış politika kapsamında özel olarak bir enerji stratejisini dikta etmektedir. Bu bağlamda bir taraftan kendisine alternatif olabilecek enerji projelerini engelleyip Avrupa enerji piyasasındaki etkinliğini artırmak, diğer taraftan da Hazar havzası yer altı

kaynaklarının dünya pazarlamasında merkezi konumunu koruyarak eski SSCB ülkelerini kendi nüfuzu altında tutmak RF'nin en temel enerji politikasını oluşturmaktadır. Selefî SSCB döneminde tesis edilen Kafkasya–Orta Asya enerji kaynaklarının dışarı pazarlanmasındaki tekelci konum, bu temel enerji politikasının da hayata geçirilmesinde RF'ye çok önemli avantajlar sunmaktadır (Temur, 2010: 54).

RF'nin enerji piyasalarındaki avantajlı konumu korumak için geliştirdiği stratejiler dört başlıkta toplanabilir:

➤ Orta Asya'daki enerji arzı üzerindeki monopol konumu korumak, Orta Asya'daki enerji kaynaklarının kendi kontrolünde olmayan alternatif boru hatlarıyla dünya pazarlarına açılmasını engellemek; bu çerçevede enerjiyi daha uygun fiyata taşıyacak yeni boru hatları inşa ederek, alternatif boru hatlarını dezavantajlı konuma düşürmek.

➤ Yeni boru hatları inşa ederek Avrupa'daki ithalatçı ülkelere enerji naklini transit ülkelere gerek kalmaksızın gerçekleştirmek.

➤ Avrupa'daki dağıtım sistemlerinin Gazprom tarafından satın alınarak, Rus projelerine alternatif projelerin hayata geçmesinin engellenmesi. Bu çerçevede; Bulgaristan, Macaristan, Belarus ve Avusturya'daki enerji dağıtım şirketlerinin hisselerini satın almıştır. Özellikle Avusturya'nın Baumgarten bölgesindeki enerji dağıtım şirketinin hisselerinin yarısını satın alarak, Orta Avrupa doğalgaz dağıtım merkezlerine gelen gaz sevkiyatında önemli bir güce kavuşmuştur. Böylelikle RF, Avrupa'ya enerji transferinde transit bölge konumunda olan Balkan coğrafyasındaki enerji dağıtım şebekelerini kontrolü altına almakta, böylelikle alternatif boru hattı projeleri yerine kendi hayata geçirilmesi kolaylaşmıştır.

➤ Gazprom aracılığıyla ilgili ülkelerdeki enerji şirketlerinin hisselerini satın alarak hem bu ülkelerin hem de dünya piyasalarının gaz fiyatlandırmasında kontrolü elinde tutmak.

RF, Orta Asya'daki doğalgazın Avrupa'ya nakli üzerindeki monopol çoğunluğu Sovyetler Birliği döneminde inşa edilen boru hatlarına borçludur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasına rağmen Rus devletinin kontrolündeki Gazprom enerji şirketi eski Sovyet

Cumhuriyetleri topraklarından geçen boru hatlarının önemli bir bölümünü kontrolünde tutmaktadır. Söz konusu bölgelerden çıkarılan doğalgazın RF'nin kontrolündeki boru hatları kullanılmadan Avrupa pazarlarına ulaştırılması oldukça güçtür (Kantörün, 2010).

Gaz sektörü devlet kontrolündeki Gazprom egemenliği altındadır. Gazprom, dünya doğalgaz rezervlerinin üçte birini kontrol etmektedir. Ülkenin toplam doğalgaz üretiminin %85'ini Gazprom gerçekleştirmiştir. İç fiyatlar dünya fiyatlarının yaklaşık %20'si kadardır. Ucuz doğalgaz Rus sanayi sektörünü desteklemekte ve hane halkı enerji fiyatlarını düşük düzeyde tutmaktadır (Benli, 2011: 13).

RF'nin ihracatındaki en büyük payı yaklaşık % 70 ile madensel ürünler (petrol, doğal gaz gibi) almaktadır. İkincisi ancak % 13'lük bir payla metal ve değerli taşlardan oluşmaktadır. Bunları % 6,5'luk pay ile kimyasal ürünler ve % 5'lik payla makine ve teçhizat ile ulaşım araçları takip etmektedir (Kar, 2010: 16).

Savunma sanayi harcamaları ve silah ihracatı 2007 yılında rekor bir düzeye erişmiştir. RF, 80 kadar ülkeye silah ihraç etmektedir. Rus malı silah ithalatı yapan ülkeler arasında ÇHC, Hindistan, Cezayir, Venezuela, İran, Malezya ve Sırbistan gibi ülkeler bulunmaktadır. İthalatında en önemli paya sahip olan ürün grupları ise makine ve ekipman, tüketim malları, ilaçlar, et, şeker ve yarı işlenmiş metal ürünleridir. Ülke ithalatının yaklaşık %40'ını makine ve ekipman sektörü, yaklaşık %20'sini tarım ve gıda sanayi ürünleri oluşturmaktadır. İthalatta önemli yer tutan diğer ürün grupları ise kimyasallar ve eczacılık ürünleridir.

AB, RF'nin en önemli ticaret ortağıdır. RF ise AB'nin en önemli üçüncü ticaret ortağı konumundadır. AB ve RF arasındaki ticaret son yıllarda ortalama %25 hızla büyümektedir. Ülkenin AB haricindeki ticaret ortakları ÇHC, ABD, Ukrayna, Beyaz Rusya gibi ülkelerdir. RF'nin sahip olduğu zengin doğal kaynak rezervleri ülke için büyük bir şans olmakla beraber ülke ekonomisi açısından bazı sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Son on yıllık süreçte yüksek düzeyde seyreden petrol fiyatları ve elverişli ticaret hadlerinin ülkenin son yıllarda sağladığı güçlü büyümenin itici gücü olduğu düşünülmektedir. Ancak, yapılan bilimsel çalışmalar uzun vadeli büyüme ve ekonomideki doğal kaynaklara bağımlılık arasında negatif bir korelasyon olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun nedeni "Dutch Disease-Hollanda Sendromu"

olarak adlandırılan durumdur. Aşırı değerlenmiş döviz kuru doğal kaynak dışı sektörlerde büyümeyi olumsuz etkilemektedir (Benli, 2011: 5).

Ekonominin neredeyse tek sektöre bağlı yapısının değiştirilmesi, üretimin çeşitlendirilmesi, teknolojik açığın kapatılması ve rekabetçiliğin sağlanması gelecek yılların en önemli tartışma konularını oluşturması beklenebilir. Bu bağlamda gerek yurtiçi, gerekse yurtdışı girişimciler için yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik yapısal ve kurumsal reformların gerçekleştirilmesine olan ihtiyacın da geçerli olduğu söylenebilir (Kar, 2010: 47).

Netice her ne olursa olsun, SSCB'den kalan nükleer gücü, muazzam insan sermayesi, siber-teknoloji alanındaki kabiliyetleri ve hem Avrupa hem de Asya'daki konumu hasebiyle RF hem büyük sorunlara yol açmak hem de küreselleşen dünyaya ciddi katkılarda bulunmak için gerekli imkânlarla sahip olacaktır. Bu da demek oluyor ki, Rus reformu herkesi ilgilendirmektedir (Nye, 2010).

RF'nin kuzey bölgelerindeki toprak yapısı tahıl ve benzeri diğer ürünler üretimi için elverişli olmadığından üretim güney bölgeleri ile Batı Sibirya'da gerçekleştirilmektedir. Ülkenin kuzeyinde ise hayvancılığa ağırlık verilmiştir. RF topraklarının %32'si tarım için kullanılabilir niteliktedir. %45'i ise ormanlık araziden oluşmaktadır (Benli, 2011: 9).

1990'lı yılların başında RF yeni bir arazi yasası kabul etmiştir. Bu yasa RF'nin diğer cumhuriyetleri tarafından yürürlüğe konmuş olan yasalar için bir çeşit çerçeve yasadır. Bu yasaya göre arazi sahipliği, cumhuriyetlere ve yerel otoritelere devredilerek özel mülkiyete izin verilmiştir. RF'de sınırlı da olsa arazi sahipliği, arazilerin 10 yıl süre ile satışının yasaklanması ve arazi satışlarının sadece yerel yönetimlerin izniyle yapılabilmesi hükme bağlanmıştır (Fisunoğlu, Pınar ve Aydoğu, 1998: 7).

Kronik sermaye yetersizliği ve devlet yardımlarına bağımlı olmak, bugünkü işletmelerin karşılaştığı sorunlardır. Anayasada toprakta özel mülkiyet hakkı teyit edilmekle birlikte, mevcut yasal düzenlemede bu hak henüz tanınmamıştır. Ayrıca, arazinin alınacak kredilerde teminat olarak gösterilememesi çiftçilerin kredi imkanlarını ortadan kaldırmaktadır. Bu husus işletmelerdeki verimsizliğin de kaynağını teşkil

etmektedir. 1990'lar Rus tarım sektöründe meydana gelen ciddi sıkıntılar sonrasında 1999–2001 dönemi itibarıyla üretimde artış başlamış, ülke geçiş dönemi hamlesinden beri ilk kez 2002 yılında net hububat ihracatçısı konumuna ulaşmıştır. Ülkedeki sorunlu çiftliklerin desteklenmesinin devlete maliyeti üst düzeydedir (Benli, 2011: 9).

Dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olmaya aday olan RF ekonomisinin sanayi sektörünün yapısı; imalat sanayi, elektro enerji sanayi, gemi inşaatı endüstrisi, yeraltı kaynakları endüstrisi, havacılık endüstrisi, otomotiv sanayi, savunma sanayi, mikroelektronik endüstrisi, petrol arıtma ve işleme endüstrisi, demir çelik sanayi, demiryolu makine sanayi, kimya ilaç sanayi, nanoteknoloji üretim, hafif sanayi, tarım sanayi, gıda sanayi başlıklarından oluşmaktadır. Rus sanayisinde en büyük paya sahip sektör olan imalat sanayisi; gıda ürünleri (içecek ve tütün imalatı), tekstil ve giyim imalatı (deri üretimi, deri ürünleri ve ayakkabı), ahşap ve ahşap ürünleri imalatı (selüloz ve kağıt üretimi), yayın ve basım ürünleri, petrol ürünleri ve kok kömür imalatı, kimyasallar ve kimyasal ürünler (kauçuk ve plastik ürünler imalatı), diğer metalik olmayan mineral ürünler imalatı, temel metaller ve işlenmiş metal ürünleri imalatı, makine ve ekipmanlar imalatından oluşmaktadır (Abdullah ve Hüseyinli, 2013: 4–10).

RF hükümeti, ülkenin doğal kaynak ihraç ederek gelişmesini sürdüremeyeceğinin bilincinde olup, sanayileşme politikaları oluşturmaya gayret etmektedir. Bu nedenle RF hükümeti öncelikle yurt içindeki talep, sonra BDT ve diğer ülkelere yönelik ihracat için üretim yapacak sanayi tesisleri kurulması amacıyla yabancı sermaye dahil çeşitli unsurları harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Gümrüklerde yaşanan sorunlar ve yüksek vergiler iç piyasadaki talebe yönelik üretim yapılmasını teşvik etmektedir. Talep, ekonomik gelişmeye paralel olarak canlılığını korumakta üretimi çekmektedir. Ülkenin geniş bir coğrafyaya yayılması lojistik sorunlarını da gündeme getirmekte ve tüketim merkezlerine yakın yerlerdeki yatırımları cazip kılmaktadır. Moskova, St.Petersburg ve Rostow bölgesi üretim ve dağıtım kanallarına yönelik yatırımların arttığı bölgeler olarak ön plana çıkmaktadır (DEİK, 2012: 12).

Müteahhitlik hizmetleri sektörü 1990'ların ortalarında özelleştirilmiştir. Ancak konut, sanayi tesisleri ve diğer kamu projelerinin tamamlanması süreci daha da gerilemiştir. Konut, imar, altyapı hizmetleri ve taşımacılık alt yapısının acil bakım ve ıslah ihtiyacı bulunmaktadır. RF halkının yaklaşık %30'unun su veya elektrik kesintisi

ya da her ikisi beraberinde yaşamını sürdürdüğü tahmin edilmektedir. RF halkının büyük çoğunluğu konut ve altyapı hizmetleri masraflarını doğrudan devlet sübvansiyonları ile karşılamaktadır. Bu nedenle sektöre çok az yatırım yapılmaktadır.

Ülkenin turizm altyapısı yeterince gelişmemiştir. Tesisler yeterli kalitede değildir. Bu durum uluslararası zincirler aracılığıyla yapılan yatırımların artmasıyla birlikte değişmeye başlamıştır.

Gaz sektörü devlet kontrolündeki Gazprom egemenliği altındadır. Gazprom, dünya doğal gaz rezervlerinin üçte birini kontrol etmektedir. Gaz ve elektrik için hane halkı tarifelerinin en az 2015 yılına kadar sübvansiyon edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararda enflasyon endişeleri rol oynamıştır.

Rusya'daki ticari bankacılık 1980'li yılların sonunda şekillenmiştir. 1988 yılında kooperatifler yasası ile devlet bankaları dışında ilk bankalar oluşturulmuştur. 1990'lı yılların başındaki enflasyonist dönemde bankacılık karlı hale gelmiştir, bankalar asli bankacılık görevleri dışındaki faaliyetlerden önemli kazançlar elde ederek genişleşmişlerdir. 1994 yılında banka sayısı 2500'ün üzerine çıkmıştır. Sıkı olmayan düzenleme ve lisans politikaları da sayısal artışta etkili olmuştur. Bankalar, Rusya Federasyonu'ndaki özelleştirme ile de büyük işletmelerin hisselerine sahip olmuşlardır. 1995 sonrasında rublenin aşırı değerlenmesi ve bankaların bu ortamda dövizde açık pozisyon almaları ve önemli miktarda forward kontrata gitmeleri 1998 krizinde bankaları taahhütlerini yerine getiremez durumda bırakmıştır. Bu ise bankaların büyük kısmının batmasına sebep olmuş ve devlet desteği olmaksızın faaliyetlerini sürdürmelerini imkansız hale getirmiştir (TETSİAD, 2014: 15–20).

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan kaos ortamında RF'de ekonomik çöküş söz konusu olmuştur. Bunun ardından 1992 yılında, RF merkezi planlı sistemden piyasa ekonomisine geçebilmek için önemli ekonomik reformlar gerçekleştirmiştir. Fiyatlar serbest bırakılmış, mali denge sağlanmaya çalışılmış, ticari engeller ve teşvikler kısmen de olsa kaldırılmış, ülke ekonomisinin dışa açık hale gelmesi amaçlanmıştır. Ayrıca monopollerin kaldırılması ve geniş çaplı bir özelleştirme söz konusu olmuştur.

RF’de 1998 Ağustos ayında başlayan bir iktisadi kriz yaşanmıştır. Doğu Asya ülkelerinde oluşan mali kriz ile birlikte dünya petrol fiyatlarındaki düşüş ve serbest piyasa ekonomisine geçiş sırasında izlenen istikrar politikalarının yeterli mali ve yapısal reformlarla desteklenememesi neticesinde, kamu gelirlerinin yeterli derecede artırılmaması, dış borçlanmanın –özellikle kısa vadeli– artması, yatırımlarda ve buna bağlı olarak üretimde artış sağlanamaması krizin oluşmasında etkili olmuştur. Buna ilaveten RF’nin önemli bir petrol ve doğalgaz ihracatçısı ülke olmasından dolayı petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki düşüş ihracat gelirlerini büyük ölçüde etkilemiştir (Duman ve Samadov, 2003: 26–27).

2000 yılı ve sonrası oluşan ekonomik yapı ve anlayışla RF, bugün için tüm dünyayı etkisi altına alan finansal krizden bu kadar hızlı çıkmayı başarmıştır. RF ekonomisi sahip olduğu doğal kaynakları ve uluslar arası düzeyde yükselen enerji fiyatları ile gerçekleştirdiği reform ve yenilikleri finanse etmiş ve Avrupa’nın içine düştüğü borç krizinden sınırlı ölçüde etkilenmiştir. Aslında bir üstünlük gibi algılanabilecek olan bu durum RF ekonomisinin belki de en zayıf noktasını oluşturmaktadır. Devlet Başkanı Putin, bir taraftan üretim gücü sınırlı ve büyük oranda doğal kaynaklara bağlı ekonomik yapıyı bu bağımlılıktan kurtarmaya çalışırken, diğer taraftan da bu kaynakları kullanarak uluslararası iktisadi ve siyasi yapıya etki etmeye çalışan ekonomik ve siyasi bir güç oluşturmaya çalışmaktadır (İşcan ve Hatipoğlu, 2011: 202).

2.5.3. HINDISTAN (INDIA)

BRIC’in “I”sı olan Hindistan’ın ülke analizi aşağıda ele alınmıştır.

2.5.3.1. Hindistan Ekonomisinin Genel Karakteristikleri, Mukayeseli Üstünlükleri, Sektörel Analizi, İktisat Politikalarının Vizyonu, Karakteristikleri ve Değerlendirilmesi

1947 yılında İngiltere’den bağımsızlığını kazanan Hindistan (Özdemir, 2013: 2) ÇHC’nin ardından dünyanın en kalabalık ikinci ülkesidir (World Factbook). 1950 Anayasası Hindistan’ı 29 eyaletten oluşan bir Cumhuriyet olarak tanımlamaktadır. RF ve ABD tipi federatif bir yapı vardır (Bilici, 2010).

Etnik olarak ise dünyanın en karmaşık ülkelerinden biridir. Hindistan'da 500'den çok kast ve kabile yaşamaktadır. Resmi Dilin Hintçe olduğu ülkede, 22 yerel dil de Anayasa tarafından kabul edilmiştir. 1 milyarı aşan nüfusu, çok çeşitli etnik, dil, din ve mezhep farklılığı gibi gelişmekte olan bir ülke için mevcut dezavantajlarına rağmen, Hindistan güçlü bir demokrasi ve çoğulculuk kültürüne sahiptir (Musayev, 2015: 282). Hindistan'da farklılıklar o kadar çoktur ki, Hint demokrasisini ayakta tutmanın başlıca koşullarından biri, çeşitli grupların çoğu kez birbiriyle çelişen taleplerini kolektif gereksinimlerle dengelemenin yollarını bulmak olmuştur (Khanna, 2008: 59).

Hindistan'ın, kısa devlet geleneği, yoğun nüfus ve fakirlik oranı, düşük eğitim düzeyi gibi kalkınmanın önünde yatan kimi önemli dezavantajlara rağmen, ekonomi, teknoloji ve askeri alanda bu denli hızlı ilerleyişinin altında yatan en önemli faktör de sahip olduğu samimi demokrasi anlayışıdır. Hindistan, demokratik değerleri ayrımcılığa ve istismara başvurmaksızın samimiyetle özümsemiş bir demokrasi ülkesidir (Şahin, 2008: 6).

Geleneklerine bağlı bu ülkede İngilizlerin sömürge döneminden günümüze kadar sürdürülen üç önemli kurumsal yapı olan eğitim, ticari ve hukuki kurumlar, Hindistan'ın bugünkü gelişiminde önemli rol oynamıştır. Yargı sistemi ise kendi bünyesinde oluşturduğu bağımsız anayasa mahkemesi ile parlamentoda alınan kararları anayasaya uygunluk açısından denetler. Güçler ayrılığı ilkesi Hindistan'da oldukça belirgin bir şekilde işletilmektedir (Meşe, 2010: 98).

Hindistan'ın demografik verileri ile ilgili istatistiksel bilgiler Ek2.8'de, ülkenin 2015 yılı itibarıyla nüfus piramidi ise Ek.3.2'de sunulmuştur.

Dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olan Hindistan, aynı zamanda en fakir ülkelere de biridir. Bunun temel nedeni, bu ülkenin sahip olduğu çok yüksek nüfustur. Hükümetin, ülkenin ekonomik gücünü geliştirmek için gösterdiği düzenli çabalar sayesinde son yıllarda güçlü bir büyüme gerçekleştirilmiştir. Ancak, hala gidilecek uzun bir yol bulunmaktadır. Bu ülkede gelişim alanlarının olduğu şüphesiz ancak bunlar çok düzensiz olmuştur. Sonuçta, büyük bir yüksek teknoloji sektörüne sahip olduğu halde aynı zamanda nüfusunun büyük bir oranının hala

geleneksel küçük ölçekli tarım ile uğraştığı bir ülkedir. Hindistan ekonomisi yıllarca yetersiz hükümet politikaları ile mücadele etmiştir. Yabancı yatırımları sınırlamak için yapılan çok fazla düzenleme yapılmıştır. Ayrıca, iş kurmak isteyenlerin izlemesi gereken çok miktarda bürokratik işlemler tesis edilmiştir. Söz konusu bürokratik işlemlerin ekonomi üzerinde ciddi etkileri mevcuttu ve hükümet liberalleşmenin bunun üstesinden gelerek büyümeyi teşvik etmek için en iyi yol olduğuna karar vermiştir. Büyük bir bölümünde başarılı olunmuştur. Tarım ülkede hala en büyük sektör olmasına rağmen büyüme daha çok hizmet sektöründe ve üretim sektöründe meydana gelmiştir (Goswami, 2013).

1980 sonrası ve özellikle 1990'lı yıllarda ekonomik ve sosyal alanda reform uygulamalarıyla Hindistan ekonomisi yükselişe geçmiştir. Hindistan diğer ülkelerin uyguladığı emek yoğun ve ucuz mal üreterek diğer ülkelere satmanın aksine ileri teknoloji gerektiren üretime yönelmiş, ihracattan çok kendi iç pazarına ve sanayiden çok, hizmet sektörüne ağırlık vermiştir. Bu gelişmelerin merkezinde özel girişimciler yer almış, pek çok durumda ise devlete rağmen başarı sağlanmıştır. Hindistan, artık rekabete açık özel sektörüyle, büyüyen sermaye piyasasıyla ve dış dünyaya açılan kapılarıyla yeni bir döneme girmiştir. Gelişme yavaş olmuş ama reformların sonuçları alınmaya başlanmıştır (Tezkan, 2007:75, aktaran: Ekici, t.y.).

Genç nüfusunun eğitim alt yapısına çok ciddi yatırımlar yapan Hindistan, bu eğitimi, bilişim alt yapısına yaptığı eğitimle bir arada değerlendirmeyi başarmıştır (KTO, 2008: 4). Hindistan bilim adamı, uzman ve teknisyen kadrosu bakımından dünyada ikinci sırada yer almaktadır (Çalış, 2007: 2).

1950'lerin başlarında kurulan Hindistan Teknoloji Enstitüsü'nü (Indian Institute of Technology-IIT) farklı şehirlere yayılan altı IIT izlemiştir. 2004 yılında toplam 30.000 öğrencinin kayıtlı olduğu bu yedi Enstitü, Hindistan'ın dünya standartlarında yetişmiş teknolojik işgücünün çekirdeğini oluşturmuştur. Bu okullar diğer eğitim kurumları ile birlikte emek piyasasına mühendislik, yönetim ve bilgi teknolojileri alanlarında yetişmiş iş gücünü sağlamıştır. Öyle ki, Hindistan'ın mühendis yetiştirme kapasitesi 1988'de 60.000 iken, 2003'te 340.000'e ulaşmıştır. Buna ek olarak, yurtdışında çalışan ya da bir süre yurtdışında eğitim görmüş ve/veya çalışmış IIT

mezunları, Hindistan bilgi teknolojileri endüstrisinin büyümesine katkıda bulunmuştur. Bu katkılar üç başlık altında toplanabilmektedir.

İlk olarak, bu kişilerin eğitim kalitesi ve vasıfları, Kuzey Amerika, İngiltere ve diğer birçok ülkede, kendilerine itibar kazandırmıştır. İkinci olarak, bu mezunlardan ülkelere geri dönenleri ya kendi şirketlerinin kurarak ya da yerli ve çok uluslu şirketlerde çalışarak yurtdışında kazandıkları ek becerileri Hindistan bilgi teknolojileri sektörünün hizmetine sunmuştur. Örneğin, Bangalore yazılım parkında bulunan 75 çok uluslu şirketin 71'i yurtdışından dönen Hintliler tarafından yönetilmektedir; daha küçük diğer birçok şirketin sahibi de Amerika'da yaşayan Hintli girişimcilerdir (Öz, 2010: 5). Ayrıca Microsoft çalışanlarının üçte biri, IBM çalışanlarının dörtte biri, Intel bilim adamlarının altıda biri Hindistanlıdır (Bilici, 2010).

Hindistan'ın iktisadî verileri ile ilgili istatistiksel bilgiler Ek- 2.9'da, 2015 yılı itibarıyla nüfus piramidi ise Ek-3.3'de sunulmuştur.

1980'li yıllara kadar kapalı bir ekonomiyken, atıl düzeni kaldırmak ve ekonominin çeşitli sektörlerini yeniden yapılandırmak için 1991 yılında ileriye dönük, kapsamlı bir ekonomik reformlar programını başlatmıştır. Bu reformlar çerçevesinde nüfusun %75'ini oluşturan ve GDP'nin %30'unu üreten tarım (hayvancılık, ormancılık ve balıkçılık dâhil) sektörü başta olmak üzere tüm sektörleri yeniden yapılandırmayı amaçlayan Hindistan, yıllık %1,8'i bulan nüfus artış hızının beraberinde getirdiği istihdam sorunlarını da aşmaya çalışmaktadır (Çalış, 2007: 2).

IMF ve CSO'ya göre dünyada en hızlı büyüyen başlıca ekonomi olarak ortaya çıkmıştır. 2015–2016 Ekonomik Anketi'ne göre, Hindistan ekonomisi 2016–2017' de yüzde 7'den daha fazla büyümeye devam edecektir. Hindistan'ın ekonomik temellerindeki gelişim, güçlü hükümet reformlarının etkisi ve RBI'nın enflasyon odağının ılımlı küresel mal fiyatları tarafından desteklenmesi kombinasyonu ile 2015 yılında hız kazanmıştır (IBEF, 2016).

Hindistan ekonomisi iki farklı yapıya sahiptir. Bir yanda orta sınıfın en zekilerini çalıştıran küresel rekabet gücüne sahip bilgiye dayalı hizmetler sektörü, diğer yanda çoğunlukla az eğitilmiş işgücünün çalıştığı ve rekoltesi yağışlara bağlı tarım sektörü yer

almaktadır. İmalat sektörü geleneksel olarak kalitesiz mallar nedeniyle yetersiz olmasına rağmen, bu durum son yıllarda değişmeye başlamıştır. 2003/04 – 2007/08 mali yılları arasında ortalama %8,8 büyüyen ekonomi, 2009/10– 20013/14 arasındaki son beş yıllık dönemde %7 oranında gerçekleşmiştir. Hizmetler sektörünün GSYİH içinde payı 2015/16 mali yılında %53,4 olarak gerçekleşirken, tarım sektörünün payı %15,3, sanayinin payı ise %31,2 olmuştur.

Son yıllarda ekonominin tarıma bağımlılığı azalmış olsa da GSYİH’ deki dalgalanmalar hala yıllık muson yağmurlarının sonuçlarına bağlıdır. Toprak sahiplerinin çoğunluğu geçinecek kadar tarım yapabilmektedir ve çoğu çiftçi ailesi yoksulluk sınırının altında yaşam sürdürmektedirler. Hindistan özellikle kırsal alanda dünyadaki en kötü insani gelişim indekslerinin bazılarını sahiptir. Buna karşın, Hindistan aynı zamanda yüksek nitelikli işgücüne ve Tata, Reliance, Jindal gibi uluslararası ölçekli büyük endüstriyel gruplara da sahiptir (BTISO, 2016: 3).

1991’deki reform programı, büyüme oranında “tetikleyici” rol oynamış ve 1995–2000 yıllarını kapsayan beş yıllık dönemde ortalama %6,6 oranında ciddi bir büyüme performansı yakalanmıştır (Külünk, 2009: 12).

Hindistan borsaları, 1991 reformlarından beri önemli ölçüde güvenilirlik kazanmıştır. 9000 listelenmiş şirketin yer aldığı 23 menkul kıymetler borsası ile hareketli sayılabilecek ve 1,6 trilyon \$ değerindeki 4800 şirket ile Asya’nın en eski ve dünyanın en büyük borsası olan Bombay Borsası’na sahip bulunmaktadır. Hindistan borsaları bir uzmanın görüşüne göre, ABD’nin elli yıldan daha uzun sürede başardığı şeyi sadece on yıl içinde başarmıştır. Üstelik borsaları zayıflatma tehlikesine yol açan ilk dönemdeki skandallara rağmen, Hindistan’ın enformasyon yayılımı ve özel mülkiyet hakları doğrultusundaki genel eğilimi, Mumbai’de sermaye piyasalarının gelişimi için uygun bir zemin hazırlanmıştır (Khanna, 2008: 116).

Hindistan 1991 yılında ticareti şeffaflaştırma yönünde ekonomik reformlar yapmaya başlamıştır. İthalat gümrük vergileri 1991 yılındaki tepe noktası olan %350’lerden şu andaki ortalama düzey olan %10’lara kadar tedrici olarak azaltılmıştır. Fakat uluslararası standartlara göre hala çok yüksek olan bu ithalat vergileri uluslararası

firmaların bu pazara satış yapmalarını engellemektedir (Ekonomi Bakanlığı web sitesi, t.y.).

2000’li yıllara kadar başarılı gelen liberalizasyon programı, 2006 yılına da başarıyla girmiş ve Hindistan’ı ÇHC ile birlikte “en fazla yabancı sermaye çeken” ülkeler arasına getirmiştir. Her yıl ortalama 5 milyar \$ düzeyinde doğrudan sermaye alan Hindistan, yabancı yatırımcılar açısından her geçen gün daha da cazip hale gelmektedir. 2007–08 mali yılında Hindistan’da yeniden yatırıma dönüşen yabancı yatırımlar 5,5 milyar \$’dır. Hindistan miktar kısıtlaması bazındaki korumacılığı kaldırmıştır. Gümrük vergilerini 2003–2004 yılında da kademeli olarak bir çok üründe indirilmesine karşın yine de toplam gümrük maliyeti açısından oldukça yüksek bir korumacılık yapmaktadır (Çalış, 2007: 6).

Ekonomik kalkınmaya ÇHC’den daha sonra başlamış olmasına rağmen bugün geldiği nokta, en az ÇHC kadar dikkat çekicidir (Akçadağ Alagöz, 2009).

Tarım, Hindistan ekonomisinde hayati önem taşımaktadır. Kırsal kesimin yüzde 58’ inden fazlası temel geçim kaynağı olarak tarıma bağlıdır. Balıkçılık ve ormancılık ile birlikte tarım, GSYİH’ya en büyük katkı veren sektörlerden biridir (IBEF, 2016). Tarım sektörü işgücünün %60’ını istihdam etmesine karşın GSYİH’ nin %20’sinden azını oluşturmaktadır. Diğer Doğu Asya ülkelerinin aksine tarımdan diğer sektörlerle işgücü kayması Hindistan’da daha yavaş gerçekleşmektedir. Reform sonrası dönemde tarım sektörü güçlenmiş ve 1992–96 döneminde yıllık ortalama %4,7 büyümüştür. Buna karşın, 2000 yılından itibaren tarım sektörünün yıllık büyümesi %2 civarında gerçekleşmektedir (Uyanık, 2011: 5). Son iki sezonda ise muson yağmurlarının az olması sebebiyle tarımsal üretim 2014/15’te %–0,2 daralmış, 2015/16’da ise ancak %1,1 oranında büyüme göstermiştir (BTSO, 2016: 9). Çay, susam, mercimek, yer fıstığı ve nohut üretiminde dünyada birinci, pirinç, şeker kamışı, soğan, keneotu ve hint keneviri üretiminde ise Hindistan dünyada ikincidir (Sarıkaya, 2013: 10–11).

Hindistan’da sanayi sektörü GSYİH içinde yaklaşık %31 paya sahiptir. 1980’li yıllarda ve 1990’lı yılların ilk yarısında yıllık %7’nin üzerinde gerçekleşen sanayideki büyüme oranı 1990’lı yılların ikinci yarısında yıllık %5 civarına düşmüştür. Buna karşın güçlü tüketici talebi ve ihracat sayesinde 2002 yılından 2011’e kadar sanayi üretimi

güçlü bir şekilde büyümüştür. 2007 yılında %9,7 büyüyen sektör, 2008 yılında %4,4, 2009 yılında %8,4 2010'da %7,2 oranında bir büyüme görülmüştür. Ancak 2011'den itibaren büyüme hızı yavaşlamıştır. 2012/13 mali yılında %2,4 olarak gerçekleşen sanayi büyümesi, 2013/14'te %5 ve 2014/15 mali yılı sonunda %5,9 olmuştur. 2015/16 mali yılında ise sanayi üretiminin tekrar %7,3 seviyelerine ulaştığı görülmektedir (BTSO, 2016: 10).

Her yıl işgücüne katılan 10 milyon kişiye yeni iş alanı sağlayabilmek için Hindistan hükümeti, hala küçük olan imalat sanayi sektörünün genişletilmesi gerektiğini kabul etmektedir. Hükümetin hedefi olan imalat sanayinin GSYİH' nin %25'i düzeyine gelebilmesi için sektörün yıllık %15–17 civarında büyümesi gerekmektedir. Fakat şu anda enflasyonu körüklemekten bu büyümeyi yakalamanın imkansız olduğu görüşü hâkimdir (Ekonomi Bakanlığı web sitesi, t.y.).

Hindistan'da başlıca sanayi ürünleri; ilaç sanayi, bilgi teknolojileri, kimyasallar ve metaller, otomotiv ana ve yan sanayi ürünleri, tekstil sanayi ürünleri, demiryolu taşımacılığı ekipmanları, gemi inşa sanayi, tarım ve inşaat makineleri, elektrik enerjisi üretimi, dayanıklı tüketim malları, inşaat malzemeleri sektörlerinde yoğunlaşmıştır. Hizmet sektörü, Hindistan' ın en büyük, en hızlı büyüyen ve en yüksek emek verimliliğine sahip olan sektördür, ancak istihdam sektörün GSYİH içindeki payına ayak uyduramamıştır ve ihtiyaç duyulan sayıda ve kalitede iş üretilmemektedir. Kapsayıcı büyümeye öncülük edecek politika bulunmamaktadır ve çoklu, plansız yönetim kurulları sektörün büyümesini olumsuz yönde etkilemektedir. Düzenlemelerin çoğu geçersiz ve doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde kısıtlamalar ve bariyerler vardır. Hindistan'da hizmet sektöründeki büyüme 1990'larda yapılan reformlarla bağlantılıdır. Hindistan, 1947'deki bağımsızlıktan sonraki ilk 3 on yılda büyük oranda tarımsal bir ekonomi özelliği göstermektedir. Hizmet sektörü 1980'lerin ortasında büyümeye başlamıştır, ancak büyüme ülke ağır bir ödemeler dengesi kriziyle karşı karşıya gelince başlattığı bir dizi reformdan sonra 1990'larda hız kazanmıştır. Hizmet sektöründeki reformlar, özelleştirmeye yol açacak reformların doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılmasının ve diğer üreticiler arasından onaylanmış üreticilerin toparlanmasının bir parçasını oluşturmuştur (Mukherjee, 2013: 1).

Hindistan’da yazılım sektörü önemli ölçüde ilerlemiştir. Bu nedenle, Hindistan dünyanın önde gelen yazılım ve hizmet ihracatçılarından biri olmuştur. Güçlü ekonomik büyüme, teknoloji altyapısı, eğitilmiş insan gücü, rekabetçi Hintli firmalar ve Hindistan hükümetinin desteği, Hindistan bilişim sektörü (IT) sektörünün gelişmesine hız kazandırmıştır. IT sektörünün en önemli yan alanlarından biri olan Dış Kaynak Kullanımı (Business Process Outsourcing), Hindistan ekonomisine büyük katkı sağlamıştır. Özellikle ucuz ve kalifiye işgücü ve özel programları ile dikkat çeken Hindistan, dış kaynak kullanımı alanında dünyanın en önemli merkezleri arasındadır. Yazılım hizmetlerinin en önemli küresel tedarikçisi olan Hindistan; bankacılık, sigortacılık, teknoloji, telekomünikasyon, mühendislik ve işletme hizmetleri gibi alanlarda faaliyet gösteren pek çok uluslararası şirketin çağrı merkezlerini yönetmekte, finansal muhasebe kayıtlarını tutmakta ve veri tabanı hizmeti vermektedir (BTSO, 2016: 10–11).

Gelişmiş ülkelerin çoğunda, karşılaştırmalı üstünlükler yüksek değerli ve yüksek teknolojiyle üretilmiş mallar ile yüksek bilgi hizmetlerinin üretimi ve ihracına doğru kaymaktadır. Hindistan’ın da dâhil olduğu pek çok gelişmekte olan ülke de bunu yapıyor görülmektedir. Hindistan’ın karşılaştırmalı üstünlükleri bilgi teknolojisinde dışarıya kaynaklık etme, film, yeşil enerji, tıbbi ürünler, değerli taşlar ve demir cevheri gibi ticari hizmetlerin ihracat ve ticaret dengesi verilerinde görülmektedir. Hizmet ticaretinin milli gelirde aldığı pay, 1970’lerin ortalarından bu yana beş katı kadar artmıştır (Riley, 2012).

Günümüzde birçok ülkede birçok iş alanı taşeron hizmet kullanarak kendi işlerini başka şirketlere yaptırarak düşük maliyet avantajı elde etmektedir. Taşeron hizmeti kullanmak, kendi firmanızın dışında bir kişiye iş verip firmanın içinde yapılan işlerin yaptırılması demektir. Hindistan diğer pek çok ülkeden karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu için birçok ülkeden taşeron işi alan bir ülkedir. Hindistan kimi hizmetleri rakip ülkelerden daha verimli ve daha ucuza sağlayabilmektedir. Bu nedenle, pek çok firma taşeron işine ihtiyaç duyunca ilk olarak Hindistan’ı düşünmektedir. Çağrı merkezleri dışarıdan sağlanan en yaygın iştir ve Hindistan’daki en büyük iş kolu pozisyonundadır. Hindistan bilgi teknolojisinde(IT) küresel bir dönüşüm ve devrime sahiptir. Bilgi teknolojisi, cep telefonları, uydular, bilgisayarlar ve internet gibi teknoloji araçlarının çalıştırma, süreç ve bilgi raporlama için kullanımındır. Belli teknolojiler bize diğer insanlarla telefonlar aracılığıyla iletişim kurmamızı ve bilgisayarlar yoluyla dünyanın her yerine veri göndermemizi sağlamaktadır. Böylece, bilgi teknolojisi firmaların

dışarıdan çağrı merkezi işi almalarını mümkün kılmaktadır. Bugünlerde Amerikalı işletmeler Hindistan' dan çeşitli iş kaynakları sağlamaktadır. Hindistan'ın çağrı merkezi ve bilgi teknolojileri konusundaki karşılaştırmalı üstünlüğü, düşük ücretler, İngilizce konuşanlar ve eğitilmiş çalışanlar gibi avantaj sağlayan faktörlerden kaynaklanmaktadır. Hindistan çok büyük ve hızla büyüyen bir iş gücüne sahiptir. 2003 yılı itibarıyla Hindistan'da çalışan insan sayısı ABD'nin toplam nüfusundan daha fazladır. Hindistan, 2020 yılında muhtemelen dünyanın en büyük emek gücüne sahip ülkesi olacaktır. Hindistan'ın emek maliyetleri, dünyadaki ülkeler arasında en düşük ücrete sahip olanıdır. Bu faktör, Hindistan' a bilgi teknolojisi işlerinde karşılaştırmalı bir üstünlük sağlamaktadır (Suphapakorn, 2012).

Hindistan ekonomisi emek yoğun geleneksel sektörler ile bilişim, gen mühendisliği, jenerik ilaç gibi yüksek teknoloji gerektiren sektörlerin bir arada bulunduğu bir yapı arz etmektedir. Bu özelliği dolayısıyla diğer gelişmekte olan ülkelere biraz farklı bir gelişim modeli izlendiğini söylemek mümkündür. Hindistan'ın toplam milli gelirinin sadece üçte biri, dış ticaret sektöründen elde edilmektedir. Bunun nedeni, Hindistan'da doyurulması gereken oldukça büyük bir yerel pazarın bulunmasıdır (Meşe, 2010: 103–104).

Ayrıca Hindistan, ülkenin küresel pazardaki amiral gemisi olan yazılım endüstrisi içinde toplanmış, sınırlar arası ticarete Hindistan'ın işini kolaylaştırmak için çaba harcayan, özel sektör yanlısı açık seçik bir lobi grubuna sahiptir (Khanna, 2008: 169).

Hindistan gibi kalabalık bir ülke için enerji, petrol ve doğal gaz büyük önem taşıyordu. Bu nedenle, ilgi duyduğu Orta Asya petrolü ve doğal gazı konusunda da aktif bir politika izlemiştir. Buna göre, Orta Asya'yı Hint topraklarına bağlayacak boru hatlarından ilkinin İran ve Pakistan üzerinden, ikincinin Türkmenistan'dan başlayarak Afganistan ve Pakistan üzerinden ve üçüncünün de Myanmar'dan başlayarak Bangladeş üzerinden geçmesi planlanmaktadır. Böylece petrol ve doğalgaz kaynaklı bir bölgesel yakınlaşma ve işbirliği sağlanması da amaçlanmaktadır (Akçadağ Alagöz, 2009).

Tüm ele alınan hususlar çerçevesinde Hindistan'ı 1,1 milyar nüfuslu yoksul bir ülke olarak değil, ciddi bir satın alma gücüne sahip en az 100 milyon tüketicinin

yaşadığı, istikrarlı bir makro ekonomik yapıya sahip ve gümrük vergileri ile miktar kısıtlamalarının her geçen gün azaldığı bir pazar olarak görmek, daha sağlıklı bir yaklaşımdır (Çalış, 2007: 6).

2.5.4. ÇİN HALK CUMHURİYETİ (PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA)

BRIC’in “C”sı olan ÇHC’nin ülke analizi aşağıda ele alınmıştır.

2.5.4.1. ÇHC Ekonomisinin Genel Karakteristikleri, Mukayeseli Üstünlükleri, Sektörel Analizi, İktisat Politikalarının Vizyonu, Karakteristikleri ve Değerlendirilmesi

ÇHC, yüzölçümü itibarıyla Asya’nın doğu ve güneydoğusunun 9.326.140 km²’lik bir bölümünü kaplayan, dünyanın alan itibarıyla dördüncü büyük devletidir. Nüfus mevcudu açısından da dünyanın en kalabalık ülkesi olup, 2015 yılı itibarıyla gezegenimizdeki toplam insan nüfusunun %17.25’i bu ülkede yaşamaktadır²⁶. Sınır komşuları bağlamında kuzeyinde Moğolistan, kuzeydoğusunda RF ve Kuzey Kore, doğusunda Sarı Deniz ve Doğu Çin Denizi, güneydoğusunda Güney Çin Denizi, güneyinde Vietnam, Laos, Myanmar (Birmanya veya Burma olarak da adlandırılmaktadır), Hindistan, Bhutan ve Nepal, güneybatısında Pakistan, Afganistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan yer almaktadır. Ülkenin doğusunda düzlükler, deltalar ve tepeler; batısında ise yüksek platolar ve çöller hâkimdir.

Arazinin geniş bir coğrafyaya yayılmış olması dolayısıyla, güneyde tropik iklimden kuzeyde yarı–arktik iklime kadar farklı hava koşulları hüküm sürmektedir. ÇHC’nin doğusunda Doğu Çin Denizi ve güneydoğusunda Güney Çin Denizi yer almaktadır. ÇHC’nin toplam sahil uzunluğu 18 bin km’den fazladır.

ÇHC, çok geniş dağlık bölgelere sahip olan bir ülkedir. Dağlık bölgeler, tüm ülkenin yüzölçümünün üçte ikisini oluşturur. Ülkede çok sayıda nehir bulunmaktadır. Havza yüzölçümleri 1.000 kilometrekareyi aşan nehirlerin sayısı 1.500’den fazladır. Denize dökülen nehirlerin havzalarının yüzölçümü, ülkenin toplam kara yüzölçümünün

26 World Factbook verileri baz alınmıştır (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2016).

%64'ünü oluşturmaktadır.

Ülkenin büyük çoğunluğu kuzeye özgü Mandarin Çincesi (Putonghua) konuşurken, başta Kantonca olmak üzere çeşitli yerel şiveler mevcuttur. Han Çinlileri, konuşma Çincesinin çok farklı çeşitlerini konuşmaktadırlar. Çincenin en büyük alt grubu “Mandarin Çincesi” olup, dünyadaki var olan diller arasında en fazla konuşulan dildir. Mandarin tabanlı dil de, Putonghua diye bilinmekte ve Beijing (Pekin) telaffuzu ile okullarda öğretilmekte olup, ülkenin tamamının resmi dilidir.

ÇHC'nin 5.000 yıla kadar uzanan köklü bir tarihi geçmişi vardır. ÇHC uygarlığı tarih boyunca gözle görünür bir devamlılık sergilemiştir (İTKİB, 2014: 3). Günümüz medeniyetinin temel taşlarını oluşturan kâğıt, barut, pusula ve matbaacılık gibi pek çok buluşun kökenleri Antik Çin medeniyetine dayanmaktadır (Sökmen, 2014). Bu bölgede, bir imparator etrafında bilinen en büyük siyasi birleşme, M.Ö. 221 yılında Qin Hanedanı imparator Qin Shi Huang Di zamanında gerçekleşmiştir. Tarih boyunca pek çok birleşme, bölünme ve hanedan çatışmalarına sahne olan ÇHC' de imparatorluk sistemi 1911'de sona ermiştir.

1911–1949 dönemini içine alan siyasi güç çatışmaları, Mao Zetung'un 1 Ekim 1949'da ÇHC'nin kuruluşunu ilan etmesi ile son bulmuştur. Bu tarihe kadar ülkeyi yöneten Çan Kay-Şek'in yönetimden isimlerle birlikte Tayvan'a kaçması, günümüzde hala süren Tayvan sorununun da başlangıcı olmuştur. 1949–1976 yılları arasında ülkede Mao Zetung'un mutlak siyasi hâkimiyeti, ekonomik ve sosyal gelişmelerde etkili olmuştur.

Mao 1976 yılında ölmüştür. Bunu izleyen 80'li yıllar boyunca ülkede siyasi tutuculuk devam etse de, ekonomik olarak dışa açılma çabaları başlatılmıştır. 1989 yılındaki Tiananmen Meydanı olayları, 1991 yılı sonunda Sovyetler Birliği'nin sona ermesi ve dünya ekonomik konjonktüründe güçlenen “serbest piyasa anlayışı” ÇHC'yi kendi bünyesinde bazı reformlar yapmaya zorlamıştır.

Bu çerçevede 1992 yılında ÇKP'nin 14. Ulusal Kongresi'nde ülkede “Sosyalist Piyasa Ekonomisi” tesis edilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca 1997 yılında Hong Kong'un ve 1999 yılında Makao'nun ÇHC' ye dâhil olması ve bu ülke bünyesinde “Özel İdari

Bölge” statüsü kazanmaları ÇHC’nin bölgedeki önemini bir kat daha artırmaktadır.

Bugün ÇHC, dünya ekonomik sistemine entegre olmak üzere çaba göstermekte ve bu doğrultuda dışa açılma ve piyasa ekonomisine geçiş yönünde önemli, ama ihtiyatlı adımlar atmaktadır. GATT’ın 1947’deki kurucusu ve fikir babalarından biri olan ÇHC, 1950’de ayrıldığı sisteme 11 Kasım 2001 tarihinde geri dönmüş bulunmaktadır. ÇHC’nin GATT/WTO sistemine dönmesi, hem kendisi hem de uluslararası alandaki partnerleri açısından önemli avantajlar doğurmuş ve ülke ekonomisinin daha da güçlenmesine katkıda bulunmuştur (İTKİB, 2014: 3–4).

ÇHC’nin 1949 yılında kuruluşundan itibaren uyguladığı planlı ekonomi, ekonominin planlı ve istikrarlı gelişmesini sağlamıştır. Ancak bu sistem, belirli bir zamandan sonra amacından sapmış ve ekonomide canlılığa ve gelişme hızına ciddi biçimde engel olmuştur. Bu gerekçelerle 1970’li yılların sonunda ÇHC’nin planlı ekonomi sistemini değiştirmeye yönelik reformlar başlatılmıştır. 1978 yılında kırsal alanda uygulanmaya başlanan “Sözleşmeli Aile Sorumluluk Sistemi” bu konudaki en önemli reformlardan biridir. 1984 yılında gündeme gelen ekonomi sistemi reformu ise, kalkınmanın yönünü kırsal alandan kentlere yöneltmiştir. 1992 yılında yapılan reformların yönü ise, Çin’de sosyalist piyasa ekonomisi sisteminin geliştirilmesine yöneliktir. Bu üç temel vurgudan ötürü ÇHC’nin iktisadî büyümesi üçlü bir ayrımla incelenebilmektedir:

- 1978–1996 arasındaki “*Sosyalist Piyasa Ekonomisine Geçiş Dönemi*”,
- 1997–2002 yıllarındaki “*Durgunluk Dönemi*”,
- 2003’te başlayan ve günümüzde de süren “*Büyüme Stratejisi Dönemi*”.

Bu üç dönemin temel benzerlikleri piyasa reformlarının ve dışa açılma politikasının devam ettirilmesidir (Saray ve Gökdemir, 2007: 663).

ÇHC’nin dış dünyada en fazla hayranlık uyandıran yönü, her ne kadar ideal olmaktan çok uzak da olsa, dünyadaki her beş kişiden birini beslemesi, giydirmesi, barındırması, eğitmesi, temel sağlık hizmetleri sunması ve istihdam sağlamasıdır (Öğütçü, 1995: 28). Son yıllarda izlediği iktisat politikalarıyla dünyanın başat iktisadî

güçlerinden biri haline gelen ÇHC'nin yaşadığı ekonomik dönüşüme aşağıda özetle değinilmiştir.

ÇHC Başkan Mao döneminde parti eşitlikçilik ve kalkınmanın yararlarını ülkeye yayma eğilimindeki politikalarla uğraşmıştır. Uygulamada, ekonomik planlamacılar, kimi zaman stratejik nedenlerle kuzeydoğu ve iç kesimlere yönelik yatırıma odaklanmıştır (Becker, 2007: 120).

Mao'nun 1976'daki ölümüyle Deng Xiaoping önderliğindeki “Dört Modernleşme” adı verilen yeni bir değişim programı uygulamaya konulmuştur ve reformcular ilk basit pazar deneyimlerini yaşamaya başlamıştır. 1978 sonundaki XI. Parti Kongresi genel kurulunda Açık Kapı Politikası resmen yürürlüğe konulmuştur. Deng böylece yabancı yatırımcılara kapıyı açmış ve dünya diplomatik ilişkilerini iyileştirme yoluna koymuştur (Becker, 2007: 26–27, 120).

Kamu teşebbüslerinin piyasa dinamiklerine duyarlı hale getirilmeye çalışıldığı, küçük ölçekli özel teşebbüslerin kurulmasına ve yabancı firmalarla joint-venture oluşturmalarına izin verilen bu dönemde uygulanan politikalar sonucunda, işletme sayısında hızlı bir artış olmuş ve hızlı bir dış sermaye girişi başlamıştır (Şimşek, 2005: 78). Yaptığı reformlarla ÇHC ekonomisine damgasını vuran Deng Xiaoping'in ‘Bazı kişiler ve bölgeler önce zenginleşsin, sonunda toplumun tümü zenginleşecektir’ sözü ise, 1980 sonrası dönemdeki değişim sürecini açıkça ifade etmektedir. (İTKİB, 2014: 10).

ÇHC'nin demografik verileri ile ilgili istatistiksel bilgiler Ek–2.10'te, ülkenin 2015 yılı itibarıyla nüfus piramidi ise Ek–3.4'te sunulmuştur.

1978 yılından başlayarak yeniden dışa açılmanın mimarı Deng Xiaoping ile ÇHC 500 yıllık uykudan uyanmış bulunuyordu. 1978 yılında ÇHC dünyanın dokuzuncu büyük ekonomisi, GDP toplamı ABD'nin sekizde biri ve Japonya'nın üçte biri kadardı. Ekonominin büyüklüğü sıralaması ABD, Japonya, Almanya, Hindistan, İtalya, Fransa, İngiltere, Brezilya ve ÇHC olarak yapıliyordu. Ancak, sadece 25 yıl kadar sonra ÇHC dünyanın ikinci büyük ekonomisi olmuş, milli geliri ABD'nin yarısından biraz fazla olarak gerçekleşirken, Japonya'dan da % 60 daha büyük olarak gerçekleşmiş ve

büyüklik sıralaması önemli ölçüde değişmiştir. ABD hala birinci iken ve ÇHC ikinci olurken onları sıra ile Japonya, Hindistan, Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa, Brezilya takip etmektedir. ÇHC 1980’li yıllardan başlayarak çifte rakamlı büyüme hızları gerçekleştirirken ve bugünlerde ise % 8 düzeyini aşan ortalama reel büyüme sergilerken dünyada şaşırtıcı performans sergilemektedir (Gökçe, 2003a).

ÇHC’nin 1978’de 673 \$ olan kişi başı GDP’si; 2005’te 5.878 \$’ye, 2007 ise 7.966 \$’ye yükselmiştir. Ayrıca, mutlak bir yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısı 1978’de kabaca 250 milyon kişi iken, 2004’te yaklaşık 26 milyon kişiye düşmüştür. Böylece hedeflerin fazlasıyla gerçekleştirildiği gözler önüne serilirken, 2050 yılı için modern, zengin, çağdaş, bir ÇHC’nin de temelleri atılmıştır (Khanna, 2008: 57).

Ayrıca ÇHC’nin son 2000 yıllık tarihine damgasını vurmuş olan Konfüçyüs doktrini de tabu olmaktan çıkarılarak ÇHC toplumunun modern yaşama geçişinin manevi ideolojisi haline dönüştürülmektedir. Konfüçyüzmin halkın moral değerlerini yükselttiğini, toplumda uyumu geliştirdiğine ve sonuçta da ekonomik kalkınmayı hızlandırdığına inanılmaktadır (Öğütçü, 1995: 48–49).

Hiç şüphesiz ki, ÇHC’nin –bu süreçte kendi içinde yaşamış olduğu bazı aksaklıklara rağmen–ekonomisinin motoru; bütünüyle içe dönük olan Mao rejiminin tersine, dış dünyaya kapılarını açmış olmasına bağlıdır (Khanna, 2008: 83).

ÇHC’nin kurulduğu 1949 yılını takip eden 30 yıllık dönemde devletin resmi iradesi, kamu çıkarına hizmeti öne çıkacak şekilde kullanmıştır; sermaye devlet otoritesiyle dağıtılmış, yerel birikimler devlet bankaları üzerinden zor durumdaki kamu girişimlerine aktarılmış, girişimcilik etkin devletin gölgesinde gerçekleşmiştir, hatta ÇHC hükümetinin girişimcilere sağladığı finansmanın boyutları o kadar büyük olmuştur ki, gerçek anlamda özel bir şirket, hükümetin desteği ve yardımı olmadan, muhtemelen küçük ölçekli bir işletme olmaktan ileri gidememiştir (Khanna, 2008: 35–36, 83, 169).

ÇHC, devlete ait sanayi kuruluşlarının piyasa ekonomisi şartlarına uygun bir yapılanmaya kavuşturulması çabalarını hızlandırmış ve 1996 sonunda toplam 305.000 devlet işletmesinin 118.000’i için 1998 Mart ayında toplanan Halk Kongresi’nde üç strateji tespit edilmiştir:

➤ Devlet imkan ve inisiyatifini 1000 kadar büyük ve anahtar öneme sahip devlet işletmesi üzerinde yoğunlaştıracaktır. Bunların 880 tanesi sanayi işletmesidir ve devlet mülkiyetinde kalacaklar veya devlet çoğunluk hisselerini tutacaktır.

➤ Stratejik öneme sahip olmayan orta boy ve büyük işletmeler limited şirket şekline dönüştürüleceklerdir. Bu kapsama girmesi söz konusu olan şirket sayısı 15.600 kadardır. Bu şirketlerde halen toplam 30–40 milyon dolaylarında kişi istihdam edilmektedir.

➤ Devlet 102.300 işletmesini özelleştirecektir. Başka bir ifadeyle devlet bu şirketlerin mülkiyetini devretmek veya terk etmek istemektedir (Ok ve İlyas, 1998: 24).

1997’de benimsenen “Büyük Olanı Tut, Küçüğü Bırak” politikası çerçevesinde verimsiz olan küçük kamu işletmeleri özelleştirilmiştir, büyük olanlar ise ekonomideki ağırlıklarına bağlı olarak devletin idaresinde kalmaya devam etmiştir. Bu uygulamayla ÇHC, eski Sovyet Cumhuriyetleri’nin toplu özelleştirme deneyimlerinden kesin biçimde ayrılır ve sonuçlar ÇHC’nin başarısı olarak nitelendirilebilir (Sandıklı, 2008).

Özel sektörün gittikçe büyüyen rolüne Komünist Parti’nin nasıl uyum sağlayacağı da bir diğer bilinmeyen olmakla birlikte; ÇHC 1998 de anayasasını, devlet mülkiyetinin egemen mülkiyet şekli olarak kalmasında ısrar etmekle beraber, özel mülkiyeti de tümüyle tanıyacak şekilde yeniden düzenlemiştir. Düzenleme ‘bireysel, özel ve diğer kamu harici ekonomiler sosyalist pazar ekonomisinin önemli öğeleridir ve devlet, bireysel ve özel ekonomilerin yasal hak ve çıkarlarını korur’ ibaresini taşımaktadır. O zamandan beri özel şirketlerin yeni alanlara girmesine ve bankacılık, telekomünikasyon, hava taşımacılığı, alt yapı hizmetleri, eğitim, savunma ve petrol araştırma, dağıtım ve ticaretine yatırım yapmalarında, devlet bankalarından kredi almalarına ve borsada sermaye arttırmalarına gittikçe artan oranlarda izin verilmektedir (Becker, 2007: 125).

Merkezi planlamadan ayrıldığı 1978 yılından bu yana ÇHC, yılda ortalama %10 oranında büyümektedir. Özellikle ülkenin doğu kıyıları hissedilir ölçüde bir gelişme göstermektedir. Ancak ekonomik büyümenin hızı istikrarlı değildir. Tüketim eğilimi artmakta, fiyatlar yükselmekte, yabancı yatırımlar ve şehirde kişi başına düşen gelir

artmaktadır. Bazı gözlemciler ÇHC'nin resmi olarak açıklanandan çok daha hızlı büyüdüğünü öne sürmektedir. Reform döneminde ekonomik büyüme kıyı bölgelerinde çok daha hızlı gerçekleşmiştir. 1980'li yıllar ve 1990'ların başında Guangdong eyaleti genel olarak İnci Nehri Deltası, en hızlı büyüyen bölge olmuştur (Ekonomi Bakanlığı web sitesi, t.y.).

Son zamanlarda, ÇHC'nin ABD nin alternatifi olup olamayacağı konusunda yoğun bir tartışma yaşanmaktadır. Tek kutuplu dünyada, ÇHC'nin ikinci bir kutup olup olmayacağı tartışılmaktadır. Hatta baz kesimlerce, ÇHC ekonomisinin mevcut potansiyelini devam ettirmesi halinde, yakın gelecekte dünyanın hakim ülkelerinden olacağı iddia edilmektedir (Şimşek, 2005: 86).

ÇHC'nin iktisadî verileri ile ilgili istatistiksel bilgiler Ek-2.11'de sunulmuştur.

Üçüncü dünya ülkesinden farklı olarak, ÇHC' de sanayileşmeden ziyade kırsal gelişme genel kalkınma stratejisinin merkezi bir unsuru olagelmıştır. Bunu mümkün kılan anahtar kurum; tarımı, sermaye oluşumunu ve yerel sanayi, sağlık, refah, eğitim ve kültür faaliyetlerini bir araya getiren halk komünleridir. Aslında bu ekonomik yapı ÇHC'yi diğer sosyalist ekonomilerden keskin çizgilerle ayırmaktadır. Komün, başka yerde benzeri görülmeyen kendine özgü bir kurumdur. Yerel hükümet etkinliklerini tarım ve diğer üretim etkinlikleri ile birleştirmekte, kırsal kesimin toplumsal, siyasi ve ekonomik yaşamını adeta tek bir birim içinde entegre etmektedir (Öğütçü, 1995: 29).

Kamuya ait kuruluşların özelleştirilmesi çok hızlı gerçekleşmemiş, ilk aşamada küçük ölçekli özel işletmelerin kurulmasıyla başlayan dönem kamu işletmelerinin özelleştirilmeleriyle sürdürülmüştür. Ancak, ÇHC uyguladığı reformları yavaş yavaş gerçekleştirerek diğer ülkeler karşısında ayrı bir avantaj elde etmiştir.

ÇHC uyguladığı reformlar ile birlikte hızla büyümüş bunu gerçekleştirirken, yatırım çevresini genişletmiş finansal sistemde reformlar gerçekleştirmiş ve sahip olduğu ucuz emek gücüyle dış ticarete dünyada söz sahibi olmuştur. Bu süreçte ÇHC'nin sahip olduğu 1,2 milyar nüfus en önemli silahı olurken; Konfüçyus geleneklerine bağlılık devletin toplumu kontrol etme yükünü hafifletmiştir. Yine siyasette tek parti sistemine dayalı olarak sağlanan homojenlik de ÇHC'nin sahip

olduğu diğerk bir avantajdır. Ancak yakalanan ekonomik büyümenin nüfusa adil dağılımı ve orta sınıfın refah artışının yükseltilmesi bununla birlikte teknolojik ilerlemenin üretimle birlikte arttırılması ÇHC'nin çözmesi gereken temel problemleridir (Erdoğan ve Mangır, 2011: 10–11).

2004 yılında Paris'teki OECD ekonomistleri ÇHC'deki özel sektörün boyutunu hesaplamaya kalktıkları zaman, ÇHC istatistiklerinin ve tarihi geçmiş tanımlarının içinden çıkmanın zorluğunu fark etmişlerdir. Yine de, şu şaşırtıcı sonuca ulaşabilmişlerdir: Özel sektör, ekonominin üçte ikisinden sorumludur. ÇHC istatistikleri yabancı yönetime sahip şirketleri dışarıda bırakarak özel sektörün ekonomideki yerini üçte bir olarak göstermiştir. Bir başka deyişle ÇHC, %44'lerde kaldığı İngiliz ve Alman ekonomilerinden çok daha geniş bir piyasa ekonomisine sahiptir (Becker, 2007: 119).

WB'nin Doğu Asya Ekonomik Mucizesi incelemesinde de başarının temelinde mali ve parasal istikrarı amaçlayan makro–ekonomik politikaların bulunduğu açıkça vurgulanmaktadır (Öğütçü, 1995: 24).

1970'li yılların sonunda başlattığı dönüşüm ve reform hareketleri ile bugün dünya'nın en güçlü ekonomileri arasında yerini alan ÇHC'de hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşanmış, üretim ve geliri hızlı artmıştır. Ekonomik güç ile birlikte dünya nüfusunun da önemli bir bölümüne sahip olması, kendine özgü bir ekonomik model uygulaması ve göstermiş olduğu ekonomik performans, ÇHC ekonomisi üzerine yapılan çalışmaların ve ilginin artmasında etken olmuştur. ÇHC 30 yıldır dünya ülkeleri arasında ortalama olarak yılda %10'luk büyüme hızı ile oldukça hızlı büyüyen bir ülkedir. 1949 yılından itibaren kendi kendine yeterlilik politikası içinde dışa tamamen kapalı ekonomisini plan çerçevesinde şekillendiren ÇHC, 1979 yılından itibaren Deng Xiaoping'in kararlı bir şekilde uyguladığı ekonomik reformlarla dış dünyaya açılmış ve merkezi planlı ekonomiden ÇHC'ye özgü piyasa ekonomisine geçiş sağlanarak büyük bir atılımla bugünkü düzeye gelmiştir (Özsoylu ve Algan, 2011: 181–182).

ÇHC ekonomisi, 1997–1998 Asya Krizi döneminde bile, yabancı yatırımcıyı cezbetme konusunda çok iyi bir performans göstermiştir. Aynı performans, 2001 WTÖ' ye girip kurallara dayalı çok taraflı ticaret sistemine dâhil olarak, ilk kez kendini dış

dünyanın ticari kural ve disiplinlerine tabi kıldıktan sonra da devam ettirmiştir (Şimşek, 2005: 84).

ÇHC'nin yabancı sermaye açısından çekici olma nedenleri ise şu şekilde özetlenebilir:

- Hızla büyüyen bir iç pazarın var olması,
- İşgücü, toprak ve enerji maliyetlerinin düşüklüğünden kaynaklanan yüksek kar marjları,
- ÇHC'nin WTO üyesi olmasının uluslararası piyasalarda güvenilirliğinin artması,
- Siyasi istikrarının kalıcı bir görünüm sergilemesi,
- Ülke genelinde 200 milyonluk bir kesimin harcama gücünün yüksek olması,
- Kredi kullanabilme kolaylığı,
- Öncü olmak isteyen çok uluslu şirketlerin pazara girmek için yarışmaları,
- Daha önce yurtdışındaki fırsatları daha karlı bulan iç tasarrufun yatırımı teşvik ve güvencelerinden yararlanmak üzere anavatana geri dönmesi (İTKİB, 2014: 17).

Uzmanlar, ÇHC'nin ekonomik başarısının, büyük ölçüde uzun dönemli stratejiler izleyebilen istikrarlı hükümetlerin işbaşında olmasına, devletin değişmez hedefleri olan düzen, uyum ve hiyerarşi geleneğine, yüksek tasarruf ve yatırım oranlarına, dinamik serbest ticaret ve sanayi politikalarına, sabırlı, stratejik planlamaya, güçlü aile bağlarına, disiplinli iş anlayışına, enflasyonun ve kamu açıklarının kontrolüne ağırlık veren makro ekonomik politikalara dayandığını belirtmektedir (Öğütçü, 1995: 47).

Elbette ki ÇHC ekonomisini libere ederek, dışa açılarak, piyasa kavramına önem vererek, tarımdan sanayi sektörüne insan aktararak, yabancı sermayeyi yatırıma davet ederek, ücret düzeyinin artmasına izin vermeyerek, düşük ücretle dış rekabet gücü sağlayarak, ihracata ve high-tech sektörüne ve teknolojiye sarılarak ve bulunduğu bölgede lider konumuna gelmesini sağlayacak stratejiler üreterek bu konuma geldi.

1985 yılında ÇHC'nin ihracatının % 1 kadarı high-tech ürünlerden oluşuyordu. 2003 yılında ise bu oran % 23'e, 2008'de de % 29'a ulaşmıştır. ÇHC bunu önemli ölçüde araştırma-geliştirme harcamalarını artırarak ve insan kaynağına yatırım veya teknik adı ile beşeri sermaye yatırımı ile gerçekleştirmiş bulunmaktadır (Gökçe, 2003b).

ÇHC'de üniversite-sanayi işbirliğine de büyük önem verilmektedir. "ÇHC'nin Silikon Vadisi" olarak bilinen "Zhongguancun Vadisi", otuzdan fazla üniversitenin yanı sıra çoğu ileri teknoloji üretimi yapan firmalara ait olmak üzere 200 civarında araştırma kuruluşuna da ev sahipliği yapmaktadır. Dikkati çeken diğer bir husus da, ileri teknoloji alanında başı çeken firmaların çoğunun Pekin Üniversitesi ve Tsinghua Üniversitesi gibi belli başlı ÇHC üniversitelerinin yan kuruluşları olmalarıdır (İTKİB, 2014: 9).

ÇHC'deki bölgesel kalkınma farklılığı ciddi bir sorun olup, WTO'ya üyeliğinden sonra, bu sorun artmıştır. Bunun nedeni, söz konusu bölgelerin dışa açıklık derecelerinin farklılığından kaynaklanmasıdır. Diğer olumsuz etki, kısa vadede gelir dağılımında ortaya çıkan dengesizlik ve işsizlik sorunudur. ÇHC'nin işsizlik oranında 2000 yılından itibaren bir artış gözlenmektedir. İşsizlik oranlarındaki artışın önemli nedenlerinden biri, ÇHC'nin WTO'ya üyeliği olarak gösterilmektedir. Diğer olumsuz etki ise, ÇHC'nin WTO'ya üye olmasından sonra, dışa açılarak yoğun rekabetle karşılaşması yerli sanayini zorlamıştır (Şimşek, 2005: 85).

Yapılan incelemelere göre dünyada dört tabaka sanayi işçisi ücreti mevcut olup, birinci tabakada Japonya, ABD ve Avrupa'daki sanayi işçileri bulunmaktadır. 2001 yılında Japonya saatte 16.46 \$, ABD 16.14 \$ ve Avrupa'daki sanayi işçileri 14.13 \$ kazanmaktadır. İkinci tabakada Singapur 6.72 \$, Kore 5.69 \$ ve Tayvan 5.18 \$, üçüncü tabakada Meksika 2.08 \$ ve Brezilya 2.04 \$ ile yer almaktadır. En düşük ücretli sanayi işçisi ise ÇHC'de olup, 0.61 \$ elde etmektedir. Bu minvalde, ÇHC'nin ihracatını genel anlamda teşvik eden ve dünya piyasalarında rekabet avantajı sağlama potansiyeline sahip en önemli faktör çok büyük boyutlarda temin edilebilen ucuz işgücüdür. Ancak bu avantaj işgücü verimliliğinin ve kalitenin düşüklüğü nedeniyle dünya piyasalarında başarı sağlanması için kendi başına yeterli olmamaktadır. Örneğin ÇHC işçisinin tarımdaki verimliliği bir ABD tarım işçisinin sadece % 3.2'si kadar olup, bir ABD tarım işçisi bir ÇHC tarım işçisinin 31 katı üretim yapmaktadır. Bir ABD sanayi işçisi ise beş ÇHC sanayi işçisi kadar üretkendir (Gökçe, 2003a).

ÇHC'nin bir yandan tekstil ve konfeksiyon ürünleri başta olmak üzere bir çok dalda WTO üyeliğinin getirdiği imkanlar ile dünya pazarlarına girişte yeni avantajlar elde ederken, diğer yandan ihracata olağanüstü boyutlara ulaşabilen devlet teşvik ve destekleri sağlamayı sürdürdüğü ve bunun sonucunda da ÇHC mallarının dünya pazarlarındaki hakimiyetinin fazlasıyla hissedilmeye başlandığı görülmektedir. Bu noktada, ÇHC ürünlerinin ulaştığı konumun salt düşük işçilikle izah edilmesinin yanıltıcı olacağının not edilmesinde de yarar bulunmaktadır (TOBB, 2004: 4).

Eğer bir küreselleşme çağında yaşadığımız kabul ediliyor ise küreselleşmenin en önemli ürünü de ÇHC olsa gerektir. Küreselleşmenin egemen gücü olan ABD dünyanın en büyük borçlusu iken, ÇHC, bu borçlardan çok daha fazlasına denk gelen 1 trilyon ABD Doları tutarında döviz rezervine sahiptir. ÇHC'nin ekonomik ve siyasal açıdan göstereceği gelişme, yalnızca dünya ülkelerinin ekonomisini değil uluslararası dengeleri de yakından ilgilendirmektedir. Bilindiği gibi soğuk savaş döneminde dünya güvenliği, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki korkuya dayalı dengeye bağlıydı. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile bozulan bu dengenin, küreselleşme döneminde bu kez ABD ile ÇHC arasında ekonomik güce dayalı olarak kurulması olasıdır (Sezen, 2007: 52).

2.6. BRIC'E ALTERNATİF GRUPLANDIRMALAR

BRIC hipotezinin dünya akademik ve entelektüel çevreleri nezdinde meydana getirdiği etki, akronimin muhtelif varyasyonlarının (BRICS, BRICS-T, T-BRIC, BRICA, BRIMCH), CIVETS, MIKTA, MINT, MINTS, MIST, VISTA, IBSA, EAGLEs, 3G, SAMI, G-8, N-11 türetilmesini beraberinde getirmiştir. Bu akronimler arasında demografik ve iktisadî verileri eklerde sunulan VISTA ve MIST, alternatifleri arasında görece ön plana çıkması muhtemel bloklar olarak dikkat çekmektedir.

Vietnam, Endonezya, Güney Afrika, Türkiye ve Arjantin'den oluşan VISTA bloğu, ne kadar ÇHC ve Hindistan gibi büyük ülkeler olmasalar da önümüzdeki yıllarda hızla büyümeleri beklenen piyasalara sahip ülkelere dönüşen bir gruptur. Bu ülkelerin genellikle genç işgücü, politik istikrar ve dalgalı tüketim seviyeleri bulunmaktadır. Mali ve yurtiçi perspektif açısından BRIC ülkelerinden daha az gelişmiş gibi algılanan VISTA grubunun altyapı yatırımları açısından daha zayıf konumda

bulunduklarına ve sermaye piyasalarının hareketliliği açısından daha oynak olduklarına işaret edilmektedir. İlk olarak 2006 yılında Japonya Ekonomik Araştırma Enstitüsü tarafından ortaya atılan VISTA grubuna üye ülkeler bağlamında yatırımcıların BRIC ülkeleri kadar derinlikli piyasalara sahip olmadıkları hususunu göz ardı etmemeleri gerekmektedir (Dutram, 2011).

BRIC hipotezinin hamili ve akroniminin isim babası olan Jim O Neill, 2011 yılında alternatif bir blok olarak MIST grubuna işaret etmiştir. Meksika, Endonezya, Güney Kore ile Türkiye’den müteşekkil olan grubun adı, BRIC’te olduğu gibi ülkelerin İngilizce baş harflerinden (Mexico, Indonesia, South Korea, Turkey) bir araya getirilmek suretiyle oluşturulmuştur. ABD’nin önde gelen yatırım kuruluşlarından biri olarak değerlendirilen Probitas Partners da son raporunda MIST ülkelerine yer vererek, bu ülkelerin ilerideki “Yükselen Piyasa Liderleri” olarak görülebileceğini belirtmektedir.

Çok yeni bir oluşum olması birçok konu bakımından muammaları beraberinde getirirse de, aslında grubun varlığının yabana atılmaması gerekmektedir. Bu dört ülkenin diğer grupları oluşturan devletler gibi birbirinden farklı ve ortak yönleri bulunmaktadır. MIST ülkelerini önemli kılan ise jeo-ekonomik etmenlerdir. Zira BRIC gibi bu ülkelerin de siyasi ve sosyal açıdan ziyade ekonomik açıdan yükselmeleri, bu devletleri bölgelerinde önemli birer güç haline getirmiştir.

Bölgesinin en kalabalık ülkelerinden biri olan Meksika, dünyada ana dil olarak İspanyolcayı kullanan en fazla insan topluluğuna sahip ülkedir. Gerek ABD’ye coğrafi yakınlığı gerekse de kültürel açıdan Avrupa’ya yakınlığı Meksika’yı MIST Grubundaki diğer ülkelerden ayırmaktadır. Dünyanın en iyi on beş ekonomisi arasına girmesi Meksika’nın uluslararası toplumda ön plana çıkmasını sağlamıştır. BRIC’te Brezilya örneğinde olduğu gibi, Meksika da MIST içinde Batıyı temsil eden bir güç konumundadır. İlginç bir şekilde Meksika aslında BRIC’in ileride geleceği durum gözetilerek grup içerisinde düşünülmüştür.

Bir Güney Asya ülkesi olan Endonezya, dünyanın en fazla Müslüman nüfusunun yaşadığı devlet olması bakımından hem MIST içinde hem de uluslararası toplumda farklı bir imaj kazanmasını sağlamaktadır. Zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına

sahip olan Endonezya bu alanda politikalar geliştirerek, ekonomik gücünün artmasına paralel olarak petrol rezervlerinin değerlendirilmesi hususunda da ilerlemeler kaydetmektedir. Dışa bağımlılığını yıllar itibarıyla azaltmayı başarabilen bir Endonezya, doğru enerji, ekonomi, siyasi ve sosyal politikalar ile ülkenin ilerlemesine katkıda bulunarak, uluslararası arenada hak ettiği yeri alabilecektir.

Doğu Asya’da bölgesel güç olma vasfını elde eden Güney Kore, gelişmiş bir ülke olması ile öne çıkmaktadır. 1948 yılında Kore’nin bölünmesi ile birçok zorlu dönemlerden geçen Güney Kore, kısa bir süre zarfında ülkesini kalkındırmayı başarmıştır.

Gelecek senaryolarında dünya cazibe merkezlerinin Asya’ya doğru ilerleyeceği göz önüne alınacak olursa Güney Kore’nin de hem bölge devletleriyle hem de diğer aktörlerle ilişkileri önem kazanacaktır. MIST ülkeleri içinde nüfus ve yüzölçümü bakımından geride olsa da, sahip olduğu ekonomik gücü Güney Kore’ye avantaj sağlamış, diğer ülkelerle rekabet edecek seviyeye gelmesine vesile olmuştur. Gelişmiş ekonomiler sınıfında yer alan ve yüksek teknolojiye sahip olan Güney Kore Asya’nın en büyük üçüncü ekonomisi olması ile bölgedeki gücünü ispat etmiş, ekonomisini çeşitlendirerek birçok sektörde üretim yapması ise gücüne her geçen gün güç katmıştır.

Önceleri BRIC grubunun içine dâhil edilerek T-BRIC ülkeleri arasında yer alacağı düşünülürken, yerini Güney Afrika almış, Türkiye ise MIST grubu içerisinde yer almıştır. Türkiye’nin stratejik konumu düşünüldüğünde grubun önemi anlaşılmakta ve artmaktadır. Yükselen bir güç olarak tanımlanan Türkiye, hem bölgesel hem de dünya istikrar ve barışına yönelik olarak aktif bir şekilde politikalar üreterek, küresel bir güç olmaya oynamaktadır. Birçok uluslararası teşkilata üyeliği bulunan Türkiye, MIST ülkeleri içindeki tek NATO üyesi ve AB’ye aday devlet olma özellikleri bakımından da dikkat çekmektedir. Grup içerisinde nüfus bakımından ikinci en kalabalık Müslüman nüfus olması Türkiye açısından; böyle bir oluşumda iki Müslüman devletin olması ise uluslararası açıdan büyük önem arz etmektedir.

Çok kutuplu sistemin oluşmasına katkı yapan BRIC gibi MIST’de bu anlam da önemli bir görev alacaktır. Ancak BRIC ve MIST’in aynı kefedeki tutulmaması gerekmektedir. Zira devasa ekonomilerden oluşan BRIC, küresel bir aktör olma yolunda

adım adım ilerleyerek, Atlantikçi yapıya karşı dengeli bir yapının kurulmasına zemin hazırlamaktadır.

MIST'in ise BRICS gibi bir iddiası olmamakla birlikte, bilakis bu devletler Batılı güçlere yakınlığı ile bilinmektedir. İki grup arasında kıyaslama yapılmaya devam edildiğinde, BRICS ülkelerinin de ortak olmayan yönleri bulunmakla birlikte, MIST ülkelerinin birbirine daha fazla benzediği görülmektedir. Kendi bölgelerinde güçlü olarak addedebileceğimiz bu ülkeler günbegün gelişmektedir. Ülkelerin uyumlu bir şekilde hareket etmesi siyasi açıdan olmasa bile ortak iktisat politikaları üretmesi grubun önemini artıracak, dünya çapında sözü dinlenir, etkisi artan bir grup olmasını sağlayacaktır.

BRIC(S)'e ikinci bir alternatif olarak değerlendirilen MIST ülkelerinin geleceğinin parlak olarak görülmesi diğer dış güçlerin hedeflerini bu ülkelere doğru yöneltebilecektir. Ayrıca çok kutuplu dünya düzeninde büyümenin motoru da bu gelişen ülkeler olacağı ortaya konulmaktadır.

Aslında bu ülkelerin yan yana gelmesi ilk defa MIST ile gerçekleşmemiştir. Birçok uluslararası teoride de bir araya gelen bu ülkeler Zbigniew Brzezinski'nin Büyük Satranç Tahtası teorisinde de adlarını duyurmuşlardır. MIST ülkelerinden Endonezya'nın önemli bir ülke olduğu savunularak, ülkenin yeterli ulusal desteğe sahip olmadığı ve bu sebeple de jeo-stratejik oyuncu olma gücüne erişemedikleri belirtilmektedir. Güney Kore ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu ikinci grup ülkelere ise □ Jeopolitik Eksenler□ adı verilmektedir. Bu devletlerin ehemmiyet arz etmesi ise bulundukları hassas coğrafyadan kaynaklanmaktadır.

Bir başka jeopolitik teori olan ve Paul Kennedy tarafından ortaya çıkarılan Eksen Ülkeler Teorisinde ise Güney Kore hariç diğer bütün MIST ülkelerinin adı geçmekte olup bu ülkelere “Eksen Ülke” adı verilmektedir. Bu ülkeler arasında BRICS ülkelerinden Hindistan, Güney Afrika ve Brezilya'nın da adının geçmesi önemli olup, BRIC(S) ülkelerinin de bir araya getirilmesinin tesadüf olmadığı gözlenmektedir. Bu tez ile O'Neill'in yeni bir on yıl başlattığı düşünülmektedir (Elbasan, 2011a).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BRIC ÜLKELERİNDE CARİ İŞLEMLER BİLANÇOSU DEĞİŞİMLERİ, İKTİSADÎ BÜYÜME VE KISA VADELİ SERMAYE AKIMLARI ARASINDAKİ KARŞILIKLI İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

3.1. LİTERATÜR TARAMASI

Chinn ve Prasad (2000); 18 endüstriyel ve 71 gelişmekte olan ülke ekonomisinde cari açık ve iktisadî büyüme ilişkisini incelemek için panel veri analizi ve kesitsel çalışma yöntemi kullanılarak 1971–1995 dönemi verileri kullanılarak analiz yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda cari açık ve iktisadî büyüme arasında zayıf bir ilişki belirlenmiştir. Ayrıca cari işlemler açığının endüstriyel ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde gösterdiği farklılıkların nedenleri açıklanmıştır.

Kandil ve Greene (2002); Amerikan ekonomisi için cari açık ve iktisadî büyüme arasındaki ilişkiyi test etmek için 1960–2000 verileri ile eşbütünleşme testi ve hata düzeltme modeli (ECM) kullanılarak yapılmıştır. 1960–2000 dönemi hem yıllık hem de üç aylık; 1990–2000 ve 1995–2000 dönemi ise üç sadece üç aylık verilerek kullanılarak üç dönem halinde incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, GDP'nin ithalata bağlı olarak artmasıyla cari işlemler dengesini bozarak cari açığın artmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Freund ve Warnock (2005); cari işlemler dengesi ve iktisadî büyüme arasındaki ilişki 26 gelişmiş ülke ekonomisi üzerinden incelenmiştir. Çalışmada 1980–2003

dönemi verileri kullanılarak zaman serisi analizleri ve panel veri seti yardımıyla analiz edilmiştir. Cari işlemler açığında meydana gelen artışların iktisadî büyüme üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Tarı ve Bozkurt (2006); büyümenin istikrarsızlaştığı 1990 sonrası dönem ele alınarak istikrarsız büyümenin kaynakları 1991Q:1–2004Q:3 dönemi üçer aylık verileri kullanılarak VAR analizi yardımıyla araştırılmıştır. Büyümedeki istikrarsızlığın nedeninin öncelikle kendisi olduğu, ayrıca cari işlemler ve kamu kesimi borçlanma gereği üzerinde meydana getirdiği doğrudan ve dolaylı etki nedeniyle faiz oranı olduğu saptanmıştır.

Herwartz ve Siedenburg (2007); 16 OECD ülkesini içeren ve 1980–2004 dönemi verileri kullanılarak panel veri analizi yardımıyla cari açığın nedenleri araştırılmıştır. Bu çalışmada, cari açığın nedeni olarak dört faktör belirlenmiştir. Bunlar; geçmiş cari işlemler açığı, bütçe açığı, çıktı üretimindeki farklar ve ticaretteki değişikliklerdir.

Prasad, Rajan ve Subramanian (2007); sanayileşmiş ve sanayileşmemiş ülkelerin verileri kullanılarak bu ülkelerde cari işlemler dengesi ve iktisadî büyüme arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Sanayileşmiş ülkelerde cari açığa meydana gelen bir artışın büyümeyi olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Sanayileşmemiş ülkelerde ise cari açıkların büyümeye bir etkisi saptanmamış, cari fazla verilmesi veya cari açığın azalması durumunda iktisadî büyümenin bundan pozitif yönde etkilendiği tespit edilmiştir.

Gök (2008); Türkiye ekonomisi için 1992:1–2007:3 dönemi üçer aylık verileri kullanılarak cari işlemler açığı ve kısa vadeli sermaye hareketleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Finansal serbestleşmenin ardından, gelişmekte olan ülkelere doğru kısa vadeli sermaye hareketleri gerçekleşmiştir. Sıcak para akımı olarak da adlandırılan bu sermaye hareketlerinin diğer makro ekonomik değişkenlerle birlikte cari işlemler dengesi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışma, Zivot ve Andrews birim kök testleri ve Pesaran tarafından geliştirilen sınır (bound) testi kullanılarak yapılmıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret işlemlerinden kaynaklanan açıklar kısa vadeli sermaye akımları ile finanse edildiği için bu çalışmada kısa vadeli sermaye

hareketlerinin cari işlemler dengesi üzerindeki etkisi kısa vadeli sermaye hareketlerini belirleyen uluslararası faiz oranı, ulusal paranın değerlenme oranı, dış borç ve iktisadî büyüme gibi makro ekonomik göstergelerle açıklanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, uzun dönemde faiz dışı cari dengeyi belirleyen en önemli unsurun GDP büyüme oranları, ulusal paranın değerlendirilmesi ve net doğrudan yabancı yatırımların GDP'ye oranı olduğu saptanmıştır. Kısa dönemde ise spekülasyon sermaye hareketlerinin en önemli belirleyicisi uluslararası faiz oranıdır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde yüksek büyüme oranları beraberlerinde yüksek cari açıkları getirdiği için yüksek oranlı büyüme yerine sürdürülebilir büyüme hedefinin daha sağlıklı olduğu görüşü ileri sürülmüştür. Cari işlemler açığının temel problemi finanse ediliş şekli olduğu için daha sağlıklı yollardan finanse edilmesi bu problemi ortadan kaldıracaktır.

Bitzis, Paleologos ve Papazoglu (2008); Yunan ekonomisinde cari işlemler dengesini etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışmada 1995Q:1–2006Q:4 verileri kullanılarak Johansen eşbütünleşme analizi ve hata düzeltme modeli (ECM) kullanılarak analiz yapılmıştır. Analize konu olan bütün faktörlerin cari işlemler açığı üzerine az ya da çok etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Milli gelirin artmasına bağlı olarak cari işlemler açığının da arttığı sonucuna varmışlardır. Bütçe açığının cari açık üzerinde güçlü bir etkisi olduğu saptanmamıştır. Reel döviz kuru ve faiz oranının son on yılda cari açık üzerine büyük bir etkiye sahip olduğu da belirtilmiştir.

Telatar ve Terzi (2009); Türkiye ekonomisi için iktisadî büyüme ile cari açık ilişkisini 1994:4–2005:5 arası dönemini kapsayan üçer aylık verilerle tahmin etmişlerdir. Araştırma yapılırken Granger nedensellik ve VAR yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın amacı iktisadî büyüme ve cari açık ilişkisi ile ilgili literatürde yer alan iki farklı yaklaşımdan hangisinin Türkiye için geçerli olduğunu araştırmaktır. Bu yaklaşımlardan ilki, iktisadî büyüme ve cari açık arasında ters yönlü ve kuvvetli bir nedensellik ilişkisi olduğunu söyler. İkincisi ise büyüme oranındaki artış ile yüksek oranlı cari açıklar arasında zayıf ya da sistematik herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığını savunur. Çalışmanın sonucunda büyüme oranı ve cari açık arasında ters yönlü bir ilişki bulunduğu ve Türkiye'nin cari açığa dayalı olarak büyüdüğü tespit edilmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin çoğu ithalata dayalı olarak büyüdüklerinden cari işlemler dengesinde bozulmalar meydana geldiği belirtilerek uzun

vadede yerli endüstride ara malı üretiminin desteklenerek bu dengesizliklerin ortadan kaldırılabileceği ve işsizliğin de azaltılabileceği fikri savunulmuştur.

Lebe, Kayhan vd. (2009); Romanya ve Türkiye ekonomisi için iktisadî büyüme ve döviz kurunun cari açık üzerindeki etkisi incelenmiştir. 1997Q:2–2007Q:3 dönemi ve reel döviz kuru oranları ile cari işlemler dengesi verileri kullanılarak Yapısal Vektör Otoregresif Analizi (SVAR) yöntemi ile analiz edilmiştir. Her iki ülke için de cari işlemler açığının yüksek oranda iktisadî büyümeye ve reel döviz kuruna bağlı olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak, cari açığın iktisadî büyümedeki değişimlerden etkilenme oranının 4/5 oranında olduğu not edilmiştir.

Morsy (2009); petrol ihraç eden ülkelerde cari işlemler dengesini etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışma 28 ülke üzerinde ve 1970–2006 dönemi verileri ile Dinamik Panel Tahmin Analizi yöntemi yardımıyla yapılmıştır. İktisadî büyümenin cari işlemler dengesi üzerinde önemli bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Güngör (2010); Türkiye ekonomisinde portföy yatırımlarının cari işlemler dengesine etkileri EKK yöntemi ve Granger nedensellik testi kullanılarak 1991Q:4–2009Q:2 dönemi verileri ile incelenmiştir. Granger nedensellik testi sonucuna göre portföy yatırımları ve cari işlemler dengesi arasında tek yönlü ve güçlü bir nedensellik ilişkisi olduğu saptanmıştır. Portföy yatırımları girişinin, TL'nin yabancı paralar karşısında değer kazanması, kamu dengesinin bozulması, yurtiçi tüketim talebinin artması ve yatırımların ticarete konu olmayan sektöre yönelmesi yollarıyla cari açığa neden olduğu sonucuna varılmıştır. Sermaye akımlarının portföy giriş–çıkışı üzerine sınırlamalar koyma, döviz piyasası ve sermaye piyasası işlemlerinin ve gelirlerinin vergilendirilmesi yoluyla kontrol altına alınabileceği önerilerinde bulunulmuştur.

Turguter (2011); 2003:1–2011:3 dönemi aylık verileri kullanılarak Türkiye ekonomisi için cari işlemler dengesinin iktisadî büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Analizde VAR yöntemi ve Granger testi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda cari işlemler dengesi ve iktisadî büyüme arasında uzun dönemde kointegrasyon ilişkisinin bulunduğu ve cari işlemler değişkeninin GDP'yi ters yönde etkilediği tespit edilmiştir. Çalışmada, cari işlemler dengesi açığı ve iktisadî büyüme ilişkisinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için kısa, orta ve uzun vadeli izlenebilecek politika önerileri verilmiştir.

Türkiye ekonomisinin, sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkararak küresel rekabet koşullarına kendini yetiştirerek ve tüm yapısal sorunlarını çözerek sürdürülebilir iktisadî büyüme ve yüksek ekonomik kalkınma düzeyine ulaşabileceği söylenmiştir.

Kostakoğlu ve Dibo (2011); cari açık ve iktisadî büyüme arasındaki ilişkinin yönünü 1991:Q4–2010:Q2 dönemine ilişkin verileri kullanarak VAR yöntemi ile Türkiye ekonomisi için analiz yapmışlardır. Yapılan analiz kapsamında öncelikle birim kök testi gerçekleştirilmiş ve uygun gecikme uzunluğu belirlenerek, bu gecikme 1(bir) olarak tespit edilmiştir. Daha sonra etki–tepki fonksiyonlarına bakılarak GDP’ de meydana gelen bir birimlik değişimin cari işlemler dengesi üzerinde negatif bir etkiye yol açarak, cari açığı arttırdığı gözlemlenmiştir. Bu negatif etkinin üç dönem boyunca sürdüğü ve etkinin giderek azaldığı, yedinci dönemden sonra ise negatif etkinin tamamen kaybolduğu gözlemlenmiştir. Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak tespit edilen bu negatif ilişkide; cari açığın girdi ithalatından kaynaklandığı, artan üretimin de milli geliri olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir.

Şahin (2011); Türkiye’de cari açık sorunu ve cari işlemleri etkileyen faktörler ve finansmanında önemli paya sahip kısa vadeli sermaye akımları incelenmiştir. Çalışmada herhangi bir ekonometrik analiz yöntemi kullanılmamış olup bu olgular açıklanmış ve ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Kısa vadeli sermaye girişleriyle finanse edilen cari açığın risk taşıdığı ve sürdürülemez olduğu sonucuna varılmıştır. Açığın finansmanında sıcak para girişi yerine ülkeye sabit yabancı yatırımların çekilmesi için özendirici politikalar uygulanması önerilmiştir.

Yılmaz ve Akıncı (2011); iktisadî büyüme ve cari açık arasındaki ilişki Türkiye ekonomisi için 1980–2010 arası dönemi yıllık verileri ile Granger nedensellik testi ve Johansen eşbütünleşme testi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda GDP’den CİD (Cari İşlemler Dengesi) değişkenine doğru tek yönlü bir nedensellik tespit edilmiş, ancak CİD’den GDP değişkenine doğru benzer bir ilişki bulunamamıştır.

Akbaş (2012); 20 OECD ülkesinde G7 ülkelerinde ve G7 ülkelerinin olmadığı 13 OECD ülkesinde 1990–2010 yılları arasında cari açık bağımlı değişken olup, kısa vadeli sermaye akımları ve iktisadî büyüme arasında ilişki olup olmadığı dinamik panel regresyon modelleri ile analiz edilmiştir. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişki ve

nedensellik ilişkisinin olup olmadığının test edilebilmesi için ise panel eşbütünleşme ve panel nedensellik testleri uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda bu iki ülke grubunda, iktisadî büyümeden kısa vadeli sermaye akımlarına doğru tek yönlü, cari açık ve iktisadî büyüme arasında çift yönlü, kısa vadeli sermaye akımları ve cari açık arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Literatürde bu konu ile ilgili diğer çalışmalarda genellikle iki değişkenli analizler yapılmıştır. Bu çalışma, konu ile ilgili üç değişkeni bir arada analiz etmesi açısından literatürde önemli bir konuma sahiptir.

Göçer (2012); Türkiye’de cari açığın nedenleri, finansman kalitesi ve sürdürülebilirliği analiz edilmiştir. Cari işlemler açığının finansman kalitesi VAR modeliyle, sürdürülebilirliği Johansen ve VEC yöntemleri kullanılarak 1996–2012 dönemi incelenmiştir. Cari işlemler açığının zayıf bir düzeyde sürdürülebilir olduğu tespit edilmiştir.

Çakır (2012); Türkiye ekonomisi için cari açık ve iktisadî büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi 1992–2011 dönemi üçer aylık ve aylık verileri ile ekonometrik yöntemlerle incelenmiştir. Zaman serileri hem mevsimsellikten arındırılarak hem de arındırılmadan analiz edilmiştir. Mevsimsellikten arındırılmamış serilerin teorik beklentilerle uyumsuz olduğu çalışmanın işareti yönünden nedenselliğinin araştırılması sonucunda bulunmuştur. Bu nedenle mevsimsellikten arındırılmış sonuçlar güvenilir bulunmamıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular Türkiye’nin üretim yapısından kaynaklı büyüme arttığında ithalatın arttığını, ithalatın artmasından dolayı da cari açığın arttığını göstermektedir. Yani, diğer pek çok çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da cari açığın büyüme kaynaklı olduğu sonucuna varılmıştır.

Direkçi (2013); Türkiye’de 1990Q:1–2012Q:4 döneminde yaşanan kısa vadeli sermaye akımlarının cari açık, faiz oranı, enflasyon oranı ve milli gelir üzerindeki etkileri ARDL sınır testi kullanılarak analiz edilmiştir. Kısa vadeli sermaye hareketlerinden ekonomik büyümeye doğru tek-yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Ancak, kısa vadeli sermaye hareketlerinin iktisadî büyümeye olumlu katkısının ekonomik ve siyasi istikrarın olduğu dönemlerle sınırlanmıştır. Ayrıca reel faiz oranından da kısa vadeli sermaye hareketlerine doğru tek-yönlü bir ilişki saptanmıştır. Kısa vadeli sermaye hareketlerinin faiz oranına duyarlılığı Türkiye’ye yönelik sermaye hareketlerinde artışa neden olmuştur. Bu sermaye hareketlerinin giriş ve çıkış yaptığı

dönemlerde olumsuz makroekonomik etkilerinin olduğu saptanmıştır. Bu etkilerin kısa vadeli sermayenin giriş yaptığı dönemlerde; döviz kurlarında, dış ticarete, enflasyon oranı üzerinde ortaya çıktığı gözlemlenirken çıkış yaptığı dönemlerde ise Merkez Bankası rezervlerinin azalması, kamu borç stokunda artış şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür.

Şahin ve Muçuk (2014); Türkiye ekonomisi için cari açığın iktisadî büyüme üzerine etkisi 2002:1–2014:1 dönemi verileri alınarak zaman serisi analizi yöntemi kullanılarak araştırılmıştır. Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de cari açık ve iktisadî büyüme arasında ters yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Cari açık sorunu gelişmekte olan ülkelerde ara malı ve yatırım malları ithalatından kaynaklanmaktadır.

Yalçınkaya ve Temelli (2014); BRICS ve MINT ülkeleri için iktisadî büyüme ve cari işlemler dengesi ilişkisi 1992–2013 verileri kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada farklı ülkelerin zaman serileri kullanıldığından dolayı panel veri analizi yöntemi uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi ve yönü, panel eş–bütünleşme ve panel nedensellik testleri yardımıyla incelenmiştir. İktisadî büyümenin kısa ve uzun vadede cari işlemler dengesi üzerinde etkili olduğu ve bunun hem BRICS hem de MINT ülkeleri için saptanmıştır. BRICS ve MINT ülkelerinin cari açık vererek büyüdükleri ve iktisadî büyümede meydana gelen artışın cari işlemler açığı üzerinde yol açtığı olumsuz etkinin MINT ülkelerinde yaklaşık iki kat daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

Oeking ve Zwig (2015); OECD ülkeleri için sermaye akımları ve cari işlemler dengesi arasındaki ilişki Granger nedensellik testi ve VAR analizi kullanılarak test edilmiştir. Kısa vadeli sermaye akımlarının ekonomik darboğazlarda cari işlemleri finanse ederken, iyileşmelerde ise dönüşümünü yardıkları sonucuna varılmıştır.

Avcı (2015); Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde cari açık ve iktisadî büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini bulmak için 1998Q:1–2014Q:1 verileri kullanılarak Türkiye üzerine Granger nedensellik testi ve VAR analizi ile yapılmıştır. Büyümeden cari açığa doğru ters yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Literatürdeki diğer çalışmalara ek olarak bu problemle ilgili ara malı üreten yerli endüstrinin

desteklenmesinin yanı sıra ihracat yapan firmaların da desteklenmesi önerisi getirilmiştir.

3.2. İSTATİSTİKSEL VE EKONOMETRİK ANALİZ

Bu bölümde BRIC ülkelerinin 2005–2014 yıllarına ait GDP, kısa vadeli sermaye akımları ve cari işlemler dengesi verileri kullanılarak cari açığın nedensellik boyutu incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada Cari Açık (CA), Ekonomik Büyüme (EB) ve Kısa Vadeli Sermaye Akımları (KSA) arasındaki etkileşimi açıklayabilmek için bağımlı değişken olarak cari açık, bağımsız değişkenler olarak da ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları kullanılmıştır. Cari açık verisi için cari işlemler dengesi (Current Account Balance) değerleri, ekonomik büyüme verisi için yıllık GDP’deki büyüme değerleri ve kısa vadeli sermaye akımları verisi için portföy yatırımları (milyon dolar) değerleri kullanılmıştır.

3.2.1. GEREÇ VE YÖNTEM

Geçmiş gözlem değerlerinin analizi ile oluşturulan doğrusal bir denklemin elde edilmesi ile gelecek dönem gözlem değerlerinin tahmininde kullanılan doğrusal regresyon modeli oluşturulması amaçlanmıştır. Doğrusal regresyon modelleri hem her bir BRIC ülkesi için hem de tüm BRIC topluluğu için ayrı ayrı oluşturulmuştur. Bu nedenle her bir BRIC ülkesi için örneklem sayısı $n = 10$ iken tüm ülkelerin verilerinin bulunduğu BRIC topluluğu için örneklem sayısı $n = 40$ ’dır.

Tüm veriler 2005–2014 yılları arasındaki zamana bağlı yıllık zaman dilimlerinden oluşan zaman serileridir. Zamanın fonksiyonu olarak elde edilmiş verilerin oluşturduğu seriler *zaman serileri* olarak bilinir. Geleceğe dönük tahminler yapmanın en önemli yollarından biri olan zaman serilerinde birbirini izleyen gözlem değerlerinde zamana göre bağımlılık söz konusudur. Seriyeye uyum sağlayacak bir fonksiyon ile gelecek gözlemler tahmin edilebilir. Zaman serileri uygulama alanları içerisinde ekonomik zaman serileri en başta gelen konular içerisinde yer almaktadır. Zamana bağlı bir seri ile çalışıldığında, gecikmeli iki zaman periyodundaki değişkenlerin arasındaki ilişkinin nedeni olan trend, konjonktürel dalgalanma, mevsimlik etki ve rastgele etkilerin kontrol edilmesi gerekmektedir.

3.2.1.1. Regresyon Analizi

Bu çalışmada zamana bağlı veriler için doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Zaman serileri için regresyon analizinde en önemli kriter ardışık hata değerleri arasındaki ilişkiyi gösteren otokorelasyonun ortadan kaldırılması zorunluluğudur. Bu nedenle otokorelasyonun ölçümü için SPSS istatistik paket programı yardımı ile Durbin Watson Testi uygulanmıştır. Otokorelasyonun mevcut olduğu durumlarda otokorelasyonun kaldırılması için STATA bilgisayar programı yardımı ile Prais Winsten yaklaşımı uygulanmıştır.

3.2.1.1.1. Doğrusal Regresyon Yöntemi

Bazı durumlarda bir ilişkinin derecesinin bilinmesi yeterli olurken, bazen bir bağımlı değişken ve bir veya daha fazla bağımsız değişken arasındaki ilişkinin modellenmesine ihtiyaç duyulur. Bu ilişki istatistikte yaygın olarak kullanılan çeşitli regresyon yöntemleri ile modellenir. Doğrusal regresyon bu yöntemlerden biridir.

Eğer değişkenler arasındaki ilişki doğrusalsa, yani biri arttığında diğeri de artıyorsa veya biri azaldığında diğeri de azalıyorsa, doğrusal regresyon modeli; aksi durumda doğrusal olmayan regresyon modeli oluşturulur. Doğrusal regresyon modeli,

$$y_i = \beta_0 + \sum_{j=1}^k \beta_j x_{ij} + \varepsilon_i ; i = 1, 2, \dots, n$$

denklemini veya matris gösterimi ile

$$y = X\beta + \varepsilon$$

şeklinde verilir. Burada $X = (x_1^T, x_2^T, \dots, x_n^T)^T$, $x_i = (x_{i1}, \dots, x_{ik})$ olmak üzere $(n \times p)$ açıklayıcı veya bağımsız değişkenlerin tam ranklı matrisi, $y = (y_1, \dots, y_n)^T$, $(n \times 1)$ yanıt veya gözlem vektörü, β , $(p \times 1)$ bilinmeyen parametre vektörüdür. Gözlenemeyen rastgele hata vektörü $\varepsilon = (\varepsilon_1, \dots, \varepsilon_n)^T$ 'nin $\varepsilon \sim N(0, \sigma^2 I)$ ve $E(\varepsilon, X) = 0$ olduğu kabul edilir. Bununla birlikte bir zaman serisi verisi için genel olarak $E(\varepsilon_i, \varepsilon_{i-1}) \neq 0$ durumu söz konusudur (Department of Political Science and International Relations Posc/Uapp 816 2010). Lineer regresyon modelinde amaç,

bağımsız değişken X e dayanarak bilinmeyen parametre vektörü β nın $\hat{\beta}$ tahminini ve y nin $\hat{y}$ tahminini belirlemektir (Lind ve ark. 2004).

3.2.1.1.2 En Küçük Kareler Yöntemi

En küçük kareler yöntemi, regresyon doğrusunun belirlenmesinde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem kullanıldığında, elde edilen doğru, verilere uygun regresyon doğrusudur. Çünkü bu yöntem, gerçek y_i değerleri ile tahmin edilen $\hat{y}_i$ değerleri arasındaki dikey sapmaların karelerinin toplamını,

$$RSS(\beta) = \sum_{i=1}^n (y_i - x_i\beta_i)^2$$

en küçük yapan $\hat{\beta}$ değerini elde ederek regresyon doğrusunu belirler (Tekin 2006). Eşitlikte de görülebileceği gibi, $RSS(\beta)$, parametrelerin bir karesel bir fonksiyonudur, bu nedenle, bu fonksiyonun minimumu her zaman bulunabilir, ancak bu çözüm tek olmayabilir. $RSS(\beta)$ matris gösterimi ile aşağıdaki şekilde yazılır:

$$RSS(\beta) = (y - X\beta)^T(y - X\beta)$$

elde edilir. Burada X bağımsız değişkenleri içeren $(n \times p)$ boyutlu matris, y bağımlı değişkenlerden oluşan n boyutlu vektördür. $RSS(\beta)$ denkleminin β ' ya göre türevinin sıfıra eşitlenmesi ile

$$X^T(y - X\beta) = 0$$

denklemini elde edilir. Eğer $X^T X$ matrisi singüler değilse, β nın $\hat{\beta}$ tahmini

$$\hat{\beta} = (X^T X)^{-1} X^T y$$

olarak bulunur ve taktır. Eğer $X^T X$ singülerse, sistem tutarsızdır ve yukarıdaki çözüm elde edilemez. Bu durumda Tikhonov (Ridge Tahmin Edicisi) düzenlemesi kullanılarak problem singüler değer ayrışımı (SDA) ile çözülebilir (Toprak, 2011).

Zamana bağılı veri ile oluşturulan standart doğrusal denklemde regresyon yönteminin uygulanabilmesi için ardışık hatalar arasındaki ilişkinin olmaması anlamına gelen ve $E(\varepsilon_i, \varepsilon_{i-1}) = 0$ şeklinde gösterilen otokorelasyonun olmaması varsayımının sağlanması gerekir. Bu nedenle, bu model için otokorelasyon ölçümüne yönelik Durbin Watson (DW) testi uygulanmalıdır. Durbin Watson Testi doğrusal regresyondaki hataların bağımsızlığını ölçen bir testtir. Zamana bağılı veri ile oluşturulan birçok regresyon probleminde pozitif otokorelasyon mevcut olduğundan t zamanındaki ardışık hatalar arasındaki ilişkinin denklemi olan $\varepsilon_t = \rho\varepsilon_{t-1} + a_t$ için DW testinde kurulan hipotez

$$H_0: \rho = 0$$

$$H_1: \rho > 0$$

şeklinde dir. Burada başlangıç hipotezi olarak anılan H_0 kabul edildiğinde otokorelasyonun olmadığı, H_0 reddedilip H_1 kabul edildiğinde pozitif otokorelasyonun olduğu sonucu çıkarılacaktır. Durbin Watson test istatistiği

$$d = \frac{\sum_{i=1}^n (\varepsilon_i - \varepsilon_{i-1})^2}{\sum_{i=1}^n \varepsilon_i^2}$$

dir. Durbin Watson testi için elde edilmiş kritik değerler tablosunda bulunan alt ve üst kritik değerleri d_L ve d_U ile d Durbin Watson test istatistiği karşılaştırıldığında $d < d_L$ ise H_0 reddedilir, $d > d_U$ ise H_0 kabul edilir ve $d_L < d < d_U$ ise test otokorelasyon hakkında herhangi bir bilgi veremez.

Eğer, ardışık hatalar arasında otokorelasyon mevcut ise Prais–Winsten yaklaşımı kullanılarak otokorelasyon düzeltilmesi yapılabilir. Bu yöntemde ardışık hatalar arası otokorelasyon aşamalı bir şekilde kaldırılmış olur. Böylece doğrusal en küçük kareler tahmin yöntemi uygulanarak β parametreleri tahmin edilebilir.

Regresyon denklemi Prais–Winsten yaklaşımı ile doğrusal regresyon uygulanabilecek duruma geldikten sonra β 'nın en küçük kareler tahmin edicisi yardımıyla $\hat{\beta}$ elde edilebilir.

3.2.1.1.3. Regresyon Modeli

Çalışmada birden fazla bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen çoklu regresyon modeli kullanılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler 2005–2014 yılları arasındaki makro ekonomik değerlerdir. Araştırmada her bir ülke için ayrı ayrı model oluşturularak ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımlarının cari açığın açıklanmasındaki etkileri regresyon analizi yardımıyla incelenmiştir. Ayrıca tüm BRIC ülkeleri verileri için de aynı inceleme yapılmıştır. Bu nedenle çalışmada oluşturulan ilk dört modelde örneklem sayısı 10 iken, tüm BRIC ülkelerini içeren model için örneklem sayısı 40'dır.

Modelde Cari Açık (CA), Ekonomik Büyüme (EB) ve Kısa Vadeli Sermaye Akımları (KSA) ile gösterilirken B ile belirtilen değişkenler Brezilya'yı, R ile belirtilen değişkenler RF'yi, I ile belirtilen değişkenler Hindistan'ı ve C ile belirtilen değişkenler ÇHC'yi tanımlamak için kullanılmış, tüm ülkelerin değerlerinden oluşan değişkenler için herhangi bir tanımlama kullanılmamış ve değişkenlerin kısaltmaları olan CA, EB, KSA ile isimlendirilmişlerdir.

Bu araştırmada oluşturulan modeller aşağıdaki gibidir.

$$1. \quad B.CA_i = \beta_{B0} + \beta_{B1}B.EB_i + \beta_{B2}B.KSA_i + \varepsilon_{Bi}; \quad i = 2005, \dots, 2014$$

$$2. \quad R.CA_i = \beta_{R0} + \beta_{R1}R.EB_i + \beta_{R2}R.KSA_i + \varepsilon_{Ri}; \quad i = 2005, \dots, 2014$$

$$3. \quad I.CA_i = \beta_{I0} + \beta_{I1}I.EB_i + \beta_{I2}I.KSA_i + \varepsilon_{Ii}; \quad i = 2005, \dots, 2014$$

$$4. \quad C.CA_i = \beta_{C0} + \beta_{C1}C.EB_i + \beta_{C2}C.KSA_i + \varepsilon_{Ci}; \quad i = 2005, \dots, 2014$$

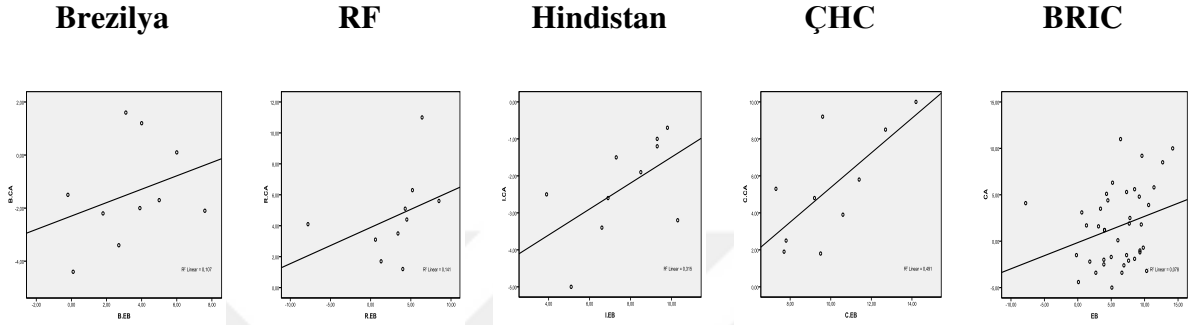
$$5. \quad CA_{ij} = \beta_0 + \beta_1EB_{ij} + \beta_2KSA_{ij} + \varepsilon_{ij}; \quad i = 2005, \dots, 2014; \quad j = 1, \dots, 4$$

3.2.1.1.4. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Her bir ülke için ayrı ayrı değerlendirilen Cari Açık (CA), Ekonomik Büyüme (EB) ve Kısa Vadeli Sermaye Akımları (KSA) arasındaki ilişki ayrıca tüm BRIC topluluğu için de elde edilmiştir. Bağımlı değişken Cari Açık (CA) ve bağımsız değişkenler Ekonomik Büyüme (EB) ve Kısa Vadeli Sermaye Akımları (KSA)

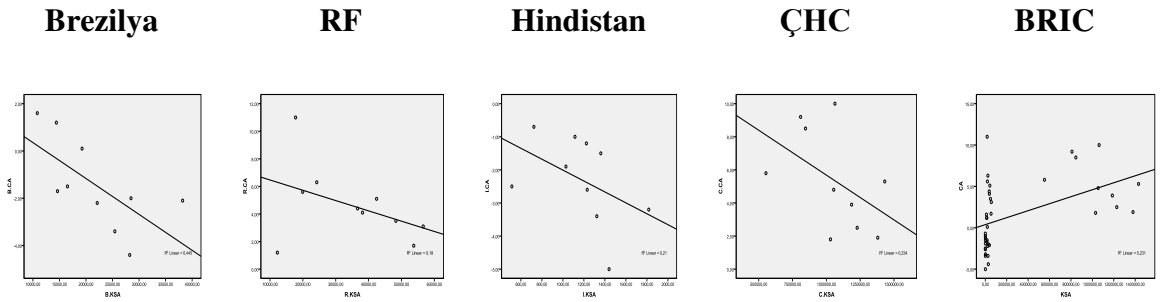
arasındaki ilişkiyi gösteren grafikler aşağıda verilmiştir. Aşağıda her bir bağımsız değişkenin bağımsız değişken ile arasındaki ilişki dağılım grafikleri üzerinde incelenmiştir. Bu grafikler SPSS istatistik paket programı yardımıyla elde edilmiştir.

Grafik–3.1.: Cari Fazla/Açık Değişkeni ile Ekonomik Büyüme Değişkeni Arasındaki İlişki Grafiği

Grafik–3.1.’de incelenen ilişki modeli $CA = k * EB$ şeklinde gösterilen bir modeldir. Grafikler incelendiğinde ekonomik büyüme ve cari açık değişkenleri arasında pozitif yönde bir ilişki ($k > 0$) olduğu gözlemlenmektedir. Yani ülkede ekonomik büyüme değerleri arttıkça cari açık değerleri de artmaktadır.

Grafik–3.2.: Cari Fazla/Açık Değişkeni ile Kısa Vadeli Sermaye Akımları Değişkeni Arasındaki İlişki Grafiği

Grafik–3.2.’de incelenen ilişki modeli $CA = l * KSA$ şeklinde gösterilen bir modeldir. Grafikler incelendiğinde BRIC ülkelerinin ayrı ayrı incelendiği ilk dört grafikte kısa vadeli sermaye akımları ve cari açık değişkenleri arasında negatif yönde bir ilişki ($l < 0$) olduğu gözlemlenmektedir. Yani ülkede kısa vadeli sermaye akımları değerleri arttıkça cari açık değerleri azalmaktadır. BRIC ülkelerinin

tamamını içeren son grafik incelendiğinde kısa vadeli sermaye akımları ve cari açık değişkenleri arasında pozitif yönde bir ilişki ($t > 0$) olduğu gözlemlenmektedir. **Yani ülkede kısa vadeli sermaye akımları değerleri arttıkça cari açık değerleri de artmaktadır.**

Regresyon analizi uygulanmasından önce SPSS istatistik paket programı yardımıyla değişkenler arasındaki korelasyonlar (ilişkiler) ölçülerek sonuçlar verilmiştir. Korelasyonlar tablolarında ilk satırda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ölçülmüştür. Pearson korelasyon katsayısı -1 veya 1 'e yaklaştıkça ilişkinin güçlü olduğu literatürde kabul edilmektedir. İkinci satırda bulunan bu korelasyon katsayılarının geçerliliği yani önem düzeyi verilmiştir. Uygulamada önem düzeyi %90 kabul edilmiştir. Bu nedenle 0.10'dan küçük değerler değişkenler arasındaki korelasyonun önemli olduğunu belirtmektedir. Burada bulunan sonuçlara göre korelasyonun önemli olduğu değişkenler için 1. satırdaki katsayılar $*$ ibaresi görülmektedir. Son satırda ise tüm bağımlı ve bağımsız değişkenlerin gözlem sayıları verilmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre B.CA ile B.KSA, I.CA ile I.EB, C.CA ile C.EB ve CA ile EB ve KSA değişkenleri arasında ilişki olduğu söylenebilmiştir.

Tablo–3.1.: Brezilya'nın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

	B.CA	B.EB	B.KSA
B.CA Pearson Korelasyon	1	,327	–,667*
Sig. (2–tailed)		,357	,035
N	10	10	10

Tablo–3.1.'e göre Brezilya'daki cari açık değişkeni ve bu değişkeni açıklamada kullanılan ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye hareketleri değişkenleri arasında sadece kısa vadeli sermaye akımları ile ilişkisi anlamlı bulunmuştur ($0,035 < 0,10$).

Tablo–3.2.: RF’nin Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

		R.CA	R.EB	R.KSA
R.CA	Pearson Korelasyon	1	,375	–,424
	Sig. (2–tailed)		,285	,222
	N	10	10	10

Tablo–3.2.’ye göre RF’ deki cari açık değişkeni ve bu değişkeni açıklamada kullanılan ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye hareketleri değişkenleri arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmamıştır ($0,285 > 0,10$; $0,222 > 0,10$).

Tablo–3.3.: Hindistan’ın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

		I.CA	I.EB	I.KSA
I.CA	Pearson Korelasyon	1	,561*	–,458
	Sig. (2–tailed)		,091	,183
	N	10	10	10

Tablo–3.3.’e göre Hindistan’daki cari açık değişkeni ve bu değişkeni açıklamada kullanılan ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye hareketleri değişkenleri arasında sadece ekonomik büyüme ile ilişkisi anlamlı bulunmuştur ($0,091 < 0,10$).

Tablo–3.4.: ÇHC’nin Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

		C.CA	C.EB	C.KSA
C.CA	Pearson Korelasyon	1	,701*	–,484
	Sig. (2–tailed)		,024	,156
	N	10	10	10

Tablo–3.4.’e göre ÇHC’deki cari açık değişkeni ve bu değişkeni açıklamada kullanılan ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye hareketleri değişkenleri arasında sadece ekonomik büyüme ile ilişkisi anlamlı bulunmuştur ($0,024 < 0,10$).

Tablo-3.5.: BRIC Ülkelerinin Tamamında Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri Arasındaki Korelasyonlar

		CA	EB	KSA
CA	Pearson Korelasyon	1	,280**	,480**
	Sig. (2-tailed)		,081	,002
	N	40	40	40

Tablo-3.5.'e göre BRIC ülkelerinin cari açık değişkeni ve bu değişkeni açıklamada kullanılan ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye hareketleri değişkenleri arasında hem ekonomik büyüme hem de kısa vadeli sermaye akımları ile ilişkisi anlamlı bulunmuştur ($0,081 < 0,10$; $0,002 < 0,10$).

Ülkeler arası değişkenlerin kendi aralarındaki ilişkilerinin doğrusal regresyona uygunlukları incelendiğinde, sadece Brezilya için bağımlı değişken B.CA ile bağımsız değişken B.KSA arasında, Hindistan için bağımlı değişken I.CA ile bağımsız değişken I.EB arasında ve ÇHC için de bağımlı değişken C.CA ile bağımsız değişken C.EB arasında ilişki olduğu saptanmıştır. Tüm ülke verileri birlikte değerlendirildiğinde, bağımlı değişken CA'nın her iki bağımsız değişkenle de (EB ve KSA) ilişkili olduğu söylenebilmiştir. *Bu nedenle BRIC ülkeleri üzerinde yapılan bu araştırmada ülkelerin ayrı ayrı değerlendirilmesinden çok birlik olarak değerlendirilmeleri daha doğru olacaktır.*

3.2.1.1.5. Regresyon Analizi Uygulaması

Modeller için SPSS istatistik paket programında regresyon analizi uygulaması ile sonuçlar elde edilerek değerlendirilmiştir. SPSS programından elde edilen sonuçların açıklamaları aşağıda verilmiştir.

Girilen/Silinen Değişkenler bölümünde hangi bağımsız değişkenlerin denklemin bir parçası olduğu ve bağımlı değişkenin ne olduğu hakkında bilgi verilmektedir. Bu çalışmada bağımlı değişken “Cari İşlemler Bilançosu Değişimleri (Cari Açık veya Fazla)” olarak seçilmiştir.

Tablo-3.6.: Girilen/Silinen Değişkenler

Model	Girilen Değişkenler	Silinen Değişkenler	Metot
1	B.KSA, B.EB ^a	.	Girildi
2	R.KSA, R.EB ^a		Girildi
3	I.KSA, I.EB ^a		Girildi
4	C.KSA, C.EB ^a		Girildi
5	KSA, EB ^a		Girildi

Not: Verilen tüm değişkenler girilmiştir.

Model özeti bölümünün sonuçları çok değişkenli regresyon uygulaması için en kullanışlı çıktılarıdır. Bu bölümde iki değişken arasındaki korelasyon verilmektedir. Çoklu korelasyon katsayısı R , bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklamada ne kadar ilgili olduklarıyla alakalı bilgi vermektedir. Tanımlamanın katsayısını veren R^2 'de oldukça kullanışlıdır. Burada ayrıca hesaplanan Durbin Watson test değerleri de bulunmaktadır. $n = 10$ için alt ve üst kritik değerleri $d_L = 0,697$, $d_U = 1,641$ iken $n = 40$ için alt ve üst kritik değerleri $d_L = 1,391$, $d_U = 1,600$ 'dür (Durbin-Watson Significance Tables).

Tablo-3.7.: Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Tahminin Standart Hatası	Durbin Watson	a. Tahmin Ediciler:
1	,844 ^a	,712	,630	1,15783	1,589	(Sabit), B.KSA, B.EB
2	,470 ^a	,221	-,001	2,76694	2,316	(Sabit), R.KSA, R.EB
3	,867 ^a	,752	,681	,74557	1,099	(Sabit), I.KSA, I.EB
4	,707 ^a	,500	,357	2,41510	1,268	(Sabit), C.KSA, C.EB
5	,483 ^a	,233	,192	3,74035	0,891	(Sabit), KSA, EB

Bu durumda Model-1, Model-3 ve Model-4 için otokorelasyonun olup olmadığı hakkında bir karar verilemezken, Model-2 için otokorelasyon yoktur, Model-5 için de otokorelasyon mevcuttur sonucuna varılabilir. Öyleyse Model-5 için otokorelasyon düzeltilmesine ihtiyaç vardır. STATA bilgisayar programında Prais Winsten yaklaşımı yardımıyla bu durum düzeltilebilir.

STATA bilgisayar programında Prais Winsten düzeltmesi ile otokorelasyon düzeltilmesi yapıldığında, 6 iterasyon sonucunda elde edilen yeni Durbin Watson test değeri 2,060237 bulunmuştur. Bu değer $d_U = 1,600$ değerinden büyük olduğundan Model-5 için elde edilen regresyonda artık otokorelasyon mevcut değildir denilebilir. Aşağıdaki tüm tablolarda Model-5 için elde edilen sonuçlar STATA bilgisayar programında Prais Winsten regresyonu uygulaması ile elde edilen sonuçlardır.

Tablo-3.8.: Varyans Analizi (ANOVA)^b

Model	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Sig.	a. Tahmin ediciler	b. Bağımlı değişken
1 Regresyon	23,200	2	11,600	8,653	,013 ^a	(Sabit), B.KSA, B.EB	B.CA
Artık	9,384	7	1,341				
Toplam	32,584	9					
2 Regresyon	15,228	2	7,614	,995	,417 ^a	(Sabit), R.KSA, R.EB	R.CA
Artık	53,592	7	7,656				
Toplam	68,820	9					
3 Regresyon	11,809	2	5,904	10,622	,008 ^a	(Sabit), I.KSA, I.EB	I.CA
Artık	3,891	7	,556				
Toplam	15,700	9					
4 Regresyon	40,772	2	20,386	3,495	,089 ^a	(Sabit), C.KSA, C.EB	C.CA
Artık	40,829	7	5,833				
Toplam	81,601	9					
5 Regresyon	108,906	2	54,453	3,940	,028 ^a	(Sabit), KSA, EB	CA
Artık	497,030	36	13,806				
Toplam	605,936	38					

Varyans analizi [Analysis of Variance (ANOVA)] bölümünde elde edilen çıktı temel olarak regresyon denkleminin bağımlı değişkendeki değişkenliğin bağımsız değişkenlerdeki değişkenlikten gelen istatistiksel olarak önem oranını vermektedir. Bu bölümde belirleyici değişkenin ölçüt değişken üzerindeki etkisini ölçen p -değeri (önem değeri için “sig”) gösterilmektedir. p -değeri 0.10’dan küçük olan sonuçlar genellikle istatistiksel olarak önemli düşünülmektedir.

Otokorelasyon regresyon varsayımları arasında istenmeyen bir durumdur. Bu nedenle regresyon uygulamasından önce otokorelasyon ölçümü yapılmalıdır, otokorelasyon olmayan bir denklem regresyon uygulamasına maruz kalabilmektedir.

Sonuçların katsayılar bölümünde regresyon denkleminin yazılabilmesi için gerekli olan değerler verilmektedir. Regresyon denklemi;

$$\text{Bağımsız değişken} = \text{Katsayı} + \text{Eğim} * \text{Bağımlı Değişken}$$

şeklini alacak olan denklemdir.

Burada katsayı bağımsız değişken 0 değeri aldığı anda regresyon doğrusunun Y -eksenini kestiği yerdir. Eğim ise, regresyon doğrusunun dikliğinin ne derece olacağıdır. 0’ın eğimi bir yatay doğruyu, 1’in eğimi alt soldan üst sağa diyagonal bir doğruyu ve dikey bir doğru da sonsuz eğimi belirtmektedir.

Tüm modeller için tahmin edilen bağımsız değişken yukarıdaki tablonun son sütununda verilmiştir. Burada bağımsız değişken her bir ülke için ve tüm BRIC ülkeleri için ayrı ayrı tanımlanan cari açıktır. Modellerin oluşturulması için gerekli olan katsayı ve eğim değerleri katsayılar tablosunda elde edilmiştir. Bu tablo incelendiğinde katsayı değerinin sabit olarak adlandırılan satırla β olarak adlandırılan sütunun kesişiminde bulunan değer olduğu görülmektedir. Eğim değerleri ise bağımsız değişkenler satırları ile ϕ sütununun kesişiminde bulunan değerlerdir.

Tablo-3.9.:Katsayılar

Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.	a. Bağımlı değişken
	β	Standart Hata	Beta			
1 (Sabit)	1,155	1,109		1,042	,332	B.CA
B.EB	,413	,162	,534	2,546	,038	
B.KSA	,000	,000	-,805	-3,835	,006	
2 (Sabit)	6,133	2,854		2,149	,069	R.CA
R.EB	,143	,234	,229	,609	,562	
R.KSA	-5,617E-5	,000	-,319	-,850	,424	
3 (Sabit)	-3,079	1,085		-2,839	,025	I.CA
I.EB	,484	,124	,773	3,914	,006	
I.KSA	-,003	,001	-,694	-3,514	,010	
4 (Sabit)	-1,771	7,434		-,238	,819	C.CA
C.EB	,848	,440	,635	1,927	,095	
C.KSA	-1,266E-6	,000	-,113	-,343	,742	
5 (Sabit)	,016	1,16514		,001	,989	CA
EB	,102	,1670387		,610	,547	
KSA	3,638E-6	1,63 E-6		2,22	,033	

Çalışmada her bir model için elde edilen katsayılar denklemlerinde yerine yazılırsa;

$$1. \bar{B}.CA_i = 1,155 + 0,413 * B.EB_i + 0 * B.KSA_i; \quad i = 2005, \dots, 2014$$

$$2. \bar{R}.CA_i = 6,133 + 0,143 * R.EB_i - 5,617 * 10^{-5} * R.KSA_i; \quad i = 2005, \dots, 2014$$

$$3. \bar{I}.CA_i = -3,079 + 0,484 * I.EB_i - 0,003 * I.KSA_i; \quad i = 2005, \dots, 2014$$

$$4. \bar{C}.CA_i = -1,771 + 0,848 * C.EB_i - 1,266 * 10^{-6} * C.KSA_i; \quad i = 2005, \dots, 2014$$

$$5. \bar{CA}_{ij} = 0,016 + 0,102 * EB_{ij} + 3,638 * 10^{-6} * KSA_{ij}; \quad i = 2005, \dots, 2014$$

$$j = 1, \dots, 4$$

regresyon denklemleri ile bağımlı değişkenler tahmin edilebilir. Burada genellikle standartlaştırılmamış değişkenlerin kullanılmasının nedeni hem eğim hem de katsayı (sabit) değerlerini içermesidir. Standartlaştırılmış katsayılar değişkenlerin yeniden ölçeklendirilmesine dayandığından katsayı (sabit) değeri sıfıra eşittir.

Yukarıdaki regresyon analizi sonuçları incelendiğinde, Model-1’de sabit parametre pozitif bulunurken (1,155), ekonomik büyüme için elde edilen parametre 0,413 bulunmuştur. Yani Brezilya’nın ekonomik büyümesindeki bir birimlik artış cari açıkta 0,413 birimlik artışa neden olmaktadır. Kısa vadeli sermaye akımlarının parametresi ise sıfırdır. Bu da bu değişkenin cari açığın açıklanmasında bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Model-2’de sabit parametre 6,133, ekonomik büyüme için elde edilen parametre 0,143 ve kısa vadeli sermaye akımlarının parametresi $-5,617 * 10^{-5}$ bulunmuştur. Yani RF’nin ekonomik büyümesindeki bir birimlik artış cari açıkta 0,143 birimlik bir artışa, kısa vadeli sermaye akımlarındaki bir birimlik artış cari açıkta $5,617 * 10^{-5}$ birimlik bir azalmaya neden olmaktadır. Model-3’de sabit parametre -3,079, ekonomik büyüme için elde edilen parametre 0,484 ve kısa vadeli sermaye akımlarının parametresi $-0,003$ bulunmuştur. Yani Hindistan’ın ekonomik büyümesindeki bir birimlik artış cari açıkta 0,484 birimlik bir artışa, kısa vadeli sermaye akımlarındaki bir birimlik artış cari açıkta $0,003$ birimlik bir azalmaya neden olmaktadır. Model-4’de sabit parametre -1,771, ekonomik büyüme için elde edilen parametre 0,848 ve kısa vadeli sermaye akımlarının parametresi $-1,266 * 10^{-6}$ bulunmuştur. Yani ÇHC’nin ekonomik büyümesindeki bir birimlik artış cari açıkta 0,848 birimlik bir artışa, kısa vadeli sermaye akımlarındaki bir birimlik artış cari açıkta $1,266 * 10^{-6}$ birimlik bir azalmaya neden olmaktadır.

Önceki istatistiksel incelemelerde elde edilen ve ardışık hatalar arasındaki ilişkinin varlığını gösteren Durbin Watson değerlerine göre denklemler incelendiğinde, Model-1, Model-3 ve Model-4 için otokorelasyonun olup olmadığı hakkında bir karar verilemezken Model-2 için otokorelasyon yoktur, Model-5 için de otokorelasyon mevcuttur sonucuna varılmış ve devamında Model-5 için Prais Winsten yaklaşımı ile

otokorelasyon düzeltilmiştir. Bu durumda otokorelasyonun kesin olarak var olmadığını söyleyebildiğimiz modeller Model-2 ve Model-5 olmuştur. Bu iki model de Tablo-3.7.'deki R^2 değerleri incelendiğinde, Model-2 için 0,221 ve Model-5 için 0,233 bulunduğu gözlemlenmektedir. R^2 değerleri 1'e yaklaştıkça denklemin geçerliliğinin artacağı gerekçesiyle tüm BRIC ülkelerini içeren denklem olan Model-5'in Cari Açığın Ekonomik Büyüme ve Kısa Vadeli Sermaye Akımları verileriyle açıklanabilmesi için daha uygun bir denklem olduğu sonucuna varılabilir. Model-5'in değişkenlerinin tanımlayıcı istatistikleri incelendiğinde aşağıdaki tablo elde edilir.

Tablo-3.10.: BRIC Ülkeleri Verileri için Tanımlayıcı İstatistikler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
CA	40	-5,00	11,00	1,5575	4,16111
EB	40	-7,80	14,20	6,0350	4,11847
KSA	40	514,00	1431408,00	279049,75	4,73758E5
Geçerli N	40				

Bu durumda Model-5'e göre ekonomik büyümedeki ortalama 6,0350 ve kısa vadeli sermaye akımlarındaki ortalama 279049,75'lik artışın cari açığa karşılığı olacak değer;

$$\widehat{CA} = 0,016 + 0,102 * 6,0350 + 3,638 * 10^{-6} * 279049,75 = 1,6467$$

olacaktır. Görüldüğü gibi bu değer tanımlayıcı istatistiklerde elde edilen cari açığın ortalama değerine oldukça yakındır. Bu da oluşturulan modelin ne derece geçerli olduğunu bir kez daha belirtmektedir.

Grafik-3.3., 3.4., 3.5. ve 3.6.

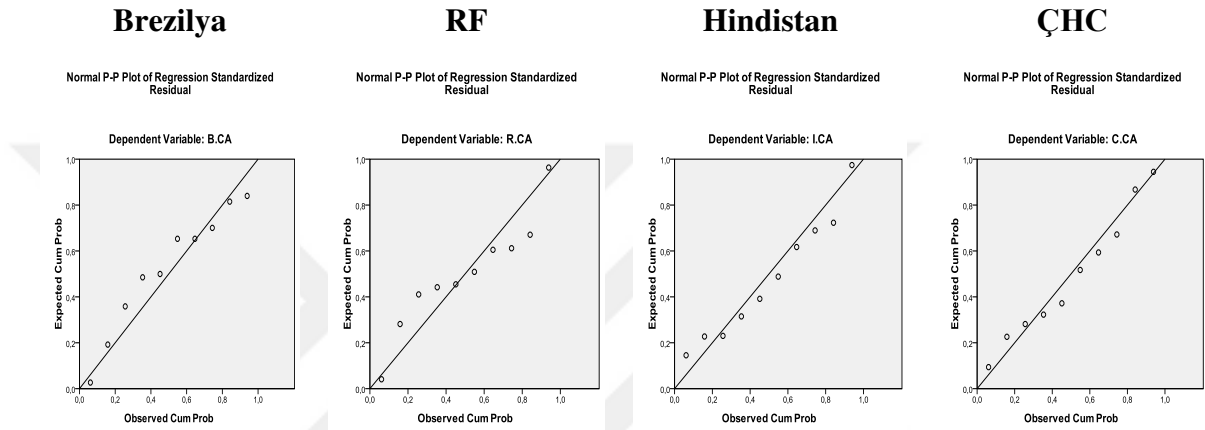
H_0 : Hata terimleri normal dağılıma sahiptir

H_1 : Hata terimleri normal dağılıma sahip değildir

hipotezinin test edilmesinde kullanılmaktadır. Aşağıda elde edilen grafikler incelendiğinde, normal dağılımlı hata terimleri içeren regresyon denkleminde sahip modellerin Standartlaştırılmış Artıklar Regresyonunun Normal Olasılık Grafiğinde

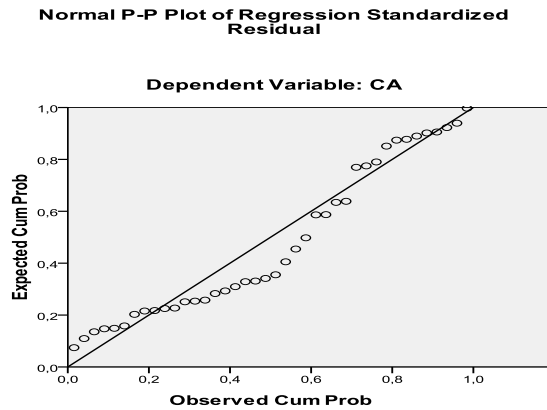
(Normal Probability Plot of Regression Standardized Residual) bulunan değerlerin bir doğru etrafında toplanmış olması beklenirken, standartlaştırılmış artıklar regresyonu ve standartlaştırılmış tahmini değerler regresyonu ile elde edilen Dağılım Grafiğinin (Scatterplot) herhangi bir bölgede yoğunlaşmayıp belli bir şekil oluşturmaması beklenmektedir.

Grafik–3.3: Her Bir BRIC Ülkesi için Oluşturulan Standartlaştırılmış Artıklar Regresyonunun Normal Olasılık Grafiği

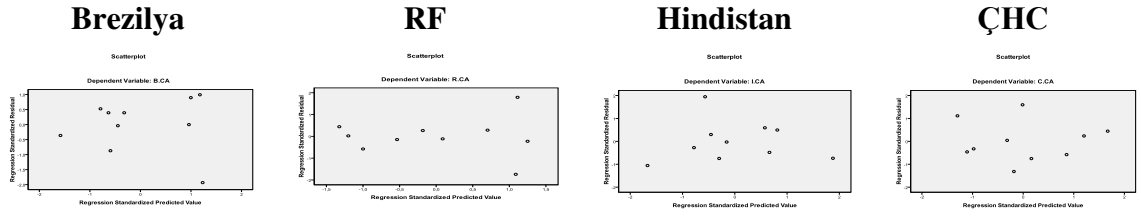

Grafik–3.3. incelendiğinde değerlerin bir doğru üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak, aşağıdaki Grafik–3.4.’deki değerlerin doğruya daha yakın olarak yaklaştıkları kolaylıkla gözlenebilmektedir. Bu da oluşturulan regresyon denkleminin geçerliliğinin daha iyi olduğunu gösteren bir başka göstergedir.

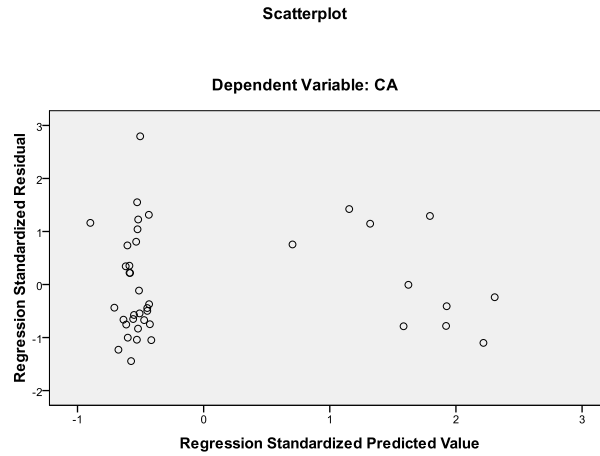
Grafik–3.4.: Tüm BRIC Ülkeleri için Oluşturulan Standartlaştırılmış Artıklar Regresyonunun Normal Olasılık Grafiği

Grafik–3.5.: Her Bir BRIC Ülkesi için Oluşturulan Dağılım Grafiği

Grafik–3.6.: Tüm BRIC Ülkeleri için Oluşturulan Dağılım Grafiği

Grafik–3.5. ve 3.6. incelendiğinde değerlerin herhangi bir bölgede yoğunlaşmayıp belli bir şekil oluşturmadığı görülmektedir.

3.2.1.1.6. Regresyon Analizi Sonucu

BRIC ülkelerinin 2005–2014 yıllarına ait GDP, kısa vadeli sermaye akımları ve cari işlemler dengesi verileri kullanılarak cari işlemler bilançosundaki değişimlerin nedensellik boyutunun incelenmeye çalışıldığı bu çalışmada, bağımlı değişken olarak cari açık, bağımsız değişkenler olarak da ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları kullanılarak regresyon modeli oluşturulmuştur. Uygulamada SPSS istatistik paket programı kullanılmıştır. Önem düzeyi 0,10 kabul edilmiştir.

Her bir ülke için ayrı ayrı değerlendirilen Cari Açık (CA), Ekonomik Büyüme (EB) ve Kısa Vadeli Sermaye Akımları (KSA) arasındaki ilişki, tüm BRIC topluluğu için de elde edilmiştir. Her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken ile arasındaki ilişki dağılım grafikleri üzerinde incelenmiştir. Buna göre, ülkede ekonomik büyüme değerleri arttıkça cari açık değerleri de artmaktadır.

Ayrıca, ülkeler tek tek incelendiğinde kısa vadeli sermaye akımları değerleri arttıkça cari açık değerlerinin azaldığı gözlemlenirken, tüm BRIC ülkeleri birlikte incelendiğinde kısa vadeli sermaye akımları değerleri arttıkça cari açık değerlerinin de arttığı gözlemlenmektedir.

Değişkenler arasındaki korelasyonlar (ilişkiler) de ölçülerek sonuçlar elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre B.CA ile B.KSA, I.CA ile I.EB, C.CA ile C.EB ve CA ile EB ve KSA değişkenleri arasında ilişki olduğu söylenebilmiştir. Tüm ülke verileri birlikte değerlendirildiğinde bağımlı değişken CA ile bağımsız değişkenler EB ve KSA arasında ilişki olduğu söylenebildiğinden BRIC ülkeleri üzerinde yapılan bu araştırmada ülkelerin ayrı ayrı değerlendirilmesinden çok birlik olarak değerlendirilmeleri daha doğru bulunmuştur.

Çalışmada birden fazla bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen çoklu regresyon modeli kullanılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler 2005–2014 yılları arasındaki makro ekonomik değerlerdir. Araştırmada her bir ülke için ayrı ayrı model oluşturularak ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımlarının cari açığın açıklanmasındaki etkileri regresyon analizi yardımıyla incelenmiştir. Ayrıca tüm BRIC ülkeleri verileri için de aynı inceleme yapılmıştır.

Regresyon analizi için oluşturulan beş model arasında Model–2’de otokorelasyona rastlanmazken, Model–5’te otokorelasyonun bulunduğu sonucuna varılmıştır. Model–5 için STATA bilgisayar programı yardımıyla Prais Winsten regresyonu uygulanmış ve 6. iterasyon sonucunda otokorelasyon ortadan kaldırılabilmektedir.

Otokorelasyonun kesin olarak var olmadığını söyleyebildiğimiz modeller olan Model–2 ve Model–5’e ait R^2 değerleri incelendiğinde, R^2 değerleri 1’e yaklaştıkça denklemin geçerliliğinin artacağı gerekçesiyle tüm BRIC ülkelerini içeren denklem olan Model–5’in cari açığın ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları verileriyle açıklanabilmesi için daha uygun bir denklem olduğu sonucuna varılmıştır.

Buna göre BRIC Ülkeleri'nin ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları değişkenlerinin kullanılmasıyla açıklanan cari açık değişkeni için elde edilen model;

$$\bar{CA}_{ij} = 0,81 + 0,62 * EB_{ij} + 3,958 * 10^{-6} * KSA_{ij}; \quad i = 2005, \dots, 2014 \\ j = 1, \dots, 4$$

bulunmuştur.

Regresyon varsayımları arasında bulunan hata terimlerinin normal dağılıma sahip olup olmadığı hipotezinin test edilebilmesi adına grafikler ile inceleme yapılmıştır. Standartlaştırılmış Artıklar Regresyonunun Normal P-P Grafikleri incelendiğinde en uygun regresyon denkleminde sahip modellerdeki değerlerin bir doğru etrafında toplanmış olduğu, Dağılım grafikleri incelendiğinde en uygun regresyon denkleminde sahip modellerdeki değerlerin herhangi bir bölgede yoğunlaşmayıp belli bir şekil oluşturmadığı gözlemlenmiştir. Bu durumda da ele alınan Model-5 için hata terimlerinin normal dağılıma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.2.1.2. Panel Veri Analizi

Küreselleşen dünyada cari açık ve kısa vadeli sermaye akımları tüm ülkeler için son derece önemli iktisadî konulardandır. Bir ekonomide cari açığın giderek artması döviz kurunun aşırı derecede yükselmesine sebep olabilmekte, bu durum yurtiçinde ithal mallarının fiyatını yükselterek para politikasını yürütmekle görevli olan kurumların fiyat istikrarını sağlama amacına ulaşması açısından sorun teşkil edebilmektedir. Bu yüzden cari açık ülkeler için fazla istenmeyen, ancak ekonomik büyümenin gerçekleştiği pek çok ülkenin yaşamış olduğu kaçınılmaz bir sonuçtur.

Ekonomik büyüme ile cari açık arasındaki ilişki gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler açısından farklılık göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, ihracat için gerekli olan hammadde, ara malı ve yatırım malları yeterli derecede mevcut olmadığından bu malların ithal edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple ihracatın gerçekleşebilmesi için bir miktar ithalata da katlanması icap etmektedir. Dolayısıyla da iktisadî büyüme arttığında ithalat ve beraberinde de cari açık artmaktadır. Gelişmiş ülkeler de ise cari açık kısa vadeli finansal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerin ihracat yapabilmek için yaşadığı sorunlarla karşılaşmamaktadır. Gelişmiş ekonomilerde cari açığın artması kısa dönemde döviz ve

finansman sorunu meydana getireceği için iktisadî büyüme üzerinde olumsuz etkilere yol açabilmektedir.

Teorik olarak cari açığın finansmanı birkaç yolla sağlanmaktadır. Bunlardan ilki bu sorunun görmezden gelinmesi/ ihmal edilmesi, ikincisi ise sermaye akımlarıyla finanse edilmesidir. Bir ülkede cari işlemler dengesi açık veriyorsa ve sermaye işlemleri dengesi cari işlemler dengesinde meydana gelen bu açığı kapatacak kadar fazla veriyorsa, cari işlemler dengesinde meydana gelen açık sermaye akımı yoluyla karşılanmıştır. Cari işlemler dengesinde meydana gelen açığı ödemeler bilançosu dengesinin cari işlemler ve sermaye işlemleri dengesi kalemlerinin dışındaki diğer iki kalemi olan resmi rezervler ve net hata ve noksanlar hesabıyla finanse etmek mümkündür. Bu araçlara başvurulmadığı takdirde üçüncü yöntem olarak dış borçlanma yapılabilir. Ancak dış borçlanma, cari açığı finanse etmek için kullanılan diğer araçlara göre daha maliyetli olabileceğinden çok da tercih edilmeyen bir finansman şeklidir.

Bu bağlamda cari açığın finansmanı ve cari açıkla ekonomik büyümenin sürdürülebilirlik sürdürülebilip sürdürülememesi konusu son derece önemlidir. Çalışmanın bu bölümünde 2000–2014 yılları arasında dört BRIC ülkesinde cari açık üzerinde iktisadî büyüme ve kısa vadeli sermaye akımlarının etkili olup olmadığını analiz edilmektedir. Çalışma cari açık, ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımlarını birlikte ele alan oldukça az sayıdaki çalışmalardan bir tanesidir. Bu nedenle alanında literatüre önemli katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Çalışmada tahmin edilen modelde cari açık bağımlı, iktisadî büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

Cari açığın bağımlı değişken olarak kullanılmasının nedeni yapılan ampirik çalışmaların daha çok bu doğrultuda olmasıdır.

3.2.1.2.1. Veri ve Metodoloji

Regresyon analizinde Model–1, Model–3 ve Model–4 için otokorelasyonun olup olmadığı hakkında bir karar verilememesi, Model–2 için otokorelasyon olmaması, Model–5 için de otokorelasyon bulunması, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin farklı bir analize tabi tutulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde BRIC ülkelerinde cari açık, kısa vadeli sermaye akımları ve ekonomik büyümeye ait 2000–2014 dönemini kapsayan seriler panel veri analizine tabi tutulmuştur. Bu ülkelere ait seriler www.theglobaleconomy.com adresinden elde edilmiştir. Değişkenlerde negatif veri çok olduğundan dolayı veri kaybı çok olup, etkin tahmin yapmaya engel teşkil edeceği için logaritmik değer kullanılmamıştır. Çalışmada kullanılan veriler aşağıdaki gibidir:

Y: BRIC ülkeleri arasından incelemeye konu olan i –inci ülkenin t zamanındaki ekonomik büyüme oranı (%)

CA: BRIC ülkeleri arasından incelemeye konu olan i –inci ülkenin t zamanındaki cari açığı (%GSYH)

KSA: OECD ülkeleri arasından incelemeye konu olan i –inci ülkenin t zamanındaki kısa vadeli sermaye akımı değeri (Sadece portföy yatırımları dikkate alınmıştır) (% GSYH)

3.2.1.2.2. Panel Birim Kök Testleri

Çalışma kapsamında panel veri analizi yöntemiyle gerçekleştirilecek eşbütünleşme analizinde ülkeler arasındaki yatay kesit bağımlılığı ve heterojenlik unsurları dikkate alınmıştır. Analiz söz konusu unsurların olup olmadığını araştıran testlerle başlamaktadır.

Panelde zaman boyutu olduğu için değişkenlerin durağanlığının sınanması gerekmektedir. Durağanlığın sınanmasında Levin–Lin–Chu (2002) tarafından geliştirilen panel birim kök testi kullanılmıştır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi panel birim kök sınamaları paneli oluşturan yatay kesit birimlerinin birbirinden bağımsız olduğu varsayımı altında geliştirilmişlerdir (Baltagi, 2001).

$$\Delta y_{i,t} = \alpha_i + \beta_i y_{i,t-1} + \delta_i t + \sum_{j=1}^{p_j} \phi_{ij} \Delta y_{i,t-j} + u_{i,t} \quad t=1,2 \dots T \quad i=1,2 \dots N$$

(1)

Burada t genel eğilim (trend) değişkenini göstermektedir.

Levin ve Lin (1992, 1993), Levin ve diğerleri (2002) sınamaları homojen panel birim kök sınamalarıdır. Homojen panelden kastedilen denklem 1'in her bir yatay kesit için aynı birinci sıra kendisiyle bağlaşımlı katsayıya (β) sahip olmasıdır. Levin ve Lin (1992, 1993), Levin, Lin ve Chu (2002) sınamalarında sıfır ve alternatif ön savlar şu şekildedir:

$$H_0 : \beta_i = \beta = 0, (i=1,2, \dots, N) \quad (2)$$

$$H_A : \beta_i = \beta < 0 \quad (3)$$

Burada sıfır ön savı ilgili serinin birim kök taşıdığını, alternatif ön sav ise serinin durağan olduğu ön savıdır. Sıfır ön savının reddedilmesi paneli oluşturan bütün serilerin durağan olduğu ve aynı hızla ortalamaya döndüğünü ima eder.

3.2.1.2.3. Panel Eşbütünleşme Analizi

Eşbütünleşme kavramı ilk kez Granger (1980) tarafından kullanılmıştır. Eşbütünleşme kavramı ekonomik değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını ifade etmektedir. İki ya da daha fazla değişkenin bütünleşik olup olmadığını ifade etmek için bu testler uygulanmaktadır (Dickey vd., 1991: 58–78).

Panel eşbütünleşme testleri kullanmanın, zaman serisine, eşbütünleşme uygulamasına göre avantajı, testlerin gücünü arttırmasıdır. Eşbütünleşme testleri; Westerlund Panel Eşbütünleşme Testi, Kao Panel Eşbütünleşme Testi ve Pedroni Panel Eşbütünleşme Testleridir. (Tatoğlu 2012, 233). Çalışmamızda tüm seriler seviyede durağan olduğundan Westerlund (2006) Panel Eşbütünleşme testi kullanılmıştır.

Westerlund (2006) Panel Eşbütünleşme Testi, bir LM istatistiği testidir. Ayrıca yapısal kırılma ve yatay kesit bağımlılığını dikkate alan bir testtir.

Westerlund (2006) testi dört adet test istatistiğinden oluşmaktadır. Bunlardan ikisi panel (Pa ve Pt) diğer ikisi (Ga ve Gt) ise grup ortalamalarına (group mean) dayalı test istatistikleridir. Testlerin H_0 hipotezi ko–entegre ilişki yoktur şeklindedir. Her iki

grup testte de H_0 hipotezinin reddedilmesi, panelin tümü için eşbütünleşme ilişkisinin reddi anlamına gelmektedir (Tatoğlu, 2012: 239–240)

3.2.1.2.4. Panel Hata Düzeltme Modeli

Eşbütünleşme testleri sonrasında elde edilen uzun ve kısa dönemli ilişkiler, panel hata düzeltme modelleriyle modellenebilmektedir. Çalışmada kullanılan yöntemler: Havuzlanmış Ortalama Grup Tahmincisi [PMGE, Pesaran, Shin ve Smith (1999)] ve Ortalama Grup Tahmincisidir [MGE Pesaran ve Smith (1995)]. Her iki yöntem sayesinde hem uzun dönemli hem de kısa dönemli parametre tahminleri elde edilebilmektedir. Ortalama grup tahmin yönteminde, uzun dönem parametresi birimler için oluşturulan otoregresif dağıtılmış gecikmeli modellerin (ARDL) uzun dönem parametrelerinin ortalaması kullanılarak elde edilmektedir. Sonuç olarak MGE yönteminde uzun dönem parametreleri birimlere göre değişebilmektedir.

Havuzlanmış ortalama grup tahmin yöntemi ise, sabit parametrenin ve eğim parametrelerinin birimden birime değişmesine izin veren MGE tahmin yöntemi ile sabit parametrenin değişmesine izin veren ancak eğim parametresini sabit tutan sabit etkiler tahmin yönteminin birleşiminden meydana gelmektedir. PMGE yönteminde, uzun dönem parametreleri sabit kalırken kısa dönem parametreleri değişebilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2012: 243).

Tahminciler arasında seçim yapmak için kullanılmakta olan Hausman testi MGE ile PMGE arasında tercih yapmak için de kullanılabilir (Yerdelen Tatoğlu, 2012: 255–256). Hausman testinde temel ve alternatif hipotez aşağıdaki gibidir:

H_0 : Havuzlanmış Ortalama Grup Tahmincisi etkindir.

H_1 : Ortalama Grup Tahmincisi tutarlıdır.

3.2.1.2.5. Ampirik Bulgular

Modelimizi tahmin etmeden önce panelde zaman boyutu olduğu için değişkenlerin durağanlığı sınanmıştır. Durağanlığın sınanmasında Im–Pesaran ve Shin (2003) tarafından geliştirilen panel birim kök testi kullanılmıştır.

Tablo–3.11.: Birimkök Test Sonuçları

LLC Test Sonuçları		
Değişkenler	t İstatistiği	Olasılık Değ.
CA	–1.9806	0.0238
Y	–2.7528	0.0034
KSA	–3.4740	0.0003

Sonuçları Tablo–3.11’de yer alan LLC birim kök testi, değişkenlerin üçünün de seviyede birim kök içermediğini göstermektedir. Böylelikle Westerlund (2006) Panel Eşbütünleşme Testinin yapılabilmesi için tüm serilerin seviyede durağan olması gerekliliği ön şartı yerine getirilmiş olmaktadır. Westerlund (2006) Panel Eşbütünleşme Testi sonuçları Tablo–3.12’deki gibidir.

Tablodan da görüldüğü gibi, analizlerden elde edilen sonuçlara göre tüm istatistiklerde H_0 hipotezi reddedilmektedir. Bu durumda CA ve KSA, CA ve Y değişkenleri arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo–3.12.: Westerlund Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları

İstatistik	Değer	Z Değeri	Olasılık
CA Bağımlı Değişken, KSA Bağımsız Değişken			
Gt	–6.063	–10.321	0.000***
Ga	–17.673	–1.928	0.027**
Pt	–10.894	–7.186	0.000***
Pa	–22.489	–5.067	0.000***
CA Bağımlı Değişken, Y Bağımsız Değişken			
Gt	–3.476	–3.117	0.001**
Ga	–19.889	–2.686	0.004**
Pt	–8.561	–4.468	0.000***
Pa	–17.506	–3.201	0.001**
Not: *** p<.01, ** p<.05, * p<.10			

Seriler arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edildikten sonra hem uzun, hem de kısa dönem ilişkilerinin yönü ve katsayıları Vektör Hata Düzeltme Modeli kapsamında PMGE ve MGE kullanılarak tahmin edilebilmektedir.

Pesaran, Shin ve Smith (1999) tarafından geliştirilen PMGE, kısa dönem dinamiklerinin birimler arasında farklılaşmasına izin verirken, uzun dönem ilişkilerini

homojen olacak şekilde kısıtlamaktadır. PMGE heterojen kısa dönem dinamikleri ile Dışsal Değişkenli Kendiyle Bağlı Model (Auto Regressive Distributed Lag-ARDL) dayanmaktadır (Işık vd. 2015).

MG (Mean Group) tahmincisi, ülkelerin bireysel ARDL modellerini tahmin etmekte kullanılmaktadır. Bu modelde, değişkenlerin uzun dönem için tektürel (homogeneity) ve kısa dönem için çoktörel (heterogeneity) varsayımlarına izin verilmemektedir.

Pesaran vd. (1999), panel ARDL modelini tahmin etmek için iki tahminci geliştirmiştir: MGE (Mean Group Estimation) ve PMGE (Pooled Mean Group Estimation). MG tahmincisi, uzun dönem ARDL spesifikasyonundaki katsayılar üzerinde hiçbir kısıtlama yapmamakta ve bireysel ARDL tahminlerinde elde ettiği uzun dönem katsayılarının ortalamalarıyla katsayıların uzun dönem türevlerine ulaşmaktadır. Bu tahminci, panel üyeleri katsayılarının aynı olmasına izin vermemektedir. PMG tahmincisi ise, MG tahmincisi yerine kullanılabilir. PMG uzun dönem katsayılarını kısıtlamakta ama sabitlerin, hata terimi varyanslarının ve kısa dönem katsayılarının değişmesine izin vermektedir. Bu nedenle, panel ARDL modelinde değişkenlerin uzun dönem tektürel (homogeneity) ve kısa dönem çoktörel (heterogeneity) varsayımlarının gerçekleşmesine izin vermektedir. Bununla birlikte model, alternatif model spesifikasyonları arasında tercih yapmak imkanı da sağlamaktadır. Bunun için, uygulamada model tahmin edilirken PMG veya MG tahmincilerinin tutarlılığını ve etkinliğini test etmek için, Hausman (1978) testi uygulanmaktadır (Erataş vd. 2015).

Tablo-3.13: PMGE Tahmincisi Sonuçları

D.CA	Katsayı	Std. Hata	zist.	P> z
ec				
Y	.8095277	.2389037	3.39	0.001
KSA	– 384404.1	170765	–2.25	0.024
SR				
ec	– .1874324	.1192762	–1.57	0.116
Y D1.	.0591215	.1200151	0.49	0.622
KSA D1.	65861.93	19839.94	3.32	0.001
sabit	.255887	.4259127	0.60	0.548

Hausman testi sonucu ise Tablo 3.14’te gösterilmiştir:

Tablo–3.14.: Hausman Testi Sonucu

Hausman Testi	(b)	(B)	(b–B)	Sqrt[diag(V_b–V_B)]
	mge	pmg	Difference	S.E.
Y	– .52458 59	.80952 77	–1.334114	1.299661
KS A	– 98119. 98	– 384404 .1	286284.2	252951.3
chi2(1)= (b–B)’[(V_b–V_B)^(-1)](b–B) = 1.28 Prob>chi2 = 0.2577				

Cari Açık ile Kısa vadeli sermaye akımları ve büyüme değişkenleri arasındaki ilişki, PMGE ve MGE ile test edilmiş ve bu tahmincilerinden hangisinin daha iyi sonuçlar ürettiğini tespit etmek amacıyla Hausman testi (uzun dönem homojenliğinin testi) uygulanmıştır. Tablolar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; Hausman test istatistik değeri 1.28 olarak bulunmuştur. Buna göre H_0 hipotezi reddedilmemiştir. Yani PMGE daha doğru sonuçlar vermektedir. Çalışmada kolaylık olması açısından sadece PMGE tahmincisinin sonucu tablolaştırılmıştır. Bu sonuca göre, analiz sonucundan çıkan katsayı homojen ve pozitifdir. Bununla birlikte, hata düzeltme parametresi (error correction–ec) anlamlıdır. Bu parametrenin sıfırdan küçük olması anlamlı olduğunu göstermektedir ve değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Hata düzeltme parametresi aynı zamanda serilerin durağan olmamasından kaynaklanan kısa dönem sapmalarının bir sonraki dönemde dengeye gelme hızını ortaya koymaktadır. Buna göre, bir dönemde oluşan dengesizliklerin yaklaşık %18’i bir sonraki dönemde düzelecek ve uzun dönem dengesine yaklaşması sağlanacaktır. Y değişkeni uzun ve kısa dönem katsayıları sırasıyla, 0.809 ve 0.059 olarak tahmin edilmiştir. Buna göre büyümede meydana gelen %1’lik bir artış uzun dönemde cari açığı yaklaşık %0.809, kısa dönemde ise %0.059 oranında artıracaktır. KSA değişkeni uzun ve kısa dönem katsayıları sırasıyla, 0.38 ve 0.65 olarak tahmin edilmiştir. Buna göre kısa vadeli sermaye akımlarında meydana gelen %1’lik bir artış uzun dönemde cari açığı yaklaşık %0.38 azaltacağını, kısa dönemde ise %0.65 oranında artıracaktır.

3.2.1.2.6. Panel Veri Analizi Sonucu

Cari açık hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkeler için istenmeyen bir durumdur. Ayrıca gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde cari açığın ortaya çıkış nedenleri farklıdır. Gelişmekte olan ülkelerin ihracat için gerekli olan ara ve yatırım malları ile yeterli düzeyde teknoloji ve beşeri sermayeye sahip olmamaları halinde, bu ülkelerde ihracat ithalata bağımlı olmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik büyüme için son derece önemli olan ihracat artışı ile birlikte cari açık da artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise cari açık daha çok kısa vadeli finansman sorunlarından kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan bazı ülkelerin yukarıda belirtilen sorunlarıyla karşılaşmamaktadır. Bu yüzden, gelişmiş ülkelerde iktisadî büyüme ile birlikte cari açıkta artış yaşanması gerçekleşmemektedir.

Cari açığı finanse etmenin bazı yöntemleri vardır. İlk olarak cari açık, ödemeler bilançosunun diğer bir kalemi olan sermaye işlemleri ile finanse edilebilir. Sermaye işlemleri cari açığı karşılamada yetersiz kalırsa resmi rezervler kullanılabilir. Ülkenin yeterli miktarda resmi rezervi olmadığı durumlarda ise ödemeler bilançosunun diğer bir kalemi olan net hata ve noksanlar kullanılabilir. Son olarak, Ülkenin toplam döviz kaynakları cari açığı finanse etmek için yeterli değilse IMF, Dünya Bankası vb. kuruluşlardan dış borçlanma yapılabilir.

Cari açığın finansmanı gelişmiş ülkelere kıyasla gelişmekte olan ülkelerde daha büyük sorunlar meydana getirebilmektedir. Sermaye akımları cari açığın finansmanında sık başvurulacak araçlardan biri olmasına rağmen uzun vadede cari açık makroekonomik istikrar için tehlike arz etmektedir. Dolayısıyla, cari açığı finanse etmek yerine cari açığın nedenlerinin iyi analiz edilip bu sorunların giderilmesi uzun vadede daha yapıcı bir çözüm yoludur. Sermaye her zaman bir ülkeye yönelmeyebilir. Sıcak para olarak ifade edilen kısa vadeli sermaye akımları bir ülkeye ani giriş-çıkış yapabilmektedir. Bu tür yatırımların kalıcılığı tartışma konusudur. Ayrıca, merkez bankasının rezervleri de her zaman yeterli miktarda olmayabilir. Böyle bir durumda da cari açık ekonomi için sorun teşkil edebilir. Cari açığı finanse etmek için her zaman dış borç kullanmak da mümkün olmayabilir. Dolayısıyla, ülkelerin cari açığı finanse etme yollarını bulmak yerine nedenlerinin bulunup, bu nedenlerin çözülmesi uzun dönemde ekonomik istikrar için daha yararlı olacaktır.

Çalışmamızda elde edilen sonuçlara bakıldığında, ekonomik büyümenin cari açığı hem uzun hem de kısa dönemde bir miktar arttıracığı yönündedir. Söz konusu BRIC ülkeleri IMF’ye göre “yeni endüstrileşmiş ülkeler” statüsünde olduğundan bulunan sonuç gelişmekte olan, henüz gelişmiş ülke statüsünde olmayan, ekonomilerin ekonomik büyüme ile cari açığın artacağı sonucu teori ile uyushmaktadır. Bununla birlikte, kısa vadeli sermaye akımlarının kısa dönemde cari açığı arttıracığı ve uzun dönemde ise cari açığı azaltacağı yönünde bulduğumuz sonuç, teori ile çelişmektedir. Genellikle yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar, kısa dönemde sermaye akımlarının cari açığı azalttığı fakat uzun dönemde ise cari açığı arttırdığı yönünde olmuştur. Söz konusu ülkelerde sermaye kontrollerinin aniden kaldırılması ülke ekonomilerini kırılgan hale getirmektedir. Bu ülkeler için finansal istikrarın sağlanabilmesi için güçlü yapısal reformların yapılması gerekmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Milenyumun ilk yılında Jim O'Neill tarafından literatüre kazandırılan BRIC akroniminin sembolize ettiği, önceleri “Dörtler Grubu”, “Big Four”veya dünya ekonomisinin “Kare Ası” (Elbasan, 2011b) olarak nitelendirilen Brezilya, RF, Hindistan ve CHC, siyasal rejimleri, büyüme modelleri ve iktisat politikaları açısından farklılıklar gösterse dahi 21. yüzyılın başat iktisadî gücü olma yolunda hızla ilerlemektedir. Günümüz itibarıyla BRIC ülkelerinin yeni yüzyıla damga vuracağına kesin gözüyle bakılmakta ve dünyadaki tüm aktörler geleceğe yönelik projeksiyonlarını BRIC ülkelerini hesaba katarak yapmaktadır.

BRIC hipotezinin siyasi, akademik ve entelektüel çevrelerin gündemine girmesinin literatüre en önemli yansımalarının, “Çok Kutupluluk” ve “ABD Hegemonyasının Çöküşü” bağlamında gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bu meyanda; NIC’nin yeni ABD Başkanı için hazırladığı dünyanın geleceğine ilişkin “Küresel Eğilimler 2030: Alternatif Dünyalar” (Global Trends 2030: Alternative Worlds) adlı raporda, gelecekte 20 yıl sonrası dünyanın gidişatı için önemli öngörülerde bulunmaktadır. En çok dikkat çeken görüş ise, ABD’nin 1945 yılından bu yana oluşturduğu hegemonyası 2030 yılına doğru sona erebilecek olmasıdır. Dünyanın güç merkezinin Batı’dan Asya’ya kaymasıyla başta ekonomi olmak üzere siyasî ve güvenlik alanındaki etkileri de Asya’da cereyan edecektir. Bu tespitler yeni bir görüş olmaması ile birlikte ABD’nin önemli istihbarat ve stratejik araştırma kuruluşları tarafından kabul edilmiş olması açısından önemlidir. Neticede Amerikan Barışı (Pax Americana) altındaki güç dengeleri değişecek ve Çin ve Hindistan başta olmak üzere Meksika, Endonezya, Türkiye, Vietnam ve İran gibi ülkeler de bundan sonraki dünya güç dengelerinin oluşturulmasında önemli etkileri olacaktır. Söz konusu raporda geleceğe yönelik dört çeşit senaryo geliştirilmiştir.

➤ **Ateşi Sönmüş Motor:** Bu en kötü senaryodur. ABD ve AB'nin ilgisinin ülke içine dönmesi ve küresel liderlik sağlama işi ile ilgilenmemesi, ülkeler arasındaki çatışma riskinin artması, küreselleşme süreci ve küresel ekonomik durgunluğa girmesi gibi sonuçlar doğurabilecektir.

➤ **Kaynaşma (Fusion):** Bu en iyi senaryodur. ABD ile ÇHC çeşitli konularda işbirliği yapmak üzere daha geniş küresel işbirliğini ilerletebilecektir. Uluslararası çok taraflı kurumların reform süreciyle birlikte ve daha kapsayıcı bir yapıya kavuşacak, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin ekonomik büyümeleri hep birlikte devam edecektir.

➤ **Şişeden Çıkan Cin Katsayısı (Gini out-of-the-Bottle):** Yurtiçi ve yurtdışı aşırı eşitsizliklerin, sosyal gerilimlerin artması, uluslararası alanda Avrupa ve ABD'nin kazançlı çıkması ve daha fazla ülkenin başarısız devletler haline gelmesi, büyük güçlerin farklı görüşlerinin çatışma olasılığını artırmayacaktır.

➤ **Devlet Dışı Bir Dünya (Nonstate World):** Yeni teknoloji imkânları ile devlet dışı aktörler (sivil toplum örgütleri, çok uluslu şirketler, akademik kurumlar ve varlıklı kişiler v.s.) yükselerek küresel sorunlar karşısında sorumluluklar üstlenecektir (Ekrem, 2013).

Gitgide zayıflayan ABD hegemonyası ile birlikte çok kutupluluğa doğru sürüklenen dünyanın kaderini de bu bağlamda öne çıkan, yükselen yeni güçler olarak da tabir edebileceğimiz dört BRIC ülkesi ve bu ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin belirleyeceğini söyleyebiliriz. İktisadî veriler açıkça göstermektedir ki dünya tarihinde hiçbir ülke ÇHC kadar hızlı büyüyememiş ve vatandaşlarının yaşam standardını bu kadar hızla yükseltememiştir. ÇHC soğuk savaş sonrasında mevcut kapasitesini ve küreselleşmenin sağladığı imkânları gerçekçi ve akılcı bir şekilde değerlendirerek kapılarını yabancı sermayeye açarken, tutucu ve kalıplaşmış politikaları bir tarafa bırakmış ancak yine de gerektiğinde taviz vermemiş, değişen koşullarda sahip olduğu özelliklerden azami faydalanacak şekilde yeni politikalar belirlemiş ve bunları başarıyla uygulamıştır. Dünya nüfusunun %20'sini barındıran bu büyüklükteki bir ülkenin küresel ekonomi ile bütünleşmesinin hem ÇHC hem de dünya ülkeleri için dengeleri değiştirmekte olduğuna ve özellikle küresel ticaret kompozisyonunda büyük bir dönüşümü beraberinde getirdiğine

sadece uluslararası ticaret ve yatırımda değil, küresel jeopolitik rollerin belirlenmesinde, enerji güvenliği ve çevre kirliliği senaryolarında, yeni toplum mühendisliği çabalarında dünyanın dengelerini temelden etkilemeye başladığı sonucuna da ulaşılabilmektedir (Meşe, 2010: 154).

BRIC üye ülkeleri arasında kaynaklara sahip olan ülkeler ile kaynaklara ihtiyaç olan ülkeler arasında birbirini tamamlayıcı işbirliği ilişkileri bulunmaktadır. Kalkınma ve yükselme sürecinde olan BRIC ülkeleri benzer tecrübeler ve teknolojik yenilenme kapasitesi bakımından birbiriyle yakın olduğu için mevcut uluslararası ticaret ile ekonomik yapıya karşı ortak stratejik tavırları sergileyebilmektedir. Nitekim BRIC, kendi haklarını nasıl tahsis edilmesi gibi ortak çıkarları elde etmek için G-20 veya IMF gibi örgütlere karşı birliktelik sağlanmasında daha avantajlı görünmektedir. Özellikle yeni yükselen güçler olarak BRIC ülkelerinin kendi ekonomik güçlerini küresel siyasî etkisine dönüştürmesi yolunda ortak ideal benimsemeleri aralarındaki ittifakı sağlamlaştırabilir. Bu ortak ideal zemin, ortak vizyona da dönüşebilme potansiyeline sahip olabilir (Ekrem, 2011: 41).

Özetle, BRIC ülkeleri ile G7 ülkelerinin temel ekonomik göstergeleri karşılaştırıldığında birçok alanda BRIC ülkelerinin daha istikrarlı ve ileri düzeyde olduğu görülmektedir. Beşeri sermaye ve yer altı zenginlikleriyle birlikte yakın geçmişteki ekonomik performansları da göz önüne alındığında BRIC ülkeleri için ortaya atılan tezin gerçekleşebilirliği ihtimali artmaktadır (Sandalcılar, 2012: 4.165).

Bölgesel ve küresel sorunlar üzerinde geniş çapta ortak görüşlere sahip olan üye ülkeler, daha eşit ve daha adaletli bir dünya için büyük katkılarda bulunacaktır. Bununla birlikte BRIC ülkeleri ve yeni yükselen ülkeler, dünya barışı, güvenliği ve istikrarının sağlanması, küresel ekonomik büyümenin ilerlemesi, çok taraf ılığın güçlendirilmesi ve uluslararası ilişkilerin demokratikleşmesi alanında önemli roller icra edecektir. Dünyanın çok kutuplaşması ekonomik küreselleşmesi sürecini kabul eden BRIC üye ülkeleri, yeni yükselen ve gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ilişkilerdeki söz hakkını güçlendirmeyi kabul ettiklerini vurgulamıştır. Üye ülkeleri, mevcut küresel sisteme karşı BM ve Güvenlik Konseyi'nde kapsamlı reform yapılmasını istenmiştir. Çin ile Rusya, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika'nın uluslararası ilişkilerdeki konumlarına önem vermekle birlikte onların BM'de daha fazla rol oynama arzusunu anlayışla karşılamaktadır. Her ülkenin bağımsızlığı, egemenliği, milli birliği ve toprak

bütünlüğüne saygı göstermesi gerektiğini vurgulayan BRICS üye ülkeleri, Libya sorununun BM’de çözümlenmesi, barışçı ve diyalog yoluyla uzlaşmaya gitmesi gerektiğini belirtmektedir. Üye ülkeler, uluslararası ekonomik ve finansal kurumların yönetim yapısının dünya ekonomik gelişmelerine cevap veremediği için IMF’nin reformunu istemektedir. Özellikle son yıllarda yaşanan uluslararası ekonomik krizden sonra bu eksiklikler daha da belirginleştiği için uluslararası para sisteminin reformu ve uluslararası rezerv para sisteminin daha istikrarlı, güvenilir ve geniş tabanlı olması gerektiğinin altını çizmişlerdir. Bununla birlikte yeni yükselen güçler ile gelişmekte olan ülkelerin bu alandaki sözhakkı ve temsil haklarının güçlendirilmesi istenmektedir (Ekrem, 2011: 38–39).

BRIC ülkeleri dünya nüfusunun ve küresel gelirin önemli bir oranını temsil etmektedir. BRIC’in küresel gayrisafi milli hâsıladaki payının 2025’te %20’ye, dünya ekonomik büyümesine katkısının ise %40’a çıkacağı; 2050 yılına kadar dünyanın başat güçleri arasına gireceği öngörülmektedir. Temel amacı ekonomik güç yanında siyasi olarak da güçlenerek uluslararası politikada söz sahibi olmak olan BRIC, gelecek senaryolarında alternatif bir yapılanma olarak öne çıkmaktadır. Bu oluşumun üyeler arasında bir sürtüşme yaşanmadığı ve ülke içi problemlerin olmadığı sürece daha iyi noktalara geleceği öngörülmektedir. BRIC’in şu anda sahip olduğu özellikleri daha iyi noktalara taşıması üye ülkelerin yükselmelerine katkı sağlayacaktır. BRIC’e üye olan ülkelere bu nedenle “Yükselen Güç” denilmesinde haklılık payı olduğunu göstermektedir (Elbasan, 2011c: 424). Gruba üye ülkeler kendi iç sorunlarını çözerek, uluslararası düzeydeki gelişmelere alternatifler önererek çözüm süreçlerine katkıda bulunabilecektir. BRIC böylece tek kutuplu bir sistem yerine uluslararası sorunlara makul ve kalıcı çözümlerin üretildiği, daha adil çok kutuplu bir dünya düzenine geçişi mümkün kılacaktır (Elbasan 2011b).

BRIC ülkeleri son dönemlerde Dünya’nın yükselen yıldızları olarak ekonomik konjonktürde yerin almıştır. Çalışmada BRIC grubuna ait iki analizden faydalanılmıştır. İlk analizde doğrusal regresyon yönteminden faydalanılmıştır. BRIC ülkelerinin 2005–2014 yıllarına ait GDP, kısa vadeli sermaye akımları ve cari işlemler dengesi verileri kullanılarak cari açığın nedensellik boyutu incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada cari açık, ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları arasındaki etkileşimi

açıklayabilmek için bağımlı değişken olarak cari açık, bağımsız değişkenler olarak da ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları kullanılmıştır. Her bir ülke için ayrı ayrı değerlendirilen cari açık, ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları arasındaki ilişki, tüm BRIC topluluğu için de elde edilmiştir. Her bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken ile arasındaki ilişki dağılım grafikleri üzerinde incelenmiştir. Buna göre, ülkede ekonomik büyüme değerleri arttıkça cari açık değerleri de artmaktadır. Ayrıca, ülkeler tek tek incelendiğinde kısa vadeli sermaye akımları değerleri arttıkça cari açık değerlerinin azaldığı gözlemlenirken, tüm BRIC ülkeleri birlikte incelendiğinde kısa vadeli sermaye akımları değerleri arttıkça cari açık değerlerinin de arttığı gözlemlenmektedir.

Çalışmada birden fazla bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen çoklu regresyon modeli kullanılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler 2005–2014 yılları arasındaki makro ekonomik değerlerdir. Araştırmada her bir ülke için ayrı ayrı model oluşturularak ekonomik büyüme ve kısa vadeli sermaye akımlarının cari açığın açıklanmasındaki etkileri regresyon analizi yardımıyla incelenmiştir. Ayrıca tüm BRIC ülkeleri verileri için de aynı inceleme yapılmıştır. BRIC ülkeleri üzerinde yapılan bu araştırmada ülkelerin ayrı ayrı değerlendirilmesinden çok birlik olarak değerlendirilmeleri daha doğru bulunmuştur.

Çalışmanın ikinci analiz bölümünde BRIC ülkelerinde cari açık, kısa vadeli sermaye akımları ve ekonomik büyümeye ait 2000–2014 dönemini kapsayan seriler panel veri analizine tabi tutulmuştur. Çalışmada tahmin edilen modelde cari açık bağımlı, iktisadî büyüme ve kısa vadeli sermaye akımları bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Uygulanan testlerin sonuçlarına bakıldığında, ekonomik büyümenin cari açığı hem uzun hem de kısa dönemde bir miktar arttıracak görülmektedir. Bu durum literatürün ileri sürdüğü sonuçlar ile örtüşmektedir. Bununla birlikte, kısa vadeli sermaye akımlarının kısa dönemde cari açığı arttıracak ve uzun dönemde ise cari açığı azaltacak yönünde bulduğumuz sonuç, teoriden farklıdır. Genellikle yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar, kısa dönemde sermaye akımlarının cari açığı azalttığı fakat uzun dönemde ise cari açığı arttırdığı yönünde olmuştur. Söz konusu ülkelerde sermaye kontrollerinin aniden kaldırılması ülke ekonomilerini kırılgan hale

getirmektedir. Bu ülkeler için finansal istikrarın sağlanabilmesi için güçlü yapısal reformların yapılması gerekmektedir.

Yukarıda özetlenen hususlara paralel olarak çalışmada ortaya konulan sonuçlar ve elde edilen belli başlı çıkarımlar ile temel öngörüler aşağıda özetlenmiştir:

➤ BRIC tek kutuplu bir sistem yerine daha adil çok kutuplu bir dünya düzenine geçişi sembolize ve realize etmektedir.

➤ Goldman Sachs Grubu'nun 2000'lerin ilk yıllarında gündeme getirdiği ve 2050 yılı itibarıyla Almanya bir kenara bırakıldığında, dünyanın en büyük altı ekonomisi içerisinde sadece ABD ve Japonya'nın kalacağı öngörüsü, 2014 yılı sonu itibarıyla fiilen gerçekleşmiş durumdadır.

➤ Bu ülkelerin münferiden değil birlikte hareket etmeleri, kendilerinin daha fazla menfaatine olacaktır.

➤ Günümüz itibarıyla söz konusu ülkeler arasında siyasi veya ortak pazar gibi bir entegrasyon türünün uzun vadede de olsa gerçekleşeceğine dair bir öngörüye sahip olmamızı gerektirecek yeterli done veya emare bulunmamakla birlikte, en azından "Serbest Ticaret Anlaşması" ve hatta "Gümrük Birliği" şeklinde bir entegrasyon bu ülkeler açısından değerlendirmeye değer opsiyonlardır.

➤ Dünya Ekonomi politikalarının belirlenmesinde *ABD, Japonya, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Kanada'dan oluşan G-7* değil, *ABD, Japonya, Avrupa Birliği, ÇHC, Hindistan, RF ve Brezilya'dan oluşan G-7* söz sahibi olmalıdır.

➤ BRIC ülkelerinin bu kadar hızlı büyümesi "*Tehdit*" değil "*Fırsat*" olarak algılanmalıdır. Unutulmamalıdır ki "Mukayeseli Üstünlükler Teorisi"ne göre bir ülkenin mutlak anlamda hiç üstünlüğü bulunmasa da dış ticaret yine de menfaatine olabilecektir.

➤ Türkiye Cumhuriyeti iktisadî vizyonunu ve politikalarını BRIC pazarları ile işbirliğine göre yeniden dizayn etmeli, inşaat, turizm, tekstil, lojistik gibi mukayeseli

üstünlükler bağlamında avantajlı olunan sektörlerini bu vizyon dâhilinde yeniden yapılandırmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acar, Y. (2008). İktisadî Büyüme ve Büyüme Modelleri. (Beşinci Baskı). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Acemoğlu, D., Simon, J. and James, R. (2005). Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth. P.Aghion ve S.N.Durlauf (Editors). Handbook of Economic Growth. (First Edition). Elsevier Publishers B.V. Amsterdam/Holland, 386–414.
- Agarwal, M.K. (2011). Engineering and Managerial Economics. (First Edition). New Delhi/India: New Age International Publishers.
- Aghion, P. and Howitt, P. (1998). Endogenous Growth Theory. (First Edition). Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Aktan, C.C. ve Vural, T. (2008). “Yeni Kurumsal İktisat”. İçinde: C.C. Aktan (Ed.). Yeni İktisat Okulları. (İkinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akyüz, Y. (2009). Sermaye, Bölüşüm, Büyüme. (Üçüncü Baskı). Ankara: Efil Yayınevi.
- Arı, T. (2002). Uluslararası İlişkiler Teorileri. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Aruka, Y. (2015). Evolutionary Foundations of Economic Science: How Can Scientists Study Evolving Economic Doctrines from the Last Centuries? (First Edition). Tokyo: Springer.
- Aster, R.C., Borchers, B. and Thurber, C. H. (2004). Parameter Estimation and Inverse Problems. New York: Academic Press.
- Aydınlat, N.E. (2014). İktisat Nedir? (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2006). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. (İkinci Baskı). İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

- Balkır, C. (2010). Uluslararası Ekonomik Bütünleşme–Kuram, Politika ve Uygulama AB ve Dünya Örnekleri. (Birinci Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Balkır, C. ve Demirci M. (1989). Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu. (İkinci Baskı). İstanbul: Filiz Kitap Evi.
- Baloglou, C.P. (2012). The Tradition of Economic Thought in the Mediterranean World from the Ancient Classical Thought through the Hellenistic Times until the Byzantine Times and Arab–Islamic World. J.G.Backhaus (Ed.). Handbook of the History of the Economic Thought: Insights on the Founders of the Modern Economics. (First Edition). New York: Springer.
- Baltagi, B.H. (2001). “Econometric Analysis of Panel Data”. (Second Edition). Chichester (UK): John Wiley and Sons.
- Barro, R.J. and Sala-i Martin, X. (1995). Economic Growth. (First Edition). New York: McGraw Hill.
- Bayraktutan, Y. (2004). Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri Bölgeselleşme ve Küreselleşme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Becker, G.S. (1964). Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. (First Edition). New York: National Bureau of Economic Research (NBER).
- Becker, J. (2007). Ejder Şahlanıyor –Bugünkü Çin’e İçeriden Bir Bakış. Çeviren: Algan Sezgintüredi. İstanbul: NTV Yayınları.
- Berber, M. (2011). İktisadi Büyüme ve Kalkınma: Büyüme Teorileri, İktisadî Kalkınma. (Dördüncü Baskı). Trabzon: Derya Kitabevi.
- Boratav, K. (1993). Türkiye İktisat Tarihi 1908–1985. (Dördüncü Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Box, G.E.P. and Jenkins, G.M. (1976). Time Series Analysis Forecasting and Control. California: Holden Day.
- Bye, R.T. (1939). “The Scope and Definition of Economics”. Journal of Political Economy. University of Chicago Press. 47 (5), 623–647.

- Cairnes, J.E. (1861). *The Character and Logical Method of Political Economy*. (First Edition). London: Macmillan and Co. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/c03cYo>.
- Canbolat, İ. (2001). *Ulus Üstü Sistem Avrupa Birliği*. (İkinci Baskı). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Cannan, E. (1888). *Elementary Political Economy*. (First Edition). London: Oxford University Press.
- Couloumbis, T.A. and Wolfe, J.H. (1986). *Introduction to International Relations: Power and Justice*. (Third Edition). New Jersey: Prentice–Hall Inc.
- Dartan, M., Hatipoğlu, E. ve Dikkaya, M. (2002). *ECO Bölgesi–Uluslararası Aktörlerin Rolü ve Türkiye*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü.
- DaVanzo, J. and Grammich, C. A. (2001). *Dire Demographics: Population Trends in the RF*. Santa Monica, California: RAND Publications (No: MR1273–WFHF/ DLPF/RF).
- Davenport, H.J. (1913). *The Economics of Enterprise*. New York: Macmillan.
- Dedeoğlu, B. (1996). *Adım Adım Avrupa Birliği*. İstanbul: Çınar Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2002). *Osmanlıca–Türkçe Ansiklopedik Lügat (Eski ve Yeni Harflerle)*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doğaner Gönel, F. (2010). *Kalkınma Ekonomisi*. (Birinci Baskı). Ankara: Efil Yayınevi.
- Drysdale, P. and Garnaut, R. (1993). “The Pacific: An Application of a General Theory of Economic Integration”. In C. Fred Bergsten and Marcus Noland (Editors). *Pacific Dynamism and the International Economic System*. Washington: Institute for International Economics.
- Dura, C. ve Atik, H. (2007). *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye*. (Genişletilmiş Üçüncü Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Dutta, S. (2006). *Introductory Economics (Micro and Macro): A Textbook for Class XII*. (First Edition). New Delhi, India: New Age International Publishers.
- Dülgeroğlu, E. (1991). *Kalkınma Ekonomisi*. (İkinci Baskı). Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

- Eker, A. Altay, A. ve Sakal, M. (1994). Maliye Politikası (Teori, İlkeler ve Yöntemler). (Birinci Baskı). Ankara: Takav Matbaacılık.
- El Agra, A.M. (1985). The Economics of the European Community. Oxford: Philip Allan.
- Emiroğlu, K., Danışoğlu, B. ve Berberoğlu, B. (2006). Ekonomi Sözlüğü. (Birinci Baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Ertürk, E. (1998). İktisadi Birleşmeler Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Ertürk, E. (2002). Uluslararası İktisadi Birleşmeler Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri (GATT-1947, GATT-1994, WTO, AB, ECO, KEİB, ICO). Bursa: Vipaş Yayınları.
- Fraser, L. M. (1947). Economic Thought and Language: A Critique of Some Fundamental Economic Concepts. (Second Edition). London: Adam and Charles Black.
- Fülberth, G. (2010). Kapitalizmin Kısa Tarihi (Çeviren: S.Usta). İstanbul: Yordam Kitap.
- Gangadhar, K.S., Satyanarayan K. and Veeranna, K.C. (2009). Livestock Economics: Marketing, Business Management and Accountancy (First Edition). New Delhi: New India Publishing Agency.
- Garver, F.B. and Hansen, A.H. (1937). Principles of Economics. (Second/Revised Edition). Boston: Ginn and Co.
- Gordon, R.J. (2000). Macroeconomics. (Eighth Edition). New York: Addison Wesley, Longman.
- Gökdere, A. (1988). Ekonomik Birleşmelerin Statik Refah Etkileri: AET Açısından Yaklaşım. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Gujarati, D.N. (1995). Basic Econometrics. (Third Edition). New York: McGraw-Hill.
- Günsoy, G. ve Erdiç, Z. (2013). İktisadi Büyüme. (Birinci Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gürak, H. (2009). Ekonomik Büyüme ve Küresel Ekonomi. (Birinci Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.

- Güran, N. (1999). Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Güran, N. (2002). Makro Ekonomik Analiz. (Üçüncü Baskı). İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Güran, T. (1990). İktisat Tarihi. İstanbul: Damla Ofset.
- Güvel, E.A. (2011). Ekonomik Büyüme Kuramları. (Birinci Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- Haas, E. B. (1958). The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950–1957. Stanford: Stanford University Press.
- Hayek, F.A. (1933). The Trend of Economic Thinking. W.W.Bartley III and S.Kresge (Editors). The Collected Works of F.A.Hayek, Volume III, The Trend Of Economic Thinking, Essays On Political Economists and Economic History (1991). (First Edition). London: Routledge, 13–30.
- Holzman, F. D. (1976). International Trade under Communism: Politics and Economics. New York: Basic Books.
- İncekara, A. (1995). Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde NAFTA ve Etkileri. İstanbul: İTO Yayınları (1995–14).
- Jevons, W.S. (1871). The Theory of Political Economy. (First Edition). London: Macmillan and Co. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/x6Llo0l>.
- Jovanović, M.N. (1998). International Economic Integration: Limits and Prospects. (Second Edition). London: Routledge.
- Kahnert, P., Richards, P., Stoutjesdijk, E. and Thomopoulos, P. (1969). Economic Integration Among Developing Countries. Paris: OECD Publications.
- Kaldor, N. (1961). Capital Accumulation and Economic Growth. F. A. Lutz and D. C. Hague (Editors). The Theory of Capital. (First Edition). New York: St. Martin's Press, 177–222.
- Karagül, M. (2010). Tehdit ve Fırsatlarıyla Dünya Ekonomisi. (Birinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Karakaya, E. (2003). “Ekonomik Entegrasyon Teorileri”. M. Kar ve H. Arıkan (Eds.). Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye. İstanbul: Beta Yayınları (124/1406), 31–52.
- Karluk, S. R. (2003). Uluslararası Ekonomi Teori ve Politika. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kasper, W. (2007). Ekonomik Özgürlük ve Gelişme. Çeviren: Bahadır Akın. Ankara: Liberte Yayınları.
- Kaya, A. (2004). “Uygun Teknoloji Seçimi ve Kalkınma”. İçinde: S.Taban ve M.Kar (Eds.). Kalkınma Ekonomisi. Bursa: Ekin Kitabevi, 235–256.
- Kayım, H. (1985). İstatistiksel Ön Tahmin Yöntemleri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Kaynak, M. (2009a). Kalkınma İktisadı. (Üçüncü Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaynak, M. (2009b). Büyüme Teorilerine Giriş. (Birinci Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kazgan, G. (1997). İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi. (Yedinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kepenek, Y. ve Yentürk, N. (2000). Türkiye Ekonomisi. (Onuncu Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Khanna, T. (2008). Milyarlarca Girişimci–Çin ve Hindistan Geleceği Yeniden Yazıyor. Çeviren: E.Özsayar. İstanbul: Türk Henkel Yayınları.
- Kirzner, I.M. (1960). The Economic Point of View: An Essay in the History of Economic Thought. (First Edition). Kansas/USA: Sheed and Ward Inc.
- Kmenta, J. (1997). Elements of Econometrics. (Second Edition). New York: Macmillan.
- Kutlu, E. (2013). “Temel Ekonomik Kavramlar”. M.Afşar (Ed.). Ekonomik Analiz. (Birinci Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları (No: 2776/1734).
- Küçükahmetoğlu, O. (2000). Gümrük Birliği. İstanbul.

- Lind, D., Marchal, W. and Wathen, S. (2004). Statistical Techniques in Business and Economics. New York: McGraw–Hill/Irwin.
- List, F. (1841). The National System of Political Economy. (First Edition). London: Green and Co. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/Gr3i3s>.
- Machlup, F. (1979). A History of Thought on Economic Integration. (Reprinted Edition). London: Macmillan.
- Maheshwari, Y. (2013). Managerial Economics. (Third Edition). New Delhi: PHI Learning Private Limited.
- Malthus, T.R. (1973). An Essay on The Principle of Population. London: J.M. Dent and Sons Ltd.
- Manisalı, E. (1971). Uluslararası Ekonomi Gümrük Birlikleri ve Dinamik Entegrasyon Teorisi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Marer, P. and Montias, J. (1988). “The Council for Mutual Economic Assistance”. In: International Economic Assistance (Editor: A. El–Agraa). London: MacMillan, 128–165.
- Marshall, A. (1890). Principles of Economics. (First Edition). London: Macmillan and Co. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/Gm7div>.
- Marshall, A. (1916). Principles of Economics (Seventh Edition). London: MacMillan.
- Mazumdar D. and Mitra, J.K. (2011). Accounting and Economics. (First Edition). New Delhi/India: New Age International Publishers.
- McLuhan, M. and Fiore, Q. (1967). The Medium is the Massage: an Inventory of Effects. (First Edition). New York: Bantam Books.
- Mennis, P. and Sauvart, K.P. (1976). Emerging Forms of Transnational Community: Transnational Business Enterprises and Regional Integration. Connecticut/USA: Lexington Books.
- Mill, J. (1821). Elements of Political Economy. (First Edition). Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/iN7sd5>.

- Mill, J.S. (1844). *Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy*. (First Edition). London: Longmans, Green, Reader, and Dyer. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/acmhEZ>.
- Mill, J.S. (1858). *A System of Logic, Ratiocinative and Inductive*. (First Edition). New York: Harper & Brothers Publishers. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/hlOyDr>.
- Mill, J.S. (1870). *Principles of Political Economy with some of their Applications to Social Philosophy*. (First Edition). London: Longmans, Green and Co. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/B3wQEH>
- Mises, L.v. (1949). *Human Action: A Treatise on Economics*. (First Edition). New York: The Foundation for Economic Education Inc. Irvington-on-Hudson. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/fYmkwX>.
- Molle, W. T. M. (1991). *The Economics of European Integration. Theory, Practice, Policy*. Dartmouth: Aldershot.
- Morgil, O. (1983). *Parasal Büyüme Modelleri ve Para Politikaları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Mueller, J.D. (2014). *Redeeming Economics: Rediscovering the Missing Element* (First Edition). Wilmington: Intercollegiate Studies Institute.
- Mukherjee, S. and Ghose, A. (2002). *Economics*. (First Edition). New Delhi: New Age International Publishers.
- Myrdal, G. (1959). *Economic Theory and Under-Developed Regions*. London: Gerald Duckworth & Co.
- Nickols S.Y. and Colier, B.J. (2015). *Knowledge, Mission, Practice: The Enduring Legacy of Home Economics*. S.Y. Nickols ve G.Kay (Editors.). *Remaking Home Economics: Resourcefulness and Innovation in Changing Times*. (First Edition). Georgia, USA: The University of Georgia Press.
- Nilton, R. (2012). "Brazil". *Encyclopedia of Global Warming and Climate Change* (Second Edition). Editor: S.G. Philander. New Jersey: Princeton University.

- North, D.C. (1990). *An Introduction to Institutions and Institutional Change: Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. (First Edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- North, D.C. (2002). *Kurumlar Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*. G.Ç.Güven (Çeviren). (Birinci Baskı). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- O'Neill, J. (2013). *The Growth Map: Economic Opportunity in the BRICs and Beyond*. New York: Portfolio.
- Onay, Y. (2008). *Batıya Direnen Devlet: Rusya (Rus Devlet Geleneği ve Kutsal Devletin Meşruiyeti)*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.
- Oxenstierna, S. (2014). "The Russian Economy: Can Growth Be Restored within the Economic System?". Swedish Defence Research Agency (FOI) Department of Defense Economics. Publication No: FOI-R-3876-SE.
- Ögütçü, M. (1995). *2000'li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç: Çin*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Özdemir, K. ve Öksüzler, O. (2007). *Amerika Kıtasındaki Ekonomik Entegrasyonlar: Analiz ve Değerlendirme*. İçinde: O.Küçükahmetoğlu, Ş.Tüylüoğlu ve H.Çeştepe (Eds.). *Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım*. Bursa: Ekin Yayınları, 365–383.
- Özgüven, A. (1988). *İktisadi Büyüme, İktisadi Kalkınma, Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması*. (Birinci Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özsoylu, A.F. ve Algan, N. (2011). *Dünya Ekonomisinin Yeni Aktörleri: BRIC (Brezilya–Rusya–Hindistan–Çin)*. (Birinci Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- Öztürk, N. (2005). *Kalkınma Kuramlarına Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: Roma Yayınları.
- Parasız, İ. (2008). *Ekonomik Büyüme Teorileri*. (Birinci Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parente, S.L. and Prescott, E.C. (2005). *A Unified Theory of the Evolution of International Income Levels*. P.Aghion ve S.N.Durlauf (Editors). *Handbook of Economic Growth*. (First Edition). Elsevier Publishers B.V. Amsterdam/Holland, 1371–1416.

- Partridge, E. (2006). *Origins: A Short Etymological Dictionary of Modern English*. (Fourth–Digital Edition). Milton Park: Routledge.
- Pekin T. (1993). *Makro Ekonomi: Para, Milli Gelir, İstihdam*. (Birinci Baskı). İzmir: Bilgehan Basım Evi.
- Pelkmans, J. (1984). *Market Integration in the European Community*. The Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Pigou, A.C. (1920). *The Economics of Welfare*. (First Edition). London: Macmillan and Co. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/I3v2Mw>.
- Poot, J. (2000). Reflections on Local and Economy–Wide Effects of Territorial Competition. P.W.J.Batey ve P.Friedrich (Editors). *Regional Competition (Advances in Spatial Competition)*. (First Edition). New York: Springer–Verlag Berlin Heidelberg, 205–230.
- Power, M. and Stephan H. (2012). *The Scramble for Africa in the 21st Century from the Old World to the New*. (First Edition). Cape Town, South Africa: Renaissance Press.
- Ravi, S.S. (2011). *A Comprehensive Study of Education* (First Edition). New Delhi, India: PHI Learning Pvt. Ltd.
- Robbins, L. (1932). *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*. (First Edition). London: Macmillan. <http://goo.gl/GXbych>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Robbins, L. (1932). *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*. (First Edition). London: MacMillan and Co.
- Robson, P. (1987). *The Economics of International Integration*. (Third Edition). London: Routledge.
- Rostow, W.W. (1966a). *İktisadî Gelişmenin Merhaleleri: Komünist Olmayan Bir Manifesto*. Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Yayınları.
- Rostow, W.W. (1966b). “Kendi Kendini Besleyen Gelişmeye Götüren Kalkış”. *İktisadî Kalkınma: Seçme Yazılar*. M.Berk, S.Görün ve S.İlkin (Eds.). Ankara: ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi Yayınları No: 6.

- Roux, A. (2005). Everyone's Guide to the South African Economy. (Eight Edition). Cape Town: Zebra Press.
- Samuelson, P.A. and Nordhaus, W.D. (2010). Economics: International Edition. (Nineteenth Edition). New York: McGraw Hill.
- Samuelson, P.A. and Temin, P. (1976). Economics. (Tenth Edition). New York: McGraw-Hill.
- Say, J.B. (1855). A Treatise on Political Economy, (First Edition). Philadelphia: Lippincott, Grambo & Co. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/dbDZuq>.
- Schultz, T. W. (1963). The Economic Value of Education. (First Edition). New York: Columbia University Press.
- Schumpeter, J.A. (1954). History of Economic Analysis. (First Edition). London: Allen & Unwin (Publishers) Ltd.
- Schumpeter, J.A., (1970). Capitalism, Socialism and Democracy. London: Unwin University Books.
- Scott, M.F. (1989). A New View of Economic Growth. Oxford: Clarendon Press.
- Senior, N.W. (1854). Political Economy. (First Edition). Tundra: Richard Griflin and Company. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/SpUkAk>.
- Seyidoğlu, H. (1998). Uluslararası İktisat–Teori Politika ve Uygulama. (Geliştirilmiş Onikinci Baskı). Güzem Yayınları. İstanbul.
- Seyidoğlu, H. (2006). İktisat Biliminin Temelleri. (Birinci Baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (2007). Uluslararası İktisat. (Onaltıncı Baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Smith, A. (2006). Milletlerin Zenginliği (Çeviri: H. Derin). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sokol, M. (2011). Economic Geography. (First Edition). London: University of London.

- Swann, D. (1996). European Economic Integration: The Common Market, European Union and Beyond. Brookfield VT: Edward Elgar Publications.
- Taban, S. (2011). İktisadi Büyüme: Kavram ve Modeller. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Basımevi.
- Taban, S. (2013). “İktisadi Büyümenin Kaynakları, Aşamaları ve Sınırları”. G.Günsoy ve Z.Erdoğan (Eds.). İktisadi Büyüme. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2898.
- Tatoğlu, F. (2012). İleri Panel Veri Analizi. (Birinci Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Taylor, L. (1983). Structuralist Macroeconomics: Applicable Models for the Third World. (First Edition). New York: Basic Books.
- Tekeli İ. ve İlkin, S. (1993). Türkiye ve Avrupa Topluluğu. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Tekelioğlu, M. (1993). İktisadi Düşünceler Tarihi. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Tekin, V.N. (2006). SPSS Uygulamalı İstatistik Teknikleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Temur, F. (2010). “Rusya’nın Enerji Politikaları”. İçinde: Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: Yeni Rusya (Proje Yönetimi: Y.Aktay, Proje Koordinatörü: K. Dilek). Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları. 21–24.
- Tezel, Y. S. (2003). İktisadi Büyüme. (Birinci Baskı). Ankara: İmaj Yayınevi.
- Tezkan, Y. [Ed., (2007)]. Hindistan: Asya’nın Yeni Gücü. İstanbul: Ülke Yayınları.
- Tinbergen, J. (1954). International Economic Integration. London: Elsevier.
- Töre, N. (1995). “Ekonomik Bütünleşme Kuramı”. Avrupa Birliği El Kitabı. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları. Ankara: 21–28.
- Turanlı, R. ve İşgüden, T. (1987). Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü. (Birinci Baskı). Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi.
- Türkay, O. (1991). İktisat Teorisine Giriş: Mikroiktisat. (Yedinci Baskı). Ankara: Adım Yayıncılık.

- Tüylüoğlu, Ş. ve Çeştepe, H. (2008). “Kalkınma Teorilerinin Temelleri ve Gelişimi”. İçinde: S.Taban ve M.Kar (Eds.). Kalkınma Ekonomisi–Seçme Konular. (İkinci Baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Ülken, H.Z. (2005). Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi. (Sekizinci Baskı). İstanbul: Ülken Yayınları.
- Ünsal, E.M. (2004). Mikro İktisat (Beşinci Baskı). Ankara: İmaj Yayınevi.
- Ünsal, E.M. (2007). İktisadi Büyüme. (Birinci Baskı). Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Üzümcü, A. (2012). İktisadi Büyüme (Teori, Model ve Türkiye Üzerine Gözlemler). (İkinci Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Viner, J. (1950). The Customs Union Issue. New York: Carnegie Endowment for International Peace.
- Yeldan, E. (2011). İktisadi Büyüme ve Bölüşüm Teorileri. (İkinci Baskı). Ankara: Efil Yayınevi.
- Yılmaz, T. (1985). Teoride ve Uygulamada Ekonomik Entegrasyon. İstanbul: Can Matbaası.
- Yiğit, M. (2003). Ekonomik Entegrasyon. İstanbul: Beta Yayınları.

Sürelî Yayınlar

- Abdullah, A. ve Hüseyinli, T. (2013). “XXI Yüzyılda RF Sanayi Sektörünün Yapısal Analizi”. Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi. 5(18), 3–11.
- Acemoğlu, D., Johnson, S. and Robinson, J. (2002). “Reversal of Fortune: Geography and Institutions in the Making of the Modern World Income Distribution”. Quarterly Journal of Economics. 117(4), 1231–1294.
- Açıkgöz Ersoy, B. ve Yılmaz, M. (2007). “Beşeri Sermayeyi İçselleştiren Büyüme Modellerinde Kamu Eğitim Harcamalarının Rolü: Panel Eşbütünleşim Analizi”. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. XXIII(2), 389–410.
- Aghion, P. (2005). “Growth and Institutions”. Empirica (Journal of European Economics). 1(32), 3–18.
- Aghion, P. and Howitt, P. (1992). “A Model of Growth Through Creative Destruction”. Econometrica. 2(60), 323–351.
- Ak, R. ve Ak Bingöl, B. (2011), “Eğitim–Büyüme İlişkisi Yazını Üzerine Bir Değerlendirme”. Bilgi Ekonomisi Dergisi. 153–167.
- Akçoraoğlu, A. (2015). “Income Distribution and Economic Growth: Post–Keynesian Models and Policy Analysis”. Ekonomik Yaklaşım. 26(96), 91–126.
- Alcouffe, A. and Kuhn, T. (2004). “Schumpeterian Endogenous Growth Theory and Evolutionary Economics”. Journal of Evolutionary Economics. 14, 223–236.
- Altuğ, N.F. (2005). “Ekonomide Devletin Yeri”. Toprak İşveren Dergisi. Toprak İşveren Sendikası Yayınları. 68, 1–16.
- Amadeo, E.J. (1986a). “Notes on Capacity Utilization, Distribution and Accumulation”. Contributions to Political Economy. Oxford Journals. 5(1), 83–94.
- Amadeo, E.J. (1986b). “The Role of Capacity Utilization in Long Period Analysis”. Political Economy: Studies in the Surplus Approach. 2(2), 147–160.
- Arajuo, R.A. (2009). “Optimal Investment Specific Technological Progress Allocation in a Two Sector Model”. Revista Economia (Anpec). 10(3), 457–464.

- Arestis, P. Dunn, S.P. and Sawyer, M. (1999). "Post Keynesian Economics and its Critics". *Journal of Post Keynesian Economics*. 21 (4), 527–549.
- Arısoy, İ. (2011). "Fiziksel Sermaye Yatırımları ve Büyüme İlişkisinin AK Modeliyle Sınanması: Türkiye Örneği (1968–2006)". *Maliye Dergisi*. 161(2), 283–297.
- Arrow, K.J. (1962). "The Economic Implications of Learning by Doing". *The Review of Economic Studies*. 29(3), 155–173.
- Arslan, M.L. (2011). "Devletin İktisadi Büyümedeki Rolü". *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*. VI(II), 160–175.
- Atabay Baytar, R. (2012). "Türkiye ve BRIC Ülkeleri Arasındaki Ticaret Hacminin Belirleyicileri: Panel Çekim Modeli Analizi". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(21)/ Bahar 2012–I, 403–424.
- Balassa, B. (1961). "Towards a Theory of Economics Integration", *Kyklos (International Review for Social Sciences)*. 14, 1–17.
- Baydur, C.M. (2002). "Homo Economicus'a Sahip Çıkmak". *Mevzuat Dergisi*. 5 (53). <http://www.mevzuatdergisi.com/2002/05a/04.htm>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Bayraktutan, Y. (2003). "Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (4)2, 175–186.
- Bitzis, G., Paleologos, John M. and Papazoglou, C. (2008). "The Determinants of the Greek Current Account Deficit: The EMU Experience". *Journal of International and Global Economic Studies*. 1(1), 105–122.
- Bloch, H. and Tang, S. H. K. (2004). "Deep Determinants of Economic Growth: Institutions, Geography and Openness to Trade". *Progress in Development Studies*. 4(3), 245–255.
- Boland, D.G. (1997). "Economics and Aristotle's Division of the Sciences". *Universitas*, 1(2). Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016, <http://www.cts.org.au/1997/aristotl.htm>.
- Bye, R.T. (1939). "The Scope and Definition of Economics". *Journal of Political Economy*. University of Chicago Press. 47 (5), 623–647.

- Candan, T. (2009). “Miktar Kısıtlamasına Eş Etkili Önlemler Kavramının Yorumlanmasına İlişkin Öğretide Geliştirilen Yaklaşımlar”. Ankara Barosu Dergisi. 67(2), 7–19.
- Cass, D. (1965). “Optimum Growth in an Aggregative Model of Capital Accumulation”. The Review of Economic Studies. 32(3), 233–240.
- Ceylan, R. (2010). “Yakınsama Hipotezi: Teorik Tartışmalar”. Sosyo Ekonomi. 1, 47–60.
- Colander, D. (1992). “Retrospectives: The Lost Art of Economics”. The Journal of Economic Perspectives. 6(3), 191–198.
- Cooley, T. F. and Hansen, G. D. (1989). “The Inflation Tax in a Real Business Cycle Model”. The American Economic Review. 79(4), 733–747.
- Cooper, C. A. and Massell, B. F. (1965). “Towards a General Theory of Customs Unions for Developing Countries”. The Journal of Political Economy. 73(5), 461–476.
- Crowley, G.R. and Sobel, R.S. (2010). “Adam Smith: Managerial Insights from the Father Of Economics”. Journal of Management History. 16(4), 504–508.
- Çetintaş, H. (2003). “Türkiye’de Enflasyon ve Büyüme”. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 28, 141–153.
- d’Autume, A. and P. Michel (1993). “Endogenous Growth in Arrow’s Learning by Doing Model”. European Economic Review. 37(6), 1175–1184.
- Deane, P.J. (1983). “The Scope and Method of Economic Science”. The Economic Journal. 93(369), 1–12.
- Deliktaş, E. (2001). “Malthusgil Yaklaşımdan Modern Ekonomik Büyümeye”. Ege Akademik Bakış. 1(1), 92–114.
- Demir, O. ve Üzümcü, A. (2003). “İçsel Büyümenin Kaynakları”. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 17(3–4), 17–38.
- Demir, Ö. (1995). “Joseph A. Schumpeter: Hayatı, Eserler ve Katkıları”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 50(1), 155–172.

- Dickey, D.A., Jansen, D.W. and Thornton, D.L. (1991). “A Primer on Cointegration with an Application to Money and Income”. Federal Reserve Bank of St. Louis Review, 58–78.
- Direkçi, T. ve Kaygusuz, S. (2013). “Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Değişkenler ile Olan Etkileşimi: Türkiye Örneği”. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi. (5)9, 28–42.
- Duman, M. ve Samadov, N. (2003). “Türkiye ile RF Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (6) 2003/2: 25–47.
- Dutt, A.K. (1984). “Stagnation, Income Distribution and Monopoly Power”. Cambridge Journal of Economics”. 8(1), 25–40.
- Dutt, A.K. (1987). “Alternative Closures Again: a Comment on “Growth, Distribution and Inflation”. Cambridge Journal of Economics.11(1), 75–82.
- Edgeworth, F.Y. (1891). “An Introductory Lecture on Political Economy”. The Economic Journal. 1(4), 625–634.
- Ekrem, E. (2011). “III. BRICS Liderler Zirvesi ve Çin”. Stratejik Düşünce Dergisi. 38–42.
- Elçibey, E. ve Kemaloğlu, M. [(Çeviren], 2014]. “X.–XVII. Yüzyıllarda Yakın ve Orta Doğu’da Bilimlerin Tasnifi Tarihi”. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 19, 75–90.
- Erataş, F., Başçı, N.H. ve Çınar, S. (2015). “Para Arzının Post Keynesyen Yorumu: Gelişmiş Ülkeler Örneği”. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. 3(15), 398–409.
- Ercan, Y.N. (2000). “İçsel Büyüme Teorisi: Genel Bir Bakış”. Planlama Dergisi. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Yayınları. DPT’nin 42 Kuruluş Yılı Özel Sayısı. 129–138.
- Erdoğan, S. ve Mangır, F. (2011). “2008–2009 Dünya Ekonomik Krizi ve BRIC Ülkeleri”. Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi. 5–17.
- Eriçok, R.E. ve Yılcı, V. (2013). “Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı”. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi. VIII(I). 87–101.

- Erkekoğlu, H. (2007). “AB’ye Tam Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Üye Ülkeler Karşısındaki Görelî Gelişme Düzeyi: Çok Değişkenli İstatistiksel Bir Analiz”. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 14 (2), 28–50.
- Frank, W.P. and Frank, E.C. (2010). “International Business Challenge: Can The BRIC Countries Take World Economic Leadership Away from the Traditional Leadership in the Near Future?”. International Journal of Arts and Sciences. 3(13), 46–54.
- Galor, O. (1996), “Convergence? Inference from Theoretical Models”, Economic Journal, 106 (437), 1056–1069.
- Galor, O. and Moav, O. (2001). “Evolution and Growth”. European Economic Review. 45, 718–729.
- Galor, O. and Weil, D.N. (1999). “From Malthusian Stagnation to Modern Growth”. The American Economic Review. 89(2), 150–154.
- Galor, O. and Weil, D.N. (2000). “Population, Technology, and Growth: from Malthusian Stagnation to the Demographic Transition and Beyond”. The American Economic Review. 90(4), 806–828.
- Genç, M.C. ve Atasoy, Y. (2010). Ar&Ge Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi. V(II), 27–34.
- Gomme, P. (1993). “Money and Growth Revisited: Measuring the Costs of Inflation in an Endogenous Growth Model”. Journal of Monetary Economics. 32 (1), 51–77.
- Gorshkov, M. (2008). “Socio–Political and Socio–Cultural Transformations in Russia in Putin’s Era”. Eurasian Review. 1, 47–67.
- Goswami V.K. (2013). “Indian Economic Structure: A View Point”. Shodh Sanchayan. 4(1), 1–8.
- Göçer, İ. (2012). “Türkiye’de Cari Açığın Nedenleri, Finansman Kalitesi ve Sürdürülebilirliği: Ekonometrik Bir Analiz”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 8(1), 213–242.
- Gökbulut, Y. ve Ubuz, B. (2013). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Prizma Bilgileri: Tanım ve Örnekler Oluşturma”. İlköğretim Online, 12(2), 401–412.

- Göktaş Yılmaz, Ö. (2005). “Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi. 2, 63–76.
- Grossman, M. G. and Helpman, E. (1989). “Product Development and International Trade”. Journal of Political Economy. 97(6), 1261–1283.
- Gübe, Y. (1997). “İktisadi Büyüme ve İhracat Performansı”. Hazine Dergisi. 6, 17–26.
- Haberler, G. (1964). “Integration and Growth of the World Economy in Historical Perspective”. The American Economic Review, 54(2/1), 1–22.
- Halm, G.N. and Daly, F.St.L. (1945). “The Scope and Method of Economics”. The Canadian Journal of Economics and Political Science. 11(2), 165–176.
- Hansen, G.D. and Prescott, E.C. (2002). “Malthus to Solow”. American Economic Review. 92(4), 1205–1217.
- Harrod, H.R.F. (1938). “Scope and Method of Economics”. The Economic Journal. 48(191), 383–412.
- Hartley, P.M. and Rogers.L.C.G. (2005). “Two–Sector Stochastic Growth Models”. Australian Economic Papers. 44(4), 322–351.
- Haslag, J. H. (1995). Monetary Policy, Banking and Growth. Research Working Paper. Federal Reserve Bank of Dallas.
- Herwartz, H. and Siedenburg, F. (2007). “Determinants of Current Account Imbalances in 16 OECD Countries: An Out–of–Sample Perspective”. Review of World Economics. 143(2), 349–374.
- Hicks, J.R. (1975). “The Scope and Status of Welfare Economics”. Oxford Economic Papers. 27(3), 307–326.
- Hitt, M.A., H. Li and W.J. Worthington (2005). “Emerging Markets as Learning Laboratories: Learning Behaviors of Local Firms and Foreign Entrants in Different Institutional Contexts”. Management and Organization Review. 1, 353–80.

- Ho, W. (1996). “Imperfect Information, Money and Economic Growth”. *Journal of Money, Credit and Banking*. 28(4), 578–603.
- Huelshoff, M. (1993). “European Integration After the SEA: The Case of the Social Charter”. *Political Research Quarterly*. 46 (3), 619–640.
- Im, K.S., Pesaran, M.H. and Shin, Y. (2003). “Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels”. *Journal of Econometrics*. 115, 53–74.
- Işık, N., Engeloğlu, Ö. ve Kılıç, E.C. (2015). “Kişi Başına Gelir İle Çevre Kirliliği Arasındaki İlişki: Gelir Seviyesine Göre Ülke Grupları İçin Çevresel Kuznets Eğrisi Uygulaması”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(2), 107–125.
- İşcan, İ.H. ve Hatipoğlu, Y.Z. (2011). “RF’de Serbest Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve 2008 Küresel Krizi”. *İstanbul İktisat Fakültesi Mecmuası*. 61(1), 177–237.
- Kao, C., Chyu, C.L. (2003). “Least-Squares Estimates in Fuzzy Regression Analysis”. *European Journal of Operational Research*. 148, 426–435.
- Keskin, A. (2011). “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye”. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 25(3–4), 125–153.
- Kızılkaya, O. ve Koçak, E. (2014). “Kamu Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Bir Panel Veri Analizi”. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. 6(1), 17–32.
- Kibritçioğlu, A. (1998). “İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri”. *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53(–4), 207–230.
- Kibritçioğlu, A. (2002). “On the Smithian Origins of ‘New’ Trade and Growth Theories”. *Economics Bulletin*, 2(1), 1–15.
- Kiper, S. (2012). “Brezilya Ekonomisi”. *Akademik Bakış Dergisi*. 30, 1–19.
- Koopmans, T.C. (1965). “On the Concept of Optimal Economic Growth”. *Econometric Approach to Development Planning*. 4, 225–287.

- Küçükkalay, A.M. (2001). “İktisadi Kalkınma ve Nüfus Artışı Paradoksu Üzerine Yorumlar”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2(1), 59–72.
- Lange, O.R. (1945). “The Scope and Method of Economics”. The Review of Economic Studies. 13 (1), 19–32.
- Lebe, F., Kayhan, S. Adıgüzel, U. and Yiğit, B. (2009). The Empirical Analysis of the Effects of Economic Growth and Exchange Rate on Current Account Deficit: Romania and Turkey Samples. Journal of Applied Quantitative Methods. 4(1), 69–81.
- Levin A., Lin, C.F. and Chu, C.J. (2002). “Unit Root Tests in Panel Data: Asymptotic and Finite Sample Properties”. Journal of Econometrics. 108 (revised version of 1992’s work), 1–24.
- Lucas, R.E. Jr. (1988). “On the Mechanics of Economic Development”. Journal of Monetary Economics. 22, 3–42.
- Lucas, R.E. Jr. (1993). “Making a Miracle”. Econometrica. 61(2), 251–272.
- Mankiw, G. N., Romer, D., Weil, D. (1992). “A Contribution to The Empirics of Economic Growth”. Quarterly Journal of Economics. 107, 407–437.
- Mulligan, C.B. and Sala-i Martin, X. (2000). “Measuring Aggregate Human Capital”. Journal of Economic Growth. 5(3), 215–252.
- Mundell, R. (1965). “Growth, Stability and Inflationary Finance”. Journal of Political Economy. 73(2), 97–109.
- Narin, M. ve Kutluay, D. (2013). “Değişen Küresel Ekonomik Düzen: BRIC, 3 G ve N–11 Ülkeleri”. ASOMEDYA (Ankara Sanayi Odası Yayın Organı/Ocak–Şubat 2013). 31–50.
- Nelson, R.R. and Phelps, E.S. (1966). “Investment in Humans, Technological Diffusion, and Economic Growth”. The American Economic Review. 56(1/2), 69–75.
- Neumann, J.v. (1945). “A Model of General Economic Equilibrium”. The Review of Economic Studies. 13(1), 1–9.

- North, D.C. and Weingast, B.R. (1989). “Constitutions and Commitment: The Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth-Century England”. *The Journal of Economic History*. (49), 4, 803–832.
- Özel, H. (2002). “Bir ‘Zenginlik’ Teorisi Olarak Klasik İktisadi Analizin Yöntemi”. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 4, 146–171.
- Özel, H. (2004). “Michal Kalecki ve Klasik–Marksist İktisadi Analiz”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 22(1), 1–22.
- Özel, H.A. (2012). “Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2(1), 63–72.
- Özer, M. ve Çiftçi, N. (2009). “AR–GE Tabanlı İçsel Büyüme Modelleri ve AR–GE Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 16, 219–240.
- Özlük, E. (2009). “Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütüğü”. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 11(17), 237–260.
- Özmen, A. (1986). *Zaman Serisi Analizinde Box–Jenkins Yöntemi ve Banka Mevduat Tahmininde Uygulama Denemesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özsağır, A. (2008). “Dünden Bugüne Büyümenin Dinamiği”. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10(14), 332–347.
- Pamuk, Ş. (2007). “Dünyada ve Türkiye’de İktisadi Büyüme (1820–2005)”. *Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları*, 1(2). Ankara: Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, 3–26.
- Persky, J. (1995). “Retrospectives: The Ethnology of Homo Economicus”. *The Journal of Economic Perspectives*. 9(2), 221–231.
- Pesaran, M.H., Shin, Y. and Smith, R.J. (1999). “Pooled Mean Group Estimation of Dynamic Heterogeneous Panels”. *Journal of the American Statistical Association*. 94: 621–634.
- Pomfret, R. (2007). *Is Regionalism an Increasing Feature of the World Economy? The World Economy*. 6(30), 923–947.

- Pons–Novell, J. and Viladecans–Marsal, E. (1998). “Kaldor’s Laws and Spatial Dependence: Evidence for the European Regions”. *Regional Studies*. 33(5), 443–451.
- Ramsey, F.P. (1928). “A Mathematical Theory of Saving”. *The Economic Journal*. 38(152), 543–559.
- Rebelo, S.T. (1991). “Long–Run Policy Analysis and Long–Run Growth”. *Journal of Political Economy*. 99(3), 500–521.
- Romer, P.M. (1986). “Increasing Returns and Long–Run Growth”. *Journal of Political Economy*. 94(5), 1002–1037.
- Rowthorn, R. (1981). “Demand, Real Wages and Economic Growth”. *Thames Papers in Political Economy*. University of Greenwich, 1(39). Reprinted in *Studi Economici*. 1982, (18), 3–54.
- Sakallı, G. (2004). “Optimum Para Sahası Teorisi Çerçevesinde Avrupa Parasal Birliği ve Türkiye”. *Dış Ticaret Dergisi*. 31, 35–59.
- Sandalcılar, A. (2012). “Türkiye’nin BRIC Ülkeleriyle Ticari Potansiyeli: Panel Çekim Modeli Yaklaşımı”. *Journal of Yaşar University* 25(7), 4.164–4.175.
- Saray, M.Ö. ve Gökdemir, L. (2007). “Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978–2005)”. *Journal of Yaşar University*. 2(7), 661–686.
- Scandizzo, P.L. (1999). “Growth Trade and Factor Endowment: A Survey”. *Labour*. 13(2), 509–547.
- Schultz, T.W. (1960). “Capital Formation by Education”. *Journal of Political Economy*. 68(6), 57–583.
- Scott, M.F. (1989). *A New View of Economic Growth*. Oxford: Clarendon Press.
- Sezen, S. (2007). “ÇHC’de Sosyalist Piyasa Ekonomisi’ne Dönüşüm”. *Amme İdaresi Dergisi*. 40(1). 27–56.
- Sezer, Ö. (1995). *Rusya İhracat Pazar Araştırması*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

- Sidrauski, M. [1967(a)]. “Inflation and Economic Growth”. The Journal of Political Economy. 75 (6), 796–810.
- Sidrauski, M. [1967(b)]. “Rational Choice and Patterns of Growth in a Monetary Economy”. American Economic Review. 51(2), 534–544.
- Stein, J.L. (1970). “Monetary Growth Theory in Perspective”. American Economic Review. 60, 85–106.
- Şahin, B. E. (2011). “Türkiye’nin Cari Açık Sorunu”. Ekonomi Bilimler Dergisi. (3)2, 47–56.
- Şanlı, F.B. (2004). “Küreselleşme Ve Ekonomik Entegrasyonlar”. Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi, (2), 160–166.
- Şimşek, M. (2005). “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne (WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin’in Geleceğine İlişkin Senaryolar”. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 12(2), 77–90.
- Şiriner, İ. ve Doğru, Y. (2005). “Türkiye Ekonomisi’nin Büyüme Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme”. Yönetim Bilimleri Dergisi. 3(2), 162–182.
- Taban, S. ve Kar, M. (2003). “Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 58(3), 145–169.
- Taban, S. ve Kar, M. (2006). “Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Analizi, 1969–2001”. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 6(1), 159–181.
- Tagliacozzo, G. (1945). “Croce and the Nature of Economic Science”. Quarterly Journal of Economics. 59(3), 307–329.
- Takım, A. (2010). “Türkiye’de Ekonomik Büyüme ile İşsizlik Arasındaki İlişki: Granger Nedensellik Testi”. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 27, 315–325.
- Tarı R. ve Bozkurt, H. (2006). “Türkiye’de İstikrarsız Büyümenin Var Modelleri İle Analizi (1991.1–2004.3)”. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi. (4), 12–28.
- Tekgöl, Y.B. ve Cin, M.F. (2013). “Post–Keynesyen Talep Yönelimli Büyüme Modelleri”. Yönetim ve Ekonomi. 20(2), 317–338.

- Telatar, O.M. ve Terzi, H. (2009). “Türkiye’de Ekonomik Büyüme ve Cari İşlemler Dengesi İlişkisi”. Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi. 2(23). 119–134.
- Tobin, J. (1965). “Money and Economic Growth”. *Econometrica*. 33(4), 671–684.
- Toprak, Z.F. (2009). “Flow Discharge Modeling in Open Canals Using a New Fuzzy Modeling Technique (SMRGT)”. *Clean–Soil, Air, Water*. 37 (9), 742–752.
- Türker, M.T. (2009). “İçsel Büyüme Teorilerinde İçsel Büyümenin Kaynağı ve Uluslararası Ticaret Olgusuyla İlişkisi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 25, 87–94.
- Türkkan, E. (1999). “Kısmi Ekonomik Liberalizm ve Güven Sorunu”. *Yeni Türkiye*. 25(Ocak–Şubat 1999), 354–372.
- Uyar, S. (2000). “Ekonomik Bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi”. *Dış Ticaret Dergisi*. (19), 103–130.
- Uysal, Ö. (2012). “Parasal Büyüme Modellerinin Sürdürülebilir Büyüme Bağlamında Sınıflandırılması”. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. 4(3), 111–119.
- Uzawa, H. (1961). “On a Two–Sector Model of Economic Growth”. *Review of Economic Studies*. 29(21), 40–47.
- Uzawa, H. (1963). “On a Two–Sector Model of Economic Growth–II”. *Review of Economic Studies*. 30(2), 105–118.
- Uzawa, H. (1965). “Optimum Technical Change in An Aggregative Model of Economic Growth”. *International Economic Review*. 6(1), 18–31.
- Viner, J. (1917). “Some Problems of Logical Method in Political Economy”. *Journal of Political Economy*. 25(3), 236–260. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://goo.gl/tl9HCH>.
- Weiner, M. (1965). “Political Integration and Political Development”. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Volume: 358. New Nations: The Problem of Political Development. 52–64.
- Westerlund, J. (2006). “Testing for Panel Cointegration with Multiple Structural Breaks”. *Oxford Bulletin of Economics & Statistics*. 68: 101–132.

- Wicksteed, P. H. (1914). “The Scope and Method of Political Economy in the Light of the “Marginal” Theory of Value and of Distribution”. The Economic Journal. 24, (93), 1–23.
- Williams, K.M.P. (2002). “An American Undergraduate Point of View on Economics Education”. Post-Autistic Economics Review. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. [http://www.autisme-economie.org/sites/autisme-economie.org/IMG/article_PDF/ An-American-Undergraduate-Point-of_a131.pdf](http://www.autisme-economie.org/sites/autisme-economie.org/IMG/article_PDF/An-American-Undergraduate-Point-of_a131.pdf).
- Yalçinkaya M. H. (1997). “Avrupa Birliği ve Gümrük Birliği Sürecinde Türk Sanayinin Rekabet Gücü”. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 3(1), 403–436.
- Yalçinkaya, Ö. ve Temelli, F. (2014). “Ekonomik Büyüme ile Cari İşlemler Dengesi Arasındaki İlişki: BRICS ve MINT (1992–2013)”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(4), 201–224.
- Yavilioğlu, C. (2002a). “Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi ve Kavramsal Kökenleri”. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Dergisi. 3(1), 59–77,
- Yavilioğlu, C. (2002b). “Geri Kalmışlık Olgusu ve Ekonomistik Kalkınma Teorileri (Eleştirel Bir Yaklaşım)”. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Dergisi. 3(2), 49–70.
- Yıldırım, S. ve Özer, M. (2010). “Aghion–Howitt Büyüme Modeli Çerçevesinde Kurumsal Yapının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerinin Panel Veri Analizi”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 11(1), 123–141.
- Yıldız, M. (1999). “Bütünleşme Biçimleri ve Avrupa Birliği”. Dış Ticaret Dergisi. 4(15), 89–117.
- Yılmaz, A. (2000). “Avrupa Birliği Entegrasyonu Çerçevesinde Supranasyonalizm”. Yeni Türkiye (Avrupa Birliği Özel Sayısı). 1, 6 (35), 387–393.
- Yılmaz, Ö. ve Akıncı, M. (2011). “İktisadi Büyüme ile Cari İşlemler Bilançosu Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15 (2): 363–377.
- Zadeh, L.A. (1965). “Fuzzy Sets”. Information Control. 8 (3). 338–353.

Diğer Yayınlar

- Acaravcı, A. (2006). Reel İş Çevrim Kuramı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akça, H. (2015). “Beşeri Sermaye Harcamaları: Türkiye’de Yaşanan Gelişmeler ve Sonuçlar Üzerine Bir İnceleme”. Uluslararası Avrasya Ekonomileri Konferansı (9–11 Eylül 2015). Oturum: 6E. Kalkınma I. Kazan/RF, 855–863.
- Akçadağ Alagöz, E. (2009). “Yükselen Güç Hindistan”. <http://www.bilgesam.org/incele/84/yukselen-guc-hindistan/#.V4axariLTIU>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Alataş, S. (2014). Ekonomik Kalkınmayı Belirleyen Faktörler: Ampirik Bir Analiz. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altan, F. (2006). Türkiye İlleri İçin Bir Ekonomik Yakınsama Sınaması ve İmalat Sanayi Yatırımları ile Eğitimin Büyümeye Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anıl, F. (2015). “Avrupa’daki Karamsar Beklentilere Rağmen Türkiye’de İyimserlik Artıyor”. <http://fatihanil.com/avrupadaki-karamsar-beklentilere-ragmen-turkiyede-iyimserlik-artiyor/#sthash.74RlnZB8.dpuf>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Araz, S. (2015). “Küresel Güney ve BRICS Ülkeleri”. <http://akademikperspektif.com/2015/02/25/kuresel-guney-ve-brics-ulkeleri/> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016).
- Arslan, Ü. (2007). Kurumların İktisadî Büyüme Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Artan, S. (2000). İçsel Büyüme Teorileri ve Türkiye Örneği: Yatırım Harcamaları–Ekonomik Büyüme İlişkisi (1963–1999). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ateş, S. (1998). Yeni İçsel Büyüme Teorileri ve Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamiklerinin Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Avcı, S. (2015). Cari Açık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi–Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Aytun, C. (2008). İktisat Nedir? Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://cengizaytun.blogspot.com.tr/2008/03/iktisat-nedir.html>.
- Başer, A. (2010). “Brezilya’nın Ekonomik Gelişimi ve Küresel Güç Olma İsteği”. Ankara: Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Analizler Merkezi.
- Benli, A.O. (2011). RF Ülke Raporu. Ankara: İGEME Yayınları.
- Bilici, N. (2010). “Hindistan: ‘Türk’ Geçmişine Yolculuk”. <http://www.dunya.com/yorum-inceleme/hindistan-turk-gecmisine-yolculuk-101185h.htm>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Boratav, K. (2010). “Ülkemizde ve Dünyada Yaşanan Özelleştirmelerin Genel Bir Değerlendirilmesi (05 Aralık 2009–I. Oturum)”. Türkiye’de Özelleştirme Gerçeği Sempozyumu (III). Ankara: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. http://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/8ed21db4f678f3b_ek.pdf.
- BTSO (2016). Hindistan Ülke Raporu. Bursa: BTSO Yayınları.
- Bulten, U. (2003). Teknolojik Değişme İktisatçılığının Başlıca Meseleleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Chinn, M. and Prasad, E.S. (2000). Medium–Term Determinants of Current Accounts in Industrial and Developing Countries: an Empirical Exploration. Massachusetts: National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper Series No: 7581.
- Cooper, W.H. (2009). “Russia’s Economic Performance and Policies and Their Implications for the United States”. Congressional Research Service–RL34512. <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34512.pdf>. (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016).
- Çakır, A. (2012). Cari Açık–Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalış, A. (2007). Hindistan Ülke Profili. Ankara: T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME) Yayınları.
- Çemrek, M. (2010). “Rusya Federasyonu Hakkında Genel Bilgiler”. İçinde: Rusya Raporu. Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü., 17–24.

Çiftçi, Ö. (2001). Serbest Ticaret Antlaşmaları ve Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

De Gregorio, J. (1996). Inflation, Growth, and Central Banks. WB Policy Research Working Paper No: 1575.

DEİK (2012). RF Ülke Bülteni. İstanbul: DEİK Yayınları.

DEİK (2013). Brezilya Ülke Bülteni–Eylül 2013. İstanbul: DEİK Yayınları.

DEİK (2014). Brezilya Ülke Bülteni–Aralık 2014. İstanbul: DEİK Yayınları.

Deniz, N. (2007). İyi Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Yatırım Bütçesinin Etkin Yönetimi ve Türkiye İçin Model Önerisi. Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Yayınları.

Department of Political Science and International Relations Posc/Uapp 816. (2010). Time Series Regression. Erişim: [<http://www.udel.edu/htr/Statistics/Notes816/class20.PDF>]. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

Develi, A. (2010). AB için Entegrasyon Aracı Olarak Enerji ve Türkiye'nin Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, N. (2006). Yakınsama Teorileri: Türkiye ve Avrupa Birliği Bölgeleri Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dolgikh, E. And Kokin, S. (2009). "The Chinese and the other BRIC Countries: The Comparative Analysis". 16th International Conference on Management Science and Engineering. Moscow. 14–16 September 2009. In: Conference Proceedings (Editors: H.Lang and Y.Yang). 885–889.

Dural, H. (2015). "Çin ABD'yi Geçti". [Erişim: http://ulusalyol.net/cin-abdyi-gecti/#_ftn2]. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

Durbin–Watson Significance Tables. https://www3.nd.edu/~wevans1/econ30331/Durbin_Watson_tables.pdf. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

- Dutram, E. (2011). “Forget BRIC ETFs: Look To VISTA Nations For Better Opportunities”. <http://etfdb.com/2011/forget-bric-etfs-look-to-vista-nations-for-better-opportunities/>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Eğilmez, M. (2012). “Kapitalizm ve Üç Büyük Krizi”. <http://www.mahfiegilmez.com/2012/03/kapitalizm-ve-uc-buyuk-kriz.html>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Ekici, F. (t.y.). BRIC. omerergun.com/yonetim/resimdosyalar/BRICS.docx. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Ekrem, E. (2013). “2030: ABD Hegemonyasının Çöküşü ve Çin”. <http://www.sde.org.tr/tr/authordetail/2030-abd-hegemonyasinin-cokusu-ve-cin/1210>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Elbasan, P. (2011a). “Yeni Bir Uluslararası Oluşum: MIST”. <http://www.bilgesam.org/incele/233/-yeni-bir-uluslararasi-olusum-mist/#.V7HsjY9OJMs>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Elbasan, P. (2011b). “BRICS: Çok Kutuplu Bir Dünyaya Doğru”. <http://www.bilgesam.org/incele/86/-brics-cok-kutuplu-bir-dunyaya-dogru/#.V7QkopiLTIU>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Emich, P. (2010). Autocorrelation. people.emich.edu/jthornton/text-files/Econ415_autocorrelation.doc. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Erçel, G. (1999). “Relationship Between Inflation And Growth”. <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/ing/2000/Inflation.html>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Erol, H. (2010). “Soğuk Savaş Sonrası RF’nin Federatif Yapısı”. <http://tr.caspianweekly.org/ana-kategoriler/kafkaslar/2650-souk-sava-sonras-rusya-federasyonunun-federatif-yaps.html>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Evans, W. (2010). Durbin Watson Significance Tables. http://www.nd.edu/~wevans1/econ30331/Durbin_Watson_tables.pdf. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Evlimoğlu, U. (2005). Avrupa’da Parasal Bütünleşme Sonrasındaki Ekonomik Gelişmeler ve Türkiye. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Fikir, H. (2010). Türkiye’de Kamu Harcamaları ve İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fisunoğlu, M., Pınar, M. ve Aydoğuş, O. (1998). “Türkiye’nin Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Rusya Federasyonu ile Tarımsal Ticaret Olanakları”. Ankara: TEAE Çalışma Raporu/ 1998–1.
- Freund, C. and Warnock, F. (2005). “Current Account Deficits in Industrial Countries: The Bigger They are, the Harder They Fall?”. Massachusetts: National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper Series No: 11823.
- Ghosh, J., Havlik, P., Ribeiro, M.P. and Urban, W. (2009). Models of BRICs’ Economic Development and Challenges for EU Competitiveness (Research Report No: 359). Vienna: The Vienna Institute for International Economic Studies.
- Gitmez, E. (2013). Brezilya Ülke Raporu. Karacadağ Kalkınma Ajansı Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi. <http://www.karacadag.org.tr/SayfaDownload/Brezilya%20%C3%9C%20Raporu,%20E.%20Gitmez.pdf>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016
- Göçer, İ. (2012). “Türkiye’de Cari Açığın Nedenleri, Finansman Kalitesi ve Sürdürülebilirliği: Ekonometrik Bir Analiz”. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 8(1), 213–242.
- Gök, B. (2008). Türkiye’de Cari Açık ve Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökçe, C. (2007). Ekonomik Büyüme Sürecinde Enerinin Değişen Rolü: Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gökçe, D. (2003a). “Çin Böreği Pişti”. <http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/11/29/yazarlar/yazarlar30.html>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Gökçe, D. (2003b). “Ya Bir Tüketirlerse”, <http://arsiv.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2003/12/01/yazarlar/yazarlar30.html>. Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2016.
- Güngör, B. (2010). Türkiye’de Cari İşlemler Hesabı Dengesi ve Portföy Yatırımları İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Hamit, A. (2010). Korelasyon Analizi. http://maden.karaelmas.edu.tr/hocalar/hamitaydin/Sunu_6ci_hafta.pdf. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Ishihara, N. (2015). Main Economic and Financial Indicators–Russian Federation. Mitsubishi UFJ Financial Group (MUFG) Publications. <http://www.bk.mufg.jp/report/ecoeu2015e/Russia-20150420-E.pdf>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Işık, H.B., Kılınç, E.C. ve Bilgin, O. (2015). “Tarım Kredilerinin Tarımsal Üretim Üzerindeki Etkisi”. EY International Congress on Economics II “Growth, Inequality and Poverty”. Ankara/Turkey: November 5–6, 2015.
- İlyas, A. İ. ve Haskınacı, Ş. (2003). Rusya Ülke Etüdü. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları (Yayın No: 2003–24) .
- İTKİB (2014). Halı Pazarı Olarak Çin Halk Cumhuriyeti. İstanbul: İTKİB Yayınları.
- Kandil M. and Greene J. (2002). The Impact of Cyclical Factors on the US Balance of Payments. Washington: IMF Working Paper No: WP/02/45.
- Kantörün, U. (2010). “Rusya’nın Bölgesel Enerji Politikaları”. http://www.bilgesam.com/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=652:rusyann-boelgesel-enerji-politikalar&catid=131:enerji&Itemid=146. Erişim Tarihi: 29 Kasım 2013.
- Kar, M. (2010). “Rusya’nın Makroekonomik Yapısı”. İçinde: Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: Yeni Rusya (Proje Yönetimi: Y.Aktay, Proje Koordinatörü: K. Dilek). Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları. 11–20.
- Karbuz, G. Ve Pilpil, G. (2013). Brezilya Federatif Cumhuriyeti Ülke Raporu. Ankara: Ankara Üniversitesi Latin Amerika Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Kaya, Ö. (2008). Sivil Toplum Kuruluşları ve Kalkınma. Yeterlilik Tezi. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı.
- Kılınç, E.C. (t.y.) “İçsel Büyüme Modelleri”, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <https://kilincefe.wordpress.com/ekonomik-analiz/iktisat-okullari/>.
- Kırdar, D. (2005). Gümrük Birliği’nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kongar, E. (1998). “Kalkınma ve Gelişme Stratejilerinde Kültür Politikalarının Yeri: Türkiye Örneği”. Kültür Girişimi Kültür Politikaları Uluslararası Sempozyumu (Ekim 1998). İstanbul. http://www.kongar.org/makaleler/mak_ka.php. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Kongar, E. (t.y.). “Ekonomik Büyüme ve Kültürel Kalkınma”. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. http://www.kongar.org/makaleler/mak_mi.php.
- KTO (2014). Brezilya Ülke Raporu. Konya: KTO Yayınları.
- Kostakoğlu, S.F. ve Dibo, M. (2011). “Türkiye’de Cari Açık ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Var Yöntemi ile Analizi”. Eskişehir: Anadolu International Conference in Economics II (EconAnadolu 2011) June 15–17, 2011.
- Kök, R. ve Şimşek, N. (2012). İktisat Biliminin Paradoksal Yapısı Üzerine. Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu Yayınları. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://tek.org.tr/dosyalar/bunalim4.pdf>.
- Kökçü, H.B. (2007). Doğrudan Yabancı Yatırımın Ekonomik Büyümeye Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1987–2006). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Krieger–Boden, C. (2002). “European Integration and the Case for Compensatory Regional Policy”. Dortmund: Preliminary paper to be presented at the 42nd European Congress of the European Regional Science Association, August 27th–31st 2002.
- Külünk, M.Z. (2009). Hindistan Ülke Etüdü. <http://www.inancgroup.com/pdf/0451367.PDF>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Maksimova, M. (1976). “Comments on Paper: Types of Economic Integration by B. Balassa”. In Economic Integration Worldwide, Regional, Sectoral: Proceedings of the Fourth Congress of the International Economic Association Held at Budapest/Hungary (Editor: F. Machlup, International Economic Association). MacMillan. London: 32–36.
- Marshall, A. (1916). Principles of Economics (Seventh Edition). London: MacMillan.
- Meşe, N. (2010). Küresel Ekonomide Güç Dengelerindeki Değişim ve BRICS. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Muratoğlu, Y. (2011). Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Arasındaki Asimetrik İlişki ve Türkiye’de Okun Yasasının Sınanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nye, J.S. (2010). “Can Russia Be Great?”. <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/can-russia-be-great/416075.html>. (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016).
- O’Neill, J. (2001). “Building Better Global Economic BRICs”. New York: Goldman Sachs Global Economics Paper No: 66.
- O’Neill, J. (2013). The Growth Map: Economic Opportunity in the BRICs and Beyond. New York: Portfolio.
- O’Neill, J. and Stupnytska, A. (2009). “The Long-Term Outlook for the BRICs and N-11 Post Crisis”. New York: Goldman Sachs Global Economics Paper No: 192.
- Oeking, A. and Zwick, L. (2015). On the Relation between Capital Flows and the Current Account. Bochum: RUHR Economic Papers.
- Ok, S.T. ve İlyas, A.İ. (1998). ÇHC Tüketim Malları İhracat Pazar Araştırması. İstanbul: İTO Yayınları.
- Oxenstierna, S. (2014). “The Russian Economy: Can Growth Be Restored within the Economic System?”. Swedish Defence Research Agency (FOI) Department of Defense Economics. Publication No: FOI-R-3876-SE.
- Öğütçü, M. (1995). 2000’li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süper Güç: Çin. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Özalp, H. (2011). Avrupa Parasal Birliği’nin Optimal Para Alanı Teorisi Çerçevesinde Analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, K. ve Öksüzler, O. (2007). Amerika Kıtasındaki Ekonomik Entegrasyonlar: Analiz ve Değerlendirme. İçinde: O.Küçükahmetoğlu, Ş.Tüylüoğlu ve H.Çeştepe (Eds.). Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım. Bursa: Ekin Yayınları, 365–383.
- Özger, D. (2015). Türkiye Açısından BRICS Ekonomilerinin Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özmen, A. (1986). Zaman Serisi Analizinde Box-Jenkins Yöntemi ve Banka Mevduat Tahmininde Uygulama Denemesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Papademos, L. (2003). “The Contribution of Monetary Policy to Economic Growth”. 31. İktisat Konferansı (12 Haziran 2003). Viyana.
- Patten, S.N. (1894). The Scope of Political Economy. Hand Book of the American Economic Association, Together with Report of the Sixth Annual Meeting. 9 (1), University of Chicago, 62-64.
- Prasad, E.S., Rajan, R.G. and Subramanian, A. (2007). Foreign Capital and Economic Growth. Massachusetts: National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper Series No: 13619.
- Riley, G. (2012). “Focus on India-Comparative Advantage”. <http://www.tutor2u.net/economics/blog/unit-4-macro-focus-on-india-comparative-advantage>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Rodrik, D., Subramanian, A. and Trebbi, F. (2002). “Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Geography and Integration in Economic Development”. Massachusetts: National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper. No. 9305.
- Sandıklı, A. (2008). “Geleceğin Süper Gücü Çin”. <http://www.bilgesam.org/incele/881/-gelecegin-super-gucu-cin/#.V7HR7ZiLTIU>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2008.
- Saraç, T.B. (2009). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıkaya, F. (2013). Hindistan Ülke Raporu. Nazilli: Nazilli Ticaret Odası Yayınları.
- Savi, F.Z., Kandemir, O. ve Ulusoy, T. (2008). “Teknoloji ve Yeniden Şekillendirildiği Makro-Ekonomik Büyüme Modelleri”. USİMP. Üniversite Sanayi İşbirliği Ulusal Kongresi (26-27 Haziran 2008). Adana, 124-135.
- Sezer, Ö. (1995). Rusya İhracat Pazar Araştırması. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

- Sökmen, L. (2014). “Uzak Topraklar: Çin Halk Cumhuriyeti”. <http://akademikperspektif.com/2014/09/05/uzak-topraklar-cin-halk-cumhuriyeti/>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Sönmez, N. (2004). Ekonomik Entegrasyon Modelleri. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Gümrük Müsteşarlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü.
- Suphapakorn T. (2012). “Comparative Advantage-India” https://www.academia.edu/5161699/Comparative_Advantage_-_India. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Şahin, A. (2008). “Hindistan Raporu”. Güney Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi. <http://www.setav.org/ups/dosya/28432.pdf>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- Şahin, İ. and Muçuk, M. (2014). The Effect of Current Account Deficit on Economic Growth: The Case of Turkey. Reykjavik: 11th International Academic Conference.
- Şekeroğlu, G. (2007). Türk Gümrük Mevzuatı’nın Topluluk Mevzuatına Uyumu. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, E. (2011). Brezilya Ülke Raporu. Ankara: İGEME Yayınları.
- Tahsin, E. (2007). Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde AB ve Latin Amerika Entegrasyonlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tatari, B. (2006). “Brezilya Ekonomisi ve Türkiye-Brezilya Dış Ticareti”. İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları.
- Temur, F. (2010). “Rusya’nın Enerji Politikaları”. İçinde: Siyaseti, Ekonomisi, Güvenliği, Dış Politikaları ve Stratejik İlişkileriyle: Yeni Rusya (Proje Yönetimi: Y.Aktay, Proje Koordinatörü: K. Dilek). Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları. 21–24.
- TETSIAD (2012). Brezilya Ülke Raporu. http://www.tetsiad.org/files/downloads/bilgi_bankasi/ulke_raporlari/ulke_raporlari_brezilya.pdf. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.
- TETSIAD (2014). RF Ülke Raporu. http://www.tetsiad.org/files/bilgi_bankasi/ulke_raporlari/RUSYA%20Ulke%20Raporu.pdf. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

- TOBB (2004). “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne Üyeliğinin Getirdikleri”. <http://www.dtik.org.tr/dc/editor/file/raporlar/tobb-cinraporu.pdf>. Erişim Tarihi:
- Topaloğlu, T. (2010). Avrupa Birliği ile Türkiye Arasında Tesis Edilen Gümrük Birliği ve Türkiye Açısından Mali Etkilerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Toprak, S. (2011). Çok Değişkenli Uyarlamalı Regresyon Eğrileri ve Konik Programlama ile Zaman Serilerinin Modellenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Turguter, Y. (2011). Türkiye Ekonomisinde Cari İşlemler Açığı ve İktisadi Büyüme İlişkisinin Analizi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD-2005). TÜSİAD International Brezilya Ziyareti Raporu. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Türkmen, F. (2002). Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye’de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması. Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı (Yayın No: 2655).
- Türkoğlu, M. (1998). Brezilya Ülke Profili. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayınları, No: 1998-34.
- Uyanık, T. (2011). Hindistan Ülke Raporu. Ankara: İGEME Yayınları.
- Wansink, M.J.O. (1995). Towards a Theory of Technological Mismatch: I-II. MERIT Research Memorandum Series. University of Maastricht.
- Williams, K.M.P. (2002). “An American Undergraduate Point of View on Economics Education”. Post-Autistic Economics Review. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. http://www.autisme-economie.org/sites/autisme-economie.org/IMG/article_PDF/An-American-Undergraduate-Point-of_a131.pdf.
- Wilson, D. and Purushothaman, R. (2003). “Dreaming With BRICs: The Path to 2050”. New York: Goldman Sachs Global Economics Paper No: 99.

Yaşar, B. (2012). Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Türk Gümrük Teşkilatı Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yener, A. (2014). “Karl Marx’ın Büyüme Teorisi”. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016. <http://www.stratejikanaliz.com/ekonomi/karl-marksin-buyume-teorisi/>

Zengin, E. ve Ayaz, M. (2014). “Sosyal Sermaye Ölçütleri ve Türkiye”. Türkçe Konuşan Ülkelerin Kalkınması İçin Ulusal Stratejiler. V. Türk Dünyası Sosyologlar Birliği Kongresi Materyalleri. Almatı: 25–26 Nisan 2014, 281– 291.

<http://aykut.kibritcioglu.com>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://www.academicjournals.org>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://www.dicle.edu.tr>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://www.jstor.org>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://www.mathworks.com/products/matlab/tryit.html>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://www.sciencedirect.com>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://www.ssrn.com/>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://www.stata.com/>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://statisticstimes.com/economy/countries-by-gdp-capita-ppp.php>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://www.theglobaleconomy.com>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://ulakbim.tubitak.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<http://www.worldbank.org>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<https://www.embrapa.br/>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

<https://www.ebscohost.com/>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

World Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

“Economic Integration Stages”. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Economic_integration_stages_\(World\).png](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Economic_integration_stages_(World).png). Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

The Uzawa Two-Sector Growth Model, (t.y). <http://cruel.org/econthought/essays/growth/multisector/uzawagr1.html>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

Ekonomi Bakanlığı web sitesi, (t.y.). “Hindistan’ın Dış Ticaret Politikası ve Vergiler”. <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disiliskiler/ulkeler/ulke-detay/Hindistan/html>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

“Rusya Varını Yoğunu Satacak”. <http://www.haberler.com/rusya-varini-yogunu-satacak-2171208-haberi/>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

Ekici,B. (2001). Brezilya Yönetim Sistemi; İşçileri Bakanlığı Yayınları, Ankara,2001.

omerergun.com/yonetim/resimdosyalar/BRICS.docx.

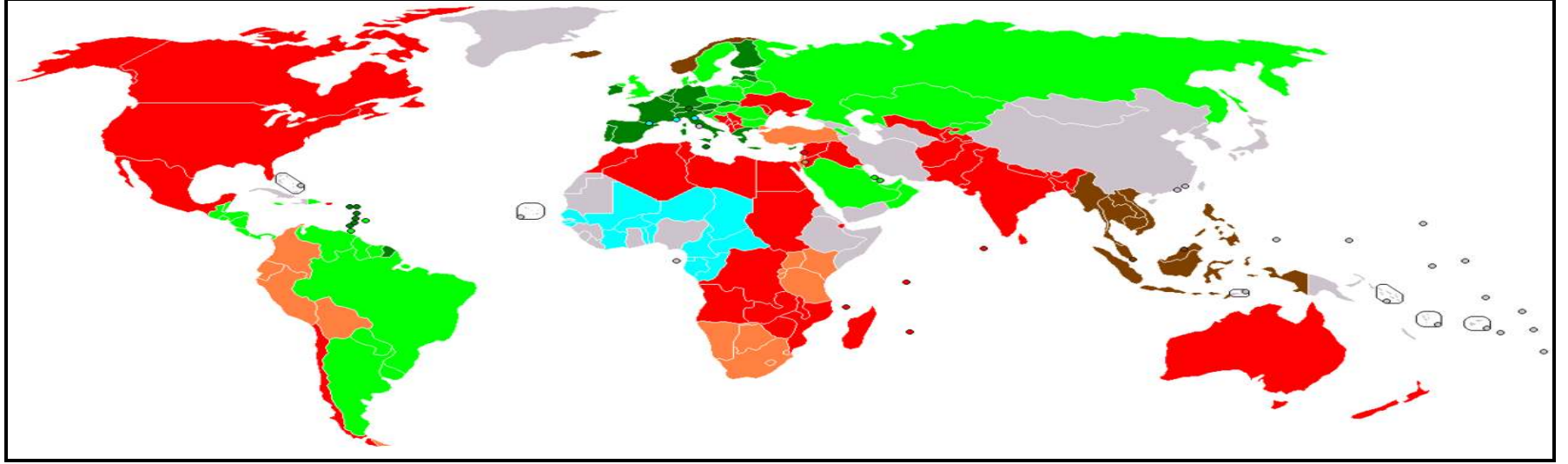
IBEF (2016). “Indian Economy Overview”. <http://www.ibef.org/economy/indian-economy-overview>. Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016.

EKLER:

Birinci Bölümün Ekleri

Ek-1.1.: Dünya Genelindeki İktisadî Entegrasyonların Aşamaları²⁷

- Ekonomik ve Parasal Birlik** (CSME/Doğu Karayipler Doları, AB/Euro, İsviçre – Liechtenstein/ İsviçre Frankı)
- Ekonomik Birlik** (CSME, EAEU, EU, MERCOSUR, GCC, SICA)
- Gümrük Birliği ve Parasal Birlik** (CEMAC/XAFUEMOA/XOF)
- Ortak Pazar** (EEA – İsviçre, ASEAN)
- Gümrük Birliği** (CAN, EAC, EUCU, SACU)
- Çok Taraflı Serbest Ticaret Bölgesi** (CEFTA, CISFTA, COMESA, EFTA, GAFTA, NAFTA, SAFTA, AANZFTA, PAFTA, SADCFTA)

İkinci Bölümün Ekleri

²⁷ Kaynak: Wikipedia.

Ek–2.1.: World Bank List of Economies (July 2015)²⁸

<i>No</i>	<i>Economy</i>	<i>Code</i>	<i>Region</i>	<i>Income Group</i>	<i>Lending Category</i>	<i>Other</i>
1	Afghanistan	AFG	South Asia	Low income	IDA	HIPC
2	Albania	ALB	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
3	Algeria	DZA	Middle East & North Africa	Upper middle income	IBRD	
4	American Samoa	ASM	East Asia & Pacific	Upper middle income	..	
5	Andorra	ADO	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	
6	Angola	AGO	Sub-Saharan Africa	Upper middle income	IBRD	
7	Antigua and Barbuda	ATG	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	IBRD	
8	Argentina	ARG	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	IBRD	
9	Armenia	ARM	Europe & Central Asia	Lower middle income	IBRD	
10	Aruba	ABW	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
11	Australia	AUS	East Asia & Pacific	High income: OECD	..	
12	Austria	AUT	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
13	Azerbaijan	AZE	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
14	Bahamas, The	BHS	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
15	Bahrain	BHR	Middle East & North Africa	High income: nonOECD	..	
16	Bangladesh	BGD	South Asia	Lower middle income	IDA	
17	Barbados	BRB	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
<i>No</i>	<i>Economy</i>	<i>Code</i>	<i>Region</i>	<i>Income group</i>	<i>Lending category</i>	<i>Other</i>
18	Belarus	BLR	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	

²⁸ Bold indicates a change of classification.

Countries are listed in alphabetical order.

This table classifies all World Bank member countries (188), and all other economies with populations of more than 30,000. For operational and analytical purposes, economies are divided among income groups according to 2014 gross national income (GNI) per capita, calculated using the World Bank Atlas method. The groups are: low income, \$1,045 or less; lower middle income, \$1,046–4,125; upper middle income, \$4,126–12,735; and high income, \$12,736 or more.

Geographic classifications in this table cover all income levels.

IDA countries are those that had a per capita income in 2014 of less than \$1,215 and lack the financial ability to borrow from IBRD. IDA credits are deeply concessional—interest-free loans and grants for programs aimed at boosting economic growth and improving living conditions. IBRD loans are nonconcessional. Blend countries are eligible for IDA credits because of their low per capita incomes but are also eligible for IBRD loans because they are financially creditworthy.

Note: The term *country*, used interchangeably with *economy*, does not imply political independence but refers to any territory for which authorities report separate social or economic statistics. Income classifications set on 1 July 2015 remain in effect until 1 July 2016. Lithuania joined the euro area on 1 January 2015.

19	Belgium	BEL	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
20	Belize	BLZ	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
21	Benin	BEN	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
22	Bermuda	BMU	North America	High income: nonOECD	..	
23	Bhutan	BTN	South Asia	Lower middle income	IDA	
24	Bolivia	BOL	Latin America & Caribbean	Lower middle income	Blend	HIPC
25	Bosnia and Herzegovina	BIH	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
26	Botswana	BWA	Sub-Saharan Africa	Upper middle income	IBRD	
27	Brazil	BRA	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
28	Brunei Darussalam	BRN	East Asia & Pacific	High income: nonOECD	..	
29	Bulgaria	BGR	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
30	Burkina Faso	BFA	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
31	Burundi	BDI	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
32	Cabo Verde	CPV	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	Blend	
33	Cambodia	KHM	East Asia & Pacific	Low income	IDA	
34	Cameroon	CMR	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	Blend	HIPC
35	Canada	CAN	North America	High income: OECD	..	
36	Cayman Islands	CYM	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
37	Central African Republic	CAF	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
38	Chad	TCD	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
39	Channel Islands	CHI	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	
40	Chile	CHL	Latin America & Caribbean	High income: OECD	IBRD	
41	China	CHN	East Asia & Pacific	Upper middle income	IBRD	
42	Colombia	COL	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
43	Comoros	COM	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
44	Congo, Dem. Rep.	ZAR	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
45	Congo, Rep.	COG	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	Blend	HIPC
46	Costa Rica	CRI	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
47	Côte d'Ivoire	CIV	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IDA	HIPC
48	Croatia	HRV	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	IBRD	
49	Cuba	CUB	Latin America & Caribbean	Upper middle income	..	
50	Curaçao	CUW	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
51	Cyprus	CYP	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	EMU
No	Economy	Code	Region	Income group	Lending category	Other
52	Czech Republic	CZE	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	

53	Denmark	DNK	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	
54	Djibouti	DJI	Middle East & North Africa	Lower middle income	IDA	
55	Dominica	DMA	Latin America & Caribbean	Upper middle income	Blend	
56	Dominican Republic	DOM	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
57	Ecuador	ECU	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
58	Egypt, Arab Rep.	EGY	Middle East & North Africa	Lower middle income	IBRD	
59	El Salvador	SLV	Latin America & Caribbean	Lower middle income	IBRD	
60	Equatorial Guinea	GNQ	Sub-Saharan Africa	High income: nonOECD	IBRD	
61	Eritrea	ERI	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
62	Estonia	EST	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
63	Ethiopia	ETH	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
64	Faeroe Islands	FRO	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	
65	Fiji	FJI	East Asia & Pacific	Upper middle income	IBRD	
66	Finland	FIN	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
67	France	FRA	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
68	French Polynesia	PYF	East Asia & Pacific	High income: nonOECD	..	
69	Gabon	GAB	Sub-Saharan Africa	Upper middle income	IBRD	
70	Gambia, The	GMB	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
71	Georgia	GEO	Europe & Central Asia	Lower middle income	IBRD	
72	Germany	DEU	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
73	Ghana	GHA	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IDA	HIPC
74	Greece	GRC	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
75	Greenland	GRL	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	
76	Grenada	GRD	Latin America & Caribbean	Upper middle income	Blend	
77	Guam	GUM	East Asia & Pacific	High income: nonOECD	..	
78	Guatemala	GTM	Latin America & Caribbean	Lower middle income	IBRD	
79	Guinea	GIN	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
80	Guinea-Bissau	GNB	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
81	Guyana	GUY	Latin America & Caribbean	Lower middle income	IDA	HIPC
82	Haiti	HTI	Latin America & Caribbean	Low income	IDA	HIPC
83	Honduras	HND	Latin America & Caribbean	Lower middle income	IDA	HIPC
84	Hong Kong SAR, China	HKG	East Asia & Pacific	High income: nonOECD	..	
85	Hungary	HUN	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	
No	Economy	Code	Region	Income group	Lending category	Other
86	Iceland	ISL	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	

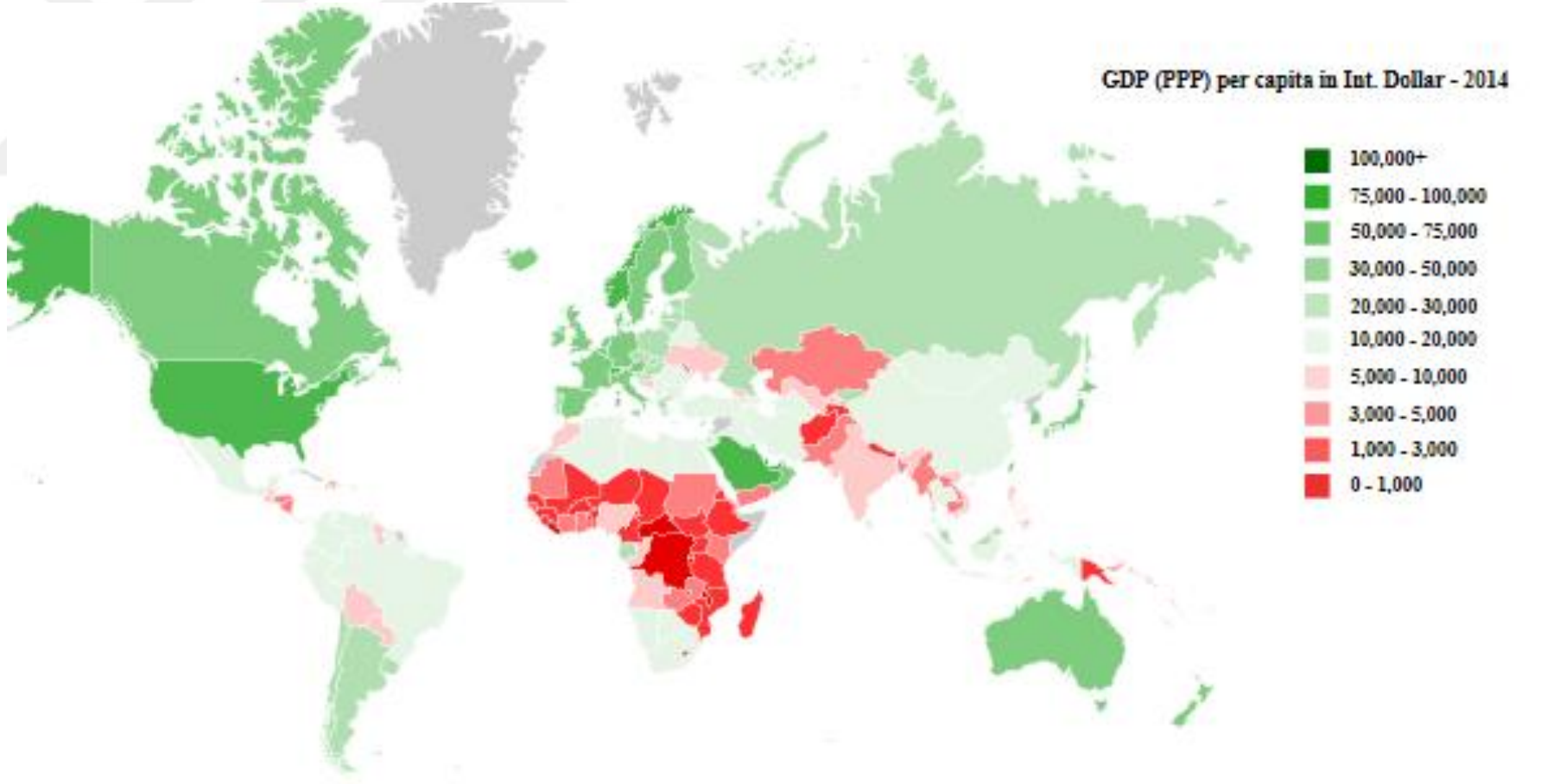
87	India	IND	South Asia	Lower middle income	IBRD	
88	Indonesia	IDN	East Asia & Pacific	Lower middle income	IBRD	
89	Iran, Islamic Rep.	IRN	Middle East & North Africa	Upper middle income	IBRD	
90	Iraq	IRQ	Middle East & North Africa	Upper middle income	IBRD	
91	Ireland	IRL	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
92	Isle of Man	IMY	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	
93	Israel	ISR	Middle East & North Africa	High income: OECD	..	
94	Italy	ITA	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
95	Jamaica	JAM	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
96	Japan	JPN	East Asia & Pacific	High income: OECD	..	
97	Jordan	JOR	Middle East & North Africa	Upper middle income	IBRD	
98	Kazakhstan	KAZ	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
99	Kenya	KEN	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IDA	
100	Kiribati	KIR	East Asia & Pacific	Lower middle income	IDA	
101	Korea, Dem. Rep.	PRK	East Asia & Pacific	Low income	..	
102	Korea, Rep.	KOR	East Asia & Pacific	High income: OECD	IBRD	
103	Kosovo	KSV	Europe & Central Asia	Lower middle income	IDA	
104	Kuwait	KWT	Middle East & North Africa	High income: nonOECD	..	
105	Kyrgyz Republic	KGZ	Europe & Central Asia	Lower middle income	IDA	
106	Lao PDR	LAO	East Asia & Pacific	Lower middle income	IDA	
107	Latvia	LVA	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	EMU
108	Lebanon	LBN	Middle East & North Africa	Upper middle income	IBRD	
109	Lesotho	LSO	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IDA	
110	Liberia	LBR	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
111	Libya	LBY	Middle East & North Africa	Upper middle income	IBRD	
112	Liechtenstein	LIE	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	
113	Lithuania	LTU	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	EMU
114	Luxembourg	LUX	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
115	Macao SAR, China	MAC	East Asia & Pacific	High income: nonOECD	..	
116	Macedonia, FYR	MKD	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
117	Madagascar	MDG	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
118	Malawi	MWI	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
119	Malaysia	MYS	East Asia & Pacific	Upper middle income	IBRD	
No	Economy	Code	Region	Income group	Lending category	Other
120	Maldives	MDV	South Asia	Upper middle income	IDA	

121	Mali	MLI	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
122	Malta	MLT	Middle East & North Africa	High income: nonOECD	..	EMU
123	Marshall Islands	MHL	East Asia & Pacific	Upper middle income	IDA	
124	Mauritania	MRT	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IDA	HIPC
125	Mauritius	MUS	Sub-Saharan Africa	Upper middle income	IBRD	
126	Mexico	MEX	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
127	Micronesia, Fed. Sts.	FSM	East Asia & Pacific	Lower middle income	IDA	
128	Moldova	MDA	Europe & Central Asia	Lower middle income	Blend	
129	Monaco	MCO	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	
130	Mongolia	MNG	East Asia & Pacific	Upper middle income	Blend	
131	Montenegro	MNE	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
132	Morocco	MAR	Middle East & North Africa	Lower middle income	IBRD	
133	Mozambique	MOZ	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
134	Myanmar	MMR	East Asia & Pacific	Lower middle income	IDA	
135	Namibia	NAM	Sub-Saharan Africa	Upper middle income	IBRD	
136	Nepal	NPL	South Asia	Low income	IDA	
137	Netherlands	NLD	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
138	New Caledonia	NCL	East Asia & Pacific	High income: nonOECD	..	
139	New Zealand	NZL	East Asia & Pacific	High income: OECD	..	
140	Nicaragua	NIC	Latin America & Caribbean	Lower middle income	IDA	HIPC
141	Niger	NER	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
142	Nigeria	NGA	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	Blend	
143	Northern Mariana Islands	MNP	East Asia & Pacific	High income: nonOECD	..	
144	Norway	NOR	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	
145	Oman	OMN	Middle East & North Africa	High income: nonOECD	..	
146	Pakistan	PAK	South Asia	Lower middle income	Blend	
147	Palau	PLW	East Asia & Pacific	Upper middle income	IBRD	
148	Panama	PAN	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
149	Papua New Guinea	PNG	East Asia & Pacific	Lower middle income	Blend	
150	Paraguay	PRY	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
151	Peru	PER	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
152	Philippines	PHL	East Asia & Pacific	Lower middle income	IBRD	
153	Poland	POL	Europe & Central Asia	High income: OECD	IBRD	
No	Economy	Code	Region	Income group	Lending category	Other
154	Portugal	PRT	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU

155	Puerto Rico	PRI	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
156	<i>Qatar</i>	QAT	Middle East & North Africa	High income: nonOECD	..	
157	Romania	ROM	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
158	Russian Federation	RUS	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	IBRD	
159	Rwanda	RWA	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
160	Samoa	WSM	East Asia & Pacific	Lower middle income	IDA	
161	San Marino	SMR	Europe & Central Asia	High income: nonOECD	..	
162	São Tomé and Príncipe	STP	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IDA	HIPC
163	Saudi Arabia	SAU	Middle East & North Africa	High income: nonOECD	..	
164	Senegal	SEN	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IDA	HIPC
165	Serbia	SRB	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
166	Seychelles	SYC	Sub-Saharan Africa	High income: nonOECD	IBRD	
167	Sierra Leone	SLE	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
168	Singapore	SGP	East Asia & Pacific	High income: nonOECD	..	
169	Sint Maarten (Dutch part)	SXM	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
170	Slovak Republic	SVK	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
171	Slovenia	SVN	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
172	Solomon Islands	SLB	East Asia & Pacific	Lower middle income	IDA	
173	Somalia	SOM	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
174	South Africa	ZAF	Sub-Saharan Africa	Upper middle income	IBRD	
175	South Sudan	SSD	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	
176	Spain	ESP	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	EMU
177	Sri Lanka	LKA	South Asia	Lower middle income	Blend	
178	St. Kitts and Nevis	KNA	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	IBRD	
179	St. Lucia	LCA	Latin America & Caribbean	Upper middle income	Blend	
180	St. Martin (French part)	MAF	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
181	St. Vincent and the Grenadines	VCT	Latin America & Caribbean	Upper middle income	Blend	
182	Sudan	SDN	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IDA	HIPC
183	Suriname	SUR	Latin America & Caribbean	Upper middle income	IBRD	
184	Swaziland	SWZ	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IBRD	
185	Sweden	SWE	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	
186	Switzerland	CHE	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	
187	Syrian Arab Republic	SYR	Middle East & North Africa	Lower middle income	IBRD	
No	Economy	Code	Region	Income group	Lending category	Other
188	Taiwan, China	TWN	East Asia & Pacific	High income: nonOECD	..	

189	Tajikistan	TJK	Europe & Central Asia	Lower middle income	IDA	
190	Tanzania	TZA	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
191	Thailand	THA	East Asia & Pacific	Upper middle income	IBRD	
192	Timor-Leste	TMP	East Asia & Pacific	Lower middle income	Blend	
193	Togo	TGO	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
194	Tonga	TON	East Asia & Pacific	Upper middle income	IDA	
195	Trinidad and Tobago	TTO	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	IBRD	
196	Tunisia	TUN	Middle East & North Africa	Upper middle income	IBRD	
197	Turkey	TUR	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
198	Turkmenistan	TKM	Europe & Central Asia	Upper middle income	IBRD	
199	Turks and Caicos Islands	TCA	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
200	Tuvalu	TUV	East Asia & Pacific	Upper middle income	IDA	
201	Uganda	UGA	Sub-Saharan Africa	Low income	IDA	HIPC
202	Ukraine	UKR	Europe & Central Asia	Lower middle income	IBRD	
203	United Arab Emirates	ARE	Middle East & North Africa	High income: nonOECD	..	
204	United Kingdom	GBR	Europe & Central Asia	High income: OECD	..	
205	United States	USA	North America	High income: OECD	..	
206	Uruguay	URY	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	IBRD	
207	Uzbekistan	UZB	Europe & Central Asia	Lower middle income	Blend	
208	Vanuatu	VUT	East Asia & Pacific	Lower middle income	IDA	
209	Venezuela, RB	VEN	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	IBRD	
210	Vietnam	VNM	East Asia & Pacific	Lower middle income	Blend	
211	Virgin Islands (U.S.)	VIR	Latin America & Caribbean	High income: nonOECD	..	
212	West Bank and Gaza	WBG	Middle East & North Africa	Lower middle income	..	
213	Yemen, Rep.	YEM	Middle East & North Africa	Lower middle income	IDA	
214	Zambia	ZMB	Sub-Saharan Africa	Lower middle income	IDA	HIPC
215	Zimbabwe	ZWE	Sub-Saharan Africa	Low income	Blend	

Ek-2.2. PPP'ye Göre Kişi Başına GDP'nin Dünya Haritası (2014)

Kaynak: statisticstimes.com

Ek–2.3.: BRIC Ülkelerinin Bazı Temel Sosyo–Ekonomik Verilerinin Yıllar İtibarıyla Seyri (1990–2015)

GÖSTERGE	ÜLKE	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Toplam Nüfus	Brezilya	150.393.143	152.916.852	155.379.009	157.812.220	160.260.508	162.755.054	165.303.155	167.893.835	170.516.482	173.153.066	175.786.441	178.419.396	181.045.592
	RF	148.292.000	148.624.000	148.689.000	148.520.000	148.336.000	148.375.726	148.160.042	147.915.307	147.670.692	147.214.392	146.596.557	145.976.083	145.306.046
	Hindistan	870.601.776	888.513.869	906.461.358	924.475.633	942.604.211	960.874.982	979.290.432	997.817.250	1.016.402.907	1.034.976.626	1.053.481.072	1.071.888.190	1.090.189.358
	ÇHC	1.135.185.000	1.150.780.000	1.164.970.000	1.178.440.000	1.191.835.000	1.204.855.000	1.217.550.000	1.230.075.000	1.241.935.000	1.252.735.000	1.262.645.000	1.271.850.000	1.280.400.000
GDP’de Mal ve Hizmet İhracatının Payı (%)	Brezilya	8,20	8,68	10,87	10,50	9,67	7,37	6,73	6,98	7,03	9,56	10,19	12,37	14,23
	RF	18,16	13,27	62,32	38,20	27,76	29,29	26,07	24,73	31,22	43,22	44,06	36,89	35,25
	Hindistan	6,93	8,35	8,69	9,66	9,72	10,66	10,21	10,51	10,83	11,25	12,77	12,34	14,02
	ÇHC	15,90	17,48	17,28	14,88	21,51	20,37	17,57	19,09	17,93	17,92	20,68	19,97	22,27
GDP’de Mal ve Hizmet İthalatının Payı (%)	Brezilya	6,96	7,91	8,39	9,10	9,67	9,26	8,91	9,59	9,41	11,42	12,45	14,56	13,39
	RF	17,94	12,99	48,25	30,49	23,20	25,89	21,85	22,53	24,55	26,17	24,03	24,22	24,46
	Hindistan	8,31	8,35	9,42	9,65	10,01	11,82	11,35	11,72	12,46	13,13	13,66	13,20	14,98
	ÇHC	13,71	15,52	16,42	16,85	20,55	18,07	16,15	14,86	13,70	15,23	18,68	18,28	20,19
GINI Katsayısı (WB Tahmini)	Brezilya	60,49	..	53,17	60,12	..	59,57	59,89	59,8	59,61	58,99	..	59,33	58,62
	RF	32,43	..	..	35,5	..	..	35,7	..	..	39,23	..	..	42,59
	Hindistan	..	..	..	30,82	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	ÇHC	..	..	..	48,38	..	..	46,1	38,41	38,14	37,44	37,09	39,6	37,28
GDP’de Tarımın Katma Değer İlave Edilmiş Payı (%)	Brezilya	8,10	7,79	7,72	7,56	9,85	5,77	5,45	5,33	5,40	5,37	5,52	5,64	6,42
	RF	16,61	14,29	7,39	8,31	6,63	7,16	7,17	6,44	5,62	7,31	6,43	6,59	6,30
	Hindistan	29,02	29,39	28,74	28,68	28,27	26,26	27,13	25,89	25,79	24,50	23,02	22,92	20,70
	ÇHC	26,72	24,15	21,43	19,39	19,54	19,66	19,39	17,96	17,22	16,13	14,75	14,06	13,38
Doğumda Toplam Yaşam Beklentisi (Yıl)	Brezilya	65,34	65,74	66,17	66,63	67,11	67,60	68,11	68,62	69,11	69,59	70,04	70,46	70,85
	RF	69,03	69,18	69,34	69,51	69,70	69,93	70,20	70,52	70,89	71,30	71,73	72,18	72,61
	Hindistan	57,94	58,44	58,95	59,45	59,95	60,44	60,92	61,37	61,81	62,23	62,63	63,02	63,40
	ÇHC	68,90	68,47	66,87	64,94	64,47	65,22	66,19	66,95	66,78	66,04	65,34	65,49	65,09
100 Kişi Başına İnternet Kullanıcısı	Brezilya	0,0000	0,0033	0,0129	0,0255	0,0377	0,1051	0,4508	0,7861	1,4779	2,0387	2,8707	4,5285	9,1494
	RF	0,0000	..	0,0007	0,0134	0,0538	0,1482	0,2698	0,4730	0,8127	1,0190	1,9772	2,9444	4,1283
	Hindistan	0,0000	..	0,0001	0,0002	0,0011	0,0262	0,0463	0,0708	0,1390	0,2732	0,5275	0,6601	1,5379
	ÇHC	0,0000	..	..	0,0002	0,0012	0,0050	0,0131	0,0324	0,1685	0,7082	1,7759	2,6397	4,5957
Kişi Başına Metrik Ton Cinsinden CO ₂ Emisyonu	Brezilya	1,3889	1,4343	1,4204	1,4621	1,5110	1,5873	1,7228	1,7901	1,8314	1,8491	1,8658	1,8912	1,8353
	RF	2,1677	2,2459	2,3142	2,4428	2,5660	2,7558	2,8443	2,8206	2,6767	2,6486	2,6969	2,7421	2,8852
	Hindistan	0,7932	0,8304	0,8645	0,8808	0,9176	0,9575	1,0234	1,0462	1,0546	1,1057	1,1264	1,1231	1,1253
	ÇHC	..	..	14,0013	13,0703	11,4681	11,0147	10,9058	10,3360	10,1465	10,4200	10,6286	10,6730	10,7199

GÖSTERGE	ÜLKE	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Toplam Nüfus	Brezilya	183.627.339	186.116.363	188.479.240	190.698.241	192.784.521	194.769.696	196.701.298	198.614.208	200.517.584	202.401.584	204.259.377	206.077.898
	RF	144.648.257	144.067.054	143.518.523	143.049.528	142.805.088	142.742.350	142.785.342	142.849.449	142.960.868	143.201.676	143.506.911	143.819.569
	Hindistan	1.108.369.577	1.126.419.321	1.144.326.293	1.162.088.305	1.179.685.631	1.197.070.109	1.214.182.182	1.230.984.504	1.247.446.011	1.263.589.639	1.279.498.874	1.295.291.543
	ÇHC	1.288.400.000	1.296.075.000	1.303.720.000	1.311.020.000	1.317.885.000	1.324.655.000	1.331.260.000	1.337.705.000	1.344.130.000	1.350.695.000	1.357.380.000	1.364.270.000
GDP’de Mal ve Hizmet İhracatının Payı (%)	Brezilya	15,18	16,55	15,24	14,37	13,33	13,53	10,85	10,74	11,47	11,72	11,66	11,19
	RF	35,25	34,42	35,20	33,73	30,16	31,31	27,94	29,22	30,27	29,54	28,62	30,02
	Hindistan	14,69	17,55	19,28	21,07	20,43	23,60	20,05	21,97	24,27	24,43	25,16	23,19
	ÇHC	26,57	30,55	33,70	35,65	34,93	31,70	23,73	26,17	25,46	24,22	23,32	22,62
GDP’de Mal ve Hizmet İthalatının Payı (%)	Brezilya	12,96	13,13	11,84	11,67	11,96	13,72	11,25	11,78	12,24	13,09	13,97	13,92
	RF	23,88	22,16	21,51	21,00	21,54	22,07	20,50	21,14	21,73	22,28	22,70	22,87
	Hindistan	15,37	19,31	22,03	24,23	24,45	28,67	25,43	26,34	30,75	31,12	28,12	25,51
	ÇHC	25,04	28,89	29,20	29,12	27,35	25,11	19,85	23,16	23,37	21,49	20,58	18,92
GINI Katsayısı (WB Tahmini)	Brezilya	58,01	56,88	56,64	55,93	55,23	54,37	53,87	..	53,1	52,67	52,87	..
	RF	..	..	42,48	..	..	42,63	..	42,06	..	..	..	..
	Hindistan	..	33,38	..	..	..	..	33,9	..	..	..	..	..
	ÇHC	40,8	40,92	41,37	41,54	42,33	41,42	39,69	40,94	41,04	41,59	..	..
GDP’da Tarımın Katma Değer İlave Edilmiş Payı (%)	Brezilya	7,20	6,67	5,48	5,14	5,18	5,41	5,24	4,84	5,11	4,91	5,29	5,22
	RF	6,26	5,62	4,97	4,52	4,41	4,40	4,69	3,87	4,37	3,93	4,03	4,17
	Hindistan	20,74	19,03	18,81	18,29	18,26	17,78	17,74	18,21	18,96	18,70	18,63	17,83
	ÇHC	12,43	13,01	11,73	10,71	10,37	10,34	9,88	9,62	9,53	9,53	9,41	9,17
Ulusal Fakirlik Sınırlarında Fakir İnsan Sayısının Topluma Oranı (%)	Brezilya	24,9	22,4	21	17,3	16,1	14,1	13,3	..	11,1	9	8,9	7,4
	RF	20,3	17,6	17,8	15,2	13,3	13,4	13	12,5	12,7	10,7	10,8	11,2
	Hindistan	..	37,2	..	..	..	..	29,8	..	21,9	..	..	..
	ÇHC	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Doğumda Toplam Yaşam Beklentisi (Yıl)	Brezilya	71,20	71,53	71,84	72,13	72,41	72,70	72,98	73,26	73,55	73,84	74,12	74,40
	RF	73,03	73,42	73,77	74,07	74,34	74,58	74,80	75,01	75,20	75,39	75,59	75,78
	Hindistan	63,77	64,15	64,52	64,91	65,30	65,70	66,10	66,51	66,90	67,29	67,66	68,01
	ÇHC	65,01	65,42	65,47	66,64	67,50	67,85	68,60	68,86	69,66	70,37	70,37	70,37
100 Kişi Başına İnternet Kullanıcısı	Brezilya	13,2076	19,0737	21,0227	28,1784	30,8800	33,8300	39,2200	40,6500	45,6900	48,5600	51,0400	57,6000
	RF	8,2989	12,8594	15,2267	18,0233	24,6600	26,8300	29,0000	43,0000	49,0000	63,8000	67,9700	70,5200
	Hindistan	1,6865	1,9761	2,3881	2,8055	3,9500	4,3800	5,1200	7,5000	10,0700	12,5801	15,1000	18,0000
	ÇHC	6,2000	7,3000	8,5233	10,5232	16,0000	22,6000	28,9000	34,3000	38,3000	42,3001	45,8000	49,3000
Kişi Başına Metrik Ton Cinsinden CO ² Emisyonu	Brezilya	1,7515	1,8151	1,8427	1,8231	1,8840	1,9904	1,8665	2,1134	2,1914	..	..	..
	RF	3,5122	4,0801	4,4412	4,8927	5,1536	5,3112	5,7781	6,1725	6,7103	..	..	..
	Hindistan	1,1566	1,1972	1,2332	1,2945	1,3658	1,4979	1,6190	1,5849	1,6629	..	..	..
	ÇHC	11,0957	11,1265	11,2577	11,6716	11,6774	12,0191	11,0261	12,1984	12,6473	..	..	..

GÖSTERGE	ÜLKE	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Yıllık GDP Büyüme Hızı (%)	Brezilya	-3,10	1,51	-0,47	4,67	5,33	4,42	2,21	3,40	0,34	0,47	4,11	1,66	3,05	1,14	5,76	3,20	3,96	6,07	5,09	-0,13	7,53	3,91	1,92	3,02	0,10
	RF	-3,00	-5,05	-14,53	-8,67	-12,57	-4,14	-3,60	1,40	-5,30	6,40	10,00	5,09	4,74	7,30	7,18	6,38	8,15	8,54	5,25	-7,82	4,50	4,26	1,34	1,34	0,64
	Hindistan	5,53	1,06	5,48	4,75	6,66	7,57	7,55	4,05	6,18	8,85	3,84	4,82	3,80	7,86	7,92	9,28	9,26	9,80	3,89	8,48	10,26	6,64	5,08	6,90	7,29
	ÇHC	3,93	9,27	14,28	13,94	13,08	10,99	9,92	9,23	7,85	7,62	8,43	8,30	9,09	10,02	10,08	11,35	12,69	14,19	9,62	9,23	10,63	9,48	7,75	7,68	7,27
Piyasa Fiyatlarıyla GDP (Cari Milyar \$)	Brezilya	462	603	401	438	558	786	850	883	864	599	655	559	508	558	669	892	1.108	1.397	1.696	1.667	2.209	2.615	2.461	2.466	2.417
	RF	517	518	460	435	395	396	392	405	271	196	260	307	345	430	561	764	990	1.230	1.661	1.223	1.525	1.905	2.016	2.079	1.861
	Hindistan	327	275	293	284	333	367	400	423	429	467	477	494	524	618	722	834	949	1.239	1.224	1.365	1.708	1.836	1.832	1.862	2.049
	ÇHC	359	381	425	443	562	732	861	958	1.025	1.089	1.205	1.332	1.462	1.650	1.942	2.269	2.730	3.523	4.558	5.059	6.040	7.492	8.462	9.491	10.355
Kişi Başına GDP (Cari \$)	Brezilya	3.072	3.942	2.578	2.774	3.483	4.827	5.145	5.260	5.065	3.462	3.729	3.135	2.806	3.041	3.596	4.731	5.808	7.247	8.707	8.475	11.121	13.039	12.157	12.072	11.727
	RF	3.485	3.485	3.096	2.929	2.663	2.666	2.644	2.738	1.835	1.331	1.772	2.100	2.375	2.975	4.102	5.323	6.920	9.101	11.635	8.563	10.675	13.324	14.079	14.487	12.736
	Hindistan	375	309	324	307	353	382	408	424	422	451	452	461	481	558	641	729	817	1.050	1.023	1.125	1.388	1.472	1.450	1.455	1.582
	ÇHC	316	331	365	376	472	608	707	779	826	870	955	1.047	1.142	1.281	1.498	1.740	2.082	2.673	3.441	3.800	4.515	5.574	6.265	6.992	7.590
Kişi Başına GNI (Atlas Metodu ile, Cari \$)	Brezilya	2.710	3.250	3.140	3.070	3.010	3.680	4.470	5.030	4.820	4.100	3.840	3.290	3.040	2.920	3.280	3.910	4.710	5.980	7.330	7.990	9.650	11.010	12.020	12.180	11.790
	RF	..	3.440	3.080	2.920	2.650	2.640	2.610	2.650	2.130	1.750	1.710	1.780	2.100	2.580	3.410	4.450	5.800	7.560	9.590	9.230	9.980	10.820	12.730	13.810	13.220
	Hindistan	390	350	350	330	350	380	410	420	420	450	450	460	470	530	620	730	810	950	1.030	1.150	1.260	1.410	1.500	1.530	1.570
	ÇHC	330	350	390	420	470	540	650	750	800	850	930	1.010	1.100	1.270	1.500	1.750	2.050	2.490	3.070	3.650	4.300	5.000	5.870	6.710	7.400
Kişi Başına GNI (PPP'ye göre, Cari Uluslararası \$)	Brezilya	6.450	6.680	6.720	7.050	7.360	7.740	8.010	8.250	8.130	8.100	8.570	8.770	9.070	9.220	9.930	10.440	11.030	11.870	12.510	12.470	13.880	14.580	14.740	15.090	15.570
	RF	8.000	7.820	6.790	6.350	5.710	5.560	5.440	5.580	5.220	5.680	6.650	7.270	7.880	8.970	10.010	11.540	14.480	16.280	19.600	18.760	19.860	21.850	22.720	21.660	22.160
	Hindistan	1.130	1.160	1.220	1.290	1.380	1.480	1.600	1.660	1.750	1.900	1.980	2.090	2.170	2.340	2.560	2.840	3.150	3.510	3.660	3.940	4.320	4.650	4.890	5.240	5.630
	ÇHC	980	1.090	1.260	1.450	1.660	1.830	2.030	2.240	2.410	2.610	2.880	3.160	3.490	3.910	4.410	5.020	5.830	6.820	7.620	8.280	9.200	10.180	11.190	12.100	13.170
Net Doğrudan Yabancı Yatırım (Ekonomik Piramidin Tabanı, Cari Milyon \$)	Brezilya	-324	-89	-1.924	-801	-2.035	-3.475	-11.667	-18.608	-29.192	-26.886	-30.498	-24.715	-14.108	-9.894	8.695	-12.550	9.420	-27.518	-24.601	-36.033	-36.919	-67.689	-68.093	-67.491	-70.853
	RF	-2.657	-3.453	-7.156	-23.115	-31.787	-33.849	-38.066	-41.674	-41.117	-36.978	-37.483	-37.357	-46.790	-49.445	-60.145	-90.379	-100.150	-139.095	-114.792	-87.167	-185.750	-231.652	-176.250	-217.958	-208.679
	Hindistan	..	-74	-277	-550	-891	-2.026	-2.187	-3.464	-2.587	-2.089	-3.075	-4.074	-3.948	-2.444	-3.592	-4.629	-59.922	-8.202	-24.150	-19.486	-11.429	-23.891	-15.442	-26.388	-23.921
	ÇHC	..	..	..	..	-409	-1.460	-1.657	-1.680	-1.492	-1.102	5.001	-306	59	1.795	-1.621	2.372	-7.602	-11.072	-19.120	6.697	9.449	11.767	-1.765	17.288	33.502
Tüketici Fiyatlarıyla Enflasyon (Yıllık %)	Brezilya	2947,73	432,78	951,65	1927,98	2075,89	66,01	15,76	6,93	3,20	4,86	7,04	6,84	8,45	14,72	6,60	6,87	4,18	3,64	5,66	4,89	5,04	6,64	5,40	6,20	6,33
	RF	3,06	3,54	6,34	14,58	24,24	16,90	8,32	2,81	-0,84	-1,41	0,26	0,72	-0,77	1,16	3,88	1,82	1,46	4,75	5,86	-0,70	3,31	5,41	2,62	2,63	2,00
	Hindistan	8,97	13,87	11,79	6,36	10,21	10,22	8,98	7,16	13,23	4,67	4,01	3,68	4,39	3,81	3,77	4,25	6,15	6,37	8,35	10,88	11,99	8,86	9,31	10,91	6,35
	ÇHC	..	..	..	874,62	307,63	197,47	47,74	14,77	27,67	85,74	20,78	21,46	15,79	13,68	10,86	12,68	9,68	9,01	14,11	11,65	6,86	8,44	5,07	6,76	7,83
GDP Deflatörü ile Enflasyon (Yıllık %)	Brezilya	2700,44	414,24	968,18	2001,35	2302,84	93,52	15,99	7,73	4,92	8,01	5,89	7,94	9,80	14,09	7,75	7,43	6,78	6,44	8,78	7,31	8,42	8,32	7,82	7,39	6,87
	RF	5,70	6,73	8,18	15,19	20,64	13,65	6,51	1,60	-0,91	-1,27	2,03	2,05	0,59	2,58	6,91	3,88	3,90	7,83	7,81	-0,11	6,94	8,14	2,39	2,23	0,85
	Hindistan	10,67	13,75	8,97	9,86	9,98	9,06	7,58	6,48	8,01	3,07	3,64	3,22	3,72	3,87	5,73	4,24	6,42	5,76	8,66	6,06	8,98	6,40	7,63	6,25	3,04
	ÇHC	15,90	128,63	1490,42	887,84	307,30	144,00	45,80	15,06	18,54	72,39	37,70	16,49	15,49	13,78	20,28	19,31	15,17	13,80	17,96	1,99	14,19	15,91	7,44	5,05	7,19
Toplam İşsizlik (Toplam İşgücünün %'si)	Brezilya	..	6,90	6,40	6,00	6,00	6,00	6,80	7,70	8,90	9,60	9,50	9,30	9,10	9,70	8,90	9,30	8,40	8,10	7,10	8,30	7,90	6,70	6,10	6,50	6,80
	RF	..	4,90	4,40	4,30	4,30	4,50	4,60	4,60	4,70	4,70	4,50	4,50	4,40	4,30	4,30	4,10	4,00	3,80	4,40	4,40	4,20	4,30	4,50	4,60	4,70
	Hindistan	..	4,30	4,20	4,30	3,70	4,00	4,00	4,20	4,10	4,40	4,30	4,00	4,30	3,90	3,90	4,40	4,30	3,70	4,10	3,90	3,50	3,50	3,60	3,60	3,60
	ÇHC	..	12,20	5,20	5,90	8,10	9,40	9,70	11,80	13,30	13,00	10,60	9,00	7,90	8,20	7,80	7,10	7,10	6,00	6,20	8,30	7,30	6,50	5,50	5,50	5,10

GÖSTERGE	ÜLKE	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Toplam Merkezi Hükümet Borcu (GDP'nin %'si)	Brezilya	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	RF	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hindistan	49,91	49,15	48,82	50,87	48,74	46,67	44,94	49,50	49,45	50,47	54,06	58,00	61,47	61,12	61,51	61,19	59,11	56,48	56,11	54,31	50,60	44,60	50,31	..	..
	ÇHC	..	..	..	..	..	..	..	..	143,95	100,74	62,15	48,98	41,40	..	..	16,66	9,89	7,16	6,50	8,70	9,09	9,27	9,35	13,60	..

Ek-2.4.: Brezilya'nın Demografik Verileri

KRİTER	ORAN/SAYI
Etnisite Profilinin Dağılımı (2010 tahmini)	<i>Beyaz:</i> %47.7, <i>Melez:</i> %43.1, <i>Siyah:</i> %7.6, <i>Asyalı:</i> %1.1, <i>Yerli:</i> %0.4
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2010 tahmini)	<i>Roma Katolik:</i> %64.6, <i>Diğer Katolik:</i> %0.4, <i>Protestan:</i> %22.2 (%6.5 Adventist 6.5, %2 Tanrı Meclisi Kilisesi (Assembly of God), %1.2 Brezilya Hristiyan Topluluğu (Christian Congregation of Brazil), %1 Tanrının Evrensel Krallığı (Universal Kingdom of God), %11.5 diğer Protestan dahil) <i>Diğer Hristiyan:</i> %0.7, <i>Ruhiyatçı (Spiritist):</i> %2.2, <i>Diğer:</i> %1.4, <i>Dinsiz (None):</i> %8, <i>Belirlenemeyen:</i> %0.4
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	<i>Erkek:</i> %49.33 (100.765.897), <i>Kadın:</i> %50.67 (103.493.915).
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	<i>0-14 Yaş:</i> %23.27 (Erkek: 24.223.817/Kadın: 23.304.372), <i>15-24 Yaş:</i> %16.47 (Erkek: 17.058.031/Kadın: 16.579.678), <i>25-54 Yaş:</i> %43.8 (Erkek: 44.358.524/Kadın: 45.111.178), <i>55-64 Yaş:</i> %8.66 (Erkek: 8.348.783/Kadın: 9.343.347), <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> %7.8 (Erkek: 6.776.742 /Kadın: 9.155.340).
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	<i>Toplam Bağımlılık Oranı:</i> %44.7, <i>Gençlerde Bağımlılık Oranı:</i> %33.3, <i>Yaşlılarda Bağımlılık Oranı:</i> %11.3, <i>Potansiyel Destek oranı:</i> %8.8
Medyan Yaş (2015 tahmini)	<i>Toplam:</i> 31.1, <i>Erkek:</i> 30.3, <i>Kadın:</i> 31.9, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 104.
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	%0.77, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 142.
Doğum Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	14.46, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 136.
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	6.58, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 144.
Net Göç (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	-0.14, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 116.
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı, 2010-15 tahmini).	<i>Kent Nüfusu:</i> %85.7 (Toplam nüfusun-2015), <i>Kentleşme Oranı:</i> %1.17.

KRİTER	ORAN/SAYI
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın–2015 tahmini)	<i>Doğumda:</i> 1.05, <i>0–14 Yaş:</i> 1.04, <i>15–24 Yaş:</i> 1.03, <i>25–54 Yaş:</i> 0.98, <i>55–64 Yaş:</i> 0.89, <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> 0.74, <i>Toplam Nüfus:</i> 0.97
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda)	44 (2015 tahmini), <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 103.
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda – 2015 tahmini)	<i>Toplam:</i> 18.6, <i>Erkek:</i> 21.8, <i>Kadın:</i> 15.2, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 95.
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl–2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta:</i> 73.53, <i>Erkeklerde:</i> 69.99, <i>Kadınlarda:</i> 77.25, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 129.
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	Kadın başına 1.77 çocuk <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 158
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2006)	%80.3
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP’nin %9.7’si, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 31.
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2013)	1.89
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2012)	2.3
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %100’ü, kırsalda nüfusun %87’si, toplam nüfusun %98.1’i),</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %0’ı, kırsalda nüfusun %13’ü, toplam nüfusun %1.9’u).</i>
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %88’i, kırsalda nüfusun %51.5’i, toplam nüfusun %82.8’i),</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %12’si, kırsalda nüfusun %48.5’i, toplam nüfusun 17.2’si).</i>
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%20.1, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 102
Beş Yaş Altı Çocuklarda Olması Gerekenin Altında Ağırlıkta Bulunanlar (2007)	%2.2, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 121
Eğitim Harcamaları/GDP (2010)	GDP’nin %5.8’i, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 49
15 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta:</i> %92.6, <i>Erkeklerde:</i> %92.2, <i>Kadınlarda:</i> %. 92.9
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2005–yıl)	<i>Toplam Nüfusta:</i> 14, <i>Erkeklerde:</i> 14, <i>Kadınlarda:</i> 15
5–14 Yaş Arası Çocuk İstihdamı (2009 tahmini)	<i>Toplam:</i> 959.942, <i>Oran:</i> %3
15–24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2013 tahmini)	<i>Toplam:</i> %15, <i>Erkek:</i> %12.3, <i>Kadın:</i> %18.7, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 76

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.5: Brezilya'nın İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
GDP (PPP'ye göre)	3.166 trilyon \$ (2015 tahmini), 3.265 trilyon \$ (2014 tahmini), 3.260 trilyon \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8 .
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre-2015 tahmini)	1.8 trilyon \$.
GDP Reel Büyüme Hızı	–%3 (2015 tahmini), %0.1 (2014 tahmini), %2.7 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 211 .
Kişi Başına GDP	15.800 \$ (2015 tahmini), 15.800 \$ (2014 tahmini), 15.700 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 101 .
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP'nin %14'ü (2015 tahmini), GDP'nin %15.6'sı (2014 tahmini), GDP'nin %17.2'si (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 125 .
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %63.2 , Kamu Tüketimi: %20.7, Sabit Sermaye Yatırımları: %17.6 , İcatlara Yatırımlar: %0 , Mal ve Hizmet İhracatları: %13.9 , Mal ve Hizmet İthalatları: –%15.4
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %5.9 , Sanayi: %22.2 , Hizmetler: %71.9
Tarım–Ürünleri	Kahve, Soya Fasulyesi, Buğday, Pirinç, Mısır, Kakao, Turunçgiller, Sığır Eti.
Sanayiler	Tekstil, Ayakkabı, Kimyasallar, Çimento, Kereste, Demir Cevheri, Kalay, Çelik, Uçak, Motorlu Araçlar ve Parçaları, Diğer Makine ve Ekipman.
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	–%5, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 190 .
İşgücü (2015 tahmini)	109.2 milyon , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6 .
İşgücünün İstihgal Alanına Göre Dağılımı (2011 tahmini)	Tarım: %15.7 , Sanayi: %13.3 , Hizmetler: %71 .
İşsizlik Oranı	%6.4 (2015 tahmini), %4.8 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 73 .
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2009 tahmini)	%21.4 , Not: Halkın yaklaşık %4'ü “En Uç (Extreme)” yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2009 tahmini)	En Düşük %10: %0.8 , En Yüksek %10: %42.9
Aile Gelirinin Dağılımı–Gini Endeksi	51.9 (2012), 55.3 (2001), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 17 .

KRİTER	ORAN-SAYI
Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 631 milyar \$, Giderler: 641.2 milyar \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %35.1'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 57 .
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (-) (2015 tahmini)	GDP'nin-%0.6'sı , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 48 .
Kamu Borcu	GDP'nin %67.3 'ü (2015 tahmini), GDP'nin %58.9'u (2014 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 50 .
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%10.6 (2015 tahmini), %6.3 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 210 .
Merkez Bankası Reeskont Oranı	%10 (31 Aralık 2013), %11 (31 Aralık 2011), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23 .
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%42.7 (31 Aralık 2015 tahmini), %32.01 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2 .
Dar Para Stoku	90.94 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 132.4 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 37 .
Geniş Para Stoku	928.9 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 835.3 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 18 .
Yurtiçi Kredi Stoku	1.699 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 2.251 trilyon \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14 .
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	1.23 trilyon \$ (31 Aralık 2012 tahmini), 1.229 trilyon \$ (31 Aralık 2011), 1.546 trilyon \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13 .
Cari İşlemler Dengesi	-72.8 milyar \$ (2015 tahmini), -103.6 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 194 .
İhracat	189.1 milyar \$ (2015 tahmini), 225.1 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 26 .
Temel İhraç Ürünleri	Ulaşım ekipmanları, demir cevheri, soya fasulyesi, saraciye ürünleri, kahve otomobil.
Ana İhracat Ortakları (2014)	ÇHC %19.1, ABD %12.6, Arjantin %6.8, Hollanda %5.3
İthalat	174.2 milyar \$ (2015 tahmini), 229.2 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 27 .
Temel İthalat Ürünleri	Makine, elektrikli ve ulaşım ekipmanları, kimyevi ürünler, petrol, otomotiv parçaları, elektronik.
Ana İthalat Ortakları (2014)	ÇHC %18.1, ABD %15.3, Almanya %6, Arjantin %6, Nijerya %4.2.
Döviz ve Altın Rezervleri	359.4 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 363.6 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini),

	Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10.
KRİTER	ORAN-SAYI
Dış Borçlar	712.5 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 482.8 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 21.
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	820.5 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 755.5 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	333.1 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 313.1 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 21.
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Real)	3.419 (2015 tahmini), 2.3535 (2014 tahmini), 2.3535 (2013 tahmini), 1.95 (2012 tahmini), 1.675 (2011 tahmini).
Elektrik Üretimi (2012 tahmini)	537.6 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10.
Elektrik Tüketimi (2012 tahmini)	483.5 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 9.
Elektrik İhracatı (2013 tahmini)	467 milyon kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 68.
Elektrik İthalatı (2013 tahmini)	40.33 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	121.7 milyon kW. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %18.7'si, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 196.
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %1.5'i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 32.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %69.3'ü, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %10.5'i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 34.
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	2.255 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
Ham Petrol İhracatı (2012 tahmini)	533,300 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
Ham Petrol İthalatı (2012 tahmini)	344,900 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 27.
İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	5.31 milyar vrl, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 15.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2012 tahmini)	2.554 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2013 tahmini)	3.003 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2012 tahmini)	174,700 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 36.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2012 tahmini)	537,300 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 15.

KRİTER	ORAN-SAYI
Doğalgaz Üretimi (2013 tahmini)	21.08 milyar m ³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31.
Doğalgaz Tüketimi (2013 tahmini)	38.4 milyar m ³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 26.
Doğalgaz İhracatı (2014 tahmini)	100 milyon m ³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 45.
Doğalgaz İthalatı (2014 tahmini)	19 milyar m ³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	388.7 milyar m ³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 34.
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	500.2 milyon metrik ton, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 44.1 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 22, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 280.7 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 139, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.
İnternet Yöneticisi (İnternet Host-2012)	26.577 milyon. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 108.2 milyon, Ülke Nüfusuna Oranı: %53.4, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 698, Asfaltlanmamış Pistli: 3.395, Toplam: 4.093, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	2.
Boru Hatları (2013)	Yoğuşturulmuş (Condensated) Doğalgaz: 251 km., Doğalgaz: 17.312 km., Sıvılaştırılmış Petrol Gazı: 352 km., Petrol: 4.831 km., Rafine Edilmiş Ürünler: 4.722 km.
Demiryolları (2014)	28.538 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.
Karayolları (2010)	1.580.964 km. (Kentsel alanlardaki yollar hariç), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Suyolları (2012)	50.000 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Belem, Paranagua, Rio Grande, Rio de Janeiro, Santos, Sao Sebastiao, Tubarao Nehir Limanı: Manaus (Amazon), Kuru Dökme Yük Limanları: Sepetiba maden cehveri terminali, Tubarao, Konteyner Limanları: Santos (2,985,922), Itajai (983,985)(2011), Petrol Terminalleri: DTSE/Gegua petrol terminali, Ilha Grande (Gebig), Guaiba Adası terminali, Guamare petrol terminali,

	<i>LNG terminali (ithalat):</i> Pecem, Rio de Janiero.
KRİTER	ORAN-SAYI
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %1.47'si (2012), GDP'nin %1.49'u (2011), GDP'nin %1.47'si (2010), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 65.

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.6: RF'nin Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profilinin Dağılımı (2010 tahmini)	<i>Rus: %77.7,</i> <i>Tatar: %3.7,</i> <i>Ukraynalı: %1.4,</i> <i>Başkurt: %1.1,</i> <i>Çuvaş: %1,</i> <i>Çeçen: %1,</i> <i>Diğer: %10.2,</i> <i>Belirlenemeyen: %3.9,</i> (<i>Not: RF'nin 2010 yılı nüfus sayımında yaklaşık 200 ulusal ve/veya etnik grup temsil edilmiştir.</i>)
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2006 tahmini)	<i>Rus Ortodoks: %15–20,</i> <i>Müslüman: %10–15,</i> <i>Diğer Hristiyan: %2,</i> (<i>Not: Yukarıdaki tahmini oranlar ibadet edenlere ilişkin olup, yetmiş yılı aşan bir Sovyet mirası olarak RF'nin geniş ibadet etmeyen ve inanmayan nüfusu bulunmaktadır. RF resmi olarak Ortodoks Hristiyanlığı, Müslümanlığı, Museviliği ve geleneksel din olarak Budizmi tanımaktadır.</i>)
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	<i>Erkek: % 46.27 (65.901.817),</i> <i>Kadın: % 53.73 (76.521.956).</i>
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	<i>0–14 Yaş: %16.68</i> (Erkek: 12.204.992/Kadın: 11.556.764), <i>15–24 Yaş: %10.15</i> (Erkek: 7.393.188/Kadın: 7.064.060), <i>25–54 Yaş: %45.54</i> (Erkek: 31.779.688/Kadın: 33.086.346), <i>55–64 Yaş: %14.01</i> (Erkek: 8.545.371/Kadın: 11.409.076), <i>65 Yaş ve Üzeri: %13.61</i> (Erkek: 5.978.578 /Kadın: 13.405.710)
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	<i>Toplam Bağımlılık Oranı: %43.1,</i> <i>Gençlerde Bağımlılık Oranı: %24,</i> <i>Yaşlılarda Bağımlılık Oranı: %19.1,</i> <i>Potansiyel Destek oranı: %5.2</i>
Medyan Yaş (2015 tahmini)	<i>Toplam: 39.1,</i> <i>Erkek: 36.2,</i> <i>Kadın: 42.1,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 55.</i>
KRİTER	ORAN-SAYI
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	<i>%–0.04,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 203.</i>
Doğum Hızı (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	<i>11.6,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 169.</i>
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	<i>13.69,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.</i>
Net Göç (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	<i>1.69,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 54.</i>
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı,	<i>Kent Nüfusu: %74</i> (Toplam nüfusun–2015),

2010–15 tahmini).	Kentleşme Oranı: %–0.13.
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın–2015 tahmini)	Doğumda: 1.06, 0–14 Yaş: 1.06, 15–24 Yaş: 1.05, 25–54 Yaş: 0.96,
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın–2015 tahmini)	55–64 Yaş: 0.75, 65 Yaş ve Üzeri: 0.45, Toplam Nüfus: 0.86
Annenin İlk Doğumundaki Ortalama Yaşı (2009 tahmini)	24.6
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda)	25, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 119.
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda –2015 tahmini)	Toplam: 6.97, Erkek: 7.81, Kadın: 6.07, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 159.
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl–2015 tahmini)	Toplam Nüfusta: 70.47, Erkeklerde: 64.7, Kadınlarda: 76.57, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 153.
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	Kadın başına 1.61 çocuk Dünya Sıralamasındaki Yeri: 179.
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2011, 15–44 yaş arası kadınlarda)	%68
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP’nin %6.5’i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 106.
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2006)	4.31
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2006)	9.7
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %98.9’u, kırsalda nüfusun %91.2’si, toplam nüfusun %96.9’u) İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %1.1’i, kırsalda nüfusun %8.8’i, toplam nüfusun %3.1’i).
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %77’si, kırsalda nüfusun %58.7’si, toplam nüfusun %72.2’si). İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %23’ü, kırsalda nüfusun %41.3’ü, toplam nüfusun 27.8’i)
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%26.2, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 46.
Eğitim Harcamaları/GDP (2008)	GDP’nin %4.1’i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 110.
15 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2015 tahmini)	Toplam Nüfusta: %99.7, Erkeklerde: %99.7, Kadınlarda: %99.6.
KRİTER	ORAN–SAYI
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2012–yıl)	Toplam Nüfusta: 15, Erkeklerde: 14, Kadınlarda: 15
15–24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2013 tahmini)	Toplam: %13.8, Erkek: %13.3, Kadın: %14.5, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 78.

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek.2.7: RF'nin İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
GDP (PPP'ye göre)	3.471 trilyon \$ (2015 tahmini), 3.612 trilyon \$ (2014 tahmini), 3.59 trilyon \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre–2015 tahmini)	1.236 trilyon \$.
GDP Reel Büyüme Hızı	–%3.9 (2015 tahmini), %0.6 (2014 tahmini), %1.3 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 213.
Kişi Başına GDP	23.700 \$ (2015 tahmini), 24.700 \$ (2014 tahmini), 24.500 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 79.
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP'nin %23.7'si (2015 tahmini), GDP'nin %23.1'i (2014 tahmini), GDP'nin %23.3'ü (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 58.
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %53.2, Kamu Tüketimi: %20.2, Sabit Sermaye Yatırımları: %19.1, İcatlara Yatırımlar: %–3.3, Mal ve Hizmet İhracatları: %32.2, Mal ve Hizmet İthalatları: %–21.4
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %4.4, Sanayi: %35.8, Hizmetler: %59.7
Tarım–Ürünleri	Tahıllar, şekerpancarı, ayçiçeği tohumu, sebze, meyve, sığır eti, süt.
Sanayiler	Kömür, petrol, doğalgaz, kimyasallar ve metalleri üreten tüm madencilik ve çıkarma endüstrileri dizisi, un değirmenlerinden yüksek performanslı hava araçları ve uzay araçlarına kadar tüm makine imalatı (radar, füze üretimi, ileri elektronik bileşenler), gemi imalatı, kara ve demiryolu ulaşım ekipmanları, iletişim ekipmanları, tarımsal makineler, traktörler ve inşaat ekipmanları, elektrik gücü üretim ve iletim ekipmanları, tıbbî ve bilimsel aletler, dayanıklı tüketim malları, tekstil, gıda maddeleri, el sanatları.
KRİTER	ORAN-SAYI
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	–%3.5, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 185.
İşgücü (2015 tahmini)	74.89 milyon, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8.
İşgücünün İstihal Alanına Göre Dağılımı (2012 tahmini)	Tarım: %9.4, Sanayi: %27.6, Hizmetler: %63.

İşsizlik Oranı	%5.4 (2015 tahmini), %5.2 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 58 .
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2013 tahmini)	%11.2
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2011 tahmini)	En Düşük %10: %5.7 , En Yüksek %10: %42.4
Aile Gelirinin Dağılımı–Gini Endeksi	42 (2014), 41.7 (2011), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 55 .
Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 216.3 milyar \$, Giderler: 251.6 milyar \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %17.5'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 175 .
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (-) (2015 tahmini)	GDP'nin –%2.9'u , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 107 .
Kamu Borcu	GDP'nin %13.5'i (2015 tahmini), GDP'nin %10.4'ü (2014 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 162 .
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%15.4 (2015 tahmini), %7.8 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 215 .
Merkez Bankası Reeskont Oranı	%11 (31 Aralık 2015 tahmini), %17 (31 Aralık 2014), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19 .
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%15.9 (31 Aralık 2015 tahmini), %11.14 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 33 .
Dar Para Stoku	171.5 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 201.4 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24 .
Geniş Para Stoku	926.8 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 1.087 trilyon \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19 .
Yurtiçi Kredi Stoku	676.5 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 664.8 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 20 .
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	874.7 milyar \$ (31 Aralık 2012 tahmini), 796.4 milyar \$ (31 Aralık 2011), 1.005 trilyon \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 17 .
Cari İşlemler Dengesi	61.85 milyar \$ (2015 tahmini), 59.46 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8 .
KRİTER	ORAN-SAYI
İhracat	337.8 milyar \$ (2015 tahmini), 497.8 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 15 .
Temel İhraç Ürünleri	Petrol ve petrol ürünleri, doğalgaz, metaller, ağaç ve ağaç ürünleri, kimyasallar ve geniş bir çeşitlilikteki sivil ve askeri ürünler.

Ana İhracat Ortakları (2014)	Hollanda %14, ÇHC %7.5, İtalya %7.4, Almanya %7.3, Türkiye %5.
İthalat	197.3 milyar \$ (2015 tahmini), 308 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.
Temel İthalat Ürünleri	Makine, ulaşım araçları, eczacılık ürünleri, plastik, yarı mamul metal ürünleri, et, meyve ve sebzeler, optik ve tıbbi araçlar, demir, çelik.
Ana İthalat Ortakları (2014)	ÇHC %17.6, Almanya %11.5, ABD %6.6, İtalya %4.4, Beyaz Rusya %4.2, Ukrayna %4.
Döviz ve Altın Rezervleri	377.8 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 385.5 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
Dış Borçlar	599 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 728.9 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	360.9 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 353.4 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 20.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	404.4 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 388.4 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Ruble)	61.27 (2015 tahmini), 38.378 (2014 tahmini), 38.378 (2013 tahmini), 30.84 (2012 tahmini), 29.382 (2011 tahmini).
Elektrik Üretimi (2013 tahmini)	1.064 trilyon kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Elektrik Tüketimi (2014 tahmini)	1.065 trilyon kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Elektrik İhracatı (2014 tahmini)	8.12 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.
Elektrik İthalatı (2013 tahmini)	8.87 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	242.2 milyon kW. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %68.8'si, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 110.
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %10.1'i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 18.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %20.2'si, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 92.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %0.4'ü, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 103.
KRİTER	ORAN-SAYI
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	10.84 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Ham Petrol İhracatı (2014 tahmini)	4.594 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.
Ham Petrol İthalatı (2014 tahmini)	29.650 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 62.

İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	103.2 milyar vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2014 tahmini)	6.053 milyar vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2014 tahmini)	2.8 milyar vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2014 tahmini)	3.3 milyar vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2014 tahmini)	44,600 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 83.
Doğalgaz Üretimi (2014 tahmini)	578.7 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.
Doğalgaz Tüketimi (2014 tahmini)	409.2 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.
Doğalgaz İhracatı (2014 tahmini)	201.9 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Doğalgaz İthalatı (2014 tahmini)	24.2 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	4.78 trilyon m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8.
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	1.782 milyar metrik ton, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5.
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 39.43 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 28, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 221 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 155, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
İnternet Yöneticisi (İnternet Host–2012)	14.865 milyon. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10.
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 84.4 milyon, Ülke Nüfusuna Oranı: %59.3, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 594, Asfaltlanmamış Pistli: 624, Toplam: 1.218, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5.
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	49.
Boru Hatları (2013)	Yoğuşturulmuş (Condensated) Doğalgaz: 122 km., Doğalgaz: 163.872 km., Sıvılaştırılmış Petrol Gazı: 1.378 km., Petrol/gas/su: 40 km., Rafine Edilmiş Ürünler: 13.658 km. Su: 23 km.
KRİTER	ORAN-SAYI
Demiryolları (2014)	87.157 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
Karayolları (2010)	1.283.387 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5.
Suyolları (2009)	102.000 km.,

	Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2 .
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Kaliningrad, Nakhodka, Novorossiysk, Primorsk, Vostochnyy. Nehir Limanı: St. Petersburg (Neva Nehri), Petrol Terminali: Kavkaz petrol terminali, Konteyner Limanı: Saint Petersburg (2,365,174), LNG terminali (ihracat): Sakhalin Adası.
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %3.49'u (2014), GDP'nin %3.18'i (2013), GDP'nin %2.92'si (2012), GDP'nin %2.71'i (2011), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 16 .

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.8: Hindistan'ın Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profillinin Dağılımı (2000)	Hint-İran (Indo-Aryan): %72, Dravid (Dravidian): %25, Mongoloid ve Diğerleri: %3.
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2011 tahmini)	Hindu: %79.8, Müslüman: %14.2, Hristiyan: %2.3, Sih: %1.7, Diğer ve Belirlenemeyen: %2.
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	Erkek: % 51.9 (649.676.405), Kadın: %48.1 (602.019.169).
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	0-14 Yaş: %28.09 (Erkek: 186.735.337/Kadın: 164.835.868), 15-24 Yaş: %18.06 (Erkek: 119.933.717/Kadın: 106.153.113), 25-54 Yaş: %40.76 (Erkek: 262.700.370/Kadın: 247.237.448), 55-64 Yaş: %7.16 (Erkek: 44.993.382/Kadın: 44.620.337), 65 Yaş ve Üzeri: %5.95 (Erkek: 35.313.609/Kadın: 39.172.403).
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	Toplam Bağımlılık Oranı: %52.4, Gençlerde Bağımlılık Oranı: %43.9, Yaşlılarda Bağımlılık Oranı: %8.6, Potansiyel Destek oranı: %11.7.
Medyan Yaş (2015 tahmini)	Toplam: 27.3, Erkek: 26.7, Kadın: 28, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 139.
KRİTER	ORAN-SAYI
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	%1.22, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 98.
Doğum Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	19.55,

	<i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 87.</i>
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	7.32, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 118.</i>
Net Göç (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	–0.04, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 112.</i>
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı, 2010–15 tahmini).	<i>Kent Nüfusu: %32.7</i> (Toplam nüfusun–2015), <i>Kentleşme Oranı: %2.38.</i>
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın–2015 tahmini)	<i>Doğumda: 1.12,</i> <i>0–14 Yaş: 1.13,</i> <i>15–24 Yaş: 1.13,</i> <i>25–54 Yaş: 1.06,</i> <i>55–64 Yaş: 1.01,</i> <i>65 Yaş ve Üzeri: 0.9,</i> <i>Toplam Nüfus: 1.08</i>
Annenin İlk Doğumundaki Ortalama Yaşı (2005/06 tahmini)	19.9
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda–2015 tahmini)	174, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 55.</i>
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda – 2015 tahmini)	<i>Toplam: 41.81,</i> <i>Erkek: 40.56,</i> <i>Kadın: 43.22,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 50.</i>
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl–2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: 68.13,</i> <i>Erkeklerde: 66.97,</i> <i>Kadınlarda: 69.42,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 163.</i>
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	Kadın başına 2.48 çocuk, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 78.</i>
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2007/08)	%54.8
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP’nin %4’si, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 159.</i>
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2012)	0.7
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2011)	0.7
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %97.1’i, kırsalda nüfusun %92.6’sı, toplam nüfusun %94.1’i)</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %2.9’u, kırsalda nüfusun %7.4’ü, toplam nüfusun %5.9’u).</i>
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %62.6’sı, kırsalda nüfusun %28.5’i, toplam nüfusun %39.6’sı)</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %37.4’ü, kırsalda nüfusun %71.5’i, toplam nüfusun %60.4’ü)</i>
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%4.7, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 184.</i>
Beş Yaş Altı Çocuklarda Olması Gerekenin Altında Ağırlıkta Bulunanlar (2006)	%43.5, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.</i>
Eğitim Harcamaları/GDP (2012)	GDP’nin %3.8’i, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 134.</i>
KRİTER	ORAN–SAYI
15 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: %71.2,</i> <i>Erkeklerde: %81.3,</i>

	Kadınlarda: %60.6.
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2011–yıl)	Toplam Nüfusta: 12, Erkeklerde: 12, Kadınlarda: 11
5–14 Yaş Arası Çocuk İstihdamı (2006 tahmini)	Toplam: 26.965.074, Oran: %12
15–24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2012 tahmini)	Toplam: %10.7, Erkek: %10.4, Kadın: %11.6, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 97.

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek–2.9: Hindistan’ın İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN–SAYI
GDP (PPP’ye göre)	8.027 trilyon \$ (2015 tahmini), 7.484 trilyon \$ (2014 tahmini), 6.976 trilyon \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre–2015 tahmini)	2.183 trilyon \$.
GDP Reel Büyüme Hızı	%7.3 (2015 tahmini), %7.3 (2014 tahmini), %6.9 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
Kişi Başına GDP	6.300 \$ (2015 tahmini), 5.900 \$ (2014 tahmini), 5.500 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 159.
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP’nin %29.3’ü (2015 tahmini) GDP’nin %30.2’si (2014 tahmini) GDP’nin %30.8’i (2013 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %59.7, Kamu Tüketimi: %11.7, Sabit Sermaye Yatırımları: %26.8, İcatlara Yatırımlar: %4.4, Mal ve Hizmet İhracatları: %19.4, Mal ve Hizmet İthalatları: –%22
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %16.1, Sanayi: %29.5, Hizmetler: %54.4
Tarım–Ürünleri	Pirinç, buğday, yağlı tohumlar, pamuk, hint kenevir, şeker kamışı, mercimek, soğan, patates, süt ürünler, koyun, keçi, kümes hayvanları, balık.
Sanayiler	Tekstil, kimyasallar, gıda işleme, çelik, ulaştırma ekipmanları, çimento, madencilik, petrol, makine, yazılım, eczacılık ürünleri.
KRİTER	ORAN–SAYI

Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	%2.8 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 92.
İşgücü (2015 tahmini)	502.1 milyon , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.
İşgücünün İstihlal Alanına Göre Dağılımı (2012 tahmini)	Tarım: %49 , Sanayi: %20 , Hizmetler: %31 .
İşsizlik Oranı	%7.1 (2015 tahmini), %7.3 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 85.
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2010 tahmini)	%29.8
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2009 tahmini)	En Düşük %10: %3.6 , En Yüksek %10: %31.1
Aile Gelirinin Dağılımı–Gini Endeksi	33.6 (2012), 37.8 (1997), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 103.
Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 236 milyar \$, Giderler: 326.2 milyar \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %10.8'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 210.
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (–) (2015 tahmini)	GDP'nin–%4.1'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 149.
Kamu Borcu	GDP'nin %51.7'si (2015 tahmini), GDP'nin %51.7'si (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 78.
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%5.6 (2015 tahmini), %6.7 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 180.
Merkez Bankası Reeskont Oranı	%7.75 (31 Aralık 2014), %7.75 (31 Aralık 2013), Not: Bu oran Hindistan Merkez Bankası'nın politika/geri satın alma faiz oranıdır. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 41.
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%9.9 (31 Aralık 2015 tahmini), %10.25 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 83.
Dar Para Stoku	368.2 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 345.6 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
Geniş Para Stoku	1.711 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 1.612 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10.
Yurtiçi Kredi Stoku	1.587 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 1.494 trilyon \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 15.
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	1.263 trilyon \$ (31 Aralık 2012 tahmini), 1.015 trilyon \$ (31 Aralık 2011), 1.616 trilyon \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.

KRİTER	ORAN-SAYI
Cari İşlemler Dengesi	-30.38 milyar \$ (2015 tahmini), -27.53 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 188.
İhracat	287.6 milyar \$ (2015 tahmini), 329.6 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 17.
Temel İhraç Ürünleri	Petrol ürünleri, değerli taşlar, ulaşım araçları, makine, demir ve çelik, kimyasallar, eczacılık ürünleri, tahıllar, giyecek.
Ana İhracat Ortakları (2014)	ABD %13.4, Birleşik Arap Emirlikleri %10.4, Hong Hong %4.3., ÇHC %4.2, Suudi Arabistan %4.
İthalat	432.3 milyar \$ (2015 tahmini), 472.8 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.
Temel İthalat Ürünleri	Ham petrol, değerli taşlar, makine, kimyasallar, gübre, plastik, demir ve çelik.
Ana İthalat Ortakları (2014)	ÇHC %12.7, Suudi Arabistan %7.1, Birleşik Arap Emirlikleri %5.9, ABD %4.6, İsviçre %4.6
Döviz ve Altın Rezervleri	370.7 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 322.8 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8.
Dış Borçlar	459.1 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 427.4 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 28.
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	297.1 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 252.1 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	137.8 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 129.8 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 30.
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Rupî)	64.73 (2015 tahmini), 61.03 (2014 tahmini), 61.03 (2013 tahmini), 53.44 (2012 tahmini), 46.671 (2011 tahmini).
Elektrik Üretimi (2012 tahmini)	1.052 trilyon kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5.
Elektrik Tüketimi (2012 tahmini)	864.7 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.
Elektrik İhracatı (2013 tahmini)	5 milyon kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 91.
Elektrik İthalatı (2013 tahmini)	4.794 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 42.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	254.7 milyon kW. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (26 Şubat 2014 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %68.7'si, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 113.

KRİTER	ORAN-SAYI
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (26 Şubat 2014 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %2'si, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (26 Şubat 2014 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %16.9'u, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 98.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (26 Şubat 2014 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %12.4'ü, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 26.
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	767.600 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.
Ham Petrol İhracatı (2013 tahmini)	0 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 140.
Ham Petrol İthalatı (2013 tahmini)	3.812 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	5.675 milyar vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2013 tahmini)	4.433 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2013 tahmini)	3.66 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2013 tahmini)	1.38 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2013 tahmini)	312,300 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
Doğalgaz Üretimi (2014 tahmini)	31.7 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 27.
Doğalgaz Tüketimi (2014 tahmini)	50.6 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 16.
Doğalgaz İhracatı (2014 tahmini)	0 m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 118.
Doğalgaz İthalatı (2014 tahmini)	18.9 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 20.
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	1.427 trilyon m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	1.831 milyon metrik ton, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 27 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 2, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 944 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 76, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.
İnternet Yöneticisi (İnternet Host-2012)	6.746 milyon. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 17.
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 237.3 milyon, Ülke Nüfusuna Oranı: %19.2, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 253, Asfaltlanmamış Pistli: 93, Toplam: 346, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 21.
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	45.

KRİTER	ORAN-SAYI
Boru Hatları (2013)	Yoğuşturulmuş (Condensated) Doğalgaz: 9 km. , Doğalgaz: 13.581 km. , Sıvılaştırılmış Petrol Gazı: 2.054 km. , Petrol: 8.943 km. , Petrol/Gaz/Su: 20 km. , Rafine Edilmiş Ürünler: 11.069 km.
Demiryolları (2014)	68.525 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5.
Karayolları (2015)	4.699.024 km. (Kentsel alanlardaki yollar hariç), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.
Suyolları (2012)	14.500 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 9.
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Chennai, Jawaharal Nehru Port, Kandla, Kolkata (Calcutta), Mumbai (Bombay), Sikka, Vishakhapatnam. Konteyner Limanları: Chennai (1,558,343), Jawaharal Nehru (4,307,622). LNG terminali (ithalat): Dabhol, Dahej, Hazira.
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %2.4'ü (2014). GDP'nin %2.4'ü (2013). GDP'nin %2.5'i (2012). GDP'nin %2.6'sı (2011). GDP'nin %2.7'si (2010), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31.

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.10: ÇHC'nin Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profiline Dağılımı (2010 tahmini)	Han Çinlisi: %91.6, Zhuang: %1.3, Diğer: %7.1 (Hui, Mançu, Uygur, Miao, Yi, Tujia, Tibetli, Moğol, Dong, Buyei, Yao, Bai, Koreli, Hani, Li, Kazak, Dai ve diğer uluslar dahil) Not: ÇHC Hükümeti resmi olarak 56 etnik grubu tanımaktadır.
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2010 tahmini)	Budist: %18.2, Hristiyan: %5.1, Müslüman: %1.8, Yerel Din: %21.9, Hindu: < %0.1, Yahudi: < %0.1, Diğer: %0.7 (Taoist dahil), Belirlenemeyen: %52.2
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	Erkek: %51.44 (703.439.493), Kadın: %48.56 (664.045.895).
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	0-14 Yaş: %17.08 (Erkek: 126.146.137/Kadın: 107.410.265), 15-24 Yaş: %13.82 (Erkek: 100.380.703/Kadın: 88.615.299),

KRİTER	ORAN-SAYI
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	25–54 Yaş: %47.95 (Erkek: 334.240.795/Kadın: 321.417.301), 55–64 Yaş: %11.14 (Erkek: 77.098.602/Kadın: 75.286.553), 65 Yaş ve Üzeri: %10.01 (Erkek: 65.573.256/Kadın: 71.316.477)
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	Toplam Bağımlılık Oranı: %36.6, Gençlerde Bağımlılık Oranı: %23.5, Yaşlılarda Bağımlılık Oranı: %13, Potansiyel Destek oranı: %7.7
Medyan Yaş (2015 tahmini)	Toplam: 36.8, Erkek: 36, Kadın: 37.7, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 66.
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	%0.45, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 162.
Doğum Hızı (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	12.49, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 159.
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	7.53, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 112.
Net Göç (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	–0.44, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 133.
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı, 2010–15 tahmini).	Kent Nüfusu: %55.6 (Toplam nüfusun–2015), Kentleşme Oranı: %3.05
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın–2015 tahmini)	Doğumda: 1.15, 0–14 Yaş: 1.17, 15–24 Yaş: 1.13, 25–54 Yaş: 1.04, 55–64 Yaş: 1.02, 65 Yaş ve Üzeri: 0.92, Toplam Nüfus: 1.06
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda–2015 tahmini)	27, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 116.
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda – 2015 tahmini)	Toplam: 12.44, Erkek: 12.58, Kadın: 12.27, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 121.
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl–2015 tahmini)	Toplam Nüfusta: 75.41, Erkeklerde: 73.38, Kadınlarda: 77.73, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 99.
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	Kadın başına 1.6 çocuk, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 181.
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2006)	%84.6
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP’nin %5.6’sı, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 126.
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2011)	1.49
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2011)	3.8
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %97.5’i, kırsalda nüfusun %93, toplam nüfusun %95.5’i), İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %2.5’i,

	<i>kırsalda nüfusun %7'si, toplam nüfusun %4.5'i).</i>
KRİTER	ORAN-SAYI
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %86.6'sı, kırsalda nüfusun %63.7'si, toplam nüfusun %76.5'i), İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %13.4'ü, kırsalda nüfusun %36.3'ü, toplam nüfusun %23.5'i)
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%7.3, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 152.
Beş Yaş Altı Çocuklarda Olması Gerekenin Altında Ağırlıkta Bulunanlar (2007)	%3.4, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 109.
Eğitim Harcamaları/GDP (2010)	–
15 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2015 tahmini)	Toplam Nüfusta: %96.4, Erkeklerde: %98.2, Kadınlarda: %94.5.
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2012–yıl)	Toplam Nüfusta: 13, Erkeklerde: 13, Kadınlarda: 13

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek–2.11: ÇHC'nin İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
GDP (PPP'ye göre)	19.51 trilyon \$ (2015 tahmini), 18.27 trilyon \$ (2014 tahmini), 17.02 trilyon \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre–2015 tahmin)	11.38 trilyon \$,
GDP Reel Büyüme Hızı	%6.8 (2015 tahmini), %7.3 (2014 tahmini), %7.7 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
Kişi Başına GDP	14.300 \$ (2015 tahmini), 13.400 \$ (2014 tahmini), 12.400 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 112.
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP'nin %47.4'ü (2015 tahmini), GDP'nin %48.5'i (2014 tahmini), GDP'nin %48.2'si (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %38.1, Kamu Tüketimi: %13.8, Sabit Sermaye Yatırımları: %42.4, İcatlara Yatırımlar: %1, Mal ve Hizmet İhracatları: %22.97, Mal ve Hizmet İthalatları: %18.4
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %8.9, Sanayi: %42.7, Hizmetler: %48.4
Tarım–Ürünleri	(Zirai ürünlerin gayrisafi değeri açısından Dünya

	lideridir) Pirinç, buğday, patates, mısır, yerfıstığı, çay, darı, arpa, elma, pamuk, yağlı tohumlar, domuz eti, balık.
KRİTER	ORAN-SAYI
Sanayiler	(Sınai ürünlerin gayrisafi değeri açısından Dünya lideridir) madencilik ve cevher işleme, demir, çelik, alüminyum ve diğer metaller, kömür, makine imalatı, silah, tekstil ve giyim kuşam, petrol, çimento, kimyasallar, gübre, tüketici ürünleri (saraciye, oyuncak ve elektronik dahil), gıda işleme, ulaşım ekipmanları (otomobil, vagon ve lokomotif, gemi, hava taşıtları dahil)telekomünikasyon ekipmanları, ticari uzay fırlatma araçları, uydular.
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	%7, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 16 .
İşgücü (2015 tahmini)	804 milyon , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1 . Not: 2012 yılı sonu itibarıyla ÇHC'nin çalışma çağındaki nüfusu (1 –64 yaş arası) 1.004 milyar olmuştur.
İşgücünün İstihgal Alanına Göre Dağılımı (2012 tahmini)	Tarım: % 33.6 , Sanayi: % 30.3 , Hizmetler: % 36.1 .
İşsizlik Oranı	% 4.2 (2015 tahmini), %4.1 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 40 . Not: Veri kentsel alan için kayıtlı işsizlik oranı olup, özel işletmeler ve göçmenler harihtir.
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2013 tahmini)	% 6.1 , Not: ÇHC 2011'de 2300 RMB'lik yeni bir fakirlik sınırı ihdas etmiştir (yaklaşık 400 \$).
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2009)	En Düşük %10: % 1.7 , En Yüksek %10: % 30 . Not: Veri sadece kentsel alanlardaki hane halklarını kapsamaktadır.
Aile Gelirinin Dağılımı–Gini Endeksi	46.9 (2014), 47.3 (2013), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29 .
Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 2.426 trilyon \$, Giderler: 2.718 trilyon \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %21.3'ü , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 147 .
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (–) (2015 tahmini)	GDP'nin –%2.6'sı , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 93 .
Kamu Borcu	GDP'nin %16.7'si (2015 tahmini), GDP'nin %14.9'u (2014 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 160 .
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	% 1.5 (2015 tahmini), %2 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 89 .
Merkez Bankası Reeskont Oranı	% 2.25 (31 Aralık 2014), %2.25 (31 Aralık 2013),

	Dünya Sıralamasındaki Yeri: 111.
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%4.4 (31 Aralık 2015 tahmini), %5.6 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 156.
KRİTER	ORAN-SAYI
Dar Para Stoku	5.753 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 5.688 trilyon \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.
Geniş Para Stoku	20.93 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 22.07 trilyon \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Yurtiçi Kredi Stoku	18.81 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 17.6 trilyon \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	6.065 trilyon \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 6.499 trilyon \$ (31 Aralık 2013), 5.753 trilyon \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
Cari İşlemler Dengesi	347.8 milyar \$ (2015 tahmini), 219.7 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.
İhracat	2.27 trilyon \$ (2015 tahmini), 2.244 trilyon \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Temel İhraç Ürünleri	Elektrikli ve Diğer Makineler (Veri İşleme Ekipmanları Dahil), Giyim Kuşam, Mobilya, Tekstil, Mikroçip.
Ana İhracat Ortakları (2014 tahmini)	ABD %16.9, Hong Kong %15.5, Japonya %6.4, Güney Kore %4.3
İthalat	1.596 trilyon \$ (2015 tahmini), 1.808 trilyon \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
Temel İthalat Ürünleri	Elektrikli ve diğer makineler, petrol ve mineral yakıtlar, nükleer reaktör, kazan ve makine bileşenleri, optik ve medikal ekipmanlar, metal cevherleri, motor parçaları, soya fasulyesi.
Ana İthalat Ortakları (2014 tahmini)	Güney Kore %9.7, Japonya %8.3, ABD %8.1, Tayvan %7.8, Almanya %5.4, Avustralya %5.
Döviz ve Altın Rezervleri	3.217 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 3.869 trilyon \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Dış Borçlar	949.6 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 874.5 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	1.723 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 1.334 trilyon \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	1.111 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 792.3 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Renminbi Yuan)	6.243 (2015 tahmini),

	6.1434 (2014 tahmini), 6.1958 (2013 tahmini), 6.3123 (2012 tahmini), 6.4615 (2011 tahmini)
KRİTER	ORAN-SAYI
Elektrik Üretimi (2014)	5.65 trilyon kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Elektrik Tüketimi (2014)	5.523 trilyon kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Elektrik İhracatı (2014)	18.16 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.
Elektrik İthalatı (2014)	6.75 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 35.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2014 tahmini)	1.505 milyar kW, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2014 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %67.3'ü, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 117.
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2014 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %1.5'i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2014 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %22.2'si, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 89.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2014 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %9'u, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 41.
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	4.189 milyar vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Ham Petrol İhracatı (2012 tahmini)	12.000 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 63.
Ham Petrol İthalatı (2012 tahmini)	6,167 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2.
İspath Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	24.65 milyar vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2012 tahmini)	9.879 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2013 tahmini)	10.48 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2014 tahmini)	593.400 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 9.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2014 tahmini)	600.000 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12.
Doğalgaz Üretimi (2014 tahmini)	121.5 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
Doğalgaz Tüketimi (2014 tahmini)	180.4 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Doğalgaz İhracatı (2014 tahmini)	2.603 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 34.
Doğalgaz İthalatı (2014 tahmini)	59.7 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5.
İspath Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	3.3 trilyon m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2013 tahmini)	10 milyon metrik ton, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1.
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 249.4 milyon,

	100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 18 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1 .
KRİTER	ORAN-SAYI
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 1.3 milyar , 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 94 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1 .
İnternet Yöneticisi (Internet Host–2012)	20.602 milyon. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5 .
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 626.6 milyon , Ülke Nüfusuna Oranı: %46.0 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1 .
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 463 , Asfaltlanmamış Pistli: 44 , Toplam: 507 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14 .
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	47
Boru Hatları (2013)	Yoğuşturulmuş (Condensated) Doğalgaz: 9 km. , Doğalgaz: 48.502 km. , Petrol: 23.072 km. , Petrol/Doğalgaz/Su: 31 , Rafine Edilmiş Ürünler: 15.298 km. Su: 9 km.
Demiryolları (2014)	191.270 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 2 .
Karayolları (2011)	4.106.387 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3 .
Suyolları (2011)	110.000 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 1 .
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Dalian, Ningbo, Qingdao, Qinhuangdao, Shanghai, Shenzhen, Tianjin. Nehir Limanı: Guangzhou (Pearl). Konteyner Limanları: Dalian (6,400,300), Guangzhou (14,260,400), Ningbo (14,719,200), Qingdao (13,020,100), Shanghai (31,739,000), Shenzhen (22,570,800), Tianjin (11,587,600)(2011). LNG terminali (ithalat): Fujian, Guangdong, Jiangsu, Shandong, Shanghai, Tangshan, Zhejiang.
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %1.99'u (2012). GDP'nin %2'si (2011). GDP'nin %1.99'u (2010), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 40 .

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.12: Vietnam'ın Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profiline Dağılımı (1999 tahmini)	<i>Kinh (Viet): %85.7,</i> <i>Tay: %1.9,</i> <i>Thai: %1.8,</i> <i>Muong: %1.5,</i> <i>Khmer: %1.5,</i> <i>Mong: %1.2</i> <i>Nung: %1.1</i> <i>Diğer: %5.3</i>
Din Mensubiyetinin Dağılımı (1999 tahmini)	<i>Budist: %9.3,</i> <i>Katolik: %6.7,</i> <i>Hoa Hao: %1.5</i> <i>Cao Dai: %1.1,</i> <i>Protestan): %0.5,</i> <i>Müslüman: %0.1,</i> <i>Dinsiz (None): %80.8</i>
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	<i>Erkek: %50.04 (47.209,648),</i> <i>Kadın: %49.96 (47.139,187).</i>
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	<i>0-14 Yaş: %24.1 (Erkek: 11.948.130/Kadın: 10.786.381),</i> <i>15-24 Yaş: %17.22 (Erkek: 8.411.108/Kadın: 7.833.327),</i> <i>25-54 Yaş: %45.05 (Erkek: 21.358.647/Kadın: 21.145.416),</i> <i>55-64 Yaş: %7.81 (Erkek: 3.376.706/Kadın: 3.995.035),</i> <i>65 Yaş ve Üzeri: %5.82 (Erkek: 2.115.057 /Kadın: 3.379.028</i>
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	<i>Toplam Bağımlılık Oranı: %42.5,</i> <i>Gençlerde Bağımlılık Oranı: %32.9,</i> <i>Yaşlılarda Bağımlılık Oranı: %9.6,</i> <i>Potansiyel Destek oranı: %10.4</i>
Medyan Yaş (2015 tahmini)	<i>Toplam: 29.6,</i> <i>Erkek: 28.5,</i> <i>Kadın: 30.7,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 116.</i>
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	<i>%0.97,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 119.</i>
Doğum Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	<i>15.96,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 121.</i>
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	<i>5.93,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 169.</i>
Net Göç (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	<i>-0.3,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 127.</i>
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı, 2010-15 tahmini).	<i>Kent Nüfusu: %33.6 (Toplam nüfusun-2015),</i> <i>Kentleşme Oranı: %2.95.</i>
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın-2015 tahmini)	<i>Doğumda: 1.11,</i> <i>0-14 Yaş: 1.11,</i> <i>15-24 Yaş: 1.07,</i> <i>25-54 Yaş: 1.01,</i>

KRİTER	ORAN-SAYI
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın-2015 tahmini)	<i>55-64 Yaş:</i> 0.85, <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> 0.63, <i>Toplam Nüfus:</i> 1
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda-2015 tahmini)	54, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 101.
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl-2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta:</i> 73.16, <i>Erkeklerde:</i> 70.69, <i>Kadınlarda:</i> 75.9, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 132.
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	Kadın başına 1.83 çocuk <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 147.
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2011)	%78.1
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP'nin %6'si, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 92.
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2013)	1.19
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2010)	2
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %99.1'ü, kırsalda nüfusun %96.9'si, toplam nüfusun %97.6'i)</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %0.9'u, kırsalda nüfusun %3.1'i, toplam nüfusun %2.4'ü).</i>
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %94.4'ü, kırsalda nüfusun %69.7'si, toplam nüfusun %78'i)</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %5.6'sı, kırsalda nüfusun %30.3'ü, toplam nüfusun 22'si).</i>
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%3.5, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 186
Beş Yaş Altı Çocuklarda Olması Gerekenin Altında Ağırlıkta Bulunanlar (2011)	%12, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 60
Eğitim Harcamaları/GDP (2012)	GDP'nin %6.3'ü, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 33
15 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta:</i> %94.5, <i>Erkeklerde:</i> %96.3, <i>Kadınlarda:</i> %. 92.8
5-14 Yaş Arası Çocuk İstihdamı (2006 tahmini)	<i>Toplam:</i> 2.545.616, <i>Oran:</i> %16
15-24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2013 tahmini)	<i>Toplam:</i> %6, <i>Erkek:</i> %5.3, <i>Kadın:</i> %6.8, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 124

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016

Ek-2.13: Vietnam'ın İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
GDP (PPP'ye göre)	551.3 milyar \$ (2015 tahmini), 517.6 milyar \$ (2014 tahmini), 488.4 milyar \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 36 .
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre-2015 tahmini)	198.8 milyar \$.
KRİTER	ORAN-SAYI
GDP Reel Büyüme Hızı	%6.5 (2015 tahmini), %6 (2014 tahmini), %5.4 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23 .
Kişi Başına GDP	6.100 \$ (2015 tahmini), 5.700 \$ (2014 tahmini), 5.400 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 160 .
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP'nin %24.6'sı (2015 tahmini), GDP'nin %30.5'i (2014 tahmini), GDP'nin %31.1'i (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 54 .
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %66.5 , Kamu Tüketimi: %6.2 , Sabit Sermaye Yatırımları: %24.4 , İcatlara Yatırımlar: %1.7 , Mal ve Hizmet İhracatları: %86.8 , Mal ve Hizmet İthalatları: -%85.6
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %17.4 , Sanayi: %38.8 , Hizmetler: %43.7
Tarım-Ürünleri	Pirinç, Kahve, Kauçuk, Çay, Biber, Soya Fasulyesi, Kaju, Şeker Kamışı, Yer Fıstığı, Muz; Kümes Hayvanları; Balık, Deniz Ürünleri.
Sanayiler	Gıda İşleme, Konfeksiyon, Ayakkabı, Makine Yapım; Maden, Kömür, Çelik; Çimento, Kimyasal Gübre, Cam, Lastik, Yağ, Cep Telefonları
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	%7.5 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 15 .
İşgücü (2015 tahmini)	54.93 milyon , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12 .
İşgücünün İstihlal Alanına Göre Dağılımı (2012 tahmini)	Tarım: %48 , Sanayi: %21 , Hizmetler: %31 .
İşsizlik Oranı	%3 (2015 tahmini), %3.4 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23 .
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2012 tahmini)	%11.3 ,
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2008 tahmini)	En Düşük %10: %3.2 , En Yüksek %10: %30.2

Aile Gelirinin Dağılımı–Gini Endeksi	37.6 (2008), 36.1 (1998), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 78 .
Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 39.6 milyar \$, Giderler: 47.39 milyar \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %19.9'u , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 158 .
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (-) (2015 tahmini)	GDP'nin-%3.9'u , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 142 .
KRİTER	ORAN-SAYI
Kamu Borcu	GDP'nin %52.7 'si (2015 tahmini), GDP'nin %52.9'u (2014 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 72 .
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%0.9 (2015 tahmini), %4.1 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 66 .
Merkez Bankası Reeskont Oranı	%9 (31 Aralık 2012), %15 (31 Aralık 2011), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31 .
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%8.1 (31 Aralık 2015 tahmini), %8.67 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 106 .
Dar Para Stoku	63.48 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 56.12 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 46 .
Geniş Para Stoku	261.3 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 235 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 37 .
Yurtiçi Kredi Stoku	232.2 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 209.6 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 40 .
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	38.2 milyar \$ (31 Aralık 2011 tahmini), 26 Milyar \$ (31 Aralık 2011), 37 Milyar \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 56 .
Cari İşlemler Dengesi	1.342 milyar \$ (2015 tahmini), 9.144 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 37 .
İhracat	158.7 milyar \$ (2015 tahmini), 150.2 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 28 .
Temel İhraç Ürünleri	Giysi, Ayakkabı, Elektronik, Deniz Ürünleri, Ham Petrol, Pirinç, Kahve, Ahşap Ürünler, Makine
Ana İhracat Ortakları (2014)	ABD %20, ÇHC %10.4, Japonya %10.3, Güney Kore %5
İthalat	150.4 milyar \$ (2015 tahmini), 138.1 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29 .
Temel İthalat Ürünleri	Makine ve Ekipmanlar, Petrol Ürünleri, Çelik Ürünleri, Giyim ve Ayakkabı Sanayi,

	Elektronik, Plastik, Otomobiller İçin Hammadde
Ana İthalat Ortakları (2014)	ÇHC %30.4, Güney Kore %15, Japonya %8.9, Tayland %4.9, Singapur %4.7, ABD %4.4
Döviz ve Altın Rezervleri	39.6 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 34.58 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 45.
Dış Borçlar	69.76 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 65.46 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 56.
KRİTER	ORAN-SAYI
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	100.5 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 90.9 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 46.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	7.7 milyar \$ (31 Aralık 2009 tahmini), 5.3 milyar \$ (31 Aralık 2008 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 65.
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Dong –VND)	21,928 (2015 tahmini) 21,189 (2014 tahmini) 21,189 (2013 e tahmini) 20,859 (2012 tahmini) 20,649 (2011 e tahmini)
Elektrik Üretimi (2012 tahmini)	118.2 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 32.
Elektrik Tüketimi (2012 tahmini)	108.3 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 32.
Elektrik İhracatı (2012 tahmini)	1.078 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 54.
Elektrik İthalatı (2012 tahmini)	3.254 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 51.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	24.54 milyon kW. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 34.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %48.9'u, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 150.
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %0'u, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 205.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %50.9'u, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 48.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %0.2'si, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 113.
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	298.400 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 32.
Ham Petrol İhracatı (2012 tahmini)	179.500 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 32.
Ham Petrol İthalatı (2012 tahmini)	0 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 145.
İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	4.4 milyar vrl, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2012 tahmini)	150.500 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 64.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2013 tahmini)	471.000 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 34.

Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2012 tahmini)	34.670 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 67.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2012 tahmini)	298.400 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24.
Doğalgaz Üretimi (2013 tahmini)	8.8 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 45.
Doğalgaz Tüketimi (2013 tahmini)	8.8 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 48.
Doğalgaz İhracatı (2014 tahmini)	0 m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 207.
KRİTER	ORAN-SAYI
Doğalgaz İthalatı (2014 tahmini)	0 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 77.
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	699.4 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 30.
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	131.7 milyon metrik ton, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 36.
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 5.56 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 6, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 136.1 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 146, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10.
İnternet Yöneticisi (İnternet Host–2012)	189.553, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 74.
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 40.1 milyon, Ülke Nüfusuna Oranı: %43.0, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 16.
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 38, Asfaltlanmamış Pistli: 7, Toplam: 45, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 97.
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	1.
Boru Hatları (2013)	Yoğuşturulmuş (Condensated): 72 km., Yoğuşturulmuş (Condensated)/Doğalgaz: 398 km., Doğalgaz: 955 km., Petrol/Gaz/Su 33 km., Rafine Edilmiş Ürünler: 206 km. Su: 13 km.
Demiryolları (2014)	2.600 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 63.
Karayolları (2013)	195.468 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24.
Suyolları (2011)	47.130 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Cam Pha Port, Da Nang, Haiphong, Phu My, Quy Nhon, Nehir Limanı: Ho Chi Minh, Konteyner Limanları: Haiphong (1,018,794), Saigon New Port (3,071,777),
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %2.37'si (2012),

	GDP'nin %2.17'si (2011), GDP'nin %2.37'si (2010), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 33 .
--	---

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.14: Endonezya'nın Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profilinin Dağılımı (2010 tahmini)	<i>Cava:</i> %40.1, <i>Sunda:</i> %15.5, <i>Malay:</i> %3.7, <i>Batak:</i> %3.6, <i>Madura Dili:</i> %3, <i>Betawi :</i> %2.9, <i>Minangkabau:</i> %2.7 <i>Bugis:</i> %2.7 <i>Bantenese :</i> %2, <i>Banjarese:</i> %1.7 <i>Bali:</i> %1.7 <i>Acehnese:</i> %1.4 <i>Dayak:</i> %1.4 <i>Sasak:</i> %1.3 <i>ÇHC:</i> %1.2 <i>Diğer:</i> %15
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2006 tahmini)	<i>Müslüman:</i> %87.2, <i>Hristiyan:</i> %7, <i>Roma Katolik :</i> %2.9 <i>Hindu:</i> %1.7 <i>Diğer:</i> %0.9 (Budist ve Konfüçyus içerir.) <i>Belirlenemeyen:</i> %0.4
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	<i>Erkek:</i> % 50.03 (128.063.724), <i>Kadın:</i> % 49.97 (127.929.950).
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	<i>0-14 Yaş:</i> %25.82 (Erkek: 33.651.533/Kadın: 32.442.996.), <i>15-24 Yaş:</i> %17.07 (Erkek: 22.238.735/Kadın: 21.454.563), <i>25-54 Yaş:</i> %42.31 (Erkek: 55.196.144/Kadın: 53.124.591), <i>55-64 Yaş:</i> %8.18 (Erkek: 9.608.548/Kadın: 11.328.421) <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> %6.62 (Erkek: 7.368.764/Kadın: 9.579.379)
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	<i>Toplam Bağımlılık Oranı:</i> %49, <i>Gençlerde Bağımlılık Oranı:</i> %41.2, <i>Yaşlılarda Bağımlılık Oranı:</i> %7.7, <i>Potansiyel Destek oranı:</i> %13
Medyan Yaş (2015 tahmini)	<i>Toplam:</i> 29.6, <i>Erkek:</i> 29, <i>Kadın:</i> 30.2, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 117.
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	%0.92, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 125.

Doğum Hızı (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	16.72, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 110.</i>
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	6.37, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 151.</i>
Net Göç (1.000 kişi başına–2015 tahmini)	–1.16, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 152.</i>
KRİTER	ORAN-SAYI
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın–2015 tahmini)	<i>Doğumda: 1.05, 0–14 Yaş: 1.04, 15–24 Yaş: 1.04, 25–54 Yaş: 1.04, 55–64 Yaş: 0.85, 65 Yaş ve Üzeri: 0.77, Toplam Nüfus: 1</i>
Annenin İlk Doğumundaki Ortalama Yaşı (2012 tahmini)	22.8 (Kadınların 25–29 arasında ortanca ilk doğum yaşı)
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda)	126, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 52.</i>
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda – 2015 tahmini)	<i>Toplam: 24.29, Erkek: 28.46, Kadın: 19.92, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 71.</i>
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl–2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: 72.45, Erkeklerde: 69.85, Kadınlarda: 75.17, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 140.</i>
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	Kadın başına 2.15 çocuk <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 103.</i>
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2012 tahmini)	%61.9
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP'nin %3.1'i, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 180.</i>
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2012)	0.2
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2012)	0.9
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %94.2'si, kırsalda nüfusun %79.5'i, toplam nüfusun %87.4'ü) İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %5.8'i, kırsalda nüfusun %20.5'i, toplam nüfusun %12.6'sı)</i>
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %72.3'ü, kırsalda nüfusun %47.5'i, toplam nüfusun %60.8'i). İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %27.7'si, kırsalda nüfusun %52.5'i, toplam nüfusun 39.2'si)</i>
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%5.7, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 160.</i>
Eğitim Harcamaları/GDP (2012)	GDP'nin %3.6'sı, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 143.</i>
15 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: %93.9, Erkeklerde: %96.3, Kadınlarda: %91.5</i>
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2012–yıl)	<i>Toplam Nüfusta: 13, Erkeklerde: 13, Kadınlarda: 13</i>
5–14 Yaş Arası Çocuk İstihdamı (2009)	<i>Toplam: 4.026.285</i>

tahmini)	Oran: %7, (Veri 5–17 yaş arasındaki çocukları temsil eder.)
15–24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2013 tahmini)	Toplam: %31.3, Erkek: %19.5, Kadın: %21.4, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 49

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek–2.15: Endonezya’nın İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN–SAYI
GDP (PPP’ye göre)	2.839 trilyon \$ (2015 tahmini), 2.712 trilyon \$ (2014 tahmini), 3.582 trilyon \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 9 .
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre–2015 tahmini)	872.6 milyar \$.
GDP Reel Büyüme Hızı	%4.7 (2015 tahmini), %5 (2014 tahmini), %5.6 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 51 .
Kişi Başına GDP	11.300 \$ (2015 tahmini), 10.800 \$ (2014 tahmini), 10.200 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 132 .
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP’nin %31.7’si (2015 tahmini), GDP’nin %37.7’si (2014 tahmini), GDP’nin %30.9’u (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10 .
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %56.8 , Kamu Tüketimi: %9.4 , Sabit Sermaye Yatırımları: %32.3 , İcatlara Yatırımlar: %1.2 , Mal ve Hizmet İhracatları: %21.7 , Mal ve Hizmet İthalatları: %–21.4
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %13.6 , Sanayi: %42.8 , Hizmetler: %43.6
Tarım–Ürünleri	Kauçuk ve benzeri ürünler, palmye yağı, kümes hayvanları ve sığır eti, orman ürünleri, karides, kakao, kahve, şifalı bitkiler, esansiyel yağ, balık ve benzeri ürünleri, baharatlar.
Temel Sanayiler	Petrol ve doğalgaz, tekstil, otomotiv, elektrikli aletler, giyim kuşam, saraciye, madencilik, çimento, tıbbi araç ve aletler, el sanatları, kimyasal gübreler, kontrplak, kauçuk, işlenmiş gıda, mücevherat ve turizm.
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	%4.5 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 41 .
İşgücü (2015 tahmini)	122.4 milyon , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5 .
İşgücünün İstihlal Alanına Göre Dağılımı (2012 tahmini)	Tarım: %38.9 , Sanayi: %13.2 , Hizmetler: %47.9

İşsizlik Oranı	%5.5 (2015 tahmini), %5.9 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 61.
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2014 tahmini)	%11.3
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2010 tahmini)	En Düşük %10: %3.4 , En Yüksek %10: %28.2
KRİTER	ORAN-SAYI
Aile Gelirinin Dağılımı-Gini Endeksi	36.8 (2009), 39.4 (2005), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 80.
Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 123.3 milyar \$, Giderler: 142.8 milyar \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %14.1'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 198.
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (-) (2015 tahmini)	GDP'nin-%2.2'si , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 80.
Kamu Borcu	GDP'nin %27.7'si (2015 tahmini), GDP'nin %25.9'u (2014 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 146.
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%6.7 (2015 tahmini), %6.4 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 188.
Merkez Bankası Reeskont Oranı	%6.37 (31 Aralık 2010), %6.46 (31 Aralık 2009), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 60.
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%12.8 (31 Aralık 2015 tahmini), %12.61 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 59.
Dar Para Stoku	69.01 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 75.74 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 44.
Geniş Para Stoku	348.6 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 305.8 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29.
Yurtiçi Kredi Stoku	342.5 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 360.2 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 34.
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	396.8 milyar \$ (31 Aralık 2012 tahmini), 390.1 milyar \$ (31 Aralık 2011), 360.4 milyar \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.
Cari İşlemler Dengesi	-19.56 milyar \$ (2015 tahmini), -26.23 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 185.
İhracat	152.5 milyar \$ (2015 tahmini), 176 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 30.
Temel İhraç Ürünleri	Mineral Yakıtlar, hayvani veya bitkisel yağlar (palmiye yağı dahil), elektrikli makineler, kauçuk, makine ve mekanik alet parçaları.
Ana İhracat Ortakları (2014)	Japonya %13.1, ÇHC %10, Singapur %9.5, ABD %9.4, Hindistan %7, Güney Kore %6, Malezya

	%5.5
İthalat	138.4 milyar \$ (2015 tahmini), 178.2 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31.
Temel İthalat Ürünleri	Mineral Yakıtlar, kazan, makine ve mekanik parçaları, elektrikli makineler, demir ve çelik, gıda maddeleri.
KRİTER	ORAN-SAYI
Ana İthalat Ortakları (2014)	ÇHC %17.2, Singapur %14.1, Japonya %9.6, Güney Kore %6.7, Malezya %6.1, Tayland %5.5, ABD %4.6
Döviz ve Altın Rezervleri	103.4 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 111.9 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
Dış Borçlar	293.2 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 266.1 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 33.
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	279 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 253.1 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	34.62 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 24.05 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 50.
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Rupiah)	13.577,6 (2015 tahmini), 11.865,2 (2014 tahmini), 11.865,2 (2013 tahmini), 9.386,63 (2012 tahmini), 8.770,43 (2011 tahmini).
Elektrik Üretimi (2012 tahmini)	185.3 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.
Elektrik Tüketimi (2012 tahmini)	167.5 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
Elektrik İhracatı (2013 tahmini)	0 kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 152.
Elektrik İthalatı (2013 tahmini)	0 kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 162.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	47.75 milyon kW. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %83.8'i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 92.
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %0'ı, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 111.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %11'i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 113.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %5.8'i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 55.
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	789.800 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.
Ham Petrol İhracatı (2013 tahmini)	296.100 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.
Ham Petrol İthalatı (2013 tahmini)	391.800 vrl/gün,

	Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.
İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	3.693 milyar vrl, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2012 tahmini)	946.500 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2013 tahmini)	1.718 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
KRİTER	ORAN-SAYI
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2012 tahmini)	78.690 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 51.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2013 tahmini)	699.500 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10.
Doğalgaz Üretimi (2013 tahmini)	70.4 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12.
Doğalgaz Tüketimi (2013 tahmini)	39.1 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.
Doğalgaz İhracatı (2013 tahmini)	31.3 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12.
Doğalgaz İthalatı (2013 tahmini)	0 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 211.
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	2.955 trilyon m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	456.2 milyon metrik ton, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 15.
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 29.64 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 12, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 319 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 126, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
İnternet Yöneticisi (İnternet Host–2012)	1.344 milyon. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 42.
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 42.4 milyon, Ülke Nüfusuna Oranı: %16.7, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 186, Asfaltlanmamış Pistli: 487, Toplam: 673, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10.
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	76.
Boru Hatları (2013)	Yoğuşturulmuş (Condensated): 1.064 km., Yoğuşturulmuş (Condensated) Doğalgaz: 150 km., Doğalgaz: 11.702 km., Sıvılaştırılmış Petrol Gazı: 119 km., Petrol: 7.767 km. Petrol/gas/su: 77 km., Rafine Edilmiş Ürünler: 728 km. Bilinmeyen: 53, Su: 44 km.
Demiryolları (2014)	8.159 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 26.

Karayolları (2011)	496.607 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
Suyolları (2011)	21.579 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
Limanlar ve Terminalleri	Ana Limanlar: Banjarmasin, Belawan, Kotabaru, Krueg Geukueh, Palembang, Panjang, Sungai Pakning, Tanjung Perak, Tanjung Priok. Konteyner Limanı: Tanjung Priok (5,617,562),
KRİTER	ORAN-SAYI
	LNG terminali (ihracat): Bontang, Tangguh, LNG terminali (ithalat): Arun, Lampung, West Java.
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %0.78'i (2012), GDP'nin %0.67'si (2011), GDP'nin %0.78'i (2010), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 116.

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.16: GAC'in Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profilinin Dağılımı (2014 tahmini)	<i>Siyah Afrikalı:</i> %80.2, <i>Beyaz:</i> %8.4, <i>Renkli :</i> %8.8 <i>Hint Asya:</i> %2.5 (Renkli karışık ırk soy kişiler için, ulusal nüfus sayımına dahil olmak üzere Güney Afrika'da kullanılan bir terimdir.)
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2001 tahmini)	<i>Protestan:</i> %36.6 (Siyonist Hristiyan %11.1, Pentakostal/Karizmatik %8.2, Methodist %6.8, Reformcu Hollanda %6.7, Anglikan %3.8) <i>Katolik:</i> %7.1 <i>Müslüman:</i> %1.5 <i>Diğer Hristiyan:</i> %36 <i>Diğer:</i> %2.3 <i>Belirlenemeyen:</i> %1.4 <i>Dinsiz (None):</i> %15.1
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	<i>Erkek:</i> % 49.52 (26.577.575), <i>Kadın:</i> %50.48 (27.097.988).
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	<i>0-14 Yaş:</i> %28.43 (Erkek: 7.660.173/Kadın: 7.598.013), <i>15-24 Yaş:</i> %18.52 (Erkek: 4.937.169/Kadın: 5.002.201), <i>25-54 Yaş:</i> %41.07 (Erkek: 11.120.423/Kadın: 10.923.422), <i>55-64 Yaş:</i> %6.53 (Erkek: 1.628.183/Kadın: 1.874.946), <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> %5.46 (Erkek: 1.231.627/Kadın: 1.699.406).
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	<i>Toplam Bağımlılık Oranı:</i> %52.1, <i>Gençlerde Bağımlılık Oranı:</i> %44.5, <i>Yaşlılarda Bağımlılık Oranı:</i> %7.7, <i>Potansiyel Destek oranı:</i> %13.1.
Medyan Yaş (2015 tahmini)	<i>Toplam:</i> 26.5, <i>Erkek:</i> 26.2, <i>Kadın:</i> 26.7, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 145.
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	%1.33, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 90.
KRİTER	ORAN-SAYI
Doğum Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	20.75, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 79.
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	9.91, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 46.
Net Göç (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	2.42, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 42.
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı, 2010-15 tahmini).	<i>Kent Nüfusu:</i> %64.8 (Toplam nüfusun-2015), <i>Kentleşme Oranı:</i> %1.59.
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın-2015 tahmini)	<i>Doğumda:</i> 1.02, <i>0-14 Yaş:</i> 1.01,

	<i>15–24 Yaş: 0,99, 25–54 Yaş: 1.02, 55–64 Yaş: 0,87, 65 Yaş ve Üzeri: 0.73, Toplam Nüfus: 0.98</i>
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda–2015 tahmini)	138, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 38.</i>
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda – 2015 tahmini)	<i>Toplam: 32.99, Erkek: 36.62, Kadın: 29.27, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 64.</i>
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl–2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: 62.34, Erkeklerde: 60.83, Kadınlarda: 63.87, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 191.</i>
Toplam Doğurganlık Hızı (2015 tahmini)	Kadın başına 2.33 çocuk, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 88.</i>
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP'nin %8.9'u, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 42.</i>
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2013)	0.78
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2005)	2.8
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %99.6'sı, kırsalda nüfusun %81.4'ü, toplam nüfusun %93.2'si) İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %0.4'ü, kırsalda nüfusun %18.6'sı, toplam nüfusun %6.8'i).</i>
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %69.6'sı, kırsalda nüfusun %60.5'i, toplam nüfusun %66.4'ü) İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %30.4'ü, kırsalda nüfusun %39.5'i, toplam nüfusun %33.6'sı)</i>
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%25.6, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24.</i>
Beş Yaş Altı Çocuklarda Olması Gerekenin Altında Ağırlıkta Bulunanlar (2008)	%8.7, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 72.</i>
Eğitim Harcamaları/GDP (2013)	GDP'nin %6.2'si, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 42.</i>
15 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: %94.3, Erkeklerde: %95.5, Kadınlarda: %93.1.</i>
KRİTER	ORAN-SAYI
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2012–yıl)	<i>Toplam Nüfusta: 14, Erkeklerde: 13, Kadınlarda: 14</i>
15–24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2013 tahmini)	<i>Toplam: %51.4, Erkek: %48, Kadın: %55.5, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.</i>

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.17: GAC'nin İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
GDP (PPP'ye göre)	724 milyar \$ (2015 tahmini), 714 milyar \$ (2014 tahmini), 703.3 milyar \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31.
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre-2015 tahmini)	317.3 milyar \$.
GDP Reel Büyüme Hızı	%1.4 (2015 tahmini), %1.5 (2014 tahmini), %2.2 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 162.
Kişi Başına GDP	13.400 \$ (2015 tahmini), 13.200 \$ (2014 tahmini), 13.000 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 116.
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP'nin %15.6'sı (2015 tahmini) GDP'nin %14.9'u (2014 tahmini) GDP'nin %14.4.'ü (2013 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 114.
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %59.6 , Kamu Tüketimi: %20 , Sabit Sermaye Yatırımları: %22.2 , İcatlara Yatırımlar: -%0.6 , Mal ve Hizmet İhracatları: %31.5 , Mal ve Hizmet İthalatları: -%32.7
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %2.4 , Sanayi: %30.3 , Hizmetler: %67.4
Tarım-Ürünleri	Buğday, mısır, şeker kamışı, meyve, sebze, sığır eti, kümes hayvanları, koyun eti, yün, süt ürünleri.
Sanayiler	Madencilik (Dünyanın en büyük platin, altın, krom üreticisi), otomobil montajı, metal işleme, makine, tekstil, demir ve çelik, kimyasallar, gübre, gıda maddeleri, ticari gemi tamiri.
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	%1.7 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 125.
İşgücü (2015 tahmini)	20.86 milyon , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 30.
İşgücünün İstihlal Alanına Göre Dağılımı (2012 tahmini)	Tarım: %4 , Sanayi: %18 , Hizmetler: %66 .
KRİTER	ORAN-SAYI
İşsizlik Oranı	%25.9 (2015 tahmini), %25.1 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 179.
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2012 tahmini)	%35.9
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2009 tahmini)	En Düşük %10: %1.2 , En Yüksek %10: %51.7
Aile Gelirinin Dağılımı-Gini Endeksi	62.5 (2012), 59.3 (1994), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.

Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 84.15 milyar \$, Giderler: 98.26 milyar \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %26.5'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 111 .
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (-) (2015 tahmini)	GDP'nin-%4.4'ü , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 156 .
Kamu Borcu	GDP'nin %45.4'ü (2015 tahmini), GDP'nin %44.8'i (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 97 .
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%4.8 (2015 tahmini), %6.1 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 173 .
Merkez Bankası Reeskont Oranı	%5.75 (31 Aralık 2014), %7 (31 Aralık 2009), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 69 .
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%9.5 (31 Aralık 2015 tahmini), %9.13 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 87 .
Dar Para Stoku	97.33 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 107.5 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 36 .
Geniş Para Stoku	172.7 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 192.9 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 46 .
Yurtiçi Kredi Stoku	218.5 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 245.5 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 41 .
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	1.007 trilyon \$ (31 Aralık 2013), 1.038 trilyon \$ (31 Aralık 2012), 855.7 milyar \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 15 .
Cari İşlemler Dengesi	-13.7 milyar \$ (2015 tahmini), -19.6 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 181 .
İhracat	85.14 milyar \$ (2015 tahmini), 92.54 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 38 .
Temel İhraç Ürünleri	Altın, elmas, platin, diğer metal ve mineraller, makine ve ekipman.
Ana İhracat Ortakları (2014)	ÇHC %9.5, ABD %7.1, Japonya %5.3, Botswana %5.3, Almanya %5, Namibya %5, Hindistan %4.1
KRİTER	ORAN-SAYI
İthalat	86.81 milyar \$ (2015 tahmini), 98.87 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 35 .
Temel İthalat Ürünleri	Makine ve ekipman, kimyasallar, petrol ürünleri, bilimsel aygıtlar, gıda maddeleri.
Ana İthalat Ortakları (2014)	ÇHC %15.5, Almanya %10.1, Suudi Arabistan %7.2, ABD %6.7, Nijerya %5.2, Hindistan %4.6
Döviz ve Altın Rezervleri	44.28 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini),

	49.09 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 42.
Dış Borçlar	145.1 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 137.1 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 43.
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	164 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 157.9 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 35.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	143 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 135.7 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 28.
Döviz Kuru [1 \$ karşılığı rand (ZAR)]	12.63 (2015 tahmini), 10.8469 (2014 tahmini), 10.8469 (2013 tahmini), 8.2 (2012 tahmini), 7.2597 (2011 tahmini).
Elektrik Üretimi (2012 tahmini)	239 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
Elektrik Tüketimi (2012 tahmini)	211.6 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
Elektrik İhracatı (2013 tahmini)	13.93 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 15.
Elektrik İthalatı (2013 tahmini)	9.428 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2013 tahmini)	44.15 milyon kW. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2013 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %90.4'ü, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 74.
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2013 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %4.4'ü, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2013 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %4.5'i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 128.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2013 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %0.7'si, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 99.
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	3.000 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 87.
Ham Petrol İhracatı (2012 tahmini)	0 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 185.
Ham Petrol İthalatı (2013 tahmini)	414.000 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	15 milyon vrl, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 87.
KRİTER	ORAN-SAYI
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2012 tahmini)	456.500 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 36.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2013 tahmini)	612.000 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 32.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2012 tahmini)	81.660 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 50.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2012 tahmini)	137.900 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 40.

Doğalgaz Üretimi (2013 tahmini)	1.17 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 64 .
Doğalgaz Tüketimi (2013 tahmini)	4.889 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 59 .
Doğalgaz İhracatı (2013 tahmini)	0 m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 176 .
Doğalgaz İthalatı (2013 tahmini)	3.771 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 36 .
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	15.01 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 77 .
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	473.2 milyon metrik ton , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14 .
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 4.3 milyon , 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 8 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 40 .
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 79.5 milyon , 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 150 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19 .
İnternet Yöneticisi (Internet Host–2012)	4.761 milyon . Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23 .
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 24.8 milyon , Ülke Nüfusuna Oranı: %46.9 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24 .
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 144 , Asfaltlanmamış Pistli: 422 , Toplam: 566 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11 .
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	1
Boru Hatları (2013)	Yoğuşturulmuş (Condensated): 94 km. , Doğalgaz: 1.293 km. , Petrol: 992 km. , Rafine Edilmiş Ürünler: 1.460 km.
Demiryolları (2014)	20.986 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14 .
Karayolları (2014)	747.014 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10 .
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Cape Town, Durban, Port Elizabeth, Richards Bay, Saldanha Bay. Konteyner Limanları: Durban (2,712,975). LNG terminali (ithalat): Mossel Körfezi.
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %1.2'si (2014). GDP'nin %1'i (2013). GDP'nin %1.16'sı (2012). GDP'nin %1.14'ü (2011). GDP'nin %1.16'sı (2010), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 100 .

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.18: Türkiye Cumhuriyeti'nin Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profiline Dağılımı (2008 tahmini)	<i>Türk:</i> %70-75, <i>Kürt:</i> %18, <i>Diğer Azınlıklar:</i> %7-12
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2010 tahmini)	<i>(Çoğunlukla Sünni) Müslüman:</i> %99.8, <i>Diğer:</i> %0.2, (Çoğunlukla Hristiyan ve Yahudiler)
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	<i>Erkek:</i> %50.33 (39.966.657), <i>Kadın:</i> %49.67 (39.447.612).
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	<i>0-14 Yaş:</i> %25.45 (Erkek: 10.339.731/Kadın: 9.868.005), <i>15-24 Yaş:</i> %16.25 (Erkek: 6.587.897/Kadın: 6.314.306), <i>25-54 Yaş:</i> %43.07 (Erkek: 17.323.965/Kadın: 16.878.498), <i>55-64 Yaş:</i> %8.15 (Erkek: 3.216.877/Kadın: 3.253.892), <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> %7.09 (Erkek: 2.498.187/Kadın: 3.132.911)
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	<i>Toplam Bağımlılık Oranı:</i> %49.7, <i>Gençlerde Bağımlılık Oranı:</i> %38.4, <i>Yaşlılarda Bağımlılık Oranı:</i> %11.3, <i>Potansiyel Destek oranı:</i> %8.9
Medyan Yaş (2015 tahmini)	<i>Toplam:</i> 30.1 <i>Erkek:</i> 29.7, <i>Kadın:</i> 30.6, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 112.
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	%1.26, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 93.
Doğum Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	16.33, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 118.
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	5.88, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 170.
Net Göç (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	2.16, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 50.
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı, 2010-15 tahmini).	<i>Kent Nüfusu:</i> %73.4 (Toplam nüfusun-2015), <i>Kentleşme Oranı:</i> %1.97
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın-2015 tahmini)	<i>Doğumda:</i> 1.05, <i>0-14 Yaş:</i> 1.05, <i>15-24 Yaş:</i> 1.04, <i>25-54 Yaş:</i> 1.03, <i>55-64 Yaş:</i> 0.99, <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> 0.8, <i>Toplam Nüfus:</i> 1.01
Annenin İlk Doğumundaki Ortalama Yaşı (2010 tahmini)	22.3
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda-2015 tahmini)	16, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 139.

KRİTER	ORAN-SAYI
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda – 2015 tahmini)	<i>Toplam:</i> 18.87, <i>Erkek:</i> 20.13, <i>Kadın:</i> 17.55, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 93.
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl–2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta:</i> 74.57, <i>Erkeklerde:</i> 72.26, <i>Kadınlarda:</i> 77., <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 115.
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	Kadın başına 2.05 çocuk, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 114.
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2008)	%73
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP'nin %5.6'sı, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 103.
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2011)	1.71
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2011)	2.5
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %100'ü, kırsalda nüfusun %100'ü, toplam nüfusun %100'ü),</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %0'ı, kırsalda nüfusun %0'ı, toplam nüfusun %0'ı).</i>
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %98.3'ü, kırsalda nüfusun %85.5'i toplam nüfusun %94.9'u),</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %1.7'si, kırsalda nüfusun %14.5'i, toplam nüfusun %5.1'i).</i>
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%29.4, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 36.
Beş Yaş Altı Çocuklarda Olması Gerekenin Altında Ağırlıkta Bulunanlar (2014)	%1.9, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 123.
Eğitim Harcamaları/GDP (2006)	GDP'nin %2.9'u, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 142.
15 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta:</i> %95, <i>Erkeklerde:</i> %98.4 <i>Kadınlarda:</i> %91.8
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2012–yıl)	<i>Toplam Nüfusta:</i> 15, <i>Erkeklerde:</i> 15 <i>Kadınlarda:</i> 14.
5–14 Yaş Arası Çocuk İstihdamı (2006 tahmini)	<i>Toplam:</i> 321.866 <i>Oran:</i> %3, (Veri 6–14 yaş arasındaki çocukları temsil eder.)
15–24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2013 tahmini)	<i>Toplam:</i> %18.7, <i>Erkek:</i> %16.9, <i>Kadın:</i> %21.9, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 69

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.19: Türkiye Cumhuriyeti'nin İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
GDP (PPP'ye göre)	1.576 trilyon \$ (2015 tahmini), 1.53 trilyon \$ (2014 tahmini), 1.486 trilyon \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 18.
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre-2015 tahmini)	722.2 milyar \$,
GDP Reel Büyüme Hızı	%3 (2015 tahmini), %2.9 (2014 tahmini), %4.2 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 102.
Kişi Başına GDP	20.500 \$ (2015 tahmini), 19.900 \$ (2014 tahmini), 19.300 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 87.
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP'nin %16'sı (2015 tahmini), GDP'nin %14.4'ü (2014 tahmini), GDP'nin %12.8'i (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 108.
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %68.2, Kamu Tüketimi: %15.4, Sabit Sermaye Yatırımları: %19.8, İcatlara Yatırımlar: %0, Mal ve Hizmet İhracatları: %28.7, Mal ve Hizmet İthalatları: -%32.1
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %8.1, Sanayi: %27.7, Hizmetler: %64.2
Tarım-Ürünleri	Tütün, pamuk, tahıllar, zeytin, şekerpancarı, fındık, bakliyat, turunçgiller, çiftlik hayvanları.
Sanayiler	Tekstil, gıda işleme, otomobiller, elektronik, madencilik (kömür, kromat, bakır, bor), çelik, petrol, inşaat, kereste, kağıt.
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	%4.5, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 43.
İşgücü (2015 tahmini)	29.4 milyon, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 21. Not: Yaklaşık 1.2. milyon Türk yurtdışında çalışmaktadır.
İşgücünün İstigal Alanına Göre Dağılımı (2010)	Tarım: %25.5, Sanayi: %26.2, Hizmetler: %48.4.
İşsizlik Oranı	%10.4 (2015 tahmini), %10 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 118.
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2010 tahmini)	%16.9
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2008)	En Düşük %10: %2.1, En Yüksek %10: %30.3.
Aile Gelirinin Dağılımı-Gini Endeksi	40.2 (2010), 43.6 (2003),

	Dünya Sıralamasındaki Yeri: 62.
KRİTER	ORAN-SAYI
Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 175.4 milyar \$, Giderler: 187.4 milyar \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %24.3'ü , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 127.
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (-) (2015 tahmini)	GDP'nin-%1.7'si , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 66.
Kamu Borcu	GDP'nin %33.1'i (2015 tahmini), GDP'nin %35'i (2014 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 135.
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%7.5 (2015 tahmini), %8.9 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 192.
Merkez Bankası Reeskont Oranı	%5.25 (31 Aralık 2011), %15 (22 Aralık 2009), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 74.
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%13.8 (31 Aralık 2015 tahmini), %13.38 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 51.
Dar Para Stoku	99.09 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 111.3 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 35.
Geniş Para Stoku	474.7 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 425.1 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.
Yurtiçi Kredi Stoku	551milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 618.6 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	308.8 milyar \$ (31 Aralık 2012 tahmini), 201.8 milyar \$ (31 Aralık 2011), 306.7 milyar \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29.
Cari İşlemler Dengesi	-32.69 milyar \$ (2015 tahmini), -46.53 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 191.
İhracat	153.6 milyar \$ (2015 tahmini), 168.9 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29.
Temel İhraç Ürünleri	Giyim kuşam, gıda maddeleri, tekstil, metal ürünleri, ulaşım ekipmanları.
Ana İhracat Ortakları (2014 tahmini)	Almanya %9.6, Irak %6.9, İngiltere %6.3, İtalya %4.5, Fransa %4.1, ABD, %4
İthalat	204.3 milyar \$ (2015 tahmini), 232.5 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22.
Temel İthalat Ürünleri	Makine, kimyasallar, yarı mamul maddeler, yakıt, ulaşım ekipmanları.
Ana İthalat Ortakları (2014 tahmini)	RF %10.4, ÇHC %10.3, Almanya %9.2, ABD %5.3, İtalya %5, İran %4.1
Döviz ve Altın Rezervleri	118.3 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 127.3 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini),

	Dünya Sıralamasındaki Yeri: 20.
KRİTER	ORAN-SAYI
Dış Borçlar	402.4 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 389.2 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31.
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	184.1 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 169.1 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	44.98 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 40.48 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 42.
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Türk Lirası)	2.739 (2015 tahmini), 2.185 (2014 tahmini), 2.185 (2013 tahmini), 1.8 (2012 tahmini), 1.675 (2011 tahmini).
Elektrik Üretimi (2012 tahmini)	228.3 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 21.
Elektrik Tüketimi (2012 tahmini)	197 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 20.
Elektrik İhracatı (2013 tahmini)	1.236 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 9.
Elektrik İthalatı (2013 tahmini)	7.425 milyar kWh, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 32.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	57.12 milyon kW. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 18.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %61'i, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 130.
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %0'ı, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 194.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %34.3'ü, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 65.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %4.6'sı, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 62.
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	47.670 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 59.
Ham Petrol İhracatı (2013 tahmini)	4.176 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 74.
Ham Petrol İthalatı (2013 tahmini)	379.600 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24.
İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	296 milyon vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 56.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2013 tahmini)	483.100 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 35.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2014 tahmini)	781.600 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 28.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2013 tahmini)	142.600 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 41.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2013 tahmini)	438.600 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 16.
Doğalgaz Üretimi (2014 tahmini)	476 milyon m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 72.

KRİTER	ORAN-SAYI
Doğalgaz Tüketimi (2014 tahmini)	48.45 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 17 .
Doğalgaz İhracatı (2014 tahmini)	633 milyon m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 39 .
Doğalgaz İthalatı (2014 tahmini)	48.897 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8 .
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	6.824 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 85 .
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	296.9 milyon metrik ton , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 21 .
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 12.53 milyon , 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 16 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19 .
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 71.9 milyon , 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 92 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 21 .
İnternet Yöneticisi (İnternet Host-2012)	7.093 milyon . Dünya Sıralamasındaki Yeri: 16 .
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 36.6 milyon , Ülke Nüfusuna Oranı: %46.6 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19 .
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 91 , Asfaltlanmamış Pistli: 7 , Toplam: 98 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 58 .
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	20
Boru Hatları (2013)	Doğalgaz: 12.603 km. , Petrol: 3.038 km.
Demiryolları (2014)	12.008 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 20 .
Karayolları (2012)	385.754 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 18 .
Suyolları (2010)	1.200 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 59 .
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Aliğa, Ambarlı, Diliskelesi, Ereğli, İzmir, Kocaeli (İzmit), Mersin (İçel), Yarımca. Konteyner Limanları: Ambarlı (2.121.549), Mersin [(İçel) 1.126.866]. LNG terminali (ithalat): İzmir Aliğa, Marmara Ereğlisi.
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %2.29'u (2015 öngörüsü). GDP'nin %2.36'sı (2014). GDP'nin %2.39'u (2013), GDP'nin %2.31'i (2012), GDP'nin %2.28'i (2011), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 35 .

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.20.: Arjantin'in Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profiline Dağılımı (2010 tahmini)	<i>Beyaz:</i> (Çoğunlukla İspanyol ve İtalyan) %97 <i>Melez:</i> (Karma Beyaz ve Kızılderili Soyu) <i>Kızılderili ya da diğer beyaz olmayan gruplar:</i> %3
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2010 tahmini)	<i>Sözde Katolik:</i> %92, (pratikte %20'den az) <i>Protestan:</i> %2 <i>Yahudi:</i> %2, <i>Diğer:</i> %4,
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	<i>Erkek:</i> %49.31 (21.415.206), <i>Kadın:</i> %50.69 (22.016.680).
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	<i>0-14 Yaş:</i> %24.74 (Erkek: 5.498.766/Kadın: 5.244.555), <i>15-24 Yaş:</i> %15.59 (Erkek: 3.458.318/Kadın: 3.311.765), <i>25-54 Yaş:</i> %39.01 (Erkek: 8.452.645/Kadın: 8.489.476), <i>55-64 Yaş:</i> %9.11 (Erkek: 1.917.317/Kadın: 2.040.750), <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> %11.55 (Erkek:2.088.160 /Kadın: 2.930.134)
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	<i>Toplam Bağımlılık Oranı:</i> %56.5, <i>Gençlerde Bağımlılık Oranı:</i> %39.4, <i>Yaşlılarda Bağımlılık Oranı:</i> %17.1, <i>Potansiyel Destek oranı:</i> %5.8
Medyan Yaş (2015 tahmini)	<i>Toplam:</i> 31.4, <i>Erkek:</i> 30.3, <i>Kadın:</i> 32.6, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 102.
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	%0.93, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 124.
Doğum Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	16.64, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 111.
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	7.33, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 117.
Net Göç (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	0., <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 110.
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı, 2010-15 tahmini).	<i>Kent Nüfusu:</i> %91.8 (Toplam nüfusun-2015), <i>Kentleşme Oranı:</i> %1.04.
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın-2015 tahmini)	<i>Doğumda:</i> 1.05, <i>0-14 Yaş:</i> 1.05, <i>15-24 Yaş:</i> 1.04, <i>25-54 Yaş:</i> 1, <i>55-64 Yaş:</i> 0.94, <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> 0.71, <i>Toplam Nüfus:</i> 0.97
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda-2015 tahmini)	52, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 84.
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda - 2015 tahmini)	<i>Toplam:</i> 9.69, <i>Erkek:</i> 10.86, <i>Kadın:</i> 8.47, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 140.

KRİTER	ORAN-SAYI
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl-2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: 77.69, Erkeklerde: 74.46, Kadınlarda: 81.09, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 66.</i>
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	Kadın başına 2.23 çocuk <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 97.</i>
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2004/05)	%78.9
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP'nin %7.3'ü, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 52.</i>
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2013)	3.86
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2012)	4.7
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %99'u, kırsalda nüfusun %100'ü, toplam nüfusun %99.1'i) İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %1'i, kırsalda nüfusun %0'ı, toplam nüfusun %0.9'u).</i>
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %96.2'si, kırsalda nüfusun %98.3'ü, toplam nüfusun %96.4'ü) İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %3.8'i, kırsalda nüfusun %1.7'si, toplam nüfusun %3.6'sı).</i>
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%26.5, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29</i>
Beş Yaş Altı Çocuklarda Olması Gerekenin Altında Ağırlıkta Bulunanlar (2005)	%2.3, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 119</i>
Eğitim Harcamaları/GDP (2012)	GDP'nin %5.1'i, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 32</i>
10 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: %98.1, Erkeklerde: %98, Kadınlarda: %. 98.1</i>
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2012-yıl)	<i>Toplam Nüfusta: 18, Erkeklerde: 17, Kadınlarda: 19</i>
5-14 Yaş Arası Çocuk İstihdamı (2003 tahmini)	<i>Toplam: 435.252, Oran: %7 (Veri 5-13 yaş arasındaki çocukları temsil eder.)</i>
15-24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2013 tahmini)	<i>Toplam: %23.5, Erkek: %17, Kadın: %19.4, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 63</i>

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.21: Arjantin'in İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
GDP (PPP'ye göre)	964.3 milyar \$ (2015 tahmini), 960.3 milyar \$ (2014 tahmini), 955.9 milyar \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 26.
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre-2015 tahmini)	578.7 milyar \$,
KRİTER	ORAN-SAYI
GDP Reel Büyüme Hızı	%0.4 (2015 tahmini), %0.5 (2014 tahmini), %2.9 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 194.
Kişi Başına GDP	22.400 \$ (2015 tahmini), 22.300 \$ (2014 tahmini), 22.100 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 81.
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP'nin %15.6'sı (2015 tahmini), GDP'nin %18.8'i (2014 tahmini), GDP'nin %17.8'i (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 112.
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %64.6, Kamu Tüketimi: %16.7, Sabit Sermaye Yatırımları: %17.3, İcatlara Yatırımlar: %1.6, Mal ve Hizmet İhracatları: %12.9, Mal ve Hizmet İthalatları: -%13.1
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %10.5, Sanayi: %29.1, Hizmetler: %60.4
Tarım-Ürünleri	Ayçiçeği, limon, soya fasulyesi, üzüm, mısır, tütün, yer fıstığı, çay, buğday, çiftlik hayvanları.
Sanayiler	Gıda işleme, motorlu araçlar, dayanıklı tüketim malları, tekstil, kimyasallar ve petro-kimyasallar, matbaacılık, metalurji, çelik.
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	%0.3, Not: özel sektör tahminlerine göre Dünya Sıralamasındaki Yeri: 164.
İşgücü (2015 tahmini)	17.47 milyon, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 36. Not: Sadece kentsel alanlar.
İşgücünün İstihlal Alanına Göre Dağılımı (2009 tahmini)	Tarım: %5, Sanayi: %23, Hizmetler: %72.
İşsizlik Oranı	%7.6 (2015 tahmini), %7.3 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 89.
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2010 tahmini)	%30, Not: Veriler özel tahminlere dayanmaktadır.
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2010 tahmini)	En Düşük %10: %1.5, En Yüksek %10: %32.3.
Aile Gelirinin Dağılımı-Gini Endeksi	45.8 (2009),

	Dünya Sıralamasındaki Yeri: 39.
Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 143.4 milyar \$, Giderler: 170.4 milyar \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %24.8'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 122.
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (-) (2015 tahmini)	GDP'nin-%4.7'si , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 164.
Kamu Borcu	GDP'nin %45.8'i (2015 tahmini), GDP'nin %42.7'si (2014 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 95.
KRİTER	ORAN-SAYI
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%27.6 (2015 tahmini), %37.6 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 221. <i>Not: Veriler özel tahminlerden türetilmiştir.</i>
Merkez Bankası Reeskont Oranı	–
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%23.6 (31 Aralık 2015 tahmini), %24.01 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
Dar Para Stoku	69.37 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 62.87 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 43.
Geniş Para Stoku	150.3 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 138.6 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 51.
Yurtiçi Kredi Stoku	208.2 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 183.3 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 43.
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	34.24 milyar \$ (31 Aralık 2012 tahmini), 43.58 milyar \$ (31 Aralık 2011), 63.91 milyar \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 59.
Cari İşlemler Dengesi	-10.17 milyar \$ (2015 tahmini), -5.641 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 179.
İhracat	69.95 milyar \$ (2015 tahmini), 67.42 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 43.
Temel İhraç Ürünleri	Soya fasulyesi ve türevleri, petrol ve gaz, taşıtlar, mısır, buğday.
Ana İhracat Ortakları (2014 tahmini)	Brezilya %20.5, ÇHC %6.6, ABD %5.7, Şili %4.2
İthalat	60.56 milyar \$ (2015 tahmini), 65.25 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 43.
Temel İthalat Ürünleri	Makine, motorlu taşıtlar, petrol ve doğalgaz, organik kimyasallar, plastikler.
Ana İthalat Ortakları (2014 tahmini)	Brezilya %22.1, ÇHC %16.2, ABD %13.8, Almanya %5.4, Bolivya %4.2
Döviz ve Altın Rezervleri	28.22 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 31.4 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 52.

Dış Borçlar	147 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 143.7 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 41.
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	125.9 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 116.5 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 42.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	37.66 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 36.44 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 48.
KRİTER	ORAN-SAYI
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Arjantin Pesosu)	9.2 (2015 tahmini), 8.0753 (2014 tahmini), 8.0753 (2013 tahmini), 4.54 (2012 tahmini), 4.1101 (2011 tahmini).
Elektrik Üretimi (2012 tahmini)	127.9 milyar kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29.
Elektrik Tüketimi (2012 tahmini)	117.1 milyar kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 30.
Elektrik İhracatı (2012 tahmini)	506 milyon kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 67.
Elektrik İthalatı (2012 tahmini)	8.116 milyar kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 27.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	34.95 milyon kW , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 27.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %68.1'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 114.
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %2.7'si , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 27.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %26'sı , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 85.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %0.4'ü , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 104.
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	532.100 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 28.
Ham Petrol İhracatı (2012 tahmini)	59.630 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 42.
Ham Petrol İthalatı (2012 tahmini)	100 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 83.
İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	2.354 milyar vrl , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 35.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2012 tahmini)	678.700 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 26.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2013 tahmini)	770.000 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2012 tahmini)	59.470 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 54.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2012 tahmini)	99.930 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 53.
Doğalgaz Üretimi (2013 tahmini)	36.89 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.

Doğalgaz Tüketimi (2013 tahmini)	47.99 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 18 .
Doğalgaz İhracatı (2014 tahmini)	100 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 45 .
Doğalgaz İthalatı (2013 tahmini)	11.2 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 24 .
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	378.8 milyar m³ , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 36 .
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	196 milyon metrik ton , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31 .
KRİTER	ORAN-SAYI
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 9.4 milyon , 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 22 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 21 .
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 66.4 milyon , 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 154 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23 .
İnternet Yöneticisi (İnternet Host–2012)	11.232 milyon . Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13 .
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 25.7 milyon , Ülke Nüfusuna Oranı: %59.7 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23 .
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 161 , Asfaltlanmamış Pistli: 977 , Toplam: 1.138 , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6 .
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	2
Boru Hatları (2013)	Doğalgaz: 12.603 km. , Petrol: 3.038 km.
Demiryolları (2014)	36.917,4 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8 .
Karayolları (2004)	231.374 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 21 .
Suyolları (2012)	11.000 km. , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12 .
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Bahia Blanca, Buenos Aires, La Plata, Punta Colorada, Ushuaia, Nehir Limanları: Arroyo Seco, Rosario, San Lorenzo–San Martin (Parana), Konteyner Limanları (20 feet’lik): Buenos Aires (1,851,701), LNG terminali (ithalat): Bahia Blanca.
Askeri Harcamaların GDP’ye Oranı	GDP’nin %0.91’i (2012), GDP’nin %0.9’u (2011), GDP’nin %0.91’i (2010), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 106 .

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek2.22: Meksika'nın Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profiline Dağılımı (2012 tahmini)	<i>Melez:</i> (Kızılderili-İspanyol) %62, <i>Ağırlıklı Olarak Kızılderili:</i> %21, <i>Kızılderili:</i> %7, <i>Diğer:</i> %10, (Çoğunlukla Avrupalı) (<i>Not:</i> Meksika etnik kökene dayalı nüfus sayımı verilerini toplamamaktadır.).
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2010 tahmini)	<i>Roma Katolik:</i> %82.7, <i>Pentekostal:</i> %1.6, <i>Yehova Şahitleri:</i> %1.4, <i>Diğer Evanjelik Kiliseler:</i> %5 <i>Diğer:</i> %1.9 <i>Dinsiz (None):</i> %4.7 <i>Belirtilmemiş:</i> %2.7
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	<i>Erkek:</i> % 49.06 (59.718.830), <i>Kadın:</i> % 50.94 (62.017.979).
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	<i>0-14 Yaş:</i> %27.59 (Erkek: 17.178.327/Kadın: 16.412.337), <i>15-24 Yaş:</i> %17.9 (Erkek: 11.027.564/Kadın: 10.759.446), <i>25-54 Yaş:</i> %40.55 (Erkek: 23.785.345/Kadın: 25.576.645), <i>55-64 Yaş:</i> %7.19 (Erkek: 4.017.721/Kadın: 4.734.391), <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> %6.77 (Erkek: 3.709.873 /Kadın: 4.535.160)
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	<i>Toplam Bağımlılık Oranı:</i> %51.7., <i>Gençlerde Bağımlılık Oranı:</i> %41.9, <i>Yaşlılarda Bağımlılık Oranı:</i> %9.8 <i>Potansiyel Destek oranı:</i> %10.2
Medyan Yaş (2015 tahmini)	<i>Toplam:</i> 27.6, <i>Erkek:</i> 26.6, <i>Kadın:</i> 28.7, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 131.
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	%1.18, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 102.
Doğum Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	18.78, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 92.
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	5.26, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 181.
Net Göç (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	-1.68, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri:</i> 160.
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı, 2010-15 tahmini).	<i>Kent Nüfusu:</i> %79.2 (Toplam nüfusun-2015), <i>Kentleşme Oranı:</i> %1.57
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın-2015 tahmini)	<i>Doğumda:</i> 1.05, <i>0-14 Yaş:</i> 1.05, <i>15-24 Yaş:</i> 1.03, <i>25-54 Yaş:</i> 0.93, <i>55-64 Yaş:</i> 0.85, <i>65 Yaş ve Üzeri:</i> 0.82, <i>Toplam Nüfus:</i> 0.96

KRİTER	ORAN-SAYI
Annenin İlk Doğumundaki Ortalama Yaşı (2008 tahmini)	21.3
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda-2015 tahmini)	38, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 108.</i>
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda – 2015 tahmini)	<i>Toplam: 12.23,</i> <i>Erkek: 13.64,</i> <i>Kadın: 10.74,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 122.</i>
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl-2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: 75.65,</i> <i>Erkeklerde: 72.88,</i> <i>Kadınlarda: 78.55,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 95.</i>
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	Kadın başına 2.27 çocuk <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 94.</i>
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2009)	%72.5
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	GDP'nin %6.2'si, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 108.</i>
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2011)	2.1
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2011)	1.5
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %97.2'si, kırsalda nüfusun %92.1'i, toplam nüfusun %96.1'i)</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %2.8'i, kırsalda nüfusun %7.9'u, toplam nüfusun %3.9'u).</i>
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %88'i, kırsalda nüfusun %74.5'i, toplam nüfusun %85.2'si).</i> <i>İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %12'si, kırsalda nüfusun %25.5'i, toplam nüfusun %14.8'i)</i>
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	%27.6, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23.</i>
Beş Yaş Altı Çocuklarda Olması Gerekenin Altında Ağırlıkta Bulunanlar (2012)	%2.8, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 117</i>
Eğitim Harcamaları/GDP (2011)	GDP'nin %5.1'i, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 72.</i>
15 Yaş Üzeri Okuryazarlık (2012 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: %95.1,</i> <i>Erkeklerde: %96.2,</i> <i>Kadınlarda: %94.2.</i>
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2013-yıl)	<i>Toplam Nüfusta: 13,</i> <i>Erkeklerde: 13,</i> <i>Kadınlarda: 13</i>
5-14 Yaş Arası Çocuk İstihdamı (2009 tahmini)	<i>Toplam: 1.105.617,</i> <i>Oran: %5</i>
15-24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2013 tahmini)	<i>Toplam: %9.2,</i> <i>Erkek: %8.5,</i> <i>Kadın: %10.5,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 104</i>

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.23: Meksika'nın İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
GDP (PPP'ye göre)	2.22 trilyon \$ (2015 tahmini), 2.17 trilyon \$ (2014 tahmini), 2.124 trilyon \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12.
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre-2015 tahmini)	1.161 trilyon \$,
GDP Reel Büyüme Hızı	%2.3 (2015 tahmini), %2.1 (2014 tahmini), %1.4 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 128.
Kişi Başına GDP	18.500 \$ (2015 tahmini), 18.100 \$ (2014 tahmini), 17.700 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 92.
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP'nin %19.7'si (2015 tahmini), GDP'nin %19.9'u (2014 tahmini), GDP'nin %19.3'ü (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 85.
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %67.3, Kamu Tüketimi: %12.1, Sabit Sermaye Yatırımları: %21.2, İcatlara Yatırımlar: %-0.7, Mal ve Hizmet İhracatları: %38.4, Mal ve Hizmet İthalatları: -%38.3
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %3.5, Sanayi: %34.1, Hizmetler: %62.4
Tarım-Ürünleri	Mısır, buğday, soya fasulyesi, pirinç, fasulye, pamuk, kahve, meyve, domates, sığır eti, kümes hayvanları, süt ürünleri, tahta ürünleri.
Sanayiler	Gıda ve meşrubat, tütün, kimyasallar, demir ve çelik, petrol madencilik, giyim, motorlu araçlar, dayanıklı tüketim malları, turizm.
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	%3.3, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 75.
İşgücü (2015 tahmini)	52.81 milyon, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
İşgücünün İstihgal Alanına Göre Dağılımı (2011 tahmini)	Tarım: %13.4, Sanayi: %24.1, Hizmetler: %61.9
İşsizlik Oranı	%4.5 (2015 tahmini), %4.8 (2014 tahmini), Not: Eksik istihdam %25'lere ulaşabilmektedir. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 44.
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2020 tahmini)	%52.3, Not: Yoksulluğun gıda tabanlı tanımına göre olup servet tabanlı fakirlik %47'yi aşabilmektedir.
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2010 tahmini)	En Düşük %10: %2, En Yüksek %10: %37.5.

KRİTER	ORAN-SAYI
Aile Gelirinin Dağılımı–Gini Endeksi	48.3 (2009), 53.1 (1998), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 26 .
Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 259.6 milyar \$, Giderler: 300.5 milyar \$.
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %22.3'ü , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 139 .
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (–) (2015 tahmini)	GDP'nin–%3.5'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 131 .
Kamu Borcu	GDP'nin %45.2'si (2015 tahmini), GDP'nin %42.1'i (2014 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 98 .
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%2.7 (2015 tahmini), %4 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 131 .
Merkez Bankası Reeskont Oranı	%4.5 (31 Aralık 2012), %4.5 (22 Aralık 2011), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 83 .
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%3.7 (31 Aralık 2015 tahmini), %3.55 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 163 .
Dar Para Stoku	180.8 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 195.6 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 23 .
Geniş Para Stoku	826.7 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 727 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 20 .
Yurtiçi Kredi Stoku	389 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 412.5 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 30 .
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	525.1 milyar \$ (31 Aralık 2012 tahmini), 408.7 milyar \$ (31 Aralık 2011), 454.3 milyar \$ (31 Aralık 2010 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22 .
Cari İşlemler Dengesi	–27.9 milyar \$ (2015 tahmini), –24.98 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 187 .
İhracat	430.9 milyar \$ (2015 tahmini), 398.3 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12 .
Temel İhraç Ürünleri	Mamul mallar, petrol ve petrol ürünleri, gümüş, meyve, sebze, kahve, pamuk.
Ana İhracat Ortakları (2014 tahmini)	ABD %80.2
İthalat	434.8 milyar \$ (2015 tahmini), 400.4 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10 .
Temel İthalat Ürünleri	Metal işleme makineleri, çelik hane ürünleri, tarımsal makineler, elektrikli ekipmanlar, montaj ve tamir için otomotiv parçaları, hava taşıtları, hava taşıtları parçaları.

Ana İthalat Ortakları (2014 tahmini)	ABD %48.8, ÇHC %16.6, Japonya %4.4
KRİTER	ORAN-SAYI
Döviz ve Altın Rezervleri	204.1 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 195.9 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
Dış Borçlar	424.1 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 397.3 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29.
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	361 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 338 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	142.8 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 131.2 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 29.
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Meksika Pesosu)	15.88 (2015 tahmini), 13.292 (2014 tahmini), 13.292 (2013 tahmini), 13.17 (2012 tahmini), 12.423 (2011 tahmini).
Elektrik Üretimi (2012 tahmini)	278.7 milyar kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 15.
Elektrik Tüketimi (2012 tahmini)	234 milyar kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 16.
Elektrik İhracatı (2013 tahmini)	1.288 milyar kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 51.
Elektrik İthalatı (2013 tahmini)	607 milyon kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 73.
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	62.29 milyon kW , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 17.
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %74.2'si , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 101.
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %2.5'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 28.
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %18.7'si , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 96.
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %4.7'si , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 60.
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	2.459 milyon vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11.
Ham Petrol İhracatı (2013 tahmini)	1.22 milyon vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
Ham Petrol İthalatı (2013 tahmini)	9.884 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 76.
İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	9.812 milyar vrl , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 17.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2013 tahmini)	1.438 milyon vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2014 tahmini)	1.966 milyon vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12.
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2013 tahmini)	171.200 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 37.

Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2013 tahmini)	563.300 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
KRİTER	ORAN-SAYI
Doğalgaz Üretimi (2014 tahmini)	45.4 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
Doğalgaz Tüketimi (2014 tahmini)	73.26 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10.
Doğalgaz İhracatı (2014 tahmini)	172 milyon m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 43.
Doğalgaz İthalatı (2014 tahmini)	27.39 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	483.5 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 31.
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	453.8 milyon metrik ton, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 16.
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 21.1 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 18, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 102.2 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 85, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
İnternet Yöneticisi (İnternet Host-2012)	16.233 milyon. Dünya Sıralamasındaki Yeri: 9.
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 49.5 milyon, Ülke Nüfusuna Oranı: %41.1, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12.
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 243, Asfaltlanmamış Pistli: 1.471, Toplam: 1.714, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 3.
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	1
Boru Hatları (2013)	Doğalgaz: 18.074 km., Likit Petrol: 2.102 km., Petrol: 8.775 km., Petrol/Doğalgaz/Su: 369 km., Rafine Ürünler: 7.565 km., Su: 123 km.
Demiryolları (2014)	15.389 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 18.
Karayolları (2012)	377.660 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
Suyolları (2012)	2.900 km. (seyrüsefere elverişli nehirler ve kıyı kanalları çoğunlukla ülkenin doğu sahillerindeki limanlarla bağlanmıştır), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12.
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Altamira, Coatzacoalcas, Lazaro Cardenas, Manzanillo, Veracruz, Konteyner Limanları: Manzanillo (1.992.176), Lazaro Cardenas (1.242.777) (2012). Petrol terminalleri: Cayo Arcas termiali, Dos Bocas terminali, LNG terminali (ithalat): Altamira, Ensenada, Kruvazör (Cruise) Limanları: Cancun, Cozime,

	Ensenada.
KRİTER	ORAN-SAYI
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %0.59'u (2012), GDP'nin %0.56'sı (2011), GDP'nin %0.59'u (2010), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 124 .

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.24: Güney Kore'nin Demografik Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
Etnisite Profiline Dağılımı	<i>Homojen</i> (Yaklaşık 20.000 Çinli Hariç)
Din Mensubiyetinin Dağılımı (2010 tahmini)	<i>Hristiyan: %31.6, (Protestan %24, Roma Katolik %7.6) Budist: %24.2</i> <i>Diğer ya da Bilinmeyen: %0.9</i> <i>Dinsiz (None): %43.3</i>
Toplam Nüfusun Dağılımı (Temmuz 2015 tahmini)	<i>Erkek: % 49.98 (24.548.244),</i> <i>Kadın: %50.02 (24.566.952).</i>
Yaş Yapısı (2015 tahmini)	<i>0-14 Yaş: %13.69 (Erkek: 3.489.464/Kadın: 3.232.372),</i> <i>15-24 Yaş: %13.52 (Erkek: 3.518.488/Kadın: 3.122.997),</i> <i>25-54 Yaş: %46.63 (Erkek: 11.687.846/Kadın: 11.214.687),</i> <i>55-64 Yaş: %13.14 (Erkek: 3.190.093/Kadın: 3.264.411),</i> <i>65 Yaş ve Üzeri: %13.02 (Erkek: 2.662.353/Kadın: 3.732.485).</i>
Bağımlılık Durumu (2015 tahmini)	<i>Toplam Bağımlılık Oranı: %37.2,</i> <i>Gençlerde Bağımlılık Oranı: %19.2,</i> <i>Yaşlılarda Bağımlılık Oranı: %18,</i> <i>Potansiyel Destek oranı: %5.6.</i>
Medyan Yaş (2015 tahmini)	<i>Toplam: 40.8,</i> <i>Erkek: 39.2,</i> <i>Kadın: 42.2,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 40.</i>
Nüfus Artış Hızı (2015 tahmini)	<i>%0.14,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 186.</i>
Doğum Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	<i>8.19,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 220.</i>
Ölüm Hızı (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	<i>6.75,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 139.</i>
Net Göç (1.000 kişi başına-2015 tahmini)	<i>0,</i> <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 92.</i>
Kentleşme (Yıllık Değişim Oranı, 2010-15 tahmini).	<i>Kent Nüfusu: %82.5 (Toplam nüfusun-2015),</i> <i>Kentleşme Oranı: %0.66.</i>
Cinsiyet Durumu (Erkek/Kadın-2015 tahmini)	<i>Doğumda: 1.07,</i> <i>0-14 Yaş: 1.08,</i> <i>15-24 Yaş: 1.13,</i> <i>25-54 Yaş: 1.04,</i> <i>55-64 Yaş: 0.98,</i> <i>65 Yaş ve Üzeri: 0.71,</i> <i>Toplam Nüfus: 1.</i>
KRİTER	ORAN-SAYI
Annenin İlk Doğumundaki Ortalama Yaşı (2011 tahmini)	30.3
Gebelikte Anne Ölümleri (100.000 canlı doğumda-2015 tahmini)	11, <i>Dünya Sıralamasındaki Yeri: 143.</i>
Yeni Doğan Ölümleri (1.000 canlı doğumda - 2015 tahmini)	<i>Toplam: 3.86,</i> <i>Erkek: 4.05,</i>

	<i>Kadın: 3.66, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 194.</i>
Doğumda Yaşam Beklentisi (yıl–2015 tahmini)	<i>Toplam Nüfusta: 80.04, Erkeklerde: 76,95, Kadınlarda: 83,34, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 39.</i>
Toplam Doğurganlık (2015 tahmini)	<i>Kadın başına 1.25 çocuk, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 220.</i>
Doğum Kontrolü Yaygınlığı (2009)	<i>%80 (Not: 15–44 yaş grubundaki kadınların oranı)</i>
Sağlık Harcamaları/GDP (2013)	<i>GDP’nin %7.2’si, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 69.</i>
Bin Kişi Başına Doktor Sayısı (2012)	<i>2.14</i>
Bin Kişi Başına Hastane Yatağı Sayısı (2009)	<i>10.3</i>
Sağlıklı İçme Suyu Kaynağına Erişim (2012 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %99.7’si, kırsalda nüfusun %87.9’u, toplam nüfusun %97.8’i) İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %0.3’ü, kırsalda nüfusun %12.1’i, toplam nüfusun %2.2’si).</i>
Hıfzısıhha Hizmetlerine Erişim (2015 tahmini)	<i>İyileştirilmiş (Kentlerde nüfusun %100’ü, kırsalda nüfusun %100’ü, toplam nüfusun %100’ü) İyileştirilmemiş (Kentlerde nüfusun %0’ı, kırsalda nüfusun %0’ı, toplam nüfusun %0’ı)</i>
Yetişkinlerde Obezite Yaygınlığı (2014)	<i>%6.3, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 139.</i>
Beş Yaş Altı Çocuklarda Olması Gerekenin Altında Ağırlıkta Bulunanlar (2011)	<i>%0.6, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 135.</i>
Eğitim Harcamaları/GDP (2011)	<i>GDP’nin %4.9’u, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 75.</i>
Birinci Dereceden Üçüncü Dereceye Okul Yaşamı Beklentisi (2012–yıl)	<i>Toplam Nüfusta: 17, Erkeklerde: 18, Kadınlarda: 16.</i>
15–24 Yaş Arası Gençlerde İşsizlik (2013 tahmini)	<i>Toplam: %9.3, Erkek: %9.8, Kadın: %9, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 107.</i>

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-2.25: Güney Kore'nin İktisadî Verileri

KRİTER	ORAN-SAYI
GDP (PPP'ye göre)	1.849 trilyon \$ (2015 tahmini), 1.801 trilyon \$ (2014 tahmini), 1.744 trilyon \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 14.
GDP (Resmi Döviz Kuruna Göre-2015 tahmini)	1.393 trilyon \$,
GDP Reel Büyüme Hızı	%2.7 (2015 tahmini), %3.3 (2014 tahmini), %2.9 (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 112.
Kişi Başına GDP	36.700 \$ (2015 tahmini), 35.700 \$ (2014 tahmini), 34.600 \$ (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 46.
Gayrisafi Ulusal Tasarruflar	GDP'nin %35.7'si (2015 tahmini), GDP'nin %35.5'i (2014 tahmini), GDP'nin %35.3'ü (2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 4.
Nihai Kullanıma Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Hanehalkı Tüketimi: %49, Kamu Tüketimi: %14.8, Sabit Sermaye Yatırımları: %27.5, İcatlara Yatırımlar: %0.3, Mal ve Hizmet İhracatları: %44.2, Mal ve Hizmet İthalatları: -%35.8
Sektörel Orijinine Göre GDP Bileşimi (2015 tahmini)	Tarım: %2.3, Sanayi: %38, Hizmetler: %59.7
Tarım-Ürünleri	Pirinç, kök ürünleri, arpa, sebze, meyve, büyükbaş hayvanlar, domuz, tavuk, süt, yumurta, balık.
Sanayiler	Elektronik, telekomünikasyon, otomobil üretimi, kimyasallar, gemi imalatı, çelik.
Sanayi Üretimi Büyüme Hızı (2015 tahmini)	-%1.5, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 177.
İşgücü (2015 tahmini)	26.89 milyon, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.
İşgücünün İstihgal Alanına Göre Dağılımı (2015 tahmini)	Tarım: %5.7, Sanayi: %24.2, Hizmetler: %70.2
İşsizlik Oranı	%3.5 (2015 tahmini), %3.5 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 30.
Yoksulluk Sınırının Altındaki Nüfus (2013 tahmini)	%14.6.
Yüzdelik Payına Göre Hanehalkı Geliri veya Tüketimi (2014'ün dördüncü çeyreği)	En Düşük %10: %6.8, En Yüksek %10: %37.8.
Aile Gelirinin Dağılımı-Gini Endeksi	30.2 (2014), 35.8 (2000), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 121.

Bütçe (2015 tahmini)	Gelirler: 291.3 milyar \$, Giderler: 294.1 milyar \$.
KRİTER	ORAN-SAYI
Vergiler ve Diğer Gelirler (2015 tahmini)	GDP'nin %20.9'u , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 149 .
Bütçe Fazlası (+) veya Açığı (-) (2015 tahmini)	GDP'nin-%0.2'si , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 35 .
Kamu Borcu	GDP'nin %34.9'u (2015 tahmini), GDP'nin %34.5'i (2014 tahmini) Dünya Sıralamasındaki Yeri: 128 .
Enflasyon Oranı (Tüketici Fiyatlarıyla)	%0.7 (2015 tahmini), %1.3 (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 61 .
Merkez Bankası Reeskont Oranı	%1.5 (31 Aralık 2015), %2 (31 Aralık 2014), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 120 .
Ticari Bankalar Temel Faiz Oranı	%3.7 (31 Aralık 2015 tahmini), %4.27 (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 161 .
Dar Para Stoku	541.3 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 532.9 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10 .
Geniş Para Stoku	1.973 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 1.754 trilyon \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 9 .
Yurtiçi Kredi Stoku	2.397 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 2.406 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11 .
Borsadaki Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri	1.263 trilyon \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 1.269 trilyon \$ (31 Aralık 2014), 1.193 trilyon \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12 .
Cari İşlemler Dengesi	98.4 milyar \$ (2015 tahmini), 89.22 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5 .
İhracat	535.5 milyar \$ (2015 tahmini), 621.3 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6 .
Temel İhraç Ürünleri	Yarı iletkenler, petrokimyasallar, otomotiv/araba yedek parçaları, gemi, kablosuz iletişim ekipmanları, ince panel ekran, çelik, elektronik, plastik, bilgisayar.
Ana İhracat Ortakları (2014 tahmini)	ÇHC %25.4, ABD %12.3, Japonya %5.6, Hong Hong %4.8, Singapur %4.2
İthalat	430.8 milyar \$ (2015 tahmini), 528.6 milyar \$ (2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12 .
Temel İthalat Ürünleri	Ham petrol/petrol ürünleri, yarı iletkenler, doğalgaz, kömür, çelik, bilgisayar kablosuz iletişim ekipmanları, otomobil, ince kimyasallar, tekstil.
Ana İthalat Ortakları (2014 tahmini)	ÇHC %17.1, Japonya %10.2, ABD %8.7, Suudi Arabistan %7, Katar %4.9, Almanya %4.1

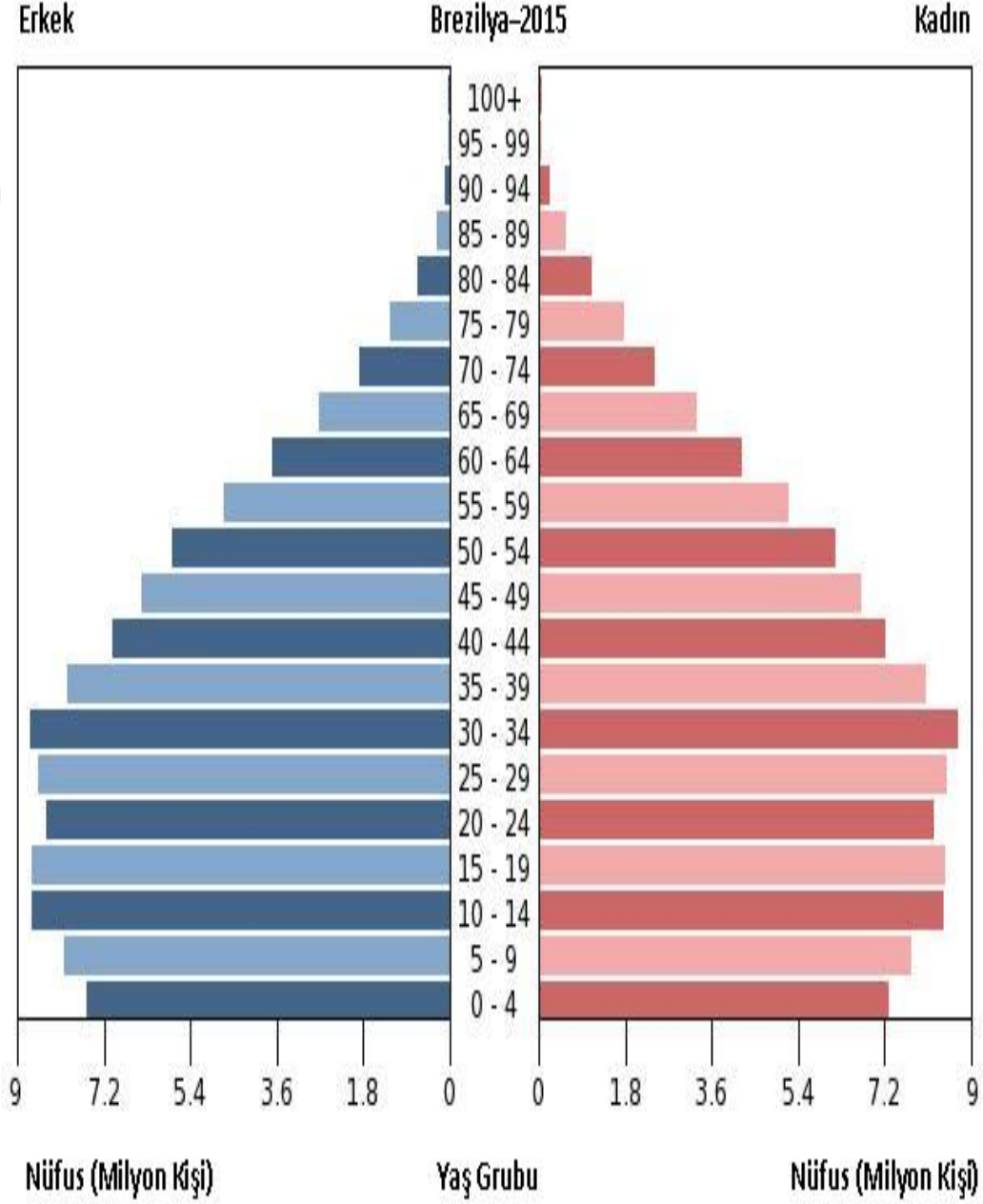
KRİTER	ORAN-SAYI
Döviz ve Altın Rezervleri	368.5 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 363.6 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 9 .
Dış Borçlar	409.1 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), 424.4 milyar \$ (31 Aralık 2013 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 30 .
Yurtiçinde Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	191.3 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 182 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 30 .
Yurtdışında Doğrudan Yabancı Yatırım Stoku	293.2 milyar \$ (31 Aralık 2015 tahmini), 261.8 milyar \$ (31 Aralık 2014 tahmini), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 22 .
Döviz Kuru (1 \$ karşılığı Güney Kore Won'u)	1.1129,7 (2015 tahmini), 1.052,96 (2014 tahmini), 1.052,96 (2013 tahmini), 1.126,47 (2012 tahmini), 10126,29 (2011 tahmini).
Elektrik Üretimi (2014 tahmini)	522 milyar kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11 .
Elektrik Tüketimi (2012 tahmini)	482.4 milyar kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 10 .
Elektrik İhracatı (2014 tahmini)	0 kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 158 .
Elektrik İthalatı (2012 tahmini)	0 milyar kWh , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 168 .
Kurulu Elektrik Üretim Kapasitesi (2012 tahmini)	94.35 milyon kW , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13 .
Fosil Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2013 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %69.6'sı , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 108 .
Nükleer Yakıtlardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2013 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %26.8'i , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6 .
Hidroelektrik Tesislerinden Elektrik Üretim Kapasitesi (2013 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %1.7'si , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 140 .
Yenilenebilir Diğer Kaynaklardan Elektrik Üretim Kapasitesi (2013 tahmini)	Toplam kurulu kapasitenin %1.9'u , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 82 .
Ham Petrol Üretimi (2014 tahmini)	0 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 154 .
Ham Petrol İhracatı (2013 tahmini)	5.578 vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 70 .
Ham Petrol İthalatı (2014 tahmini)	2.949 milyon vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 5 .
İspatlı Ham Petrol Rezervleri (1 Ocak 2015 tahmini)	0 vrl , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 153 .
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Üretimi (2013 tahmini)	2.697 milyon vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7 .
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri Tüketimi (2014 tahmini)	2.35 milyon vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 11 .
Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İhracatı (2013 tahmini)	1.175 milyon vrl/gün , Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8 .

Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İthalatı (2013 tahmini)	920.000 vrl/gün, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 6.
KRİTER	ORAN-SAYI
Doğalgaz Üretimi (2014 tahmini)	322 milyon m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 75.
Doğalgaz Tüketimi (2014 tahmini)	47.76 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 19.
Doğalgaz İhracatı (2014 tahmini)	0 m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 129.
Doğalgaz İthalatı (2014 tahmini)	49.08 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 7.
İspatlı Doğalgaz Rezervleri (1 Ocak 2014 tahmini)	5.748 milyar m³, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 90.
Enerji Tüketiminden Kaynaklanan Karbondioksit Emisyonu (2012 tahmini)	688.3 milyon metrik ton, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 8.
Telefon (Sabit) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 29.48 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 60, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 12.
Telefon (GSM) (2014 tahmini)	Toplam Kayıtlı Abone Sayısı: 57.2 milyon, 100 Ülke Sakini Başına Abone Sayısı: 117, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 27.
İnternet Yöneticisi (Internet Host–2012)	315.697 Dünya Sıralamasındaki Yeri: 62.
İnternet Kullanıcısı Sayısı (2014 tahmini)	Toplam: 44,9 milyon, Ülke Nüfusuna Oranı: %91.5, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 13.
Havaalanı Sayısı (2013)	Asfaltlanmış Pistli: 71, Asfaltlanmamış Pistli: 40, Toplam: 111, Dünya Sıralamasındaki Yeri: 53.
Helikopter Limanı Sayısı (2013)	466
Boru Hatları (2013)	Doğalgaz: 2.216 km., Petrol: 16 km. Rafine Edilmiş Ürünler: 889 km.
Demiryolları (2014)	3.460 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 52.
Karayolları (2009)	104.983 km., Dünya Sıralamasındaki Yeri: 44.
Suyolları (2011)	1.600 km. (Çoğunluğunda sadece küçük teknelerle seyredilebiri), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 50.
Limanlar ve Terminaller	Ana Limanlar: Busan, Incheon, Gunsan, Kwangyang, Mokpo, Pohang, Ulsan, Yeosu, Konteyner Limanları (20 feet'lik): Busan (16,163,842), Kwangyang (2,061,958), Incheon (1,924,644), LNG terminali (ithalat): Incheon, Kwangyang, Pyeongtaek, Samcheok, Tongyeong, Yeosu.
Askeri Harcamaların GDP'ye Oranı	GDP'nin %2.8'i (2012), GDP'nin %2.77'si (2011), GDP'nin %2.8'i (2010), Dünya Sıralamasındaki Yeri: 25.

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

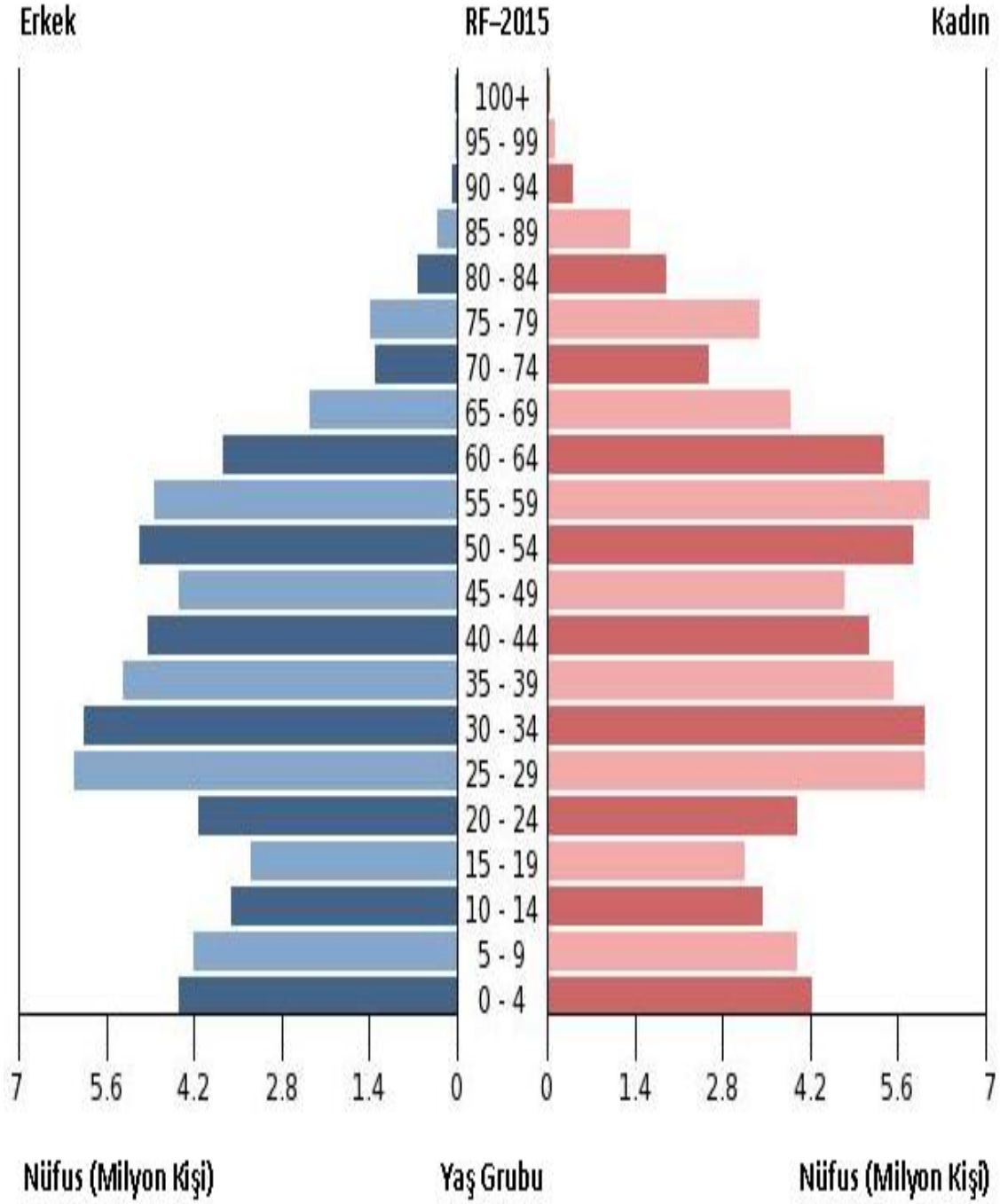
Üçüncü Bölümün Ekleri

Ek-3.1.: Brezilya'nın Nüfus Piramidi

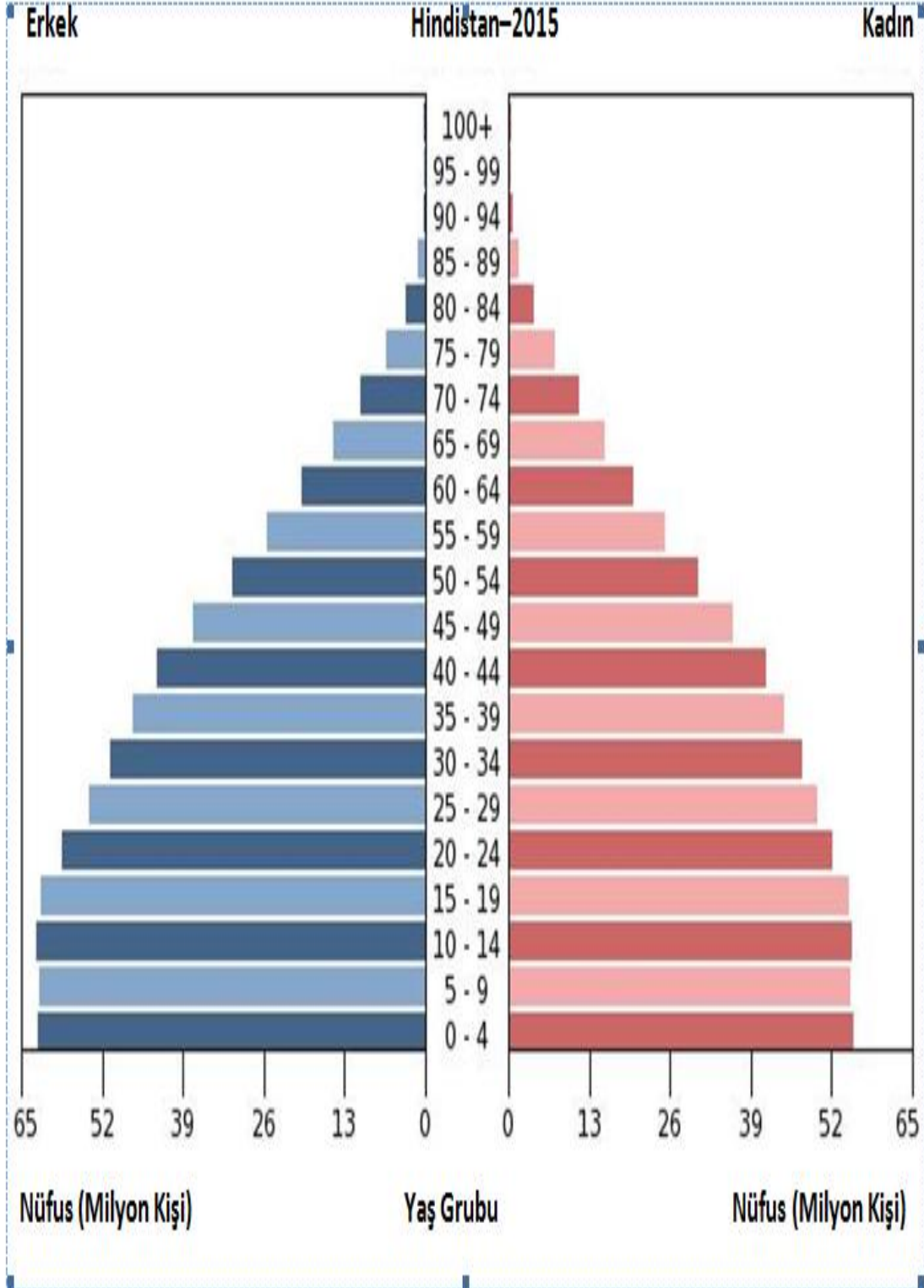
Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-3.2: RF'nin Nüfus Piramidi

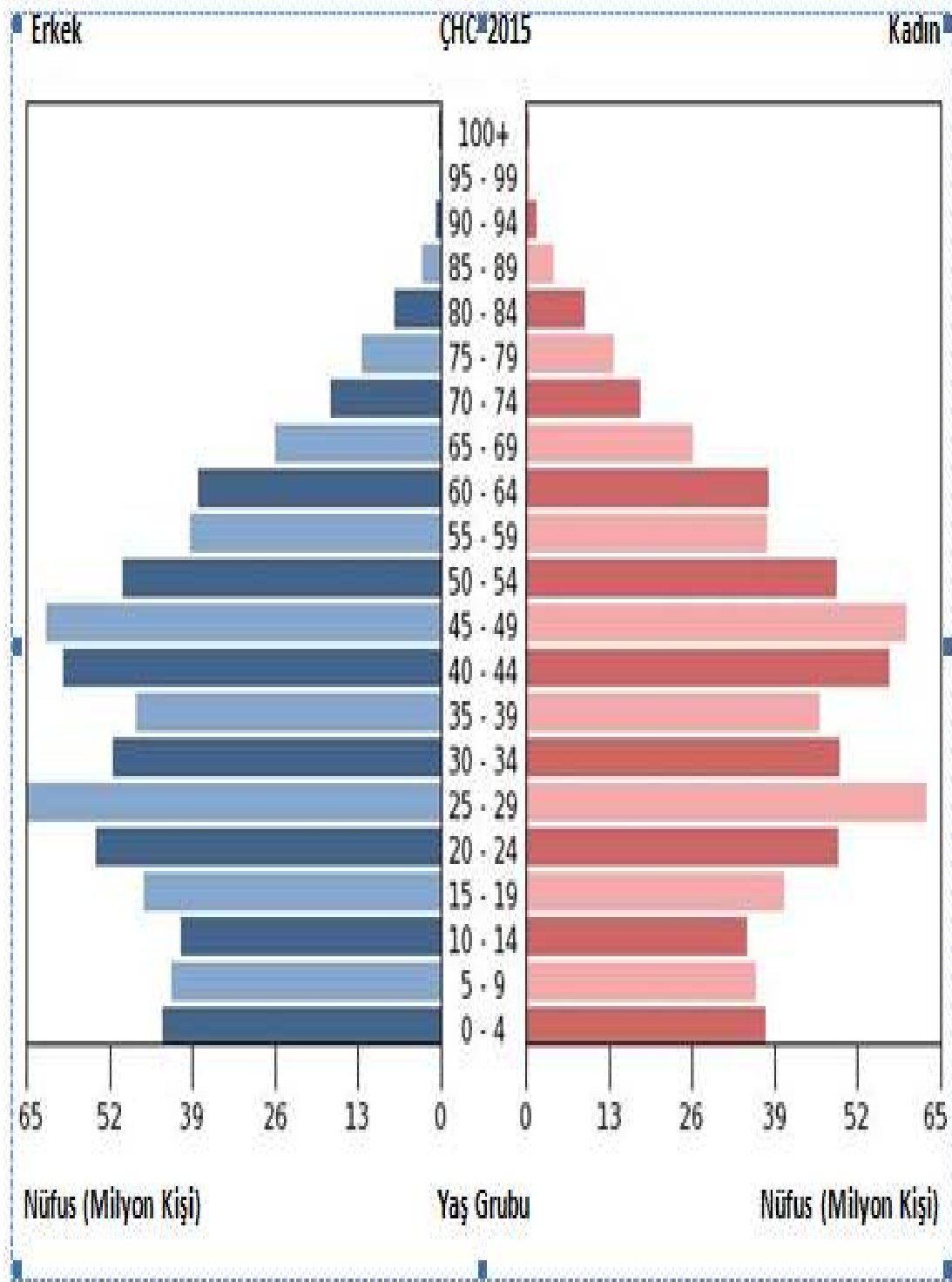
Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-3.3: Hindistan'ın Nüfus Piramidi

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

Ek-3.4: ÇHC'nin Nüfus Piramidi

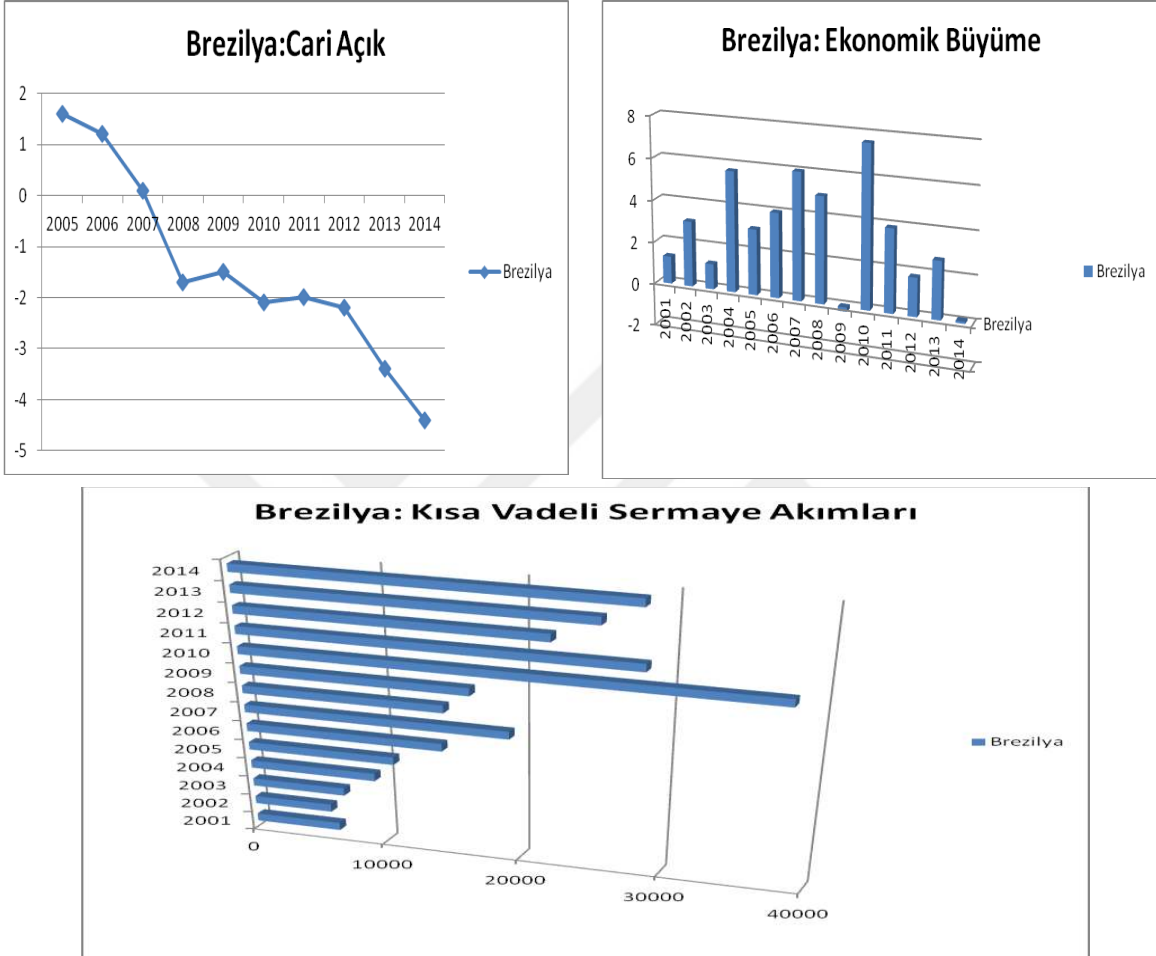

Kaynak: World Factbook, Erişim: 20 Mayıs 2016.

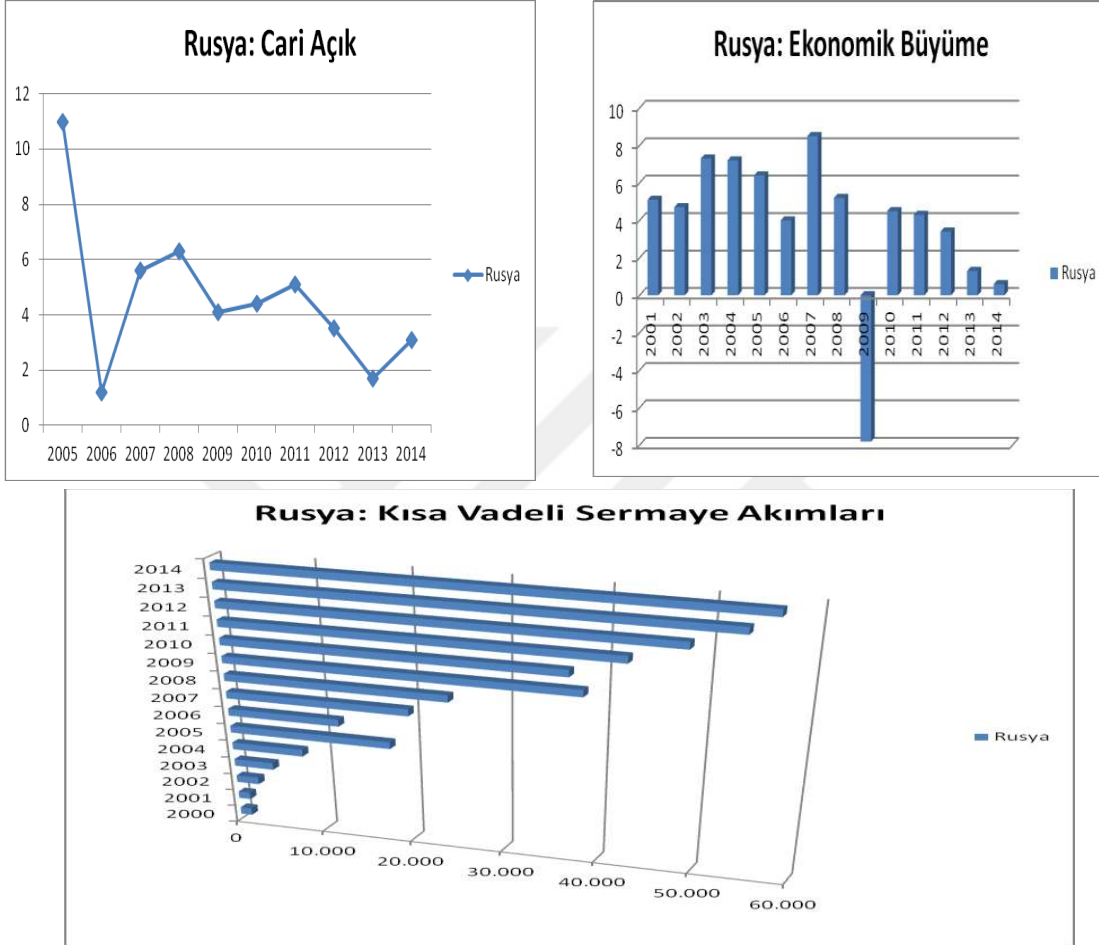
Ek-3.5 Uygulama Verisi

Brezilya			Veri								
			RF			Hindistan			ÇHC		
CA	EB	KSA	CA	EB	KSA	CA	EB	KSA	CA	EB	KSA
1,6	3,1	10834	11,0	6,4	17775	-1,2	9,3	1224	5,8	11,4	553338
1,2	4,0	14429	1,2	4,0	12248	-1,0	9,3	1115	8,5	12,7	845731
0,1	6,0	19269	5,6	8,5	19936	-0,7	9,8	724	10,0	14,2	1063200
-1,7	5,0	14637	6,3	5,2	24221	-2,5	3,9	514	9,2	9,6	809665
-1,5	-0,2	16519	4,1	-7,8	38156	-1,9	8,5	1029	4,8	9,2	1054256
-2,1	7,6	38203	4,4	4,5	36656	-3,2	10,3	1818	3,9	10,6	1186563
-2,0	3,9	28485	5,1	4,3	42435	-3,4	6,6	1323	1,8	9,5	1030178
-2,2	1,8	22124	3,5	3,4	48300	-5,0	5,1	1440	2,5	7,8	1227823
-3,4	2,7	25437	1,7	1,3	53743	-2,6	6,9	1232	1,9	7,7	1379771
-4,4	0,1	28241	3,1	0,6	56629	-1,5	7,3	1361	5,3	7,3	1431408

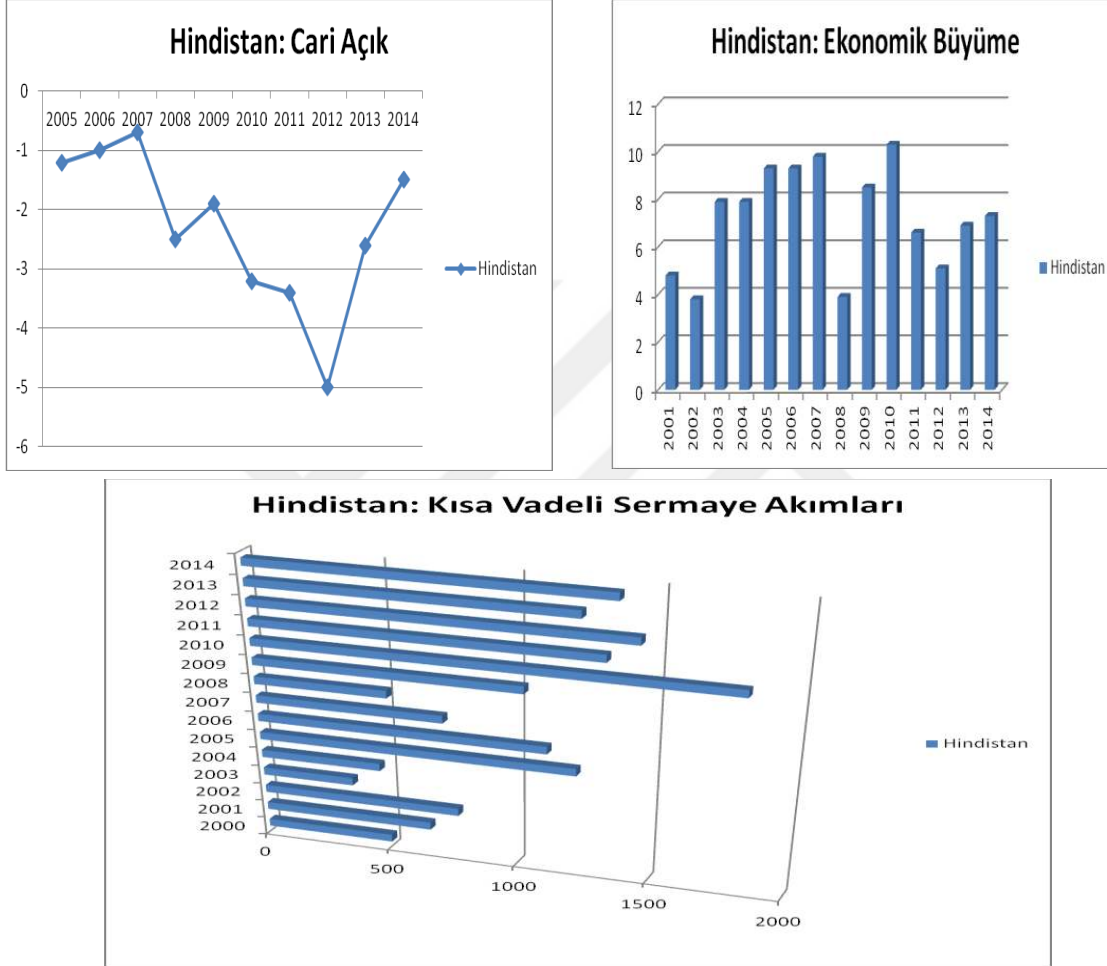
Ek-3.6: Brezilya Veri Grafikleri

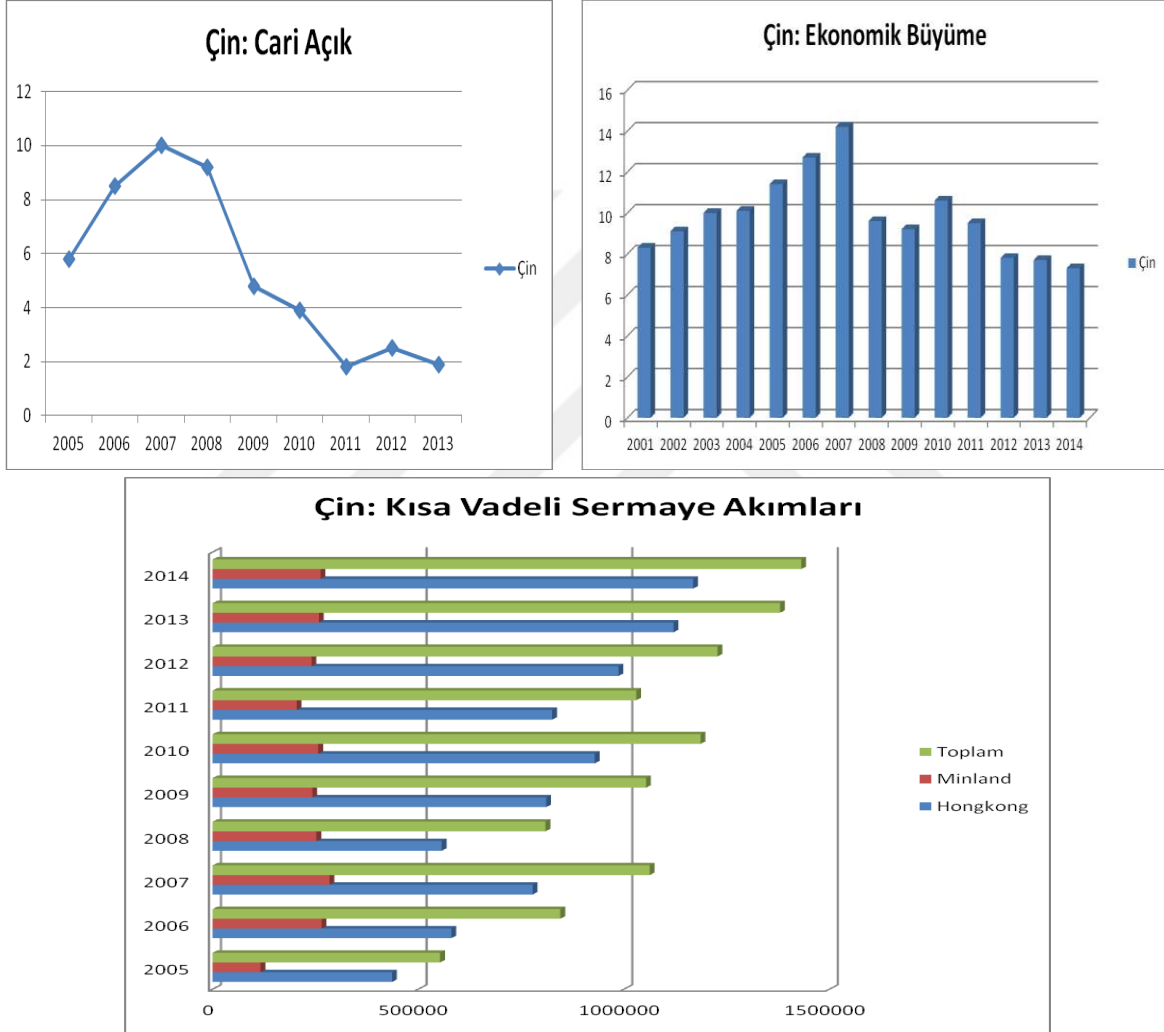
Ek-3.7: RF Veri Grafikleri

Ek-3.8: Hindistan Veri Grafikleri

Ek-3.9: ÇHC Veri Grafikleri

Ek-3.10: STATA Çıktısı

Iteration 0: rho = 0.0000

Iteration 1: rho = 0.1495

Iteration 2: rho = 0.1600

Iteration 3: rho = 0.1609

Iteration 4: rho = 0.1609

Iteration 5: rho = 0.1610

Iteration 6: rho = 0.1610

Cochrane-Orcutt AR (1) regression —iterated estimates

Source	SS	df	MS	Number of obs	= 39
Model	108.906141	2	54.4530704	F(2, 36)	= 3.94
Residual	497.03006	36	13.8063905	Prob > F	= 0.0283
Total	605.9362	38	15.9456895	R-squared	= 0.1797
				Adj R-squared	= 0.1342
				Root MSE	= 3.7157
ca	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95%Conf. Interval]
eb	.1015528	.1670387	0.61	0.547	-.2372173 , .4403229
ksa	3.63e-06	1.63e-06	2.22	0.033	3.20e-07 , 6.93e-06
cons	.0162256	1.16514	0.01	0.989	-2.346789 , 2.37924
rho	.1609535				

Durbin-Watson statistic (transformed) 2.06023